

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
MEVLÂNA ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
MEVLÂNA VE MEVLEVÎLİK ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI
MEVLÂNA MEVLEVÎLİK ARAŞTIRMALARI BİLİM DALI

MEVLÂNA MÜZESİ NR. 01177'DEKİ MESNEVİ'NİN 1. CİLDİNİN
TASHİHİ VE İZBUDAK TERCÜMESİNİN KARŞILAŞTIRILMASI
(1 - 1399. BEYİT)

Ebubekir HIRA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Ali TEMİZEL

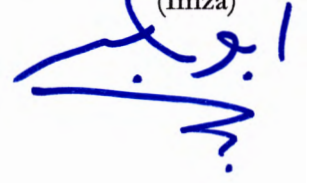
Konya 2019

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Adı Soyadı	EBUBEKİR HIRA
Numarası	167201001007
Ana Bilim / Bilim Dalı	Mevlâna ve Mevlevîlik Araştırmaları / Mevlâna ve Mevlevîlik Araştırmaları
Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒
Tezin Adı	Mevlâna Müzesi nr. 1177'deki Mesnevî'nin Birinci Cildinin Tashihi ve İzbudak Tercümesinin Karşılaştırılması (1. - 1399. Beyit)

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atf yapıldığını bildiririm.

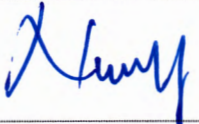

Öğrencinin imzası
(İmza)

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	EBUBEKİR HIRA
	Numarası	167201001007
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Mevlâna ve Mevlevîlik Araştırmaları / Mevlâna ve Mevlevîlik Araştırmaları
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒
	Tez Danışmanı	PROF. DR. ALİ TEMİZEL
Tezin Adı	Mevlâna Müzesi nr. 1177'deki Mesnevî'nin Birinci Cildinin Tashihi ve İzbudak Tercümesinin Karşılaştırılması (1. - 1399. Beyit)	

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan *Mevlâna Müzesi nr. 1177'deki Mesnevî'nin Birinci Cildinin Tashihi ve İzbudak Tercümesinin Karşılaştırılması (1. - 1399. Beyit)* başlıklı bu çalışma 08 / 07 / 2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği / oy çokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Unvanı	Adı Soyadı	Jüri	İmza
PROF. DR.	ALİ TEMİZEL	Danışman	
PROF. DR.	NURİYE BİLİK	Asil	
DR. Ö. ÜYESİ	GÖKHAN GÖKMEN (Üniversite Dışı)	Asil	

İÇİNDEKİLER

ÖZET	IX
SUMMARY	XI
ÖN SÖZ	XIII
KISALTMALAR	XV
GİRİŞ	17
MESNEVÎ'NİN TÜRKÇE TERCÜME VE ŞERHLERİ	17
MEVLÂNA	20
VELED ÇELEBİ İZBUDAK	21
REYNOLD ALLEYNE NICHOLSON	24
ABDÜLBÂKİ GÖLPINARLI	26
ADNAN KARAIŞMAİLOĞLU	30
BİRİNCİ BÖLÜM	33
1. MESNEVÎ'NİN NEŞRE HAZIRLANAN FARŞÇA NÜSHASI VE METNİ	33
2. FARŞÇA METİN NEŞRE HAZIRLANIRKEN İZLENEN YÖNTEM.....	37
3. MESNEVÎ'NİN FARŞÇA METNİ.....	39
İKİNCİ BÖLÜM	105
1. MESNEVÎ'NİN NEŞRE HAZIRLANAN OSMANLI TÜRKÇESİ NÜSHASI	105
1.1. Veled Çelebi İzbudak'ın Mesnevî Tercümesi (Osmanlı Türkçesi)	105
1.2. Osmanlı Türkçesi Metin ve Değerlendirme	108
1.3. Farşça Orijinal Metin, Veled Çelebi İzbudak ve Abdülbaki Gölpınarlı'nın Karşılaştırmalı Farşça Metin ve Türkçe Tercümeleleri	109
DEĞERLENDİRME	283
SONUÇ	294
KAYNAKÇA	295

ÖZET

Adı Soyadı	Ebubekir HIRA
Numarası	167201001007
Ana Bilim / Bilim Dalı	Mevlâna ve Mevlevîlik Araştırmaları Mevlâna ve Mevlevîlik Araştırmaları
Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒
Tez Danışmanı	Prof. Dr. Ali TEMİZEL
Öğrencinin Tezin Adı	MEVLÂNA MÜZESİ NR. 01177'DEKİ MESNEVÎ'NİN 1. CİLDİNİN TASHİHİ VE İZBUDAK TERCÜMESİNİN KARŞILAŞTIRILMASI (1 - 1399. BEYİT)

ÖZET

Mevlâna'nın Mesnevîsi, yazıldığı dönemde Anadolu'da, sonraki dönemlerde ve günümüzde ise dünya edebiyatında tasavvuf alanında zirve yapıtlar arasına girmiştir. İnsandaki manevi açlığı gideren Mesnevî; tarihe, edebiyata ve birçok alana damgasını vurmuştur. Yazıldığı günden itibaren farklı dillere çevrilmiş ve üzerinde birçok çalışmalar yapılmıştır.

Veled Çelebi İzbudak tarafından Osmanlı Türkçesiyle hazırlanan, Şucaeddin Onuk tarafından düzenlenerek 1. cildin tercümesine 12 Ramazan 1357(5 Kasım 1938)' de, istinsahına ise 5 Kanun-i Sani 1938 (5 Ocak 1938) tarihinde başlanmıştır. Mevlâna'nın Mesnevîsi Konya Mevlana Müzesi Kütüphanesi ihtisas 5223 nr. de bulunmaktadır ve bu eser toplam 30 defterden oluşmaktadır.

Bu çalışmada Veled Çelebi İzbudak tarafından Osmanlı Türkçesiyle hazırlanan, Şüceddin Onuk tarafından kaleme alınan Mesnevî tercümesinin birinci cildinin birinci defteri hakkında bilgi verilecek. Bu tercüme esas olan Farsça orijinal nüshasının edisyon kritikli metni sunulacaktır. Ayrıca Şucaeddin Onuk tarafından yazılan Osmanlı Türkçesi metin ile Abdalbaki Gölpınarlı tarafından yayınlanan Mevlâna-Mesnevî (Mevlana-Mesnevî I-VI, Çeviren: Veled Çelebi İzbudak, Gözden Geçiren: Abdalbaki Gölpınarlı, İstanbul 1988, MEB Şark İslam Klasikleri) isimli eserinin ilgili yerlerinin karşılaştırılması yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mesnevî, İzbudak, Gölpınarlı, karşılaştırmalı tercüme.

SUMMARY

Adı Soyadı	Ebubekir HIRA
Numarası	167201001007
Ana Bilim / Bilim Dalı	Mevlâna ve Mevlevîlik Araştırmaları
Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒
Tez Danışmanı	Prof. Dr. Ali TEMİZEL
Öğrencinin	COMPARISON OF CORRECTION AND IZBUDAK
Tezin İngilizce Adı	TRANSLATION OF VOLUME 1 OF MASNAVI IN MEVLÂNA MUSEUM NO: 01177 (1 - 1399. COUPLETS)

SUMMARY

Mevlana's Mathnawi, when it was written in Anatolia, after that time and today in the Islamic mysticism of World literature, takes part in top works. Mathnawi that eliminates the spiritual hunger of human, leaves its mark in history, literature and a lot of departments. It is translated to different languages and works a lot in it since it was written.

Mevlana's Mathnawi, which is translated by Veled Celebi Izbudak in Ottoman Turkish and arranged by Şucaeddin Translation of the first volume was commenced on 12 Ramadan 1357 (5 November 1938), and its resignation began on 5 Kanun-ı Sani 1398 (5 January 1938), is in Konya Library of Mevlana Museum in number 5223 and consists 30 notebooks.

This work is an information about the first notebook of the first volume translated by Veled Celebi Izbudak in Ottoman Turkish, and written by Sucaeddin Onuk. It is going to served a part of the edition critic work of the base of this translation of Persian originally issue. In addition, it is going to compared with Ottoman Turkish work written by Şucaeddin Onuk and Mevlana – Mathnawi published by Abdalbaki Golpınarlı (Mevlana-Mathnawi I-IV, Translate: Veled Celebi Izbudak, Review: Abdalbaki Golpınarlı, İstanbul 1988, MEB East Islam Classics).

Key Words: Mathnawi, Izbudak, Golpınarlı, Comperative Translate.

ÖN SÖZ

Kıymetli bir eser olan Mesnevî, yaklaşık sekiz asırdır tüm dünyada tasavvuf, kültür, din ve ahlak gibi birçok konuya ışık tutmuştur. Bilim ve kültür dünyasında evrensel bir boyut kazanan Mevlâna'nın Mesnevîsi üzerine çok kez tercüme, şerh ve özet gibi çalışmalar yapılmıştır.

Geçmişten günümüze Mevlâna'nın açmış olduğu bu aydınlık yolu anlamak ve anlatmak isteyenler vasıtasıyla sayısız istinsahı yapılmıştır. Bu nadide eserin, çoğaltılarak günümüze kadar gelen nüshaları arasında bazı farklılıklar oluştuğu gözlemlenmiştir. Bu farklılıkların bir kısmını göstermek amacıyla bu çalışma ortaya konulmuştur.

Bu çalışmada, hem 5 Kanun-i Sani 1938- 1 Teşrin-i Sani 1942 tarihleri arasında Veled Çelebi İzbudak tarafından tercüme edilen, Şucaeddin Onuk tarafından kaleme alınan ve Konya Mevlâna Müzesi Ktp., İhtisas, nr. 5223'de yer alan Mevlâna'nın Mesnevîsi'nin Osmanlı Türkçesi eserin birinci cild birinci defterinin Latin harfli Türkçe Transliterasyonu yapılmıştır, hem de söz konusu eserini tercüme ederken kullandığı ve Konya Mevlana Müzesi Ktp. İhtisas, nr. 01177'de yer alan Farsça el yazması nüshanın neşri hazırlanmıştır.

Ayrıca Veled Çelebi İzbudak'ın Konya Mevlâna Müzesi Ktp., İhtisas, nr. 5223'de yer alan ve Şucaeddin Onuk tarafından kaleme alınan Osmanlı Türkçesi Mesnevî Tercümesinin Latin harfli Türkçe translitersyonu da hazırlanarak Farsça asıl meti ve Abdülbaki Gölpınarlı'nın Mesnevi Tercümesi ile karşılaştırması yapıldı.

Bir giriş ve iki bölümden oluşan çalışmaya, klasik edebiyat ve dünya edebiyatı tarihinde önemli bir yere sahip olan şerhlerin başında gelen Mesnevî'nin Türkçe tercüme şerhleri hakkında kısaca bilgi sunularak başlanmıştır.

Girişte çalışmada adı zikredilen Mevlânâ (1207-1273), Veled Çelebi İzbudak (1869-1953), Reynold Alleyne Nicholson (1868-1945), Abdülbâki Gölpınarlı (1900-1982) ve Adnan Karaismailoğlu (1957-)'nun hayatları ve eserleri hakkında özet bilgi verilmiştir.

Birinci Bölümde, Konya Mevlâna Müzesi Ktp., nr. M. 01177'de kayıtlı ve Veled Çelebi İzbudak'ın tercümesine esas olan Mesnevî nüshasının birinci cildinin tanıtımı ve 1-1399. beyitlerin edisyon-kritiki yapıldı. Tashih yapılırken Reynold Alleyne Nicholson ve Adnan Karaismailoğlu tarafından hazırlanan eserlerle karşılaştırılmıştır. Ortaya çıkan farklılıklar dipnotlarda Nicholson "N" harfi ve Adnan Karaismailoğlu "K" harfiyle gösterilmiş; bölüm sonunda değerlendirme olarak verilmiştir. Sonuçlar göz önüne alındığında orijinal nüshanın az bir farkla Adnan Karaismailoğlu'nun eserine daha yakın olduğu saptanmıştır. Ayrıca çalışılan bölümlerin orijinal metinden çekilen fotoğraflarından birkaçı, tanıtım amacıyla sunulmuştur.

İkinci Bölümde, Konya Mevlana Müzesi Ktp. İhtisas, nr. 5223’de yer alan, Veled Çelebi İzbudak’ın tercüme edilen ve Şucaeddin Onuk tarafından kaleme alınan Osmanlı Türkçesi el yazması nüshanın tavsifi yapılmıştır. Şucaeddin Onuk tarafından kaleme alınan Osmanlı Türkçesi Mesnevî Tercümesinin Latin harfli Türkçe translitersyonu da hazırlanarak Farsça asıl metini ve Abdülbaki Gölpınarlı’nın Mesnevi Tercümesi ile karşılaştırması verilmiştir. Ayrıca çalışılan bölümlerin orijinal metinden çekilen fotoğraflarından birkaçı, tanıtım amacıyla sunulmuştur.

Konya Mevlana Müzesi Kütüphanesi ihtisas 5223 nr. de bulunan Mesnevî Tercümesi isimli eser, toplam 30 defterden oluşmaktadır. Eserin 1. cilt 1. defterinin başındaki Şucaeddin Onuk’un ifadesinden tercümenin MEB tarafından Abdülbaki Gölpınarlı adına basıldığı, ancak tercümenin aynen muhafaza edilmeyip değişikliklere maruz bırakılmasından dolayı eserin orijinalinin hazırlanıp Mevlana Müzesi’ne verdiği anlaşılmaktadır. Bu nedenle mevcut eserin 1. cilt 1. defteri bugünkü Türkçeye transliterasyonu yapılmıştır. Bu transliterasyonla beraber Veled Çelebi İzbudak’ın neşre hazırlarken kullandığı Konya Mevlana Müzesi Ktp., M. 1177 yer alan ve 6 ciltten oluşan Farsça el yazması nüshanın ve ayrıca MEB tarafından Abdülbaki Gölpınarlı adına basılmış olan eserin orijinal metninin karşılaştırılması yapılmıştır. Bu üçlü karşılaştırmanın sonucunda beyitlerdeki eksikler, fazlalıklar ve yanlışlar gibi saptanan bulguların bir kısmı, ayrıntıları ile değerlendirme bölümünde verilmiştir.

Tez çalışmamda, planlanmasında, araştırılmasında, yürütülmesinde ve oluşumunda ilgi ve desteğini esirgemeyen, engin, kıymetli bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım, yönlendirme ve bilgilendirmeleriyle çalışmamı bilimsel temeller ışığında şekillendiren değerli danışman hocam Prof. Dr. Ali Temizel’e teşekkürlerimi borç bilirim.

Ebubekir HIRA
KONYA - 2019

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m	Adı geçen makale
b.	Bin (oğul)
C.	Cilt
ev.	Çeviren
DİA	Diyanet İslam Ansiklopedisi
haz.	Hazırlayan
Hz.	Hazreti
Ktp.	Kütüphane
nr.	Numara
s.	Sayfa
S.	Sayı
TDV	Türk Diyanet Vakfı
yk.	Yaprak

GİRİŞ

MESNEVÎ'NİN TÜRKÇE TERCÜME VE ŞERHLERİ

Klasik edebiyat tarihinde önemli bir yere sahip olan şerhler, tüm zamanlara hitap etmemektedir. Her şerh farklı bakış açısıyla yorumlanmıştır. Bunun sonucu da bir eserin birden fazla tercüme ve şerh edilmesine yol açmaktadır. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin altı cilt (defter) ve yaklaşık 25.700¹ beyitten oluşan Mesnevîsi, tasavvufî eserler arasında en çok tercüme ve şerhi yapılmış olan ve hâlâ da yapılmakta olan eseridir.

Asırlardır kendinden bahsettirmeyi başaran Mevlânâ'nın Mesnevîsi'nin tercüme ve şerh edilmesindeki asıl amaç halk tarafından daha anlaşılır bir hale getirmektedir. Mesnevînin halk diliyle aynı dilde yazılmamasına rağmen fazla rağbet görmesi, yapılan tercüme ve şerhler sayesinde. Mesnevî'nin elimizde oldukça fazla tercümesi bulunmaktadır. Bazılarının birkaç, bazılarının da sadece birinci cildi bulunmaktadır. Mesnevî; dine, tasavvufa, sosyal yaşama ışık tutan bir eser olma özelliğini korumaktadır. Mesnevî'nin hâlâ keşfedilmeyi bekleyen yönleri olduğu düşünülmektedir.

Mesnevî'nin Konya'da bulunan nüshalarıyla İran ve Hindistan kütüphanelerindeki nüshaları arasında büyük farklılıklar vardır. *Mesnevî* nüshaları arasındaki farklılıkları tespit etmek amacıyla 1032/1623 'Abdüllatîf b. 'Abdullâh tarafından seksen kadar nüsha karşılaştırılarak hazırlanan ve *Nüsha-i Nâsiha-i Mesneviyyât-i Sakîme* adı verilen eseri bu alanda yapılan ilk çalışmalardan biridir.²

Mesnevî'ye büyük alaka duyan bilim adamlarından Muhammed-i İsti'lâmî de yakın yıllarda önemli bir tenkitli neşir çalışması gerçekleştirmiştir. 4 muteber nüshayı esas alarak hazırladığını kaydetmekte ve neticede Nicholson'un neşriyle karşılaştırma yaptığında yüzlerce ihtilafın ortaya çıktığını ve bunların daha doğrusunun kendi neşrinde yer aldığını dile getirmektedir.³

Tevfik Subhânî (Tahran 1373/1994) ve Abdulkerîm Surûş neşirleri de (Tahran 1375/1996, 1376/1997) diğer yaygın *Mesnevî* neşirleridir.⁴

Bu alanda son dönemde yapılan bir çalışma da İran'da Mevlâna'nın *Mesnevî*'si ve Şems-i Tebrizi ile ilgili araştırmalar yapan en önemli şahsiyetlerden Muhammed Ali

¹ Semih Ceyhan, *Mesnevî, DİA*, C. 29, Ankara, 2004, s.325.

² Semih Ceyhan, a.g.eç. s. 329.

³ Karaismailoğlu, a.g.m., s. 28.

⁴ Semih Ceyhan, a.g.m., s. 330.

Muvahhid'in, içinde Konya nüshasının da bulunduğu ilk dönem yazmalarını karşılaştırarak hazırladığı *Mesnevî-i Ma'nevî* (Tahran 1396/2017) neşridir.

51 numaralı yazmayı temel alan ayrı bir *Mesnevî-i Ma'nevî* neşri de Türkiye'de Adnan Karaismailoğlu ve Derya Örs tarafından hazırlanmıştır.⁵

Osmanlı döneminde olduğu gibi yirminci yüzyılda da Mevlana'nın *Mesnevî*'nin tercüme ve şerhleri yapılmıştır. Yirminci yüzyıla gelmeden önce Mevlana'nın *Mesnevî* ile ilgili Osmanlı döneminde yapılan çalışmalara birkaç örnek şunlardır⁶:

1. Ebu's-Su'ûd b. Sa'dullâh b. Lutfullâh b. İbrahim el-Hüseynî el-Kayserî: *Mesnevî Şerhi*.
2. Şem'î Şem'ullâh: *Şerh-i Mesnevî*.
3. Pîr Mehmed Efendi: *Hazînetü'l-ibrâr*.
4. Sarı Abdullah: *Cevâhir-i Bevâhir-i Mesnevî*.
5. Murad Mehmed Efendi: *Hulâsatu's-şuruh*.
6. Hüseyin Avni Bey: *Mesnevî Tercümesi*.
7. Abidîn Paşa: *Tercüme ve Şerh-i Mesnevî*.
8. Veled Çelebi İzbudak: *Mesnevî Tercümesi*.
9. Tâhir-ül Mevlevî: *Şerh-i Mesnevî*.
10. Ahmed Avni Konuk: *Mesnevî Şerif Şerhi*.

Mevlana'nın *Mesnevî*'sinin yirminci yüzyılda yapılan Türkçe tercüme ve şerhlerinin bazıları da şu şekildedir⁷:

1. Tâhir-ül Mevlevî ve Şefik Can: *Mevlânâ Mesnevî Şerhi*.
2. Veled İzbudak: *Mesnevî I- VI*.
3. Abdülbâki Gölpınarlı: *Mesnevî Tercümesi ve Şerhi*.
4. A. Avni Konuk: *Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî - Mesnevî Şerif Şerhi*.
5. A. Avni Konuk: *Mesnevî Şerif Şerhi (İndeksler ve Lügatçe ilavesiyle)*.
6. Adnan Karaismailoğlu: *Mevlânâ- Mesnevî I- VI (İki cilt halinde)*.
7. Prof. Dr. Derya Örs ve Prof. Dr. Hicabi Kırılantıç: *Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî – Mesnevî I- VI*.
8. Ken'an Rifâî: *Şerh-i Mesnevî Şerif*.

⁵ *Mesnevî-i Ma'nevî* (ber-esâs-i nüsha-i muverreh 677/1278 Konya), I-VI, (haz. Adnan Karaismailoğlu, Derya Örs), Şehrdârî-i Konya, 1384 hş.; 2. bs., I-III, Ankara: Akçağ Yay., 2007.

⁶ Ali Temizel, "Yirminci Yüzyılda Anadolu'da yapılan Mesnevi Tercüme ve Şerhleri" *Asia Minor Studies*, Vol. V, Tehran 2018, s. 6-8.

⁷ Ali Temizel, a.g.e., s.8-39.

9. H. Hüseyin Top: *Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî - Mesnevî Manevî Şerhi*.

10. M. Muhlis Koner: *Mesnevî'nin Özü*.

Bu çalışmanın ikinci bölümüne konu olana ve Latin harfli Türkçeye transliterasyonu yapılan Mesnevî Tercümesi isimli eser, Veled Çelebi İzbudak (1869-1953) tarafından Osmanlı Türkçesiyle 23 Ekim 1937-2 Şubat 1940 tarihleri arasında tercüme edilmiştir.⁸

Eserin birinci cildinin birinci defterinin başında metnin tercümesinin dışında Şucaeddin Onuk'un eser hakkında yazdığı şu açıklama mevcuttur:

“Merhum Veled Çelebi Efendi Mesnevî Şerif'i tercümeye başladıkları zaman tarafımdan da istinsahını emir buyurmuşlar idi, fakir de emirlerine imtisalen kendi el yazıları ile olan defterlerden birinci cildin başından altıncı cildin sonuna kadar Hatime-i Velediye ile birlikte istinsah etmiş idim. Son defterin boş kalan sahifelerinde Divan-ı Kebir'den muhtaratının bir kısmını kayıt ettim. Bu tercüme bilahare maarif vekâleti tarafından tab' ettirilmiş ise de tercüme aynen muhafaza edilmeyerek birçok değişiklikler yapılmış olduğundan Çelebi Efendi'nin yapmış olduğu tercümeyi görmek isteyenlerin istifadelerini tayin ve bu fakir-i por taksir içinde vesile-i rahmet olur ümidiyle Mevlana Müzesi Kütüphanesine bırakıyorum karin-i kabul olur ise ne mutlu.”⁹

Yukarıdaki bu açıklamadan tab'ı yapılan eserin Abdalbaki Gölpınarlı tarafından yayınlanan Mevlâna-Mesnevî (Mevlana-Mesnevî I-VI, Çeviren: Veled Çelebi İzbudak, gözden geçiren: Abdalbaki Gölpınarlı, İstanbul 1988, MEB Şark İslam Klasikleri) isimli eser olduğu anlaşılmaktadır. Bundan dolayı eserin Osmanlı Türkçesi'ni Latin harfleriyle tarafımızdan hazırlanan kısmı ile Abdalbaki Gölpınarlı tarafından yayımlanan mezkur eserin ilgili yerlerinin karşılaştırılması yapılarak konuya ilgi duyanlara bir ışık tutacaktır.

Çalışmada, Mesnevî dendiğinde Mevlânâ'nın, neşri dendiğinde de akla ilk gelen isimlerden olan Reynold Alleyne Nicholson ve Adnan Karaismailoğlu'nun neşrinin esas alındığı ve çalışmaya konu olan tercümeleden biri Veled Çelebi İzbudak'a diğeri Abdülbâki Gölpınarlı'ya ait olduğu için bu isimler hakkında bilgi verilmesi uygun görüldü.

⁸ Ali Temizel, *Mevlana Çevresindekiler, Mevlevilik ve Eserleriyle İlgili Eski Harfli Türkçe Eserler*, Konya, 2009, s. 128.

⁹ Ali Temizel, a.g.e., s. 129.

MEVLÂNÂNA

Mevlânâ, 30 Eylül 1207 (6 Rebiülevvel 604) tarihinde bugünkü sınırlara göre önemli merkezlerini Türkmenistan'daki Merv, İran'daki Nişabur ve Afganistan'daki Herat ve Belh şehirlerinin oluşturduğu Horasan bölgesinin Belh şehrinde dünyaya gelir.¹⁰ Babası Sultânü'l-Ulemâ diye anılan Bahaeddîn Veled, annesi Mümine Hatun'dur.

Mevlânâ, Mesnevî'nin girişinde adını Muhammed b. Muhammed b. Hüseyin el-Belhî diye kaydetmiştir. Lakabı Celâleddîn'dir. "Efendimiz" anlamındaki "Mevlânâ" unvanı onu yüceltmek maksadıyla söylenmiştir.¹¹ Bahaeddîn Veled Karaman'da 1225 yılında henüz 17 yaşında olan Mevlânâ'yı kafilenin üyelerinden olan Semerkantlı Lala Şerefeddîn'in kızı Gevher Hatun'la evlendirir ve bu evliliğin akabinde 1226'da Sultan Veled, sonrasında da Alaeddin Çelebi dünyaya gelir. Bahaeddîn Veled Selçuklu devlet hükümdarının davetiyle Konya'ya yerleşir. Ardından Konya'da Altınapa (Altun-aba/Altunpâ) Medresesi'nde iki yıl müderrislik yaptıktan sonra 18 Rebülâhir 6 (23 Şubat 1231) tarihinde vefat eder.¹² Bu üzücü olayın ardından Bahaeddîn Veled'in müritleri Mevlânâ'nın etrafında toplanır. Gerçek bir ilim adamı olmuş olan Mevlânâ, dersler ve vaazlar vermeye başlar.

Mevlânâ'nın Şems ile karşılaşması Kasım 1244'te gerçekleşir. Bu vuslatın ardından Mevlânâ neredeyse tüm zamanını Şems'le sohbet ederek geçirir. Bu durum Mevlânâ'nın müritlerini üzer ve Şems'e buğz etmelerine sebep olur. Ancak bu muhabbet çok fazla sürmez. Şems 1247-1248 yılı içerisinde ortadan kaybolur.¹³ Bu kayboluşun ardından Mevlânâ Şems'i arar ama bulamaz ve uzun yıllar inzivaya çekilmesine sebep olur.

Hayatını "Hamdım, piştım, yandım" diyerek kendi kelamıyla özetleyen Mevlânâ, 5 Cemaziyelahir 672/17 Aralık 1273'te fani dünyaya gözlerini kapar. Mevlânâ'nın vasiyeti üzerine cenaze namazını kıldırarak olan Sadreddîn Konevî'nin fenalaşması sebebiyle Kadı Sirâceddîn namazı kıldırılmış ve büyük bir kalabalıkla defnedilmiştir.¹⁴

ESERLERİ:

- Dîvân-ı Kebîr

¹⁰ Adnan Karaismailoğlu, "Mevlânâ'nın Hayatı ve Çevresi", Konya'dan Dünyaya Mevlânâ ve Mevlevilik, İstanbul 2002, s. 22.

¹¹ Reşat Öngören, *Mevlânâ*, DİA, C. XXIX, Ankara 2004, s. 442.

¹² Reşat Öngören, a.g.e., s. 442.

¹³ Karaismailoğlu, a.g.m., s. 25-26.

¹⁴ Abdülbaki Gölpınarlı, *Mevlânâ Celâleddîn Hayatı, Felsefesi, Eserleri, Eserlerinden Seçmeler*, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1999, s. 129.

- Mesnevî
- Fîhî Mâ Fîh
- Mecâlis-i Seb'a
- Mektûbât

VELED ÇELEBİ İZBUDAK

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin soyundan gelen Muhammed Bahâüddin Veled Çelebi, 1869¹⁵ yılında Konya'da doğdu. Babası Çelebi ailesinden Mustafa Necib Efendi, annesi Rabia Hanım'dır.

Okumaya diğer çocuklardan daha hevesli olan Bahâüddin Veled, Konya'da ilköğrenimini tamamladıktan sonra kendinden büyük iki erkek kardeşi ile Mekteb-i Rüşdiyye'ye kaydolduysa da iki yıl sonra ayrılarak Sultan Veled Medresesi'ne girer. Küçük yaşta şiir ve edebiyata karşı olan ilgisini hocası Abdurrahman Sıdkı fark eder ve Veled Çelebi'nin tutkusu onun sayesinde daha da artar. İlk şiir denemeleri de bu dönemde olur. Yaklaşık altı yıl medrese eğitiminde Arapça, Farsça ve dini eğitimler tahsili görür. Mevlânâ dergâhında Hacı Eyüp Efendi ve Sıdkı Dede'den Mesnevî dersleri alır. Ardından Vilâyet Mektûbî Kalemi'nde göreve başlar. Çok geçmeden Konya Vilayet Gazetesi'nin Başmuharrirliğine tayin edilir. Ayrıca Mekteb-i Rüşdiyye'de Farsça ve hat dersleri verir. Ardından başkâtip olarak görevlendirilir. Veled Çelebi 1889'da görevinden ayrılarak İstanbul'a gidince, Bahariye Mevlevihane'sinin misafirhanesine yerleşir. Orada kaldığı süre içerisinde birçok aydınla tanışma fırsatı bulur ve arifane sohbetlere katılır. Vaktinin çoğunu bilgisini artırmakla geçiren Veled Çelebi: “Şayan-ı istifade olmayan adamlardan kaçardım. Bununla beraber kimsenin gönlünü kırmamağa çalışırdım.”¹⁶ der.

Takriben 1894 yılında Veled Çelebi'nin bir oğlu dünyaya gelir. Ardından eşini kaybeder ve üzüntüsüne rağmen çalışma hayatına devam eder. 11 Mayıs 1901'de ikinci

¹⁵ Farklı kaynaklarda Veled Çelebi İzbudak'ın doğum tarihi 1867,1868 olarak verilmiş olsa da TBMM'de yazarın el yazısı ile bulunan kayıtlar esas alınarak 1869 olarak belirlenmiştir.

¹⁶ Aksoy, Ömer Asım, Türk Yurdu Dergisi, 7. Cilt, s.25.

izdivacını yapar ve Zehra Hanım ile evlenir. İkinci eşinin ölümünden sonra da üçüncü izdivacını yapar ve ömrünün sonuna kadar Enise hanımla yaşar.¹⁷

Çalışmalarının verimliliğinden dolayı dönemin önde gelen dergilerinde yazıları yayınlanır. II. Meşrutiyet'in ilanından önce Matbûât-ı Dâhiliye kalemindeki görevinden istifa edip edebi çalışmalarına ara vermeden devam eder. 1908'de Dârülfünun ve Galatasaray Sultânîsi'nde Farsça dersler verir. İki yıl sonra Mevlâna Dergâhı postnişinliğine getirilir ve dokuz yıl boyunca görevde kalır. Kaldığı sürede herkese yardım dokunan Veled Çelebi, Karatay Medresesi'nde de öğrencilere Farsça dersler vermiştir. Sonra Sultan Reşad tarafından görevinden alınarak Devlet Şurası üyeliğine tayin edilir. İstanbul'dan Ankara'ya giden Veled Çelebi, Ankara lisesinde Farsça hocalığı yapar. 1925 yılında ikinci defa Mevlâna Dergâhı postnişinliği Veled Çelebi'ye bırakılır. Abdülbaki Gölpınarlı da onun Konya Mevlevî Dergâhı'nın son şeyhi olduğunu söyler. Tekke ve zaviyelerin kapatılmasıyla bu görevi de sona erer.

Veled Çelebi Ankara'ya yerleştikten sonra Kastamonu ve Yozgat milletvekilliği olarak yirmi yıl TBMM'de görev yapar. Ayrıca Türk Dil Kurumu'nda ilmi faaliyetlerle iştigal ederek faydalı çalışmalarda bulunur. Ankara'da eşi Enise İzbudak ve kızı Devlet İzbudak ile yaşamış olduğu apartman dairesinde 4 Mayıs 1953 yılında vefat etmiştir.

Veled Çelebi'nin çecelebilik makamına getirilmesinin sebebinin anne tarafından Mevlânâ soyuna dayandığı bilinse de, baba tarafından Mevlânâ'ya mensup olduğu da iddia edilmektedir. Veled Çelebi, yapmış olduğu faaliyetlerin yanı sıra Türk Dili üzerine de oldukça yoğunlaşmış ve bu alanda birçok eser kaleme almıştır. Eserlerinde ağdalı bir dil kullandığı gibi son yıllarda açık Türkçe ile de eserler yazmıştır.

ESERLERİ:

- Türk Dili Lügati
- Oğuz Ata Orhun Abideleri
- Türk Diline Medhal, (İstanbul 1339).
- Letaif-i Nasreddin Hoca, (İstanbul 1325-1327).

¹⁷ Efendioğlu, Süleyman, Veled Çelebi Türk Diline Medhal, A.Ü Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi s.21, Erzurum 2000.

- El- İdrak Haşiyesi, (İstanbul 1936, Ankara 1989 [2. bs.]).
- Lisan-ı Farisi
- Atalar Sözü, (İstanbul 1936).
- Mesnevî Tercümesi (I-VI, İstanbul 1942-1946).
- Bedayi'ül Efkâr, (1894).
- Rubayat-ı Hazret-i Mevlânâ, (İstanbul 1896).
- Leyla ile Mecnun, (İstanbul 1895).
- Muvazene, (İstanbul 1895).
- Birbirimizi Kırmayalım, (İstanbul 1895).
- Arapça Gramer, (İstanbul 1908).
- Darülfünun Dersleri, (İstanbul 1912).
- Vasiyetname-i Şerife Şerhi, Hayr'ül Kelam, (İstanbul 1914).
- Ferhengname-i Sadi Tercümesi, (İstanbul 1924).
- Divan-ı Türk-i Sultan Veled, (İstanbul 1925).
- Canlı Tarihler, Hatıralarım (İstanbul 1946).

REYNOLD ALLEYNE NICHOLSON

Ünlü İngiliz müsteşriklerinden biri olan, tasavvuf tarihi araştırmalarıyla tanınan Reynold Alleyne Nicholson, 19 Ağustos 1868 yılında İngiltere’de Yorkshire-Keigley’de dünyaya gelir. Beş çocuklu bir ailenin en büyük oğludur. Annesi Isabella Hutchinson’dır. Babası Henry Alleyne Nicholson, cerrahdır fakat sonradan üniversitede doğa bilimleri profesörlüğü yapmıştır. Dedesi John Nicholson, İncil üzerinde uzman olarak tanınır ve o, Arapça ve Farsça eserlerden oluşan yazma eserlere sahiptir. Bu eserler, Nicholson’un Doğu dillerine karşı ilgisinin başlangıcı olacaktır.¹⁸

Öğrenim hayatına Edinburg’ta başlayan Nicholson, daha sonra Cambridge’deki Trinity Koleji’ni tamamlar. Latin ve Yunan gibi batı dillerinde üstün başarı sağlasa da hayattaki en büyük şansı dedesinin zengin kütüphanesidir. Bu şans, Arapça ve Farsçayla tanışmasına ve bu alanda uzmanlaşmasına sebep olur.

1893’te Trinity Koleji’nde öğretim üyesi olarak göreve başlayan Nicholson 1901’de Londra Üniversitesi Farsça Kürsüsü’ne tayin edilir. Bir yıl sonra E. G. Browne, Cambridge Üniversitesi Farsça Kürsüsü’nden Arapça Kürsüsü’ne tayin edilince onun yerine geçmek üzere Cambridge’e döner. 1926 yılına kadar burada görev yapan Nicholson aynı yıl Browne’un ölümünün ardından Arapça Kürsüsü’ne profesör olarak tayin edilir.¹⁹ 1940 yılında Cambridge’den ayrılarak hayatının geri kalan yıllarını, Towyn’de geçirir ve 27 ağustos 1945 yılında Chester’da dünyaya veda eder.

Ömrünün çoğunu tasavvufa adayan İngiliz şarkiyatçı Nicholson, tasavvufu etkileyen akımlar olarak Hıristiyanlık, Yeni Eflatunculuk, Budizm, Gnostisizm (İrfaniyyun) akımlarını sayar. Ayrıca tasavvuftaki takva ve zühd hareketlerinin Hıristiyanlıkla paralel olduğunu düşünür.²⁰ Nicholson, Sünnî İslâm ile gelişmiş tasavvuf arasında derin bir uçurum olduğunu, Kur’ân’ın sufiliğe zıt olduğunu düşünmesine rağmen, sufilerin büyük bir kısmının Hz. Peygamber’e bağlılık gösterdiklerini, farzlara ve sünnete riayet ettiklerini kabul etmiştir.²¹

¹⁸ Abdülkadir Karahan, “İslâm Sufileri İçin İlk Söz”, Reynold A. Nicholson, İslâm Sufileri, trc. Mehmet Dağ, I, VII-XVI, İstanbul 1978.

¹⁹ Süleyman Derin, “Reynold Alleyne Nicholson”, DİA, XXXIII, İstanbul 2007, 76-77.

²⁰ Aysun Altunel, Reynold Alleyne Nicholson’ın Studies in Islamic Mysticism Adlı Eserinde Sufilere Bakış Tarzı, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi 2011.

²¹ Nicholson, Mystics of Islam, 90

İlgi alanı, Arap ve İnan Edebiyatı, özellikle tasavvuf alanındadır. Eserlerine bakıldığında hemen hemen birçok alanda çalışmaları vardır ama bu çalışmaların merkezinde tasavvuf yatar.

ESERLERİ:

- Selected Poems from the Diwani Shamsi Tabriz, (Cambridge 1898).
- Tezkiretü'l-evliyâ neşri, (Londra 1905-1906).
- Literary History of the Arabs, (Londra 1907).
- Asceticism (Muslim), (Ansiklopedi Maddesi), Ency. of Religion and Ethics, 1909.
- İbnü'l-Arabî'nin Tercümânü'l-eşvâk adlı eserinin neşri ve İngilizce'ye çevirisi, (Londra 1911).
- A Translation of the Kashfu'l-mahjub of Ali b. Uthman al-Jullabi al-Hujwiri, the oldest Persian manual of sufism, Hucvîrî'nin Keşfu'l-mahcûb isimli eserinin İngilizce çevirisi, (Londra 1911).
- The Mystics of Islam, (Londra 1914).
- The Kitab al-luma fi't-Tasawwuf of Abu Nasr, (Serrac'ın Kitabü'l-Luma' adlı eserinin neşri, (Londra 1914).
- Studies in Islamic Poetry, (1921).
- Studies in Islamic Mysticism, (1921).
- Translations of Eastern Prose and Poetry, (1922).
- Mevlana'nın Mesnevî'sinin Mathnawi-i Ma'nawi adıyla neşri, İngilizce'ye çevirisi ve şerhi (Hayatının son yirmi yılını ayırdığı bu çalışma, 8 cild halinde basılmıştır, 1925-1940).
- The Idea of Personality in Sufism, (Cambridge 1923).
- A Persian Lyrics, (London 1931).
- The Tales of Mystic Meaning, (London 1931).
- The Farsname of İbnü'l-Balkhî, (London 1921).

ABDÜLBÂKİ GÖLPINARLI

Gölpınarlızâdeler²² ailesinden olan Abdülbâki Gölpınarlı, 12 Ocak 1900'de İstanbul'da Sultan Ahmed civarında Kâtip Sinan Paşa Mahallesi'nde dünyaya gelmiştir. Azerbaycan'dan Bursa'ya göç etmiş bir ailenin çocuğudur. Babası, tecrübeli muhabirlerden olan ve “Şeyhü'l-Muhabirin” olarak bilinen Agâh Efendi ve annesi Kafkasyalı Şöhret Hanım'dır. Abdülbaki Gölpınarlı önce Mustafa İzzet adını alır; fakat ailenin önceki çocukları yaşamadığından uğur getirmesi dileğiyle kendisi Abdülbaki diye çağrılmaya başlanır ve sonra bu ad, onun asıl adı yerine geçer.²³

Kendini Mevlânâ ve Mevleviliği anlamaya, anlatmaya adayan Abdülbâki Gölpınarlı, eğitimine Yusuf Efendi Mektebi'nde başlar. Sonra ortaokulu, Menbau'l İrfan İdadisinin rüştiye kısmında; liseyi de Gelenbevî Lisesinde tamamlar. Abdülbâki Gölpınarlı, 1915'te lise son sınıfta iken babasının vefat etmesi sebebiyle, ailenin geçimini sağlamak için eğitimine bir süre ara verir, Menbau'l İrfan İdadisinde üç sene Türkçe, Farsça ve Tahrir (kompozisyon) derslerine girer. Bunun yanında Vezneciler'de kitap ve kırtasiye dükkânı da açar; fakat yapı olarak ticarete pek yatkın olmadığı için ticarete başarılı olamaz.²⁴

Eğitimi, babasının vefatıyla kısa bir dönem sekteye uğrar. 1927'de sınavla Yüksek Muallim Mektebinin son sınıfına kayıt yaptırır. Ama okul beş yıla çıkarıldığı için bir takım zorluklar yaşar. Mezuniyetinin ardından ilk tayini, Bitlis'e öğretmen olarak çıkar. Üniversite eğitimini yapamayacağı düşüncesi ile tayinini Bakanlık Müfettişi Hasan Âli'nin (Yücel) sayesinde İstanbul'a aldırır. 25 Şubat 1930 yılında üniversiteden mezun olup Konya Lisesi'ne öğretmen olarak atanır. Sonra çeşitli illerde dersler verir ve bu sırada “*Yunus Emre'nin Hayatı*” adlı doktora tezini vererek Ankara Üniversitesi DTCF'de önce Farsça okutmanlığı, sonra da Türk edebiyat tarihi ve metin şerhleri derslerine girer. İstanbul Üniversitesi'ne 1940 yılında geçer ve 1949 yılında emekli oluncaya kadar burada çalışıp Türk tasavvuf tarihi ve edebiyatı derslerine girmiştir.²⁵

Abdülbâki Gölpınarlı hayatı boyunca bir kere evlenir ve evliliği devam etmez. Ona bağlanıp hep yanında olan manevi oğlu Yüksel Gölpınarlı ile kalan ömrünü geçirir. 1982 yılında geçirmiş olduğu rahatsızlıktan sonra aynı yıl 25 Ağustos'ta hayatını kaybetmiş ve Seyyid Ahmet Mezarlığı'nda toprağa verilmiştir.

²² AKGÜN, Ömer Faruk, “*Abdülbaki Gölpınarlı*” TDV, c.14 s.146

²³ ALPARSLAN, Ali, Abdülbaki Gölpınarlı, 1. Baskı, Ankara 1996, s.4.

²⁴ a.g.e., s.4.

²⁵ a.g.e., s.5-6.

Gerek hayatında yaşamış olduğu zorluklar gerekse emeği geçen âlimler karakterinin şekillenmesine sebep olur. Hassas bir yapıya sahip olan Abdülbâki Gölpınarlı, kültürlü bir ailede ve çevrede yetiştiği için küçük yaşta tarikatlara girmiştir. Sebat göstermeden bunlardan da ayrılır. abuk değişen bazı fikirleri sebebiyle akademik camia tarafından sert eleştirilere maruz kalmıştır. Düşündüğünü söylemekten çekinmeyen biri olmakla beraber Mevlevi tabiatlıdır. Tarihimizde ilim adamı olarak yerini almaktadır.

ESERLERİ:

Abdülbaki Gölpınarlı'nın büyüklü küçüklü sayısı 114'e varan kitabı ve 400'n üstünde ilm makalesi vardır. Başlıca eserleri şunlardır:

- Melmlik ve Melmler, (İstanbul 1931).
- Bki, (İstanbul 1932).
- Fuzul, (İstanbul 1932).
- Kaygusuz Vizeli Aleddin Hayatı ve şiirleri, (İstanbul 1933).
- “Yunus Emre'de z Trk Kelimeler” (TM, IV [1934]).
- “şık Paşa'nın şiirleri” (TM, V [1936]).
- Yunus Emre, (İstanbul 1936).
- Yunus ile şık Paşa ve Yunus'un Btniliği, (İstanbul 1941).
- “Nmk Kemal'in şiirleri”, Nmk Kemal Hakkında, (İstanbul 1942)
- Pir Sultan Abdal, (Ankara 1943).
- “İslâm ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilti ve Kaynakları” (İFM, XI/1-4 [1949-1950])
- “Burgzi ve 'Fütüvvet-nme'si” (İFM, XV/1-4 [1953-1954], s. 76-154)
- Divan Edebiyatı Beynındadır, (İstanbul 1945).
- Mevlânâ Celâleddin: Hayatı, Felsefesi, Eserleri, Eserlerinden Seçmeler, (İstanbul 1951).
- Mevlânâ'dan Sonra Mevlevilik, (İstanbul 1953).

- Kaygusuz Abdal, Hatayî, Kul Himmet, (İstanbul 1953).
- Naili-i Kadim, (İstanbul 1953).
- Nesimi-Usuli-Ruhi, (İstanbul 1953).
- Pir Sultan Abdal, (İstanbul 1953).
- Şeyh Galip, (İstanbul 1953).
- Divan Şiiri: XV-XVI. Yüzyıllar, (İstanbul 1954).
- Divan Şiiri: XVII. Yüzyıl, (İstanbul 1954).
- Divan Şiiri: XVIII. Yüzyıl, (İstanbul 1955).
- Divan Şiiri: XIX. Yüzyıl, (İstanbul 1955).
- Divan Şiiri: XX. Yüzyıl, (İstanbul 1955).
- “Şeyh Seyyid Gaybî oğlu Şeyh Seyyid Hüseyin’in ‘Fütüvvet-Nâme’si” (İFM, XVII/1-4 [1955-1956]).
- Nasreddin Hoca, (İstanbul 1961).
- Yunus Emre ve Tasavvuf, (İstanbul 1961).
- Alevî-Bektaşî Nefesleri, (İstanbul 1963).
- Mevlevî Âdâb ve Erkâmı, (İstanbul 1963).
- “Bektaşîlik-Hurûfîlik ve Fağl Allah’ın Öldürülmesine Düşürülen Üç Tarih” (ŞM, V [1964]).
- “Hurûfîlik ve Mîr-i ‘Alem Celâl Bik’in Bir Mektubu” (TM, XIV [1965]).
- Sımavna Kadısıoğlu Şeyh Bedreddin, (İstanbul 1966).
- Mevlânâ Müzesi Yazmalar Kataloğu, (I-IV, Ankara 1967-1994).
- 100 Soruda Tasavvuf, (İstanbul 1969).
- 100 Soruda Türkiye’de Mezhepler ve Tarikatlar, (İstanbul 1969).

- Türk Tasavvuf Şiiri Antolojisi, (İstanbul 1972).
- “Niyâzî-i Mısri” (ŞM, VII [1972]).
- Hurûfîlik Metinleri Kataloğu, (Ankara 1973).
- Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri, (İstanbul 1977).

ADNAN KARAIŞMAİLOĞLU

1957 yılında Trabzon'un Of ilçesinde doğan Adnan Karaismailoğlu, ilk ve orta öğrenimini Trabzon'da yapar. 1979 yılında Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arap-Fars Dili ve Edebiyatı Bölümünü başarıyla tamamlar.

Karaismailoğlu bir yıl sonra Fars Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda göreve başlar. Doktora tezini 1985'te Prof. Dr. M. Nazif Şahinoğlu'nun danışmanlığında tamamlar. 19 Mart 1990'da yardımcı doçent kadrosuna atanır. Öte yandan, araştırmacı kimliğe sahip olan Adnan Karaismailoğlu, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı'nda Prof. Dr. Haluk İpekten'in danışmanlığında 1991 yılında yüksek lisans programını bitirir. 1990'da yardımcı doçent, 1991'de doçent ve 24 Mart 1997'de Kırıkkale Üniversitesinde profesörlük unvanlarını alır.²⁶

Farsçanın yaşayan duayenlerinden olan Adnan Karaismailoğlu, halen Kırıkkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Fars Dili ve Edebiyatı Bölümünde görevini icra etmektedir.

ESERLERİ:

- Klâsik Dönem Türk Şiiri İncelemeleri, Ankara, 2001.
- Sayfî-i Buhârâî ve Dîvânının Tenkitli Metni, Erzurum, 1990.
- Mevlânâ ve Mesnevî, Ankara, 2001.
- Baharistan, Câmî, Ankara, 2002 (Çeviri).
- Gülistan, Sa'dî, Ankara, 2002 (Çeviri).
- Mevlânâ ve Kültürümüz, Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, 2005.
- Mesnevî'den Seçmeler, Ankara, 2005.
- Mesnevî-i Ma'nevî, I-VI, Konya, 2005 (Farsça tenkitli metin, Doç. Dr. Derya Örs'le birlikte); 2. baskı, I-III, Ankara, 2007, Akçağ Yay.
- Kutbû'n-nâyî Osman Dede'nin Âyîn-i Şerîfleri, Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, 2008 (Timuçin Çevikoğlu ile birlikte).

²⁶ <http://adnankaraismailoglu.com/>, Erişim Tarihi: 28.05.2019, 12:06.

- Mevlâna Bibliyografyası, Konya İl Kùltür ve Turizm Mùdùrlùğü Yayınları, Konya, 2006 (Sait Okumuş ve Fahrettin Coşguner ile birlikte). Genişletilmiş ve Güncelleştirilmiş Yeni baskı, Konya İl Kùltür ve Turizm Mùdùrlùğü Yayınları, Konya 2013.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. MESNEVÎ'NİN NEŞRE HAZIRLANAN FARŞÇA NÜSHASI VE METNİ

Nüsha Tavsifi:

Konya Mevlana Müzesi Ktp., M. 1177

1-6 cilt 310 x 230 mm. 320 yk. bb. st. 4 stn. Nesih, Osman b. Abdullah, Rebiülevvel 723 H. (1323 M.). Tezhipli ²⁷

Kenarı cetvelli, dört yanı köşebentli, üstte ve altta madalyonlu şemseli, mıklapsız, siyah bir Osmanlı cildine sahiptir. Kenardaki cetvel, köşebentler, madalyonlar ve şemse, içi kabartma yaprak ve çiçek motiflerini hâvî ve basma. Bu cilt rahmetli Hattat ve Mücellit, tîr-en dâz Necmettin Okyay (vefat tarihi: 1396 H. 1976 M.) tarafından yapılmıştır.²⁸

Kâğıdı fligransız, kalın, aharlı, koyu samânî Selçuk kâğıdıdır. Her sahifede 25 satır, her satırda 2 beyit vardır. Sahife kenarları ikişer surh cetvelle ayrılmıştır. Mısra aralarında da 3mm. fasılalı, ikişer surh cetvel mevcuttur. Bahis başları surhla ve iri nesihle yazılmıştır. Metin yazsısı Selçuk karakterini iyice gösteren nesihdir. Birinci yaprağın yüzünde Mevlânâ Dergâhı Kütüphanesine vakfedilmiş kitaplardan olduğunu gösteren, içinde ta'likle:

“وقف کتابخانه حضرت مولانا قدس سرالاعلا” yazısı bulunan beyzî mühür vardır.

Sultanü'l- Ulemâ'nın “Maârif”inden alınan bir yazı mevcuttur. Bu yazının sonunda Eflâkî'den alınma ve şöyle başlayan dört satır cümle var²⁹: ... كتب اقل القاد و احقر العباد احمد الخاکی العارفي مثنوی...

3a'da beyzî şekilde bir tezhip levhası mevcut; fakat altın yaldız çok solmuş, aynı zamanda altının bakırı kâğıdı kesmiş tamîr esnâsında ince kâğıtla sahîfeye yapıştırılmış. Bu yaprağın “b” yüzünde “Mesnevî”nin “Dîbâce”si başlamakta 5a'da bitmekte. Bu sahîfelerin kenarları Selçuk tarzı tezhibli ise de altınlar solmuş. Bu sahîfelerde on beşer satır var. Sülûsle yazılan yazının ilk iki satırı surhla, ondan sonraki iki satırı siyah mürekkeple, onu tâkiyb eden iki satır gene surhla, ondan sonraki satırlar da mürekkeple ve surhla yazılmıştır. Metin 5b'de müzehhep bir başlıkla başlıyor.³⁰

Baş: 2a

²⁷ Mehmet Önder, Mevlâna bibliyografyası 2,

²⁸ Abdülbâki Gölpınarlı, Mevlânâ Müzesi Müzelik Yazma Kitaplar Kataloğu, Atatürk Türk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu yayınları, XII. Dizi, S.10, Ankara 2003.

²⁹ a.g.e.

³⁰ a.g.e.

وَقَفَّ وَ حَبَسَ وَ هَذَا الْمَثْنَوِيُّ الْمَعْنَوِيُّ عَلَى تَرْبَةِ الْمُنُورَةِ الْمُطَهَّرَةِ الشَّرِيفَةِ اللَّطِيفَةِ الْمُنْسُوبَةِ الْمَوْلَانَا وَ أَوْلَانَا سِرِّ اللَّهِ
الْأَعْظَمِ وَالْمُكْرَمِ الْمُعْظَمِ صَاحِبِ الْمَقَامَاتِ وَ الْكِرَامَاتِ وَ مَبْنَعِ الْكَمَالَاتِ وَ الْوَلَايَاتِ مَعْدِنِ التَّصَدِيقِ وَ التَّحْقِيقِ وَ التَّدْقِيقِ الصِّدِّيقِ
بْنِ الصِّدِّيقِ بْنِ الصِّدِّيقِ سُلْتَانِ الْعَارِفِينَ وَالْعَاشِقِينَ مَوْلَانَا جَلَالَ الْحَقِّ وَالِدَيْنِ مُحَمَّدِ الْبَلَّخِ قَدَسَنَا اللَّهُ سِرَّهُ الْعَزِيزُ وَهُوَ تَرَابُ عَتَبَتِهِ
بَابِهِ وَ خَادِمِ فَقَرَاءِ جَنَابِ عِمَانَ الْمَوْلَى وَ شَرَطِ أَنْ يَسْتَفِيدَ مِنْهُ فِخْرِ السَّادَاتِ وَ مَبْنَعِ السَّعَادَاتِ وَ مَعْدِنِ الْكَمَالَاتِ سَيِّدِ عَلَايِي بْنِ
سَيِّدِ مَحَبِّي الشِّيرَازِيِّ مِنْ حِينَ صُدُورِ هَذَا الْوَقْفِ إِلَى آخِرِ عَمْرِ وَ بَعْدَ وَفَاتِهِ يَسْتَفِيدُونَ مِنْهُ الْفُقَرَاءُ الْمَوْلَى فِي التَّرْبَتِ الْمُطَهَّرَةِ
وَقَفَا صَحِيحًا شَرْعِيًّا مَسْجَلًا بِحَيْثُ لَا يَبَاعُ وَلَا يَرَهْنُ وَلَا يُوَهَّبُ فَمَنْ بَدَلَ بَعْدَ مَا سَمِعَهُ فَانْمَا ائْتَمَهُ عَلَى الَّذِينَ يَبْدُلُونَهُ وَ صَلَّى اللَّهُ
عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ وَ صَحْبِهِ أَجْمَعِينَ

Son: 318b

اللهم اغفر لمن طالع منه و دعا لكاتبه

تم التثنويات المعنويات

بعون الله و حسن توفيقه على يد اقل

عباد الله واحقرهم عثمان بن عبدالله

عتيق سلطان ولدنورنا الله

بنوره المؤيد أمين رب

العالمين

Çalışılan birinci cilt hakkında bilgi:

Bu çalışmaya konu olan bölüm, birinci cildin birinci defteridir ve aşağıda orijinal nüshanın birkaç sayfası verilmiştir.

Baş Mukaddime:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

هَذَا كِتَابُ الْمَثْنَوِيِّ وَ هُوَ أُصُولُ أُصُولِ الدِّينِ فِي كَشْفِ أَسْرَارِ الْوَصُولِ وَ الْيَقِينِ، وَ هُوَ فِقْهُ اللَّهِ الْأَكْبَرُ وَ شَرَعُ اللَّهِ

الْأَزْهَرُ وَ بَرَهَانُ اللَّهِ الْأَطْهَرُ، مَثَلُ نُورِهِ كَمِشْكَاهِ فِيهَا مِصْبَاحٌ يُشْرِقُ إِشْرَاقًا نُورًا مِنَ الْإِصْبَاحِ، وَ هُوَ جَنَانُ الْجَنَانِ ذَوَالْعُيُونِ وَ

الْأَعْصَانِ، مِنْهَا عَيْنٌ تُسَمَّى عِنْدَ أَبْنَاءِ هَذَا السَّبِيلِ...

Baş: 5b:

بشنو این نی چُون شکایت می‌کند
 از جُدا بیها حکایت میکند
 کز نیستان تا مَرّا بپریده‌اند
 در نغیرم مَرَد و زن نالیده‌اند
 سینه خواهم شرحه شرحه از فراق
 تا بگویم شرح درد اشتیاق
 هَر کسی کو دور ماند از اصلِ خویش
 باز جوید روزگارِ وصلِ خویش...

bu beyitler ile başlamaktadır.

Son: 26b:

ز آن دو یک را بر گزیند ز آن کتف
 کم فشار این پنبه اندر گوش جان
 تا کنی ادراک رمز و فاش را
 وحی چه بود گفتنی از حسن نهای.

هم ز حق ترجیح یابد یک طرف
 گر نخواهی در تردد هوش جان
 تا کنی فهم آن معماهاش را
 پس محل وحی گردد گوش جان

bu beyitler ile bitmektedir.

2. FARŞÇA METİN NEŞRE HAZIRLANIRKEN İZLENEN YÖNTEM

Modern Farsça yazım ve imla kuralları dikkate alınarak hazırlanmıştır. Ayrıca çalışma esnasında Adnan Karaismailođı³¹ ve Nicholson³² 'un eseriyle karşılaştırma yapılmıştır. Karşılaştırmanın sonuçları ise dipnot ve değerlendirme kısmında verilmiştir.

Metin neşre hazırlanırken Yapılan Değişiklikler:

1- چ' gibi yazılan ج' harfleri چ' olarak yazılmıştır.

Ör: 1. Beyit: جون ← چون

2- ک' harfi ile yazılan گ' leri, گ' harfine dönüştürülmüştür.

Ör: 9. Beyit: بانگ ← بانگ

3- Metin üzerindeki harekeler aynı şekilde yazılmıştır.

4- Hemze ile gösterilen ی' yı nisbet veya ی'yi vahdetler ve 2. şahıs çekim eki ای ile gösterilmiştir.

Ör: 30. Beyit: پرده ← پرده ای

5- Gerekli yerlerde bağlaçların sonuna های غیر رسمی eklenmiştir.

Ör: 29. Beyit: چونک ← چونکه

6- Sonu است ile bitenler است şeklinde yazılmıştır.

Ör: 44. Beyit: اوست ← او است

7- Bazı birleşik yazılması gereken kelimelerde bugünün imla kurallarına uyuldu.

Ör: 38. Beyit: شاه راه ← شاهراه

8- İsme bitişik olarak yazılan به' gibi ön edatlar günümüz imla kuralına uygun olarak ayrı yazılmıştır.

Ör: 42. Beyit: بدست ← به دست

9- د' gibi yazılan د' harfleri د' olarak yazılmıştır.

³¹ MEVLÂNÂ, Celâleddin Muhammed, *Mesnevî-i M'anevî 1-2 (Farsça)*, (Hazırlayanlar: Adnan Karaismailoğlu, Derya Örs), Akçağ yay., Ankara 2007.

³² Jalâlüddin Rûmî, *TheMatnawi*, Book I, Edited and Translated by: Reynold A. Nicholson, Tehran, 1381/2002.

Ör: 1. Beyit: می کند ← می کند

Muhammed Ali Muvahhid tarafından hazırlanan (Celaleddin Muhammed Belhi Mesneviyi ma'nevi,1-6 cilt, be tashih: Muhammed Ali Muvahhid Tahran 1396/2017 2.baskı) eserin dipnotlarına baktığımızda Nicholson'da ve Karaismailoğlu'nda olmayan ve farklı olan yerlerin İstanbul Süleymaniye kütüphanesi Molla Murat koleksiyonunda yer alan mesnevi nüshası ile uyumluluk gösterdiği anlaşılmaktadır.³³

³³ Celaleddin Muhammed Belhi, *Mesneviyi Ma'nevi*,1-6 cilt, be tashih: Muhammed Ali Muvahhid, 2.baskı, Tahran 1396/2017.

3. MESNEVÎ'NİN FARŞÇA METNİ

[3b]

[مقدمه]

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

هذا كتاب المثنوى وَ هُوَ أُصُولٌ أُصُولِ الدِّينِ فِي كَشْفِ أَسْرَارِ الوُصُولِ وَ اليَقِينِ، وَ هُوَ فِقْهُ اللَّهِ الْأَكْبَرِ وَ شَرْعُ اللَّهِ الْأَرْهَرِ وَ بُرْهَانُ اللَّهِ الْأَطْهَرِ، مَثَلُ نُورِهِ كَمِشْكَاتِهِ فِيهَا مِصْبَاحٌ يُشْرِقُ إِشْرَاقاً أَنْوَرَ مِنَ الْإِصْبَاحِ وَ هُوَ جِنَانُ الْجِنَانِ ذَوَالْغِيُونِ وَ الْأَعْصَانِ، مِنْهَا عَيْنٌ تُسَمَّى عِنْدَ أَبْنَاءِ هَذَا السَّبِيلِ سَلْسَبِيلاً وَ عِنْدَ أَصْحَابِ الْمَقَامَاتِ وَ الْكِرَامَاتِ خَيْرٌ مَقَاماً وَ أَحْسَنُ مَقِيلاً الْأَبْرَارِ فِيهِ يَأْكُلُونَ وَ يَشْرَبُونَ وَ الْأَحْرَارُ مِنْهُ يَفْرَحُونَ وَ يَطْرَبُونَ وَ هُوَ كَنْبَلٌ مِصْرَ شَرَابٍ لِلصَّابِرِينَ وَ حَسْرَةٌ عَلَى آلِ فِرْعَوْنَ وَ الْكَافِرِينَ كَمَا قَالَ تَعَالَى يُضِلُّ بِهِ كَثِيراً وَ يَهْدِي بِهِ كَثِيراً وَ إِنَّهُ شِفَاءُ الصُّدُورِ وَ جِلَاءُ الْأَخْزَانِ [4a] وَ كَشَافُ الْقُرْآنِ وَ سَعَةُ الْأَرْزَاقِ وَ تَطْيِيبُ الْأَخْلَاقِ بِأَيْدِي سَفَرَةٍ كِرَامٍ بَرَّةٍ يَمْنَعُونَ أَنْ لَا يَمَسَّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ، تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَ لَا مِنْ خَلْفِهِ وَ اللَّهُ يَرْضُدُّهُ وَ يَرْفُقُهُ وَ هُوَ خَيْرٌ حَافِظاً وَ هُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ لَهُ الْقَابُ أَخْرُ لَقَبُهُ اللَّهُ تَعَالَى وَ اقْتَصَرْنَا عَلَى هَذَا الْقَلِيلِ وَ الْقَلِيلُ يَدُلُّ عَلَى الْكَثِيرِ وَ الْجُرْعَةُ تَدُلُّ عَلَى الْعَدِيرِ وَ الْحَفْنَةُ تَدُلُّ عَلَى الْبَيْدَرِ الْكَبِيرِ يَقُولُ الْعَبْدُ الضَّعِيفُ الْمُحْتَاجُ إِلَى رَحْمَةِ اللَّهِ تَعَالَى مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ الْبَلْخِي تَقَبَّلَ اللَّهُ مِنْهُ اجْتَهَدْتُ فِي تَطْوِيلِ الْمُنْظُومِ الْمَثْنَوِيِّ يَمْنَعُونَ أَنْ لَا يَمَسَّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ، تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَ لَا مِنْ خَلْفِهِ وَ اللَّهُ يَرْضُدُّهُ وَ يَرْفُقُهُ وَ هُوَ خَيْرٌ حَافِظاً وَ هُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ لَهُ الْقَابُ أَخْرُ لَقَبُهُ اللَّهُ تَعَالَى وَ اقْتَصَرْنَا عَلَى هَذَا الْقَلِيلِ وَ الْقَلِيلُ يَدُلُّ عَلَى الْكَثِيرِ وَ الْجُرْعَةُ تَدُلُّ عَلَى الْعَدِيرِ وَ الْحَفْنَةُ تَدُلُّ عَلَى الْبَيْدَرِ الْكَبِيرِ يَقُولُ الْعَبْدُ الضَّعِيفُ الْمُحْتَاجُ إِلَى رَحْمَةِ اللَّهِ تَعَالَى مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ الْبَلْخِي تَقَبَّلَ اللَّهُ مِنْهُ اجْتَهَدْتُ فِي تَطْوِيلِ الْمُنْظُومِ الْمَثْنَوِيِّ الْمُشْتَمَلِ عَلَى الْغَرَائِبِ وَ التَّوَادِرِ وَ غَرَرِ الْمَقَالَاتِ وَ دُرَرِ الدَّلَالَاتِ وَ طَرِيقَةِ الزُّهَادِ وَ حَدِيقَةِ الْعُبَادِ قَصِيرَةَ الْمَبَانِي [4b] كَثِيرَةَ الْمَعَانِي لِاسْتِدْعَاءِ سَيِّدِي وَ سَنَدِي وَ مُعْتَمَدِي وَ مَكَانِ الرُّوحِ مِنْ جَسَدِي وَ ذَخِيرَةِ يَوْمِي وَ عَدِي وَ هُوَ الشَّيْخُ قُدْوَةُ الْعَارِفِينَ إِمَامُ الْهُدَى وَ اليَقِينِ مُغِيثُ الْوَرَى أَمِينُ الْقُلُوبِ وَ النَّهْيِ وَ دِيْعَةُ اللَّهِ بَيْنَ خَلِيقَتِهِ وَ صَفْوَتِهِ فِي بَرِيَّتِهِ وَ وَصَايَاهُ لِنَبِيِّهِ وَ حَبَايَاهُ عِنْدَ صَفِيَّتِهِ، مِفْتَاحُ خَزَائِنِ الْعَرْشِ أَمِينُ كُنُوزِ الْفَرَشِ أَبُو الْفَضَائِلِ حُسَامُ الْحَقِّ وَ الدِّينِ حَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ حَسَنِ الْمَعْرُوفِ بِابْنِ أَخِي تُرْكُ أَبُو يَزِيدِ الْوَقْتِ جُنَيْدُ الزَّمَانِ صَدِيقُ بِنِ صَدِيقِ بْنِ صَدِيقِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَ عَنْهُمْ الْأَرْمَوِيُّ الْأَضْلُ الْمُنْتَسِبُ إِلَى الشَّيْخِ الْمُكْرَمِ بِمَا قَالَ أَمْسَيْتُ كُرْدِيّاً وَ أَصْبَحْتُ عَرَبِيّاً قَدَّسَ اللَّهُ رُوحَهُ وَ أَرْوَاحَ أَخْلَافِهِ فَنِعْمَ السَّلْفُ وَ نِعْمَ الْخَلْفُ لَهُ نَسَبُ الْقَتِّ [5a] الشَّمْسُ عَلَيْهِ رَدَاءُهَا وَ حَسَبُ أَرْخَتِ النُّجُومِ لَدَيْهِ أَضْوَاءُهَا لَمْ يَزَلْ فِنَاءُهُمْ قِبَلَةَ الْإِفْبَالِ يَتَوَجَّهُ إِلَيْهَا بَنُو الْوَلَاةِ وَ كَعْبَةُ الْأَمَالِ يَطُوفُ بِهَا وَفُودُ الْعُفَاةِ وَ لَا زَالَ كَذَلِكَ مَا طَلَعَ نَجْمٌ وَ ذَرَّ شَارِقٌ لِيَكُونَ مُعْتَصِماً لِأُولَى الْبَصَائِرِ الرَّبَّانِيَّةِ الرَّوْحَانِيَّةِ السَّمَائِيَّةِ الْعَرْشِيَّةِ التَّوْرِيَّةِ الشُّكَّتِ النَّظَارِ الْعُيْبِ الْخُضَارِ الْمُلُوكِ تَحْتَ الْأَطْمَارِ أَشْرَافِ الْقَبَائِلِ أَصْحَابِ الْفَضَائِلِ أَنْوَارِ الدَّلَائِلِ أَمِينِ يَا رَبَّ الْعَالَمِينَ.

وَهَذَا دُعَاءٌ لَا يُرَدُّ فَإِنَّهُ دُعَاءٌ لِأَصْنَافِ الْبَرِيَّةِ شَامِلٌ

وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ وَحْدَهُ وَ صَلَّى اللَّهُ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ وَ عَشْرَتِهِ الطَّيِّبِينَ الطَّاهِرِينَ وَ حَسْبُنَا اللَّهُ وَ نِعْمَ الْوَكِيلُ

بسم الله الرحمن الرحيم

۱	بشنو این نی چون شکایت می کند	از جُداييها حکايت می کند ^{۳۴}
۲	کز نيستان تا مَرا بریده‌اند	در ^{۳۵} نفی‌رم مَرد و زن نالیده‌اند
۳	سینه خواهم شرحه شرحه از فراق	تا بگویم شرح دردِ اشتیاق
۴	هَر کسی کو دور ماند از اصلِ خویش	باز جُوید رُوزگارِ وصلِ خویش
۵	من به هر جمعیتی نالان شدم	جفت بد حالان و خوش حالان شدم
۶	هَر کسی از ظنِّ خود شد یارِ من	از درونِ مَن نجست اسرارِ من
۷	سَرِّ مَن از نالهٔ مَن دُور نيست	ليک چشم و گوش را آن نور نيست
۸	تن ز جان و جان ز تن مَسْتور نيست	ليک کس را دیدِ جان دَسْتور نيست
۹	آتش است این بانگِ نای و نيست باد	هر که این آتش ندارد نيست باد
۱۰	آتش عشق است کاندَر نی فتاد	جُوشش عشق است کاندَر می فتاد
۱۱	نی حریفِ هَر که از یاری بُرید	پرده‌هایش پرده‌هایِ ما درید
۱۲	همچو نئی زهري و تریاقی که دید	همچو نئی دمساز و مُشتاقی که دید
۱۳	نی حدیثِ راهپَر خُون می کند	قَصَّهایِ عشقِ مجنون می کند
۱۴	مَحْرَم این هُوش جُز بیهوش نيست	مَر زبان را مشتری جُز گوش نيست
۱۵	در غم ما روزها بی‌گاه شد	روزها با سُروزها همراه شد
۱۶	رُوزها گرفت گور رو باک نيست	تُو به مان ای آنکِ چون تو پاک نيست
۱۷	هر که جز ماهی ز آبش سير شد	هَر که بی رُوزيست روزش دیر شد
۱۸	در نیابد حالِ پخته هیچ خَام	پس سخن کوتاه باید و السلام
۱۹	بند بگسل باش آزاد ای پسر	چند باشی بند سیم و بند زر
۲۰	گر بریزی بحر را در کوزه‌ای	چند گنجند قسمت يك روزه‌ای
۲۱	کوزه‌ای چشم حریصان پر نشد	تا صدف قانع نشد پُر دُر نشد
۲۲	هر که را جامه ز عشقی چاک شد	او ز حرص و ^{۳۶} عیب کَلّی ^{۳۷} پاک شد
۲۳	شاد باش ای عشق خوش سودای ما	ای طیب جملَه ^{۳۸} علت‌های ما
۲۴	ای دواي نخوت و نَاموس ما	ای تو افلاطون و جالینوس ما

^{۳۴} بشنو از نی چون حکایت میکند * از جُداييها شکایت میکند N

^{۳۵} در : از N

^{۳۶} جمله‌ای + N

^{۳۷} کَلّی - N

^{۳۸} جمله : جملهٔ N

کوه در رقص آمد و چالاک شد	۲۵	جسم خاک از عشق بر افلاک شد
طور مست و خِرّ موسی صاعقا	۲۶	عشق جان طور آمد عاشقا
همچو نی من گفتیها گفت می	۲۷	بالب دمساز خود گر جفتمی
بی زبان شد گر چه دارد صد نوا	۲۸	هر که او از هم زبانی شد جدا
نشوی ز آن پس ز بلبل سر گذشت	۲۹	چون که گل رفت و گلستان در گذشت
زنده معشوق است و عاشق مُرده‌ای	۳۰	جمله معشوق است و عاشق پُرده‌ای
او چو مرغی ماند بی پروای او	۳۱	چون نباشد عشق را پروای او
چون نباشد نور یارم پیش و پس	۳۲	من چگونه هوش دارم پیش و پس
آینه غماز نبود چون بُود	۳۳	عشق خواهد کین سخن بیرون بُود
زانکه زنگار از رُخش مُمتاز نیست	۳۴	آینه‌ات دانی چرا غمّاز نیست

حکایت عاشق شدن پادشاه بر کنیزکی و خریدن پادشاه او را و رنجور شدن کنیزک و تدبیر شاه در معالجه او^{۳۹}

خود حقیقت نقد حال ماست آن	۳۵	به شنوید ای دوستان این داستان
مُلك دُنیا داشت ^{۴۰} او هم ملك دین	۳۶	بود شاهی در زمانی پیش ازین ^{۴۱}
با خواص خویش از بهر شکار	۳۷	اتفاقا شاه رُوزی شد سُوار
شُد غلام آن کنیزك پادشاه	۳۸	يك كنیزك دید شه بر شاهراه
داد مال و آن کنیزك را خرید	۳۹	مُرخ جانش در قفس چون می طپید
آن کنیزك از قضا بیمار شُد	۴۰	چون خرید او را و بر خوردار شد

[6a]

یافت پالان گرگ خَر را در رُبود	۴۱	آن یکی خر داشت ^{۴۲} پالانش نبود
آب را چوَن یافت خود کوزه شکست	۴۲	کوزه بُودش آب می نامد به دست
گفت جان هر دُو در دست شماسست	۴۳	شه طبیبان جمع کرد از چپ و راست
درمند و خسته‌ام در مانم او است	۴۴	جان من سهلست و جان ^{۴۳} جانم او است
بُرد گنج و دُر و مَر جان مَرا	۴۵	هر که درمان کرد مَر جان مَرا
فهم گرد آریم و انبازی کنیم	۴۶	جمله گفتندش که جان‌بازی کنیم
هَر الم را در کف مَما مَر همی است	۴۷	هر یکی از ما مَسیح عالمی است

^{۳۹} حکایت عاشق شدن پادشاه بر کنیزکی و خریدن پادشاه او را و رنجور شدن کنیزک و تدبیر شاه در معالجه او : عاشق شدن پادشاه بر کنیزک

رنجور و تدبیر کردن شاه در صحت او NK

^{۴۰} ازین : از این K

^{۴۱} داشت : بودش K

^{۴۲} و N +

^{۴۳} سهلست و جان : سهلستجان NK

پس خُدا بنمودشان عجز بشر	۴۸	گر خُدا خواهد نگفتند از بطر
نی همین گفتن که عارض حالتیس	۴۹	تَرَكَ اسْتِثْنَا مُرَادِم قَسْوَتِيسْت
جان او با جان استثناست جفت	۵۰	ای بسا ^{۴۴} ؛ ناورده استثنا به گفت
گشت رنج افزون و حاجت نازوا	۵۱	هر چه کردند از علاج و از دوا
چشم شه از اشك خون چون جوی شد	۵۲	آن كَنِيزَك از مرض چون موی شد
زوغن بادام خشکی می نمود ^{۴۵}	۵۳	از قضا سرکنگین صفرا فرود ^{۴۵}
آب آتش را مَدَد شد همچو نفت	۵۴	از هلیله قبض شد اطلاق رفت
یافت پالان گرگ خَر را در رُود	۵۵	آن یکی خَر داشت ^{۴۷} پالانش نبود

ظاهر شدن عجز حکیمان از معالجه کنیزک بر پادشاه و روی آوردن پادشاه به درگاه خداوند و در خواب دیدن پادشاه^{۴۸} ولی

را

پا برهنه جانِب مَسْجِد دَوید	۵۶	شه چُو عجز آن حکیمان را به دید
سجده گاه از اشك شه پر آب شد	۵۷	رفت در مسجد سُوی محراب شد
خوش زبان بگشاد در مَدَح و ثنا ^{۴۹}	۵۸	چُون به خویش آمد ز غَرَقَابِ فَنَا
مَن چه گویم چُون تُو می دانی نهان	۵۹	کای کمینه بخششات مُلِك جهان
بارِ دیگر ما غلط کردیم راه	۶۰	ای همیشه حاجت ما را پناه
زود هم پیدا کُنش بر ظاهر	۶۱	لیك گفتی گر چه می دانم سرت
اندر آمد بحرِ بخشایش به جوش	۶۲	چون بر آورد از میان جان خروش
دید در خواب او که پیری رو نمود	۶۳	در میان گریه خوابش در رُبود
گر غریبی آیدت فردا ز ما است	۶۴	گُفت ای شه مُرْثَه حاجاتت روا است
صادقش دان کو آمین و صادق است	۶۵	چُون که آید او حکیمی حاذق است
در مزاجش قُدرتِ حَق را به بین	۶۶	در علاجش سحرِ مطلق را به بین
آفتاب از شرق اختر سوز شد	۶۷	چُون رسید آن وعده گاه و روز شد
تا بیند آن چه بُمودند سر	۶۸	بود اندر منظره شه مُنتظِر
آفتابی در میان سَایه ای	۶۹	دید شخصی فاضلی پُر مایه ای
نیست بُود و هست بر شکل خیال	۷۰	می رسید از دُور مانند هلال
تو جهانی بر خیالی بین روان	۷۱	نیست و ش باشد خیال اندر روان

^{۴۴} بسا : بسی N

^{۴۵} فرود : نمود N

^{۴۶} فرود : نمود N

^{۴۷} و N +

^{۴۸} درگاه خداوند و در خواب دیدن پادشاه: درگاه خدا و خواب دیدن شاه N

^{۴۹} ثنا: دعا K

۷۲	بَر خِیالی صلحشان و جنگشان	وز خیالی فخرشان و ننگشان
۷۳	آن خیالاتی که دام اولیا است	عکس مه رویان بُستان خدا است
۷۴	پس خیالی را که ^{۵۰} شه در خواب دید	در رُخ مهمان همی آمد پدید
۷۵	شه به جای حاجیان در پیش ^{۵۱} رفت	پیش آن مهمانِ غیبِ خویش رفت
۷۶	هَر دُو بحری آشنا مُوخته	هَر دُو جان بی دوختن بر دوخته
۷۷	گفت معشوقم تو بودستی نه آن	لیک کار از کار خیزد در جهان
۷۸	ای مَرا تُو مُصطفی من چُون عمر	از برای خدمت بندم کمر
۷۹	شه چُو عجز آن حکیمان را بدید	با برهنه جانب مسجد دوید

از خداوند ولی التوفیق در خواست توفیق و^{۵۲} رعایت ادب در همه حالها و بیان کردن وخامت ضررهای بی ادبی^{۵۳}

۸۰	از خُدا جُـویم توفیق اَدب	بی ادب محروم گشت ^{۵۴} از لطفِ رب
۸۱	بی ادب تنها نه خود را داشت بد	بلکه آتش در همه آفاق زد
۸۲	مایده از آسمان در می رسید	بی شری و بیع و بی گفت و شنید ^{۵۵}
۸۳	در میان قوم موسی چند کس	بی ادب گفتند کو سیر و عَدس
۸۴	مُنقطع شد خوان و نان ^{۵۶} آسمان	ماند زنج زرع و بیل و داسمان
۸۵	باز عیسی چون شفاعت کرد حق	خوان فرستاد و غنیمت بر طبق
۸۶	باز گستاخان ادب بگذاشتند	چون گدایان زله ها برداشتند
۸۷	کرده عیسی لابه ^{۵۷} ایشان را که این	دایم است و کم نگردد از زمین

[6b]

۸۸	بد گمانی کردن و حرص آوری	کفر باشد پیش خوانِ مهتری
۸۹	زان گندا رُویان نادیده ز آز	آن در رحمت بر ایشان شد فراز
۹۰	ابر برناید پی منیع زکات	وز زنا اُفتد و با اندر جهات
۹۱	هر چه بر تُو آید از ظلمات و غم	آن ز بی باکی و گستاخیست هم
۹۲	هر که بی باکی کُند در راه دوست	رهزن مَردان شُد و نامرد اوست
۹۳	از ادب پُر نُور گشته است این فلک	وز ادب مَعْصوم و پاک آمد ملک

^{۵۰} پس خیالی را که: آن خیالی که NK

^{۵۱} در پیش: فا پیش NK

^{۵۲} در خواست توفیق و: در خواستن توفیق N

^{۵۳} از خداوند ولی التوفیق در خواست توفیق و رعایت ادب در همه حالها و بیان کردن وخامت ضررهای بی ادبی: - K

^{۵۴} گشت: شد N

^{۵۵} شری و بیع و بی گفت و شنید: صداع و بی فروخت و بی خرید N

^{۵۶} خوان و نان: نان و خوان N

^{۵۷} کرده عیسی لابه: لابه کرده عیسی NK

ملاقاتِ پادشاه با آن ولی که در خوابش نموده بودند^{۵۸}

۹۵	دَسْت بُگَشَاد و کَنارانش گرفت	همچُو عشق اندر دل و جانش گرفت
۹۶	دست و پیشانیش بُوسیدن گرفت	از مَقَام و راه پُرسیدن گرفت
۹۷	پُرس پُرسان می کشیدش تا به صدر	گُفت گنجی یافتم آخر به صبر
۹۸	گفت ای نُور ^{۵۹} حق و دفع حَرج	معنی الصبر مفتاح الفرج
۹۹	ای لقای تُو جوابِ هَر سُؤال	مُشکل از تُو حل شود بی قیل و قال
۱۰۰	ترجمانی هَر چه ما را در دل است	دست گیری هَر که پایش در گِل است
۱۰۱	مَرَحَبَا یَا مُجْتَبِی یَا مُرْتَضَی	إِنَّ تَغِيبَ جَاءَ الْقَضَاءَ ضَاقَ الْفَضَا
۱۰۲	أَنْتَ مَوْلَى الْقَوْمِ مَنْ لَأِ يَشْتَهِي	قَدْ رَدَى كَلًّا لَئِنْ لَمْ يَنْتَه
۱۰۳	چُون گذشت آن مجلس و خوان کَرَم	دستِ او بگرفت و بُرد آندر حرم

بردن پادشاهطیب را بر سر بیمار تا حال او را ببیند^{۶۰}

۱۰۴	چُون گذشت آن مجلس و خوان کَرَم	دستِ او بگرفت و بُرد آندر حرم
۱۰۵	قُصَّهای رنجُور و رنجُوری بخواند	بعد از آن در پیش رنجُورش نشاند
۱۰۶	رنگِ رُو ^{۶۱} و نبض و قازُوره بدید	هم علاماتش هم اسبابش شنید
۱۰۷	گُفت هَر داوُو که ایشان کرده‌اند	آن عمارت نیست ویران کرده‌اند
۱۰۸	بی خبر بُودند از حالِ دُرُون	بُود هوشِ جُمَله از کُوری بُرون ^{۶۲}
۱۰۹	دید رَنج و کشف شد بر وی نهفت	لیک پنهان کرد و با سُلطان نگفت
۱۱۰	رنجش از صفرا و از سَوودا ^{۶۳} بُبود	بُوی هَر هیزم پدید آید ز دُود
۱۱۱	دید از زاریش کو زارِ دل است	تن خُوش است و او گرفتارِ دل است
۱۱۲	عاشقی پیدااست از زاری دل	نیست بیماری چُو بیماری دل
۱۱۳	علتِ عاشق ز علت‌ها جُدا است	عشق اُصطِرابِ اسرارِ خدا است
۱۱۴	عاشقی گر زین سر و گر ز آن سر است	عاقبت ما را بدان سر رهبر است
۱۱۵	هر چه گویم عشق را شرح و بیان	چُون به عشق آیم خجل باشم از آن

^{۵۸} نموده بودند: نمودند K

^{۵۹} نُور: هدیه N

^{۶۰} بردن پادشاهطیب را بر سر بیمار تا حال او را ببیند: - K آن N +

^{۶۱} رُو: رُو K

^{۶۲} بُود هوشِ جُمَله از کُوری بُرون: اسْتَعِیْذُ اللّهِ مِمَّا یَقْتَرُونَ NK

^{۶۳} از صفرا و از سَوودا: از سَوودا و از صفرا N

۱۱۶	گر چه تفسیر زبان روشن‌گر است	۱۱۶	لیک عشقی بی‌زبان روشن‌تر است
۱۱۷	چون قلم اندر نوشتن می شتافت	۱۱۷	چون به عشق آمد قلم بر خود شکافت
۱۱۸	عقل در شرحش چو خر در گِل بخفت	۱۱۸	شرح عشق و عاشقی هم عشق گفت
۱۱۹	آفتاب آمد دلیل آفتاب	۱۱۹	گر دلالت باید از وی رو متاب
۱۲۰	از وی آسایه نشانی می دهد	۱۲۰	شمس هر دم نور جانی می دهد
۱۲۱	سایه خواب آرد ترا همچون سمر	۱۲۱	چون بر آید شمس انشَقَّ الْقَمَر ^{۶۴}
۱۲۲	خود غریبی در جهان چون شمس نیست	۱۲۲	شمس جان باقی کش ^{۶۵} آمس نیست
۱۲۳	شمس در خارج اگر چه هست فرد	۱۲۳	می توان هم مثل او تصویر کرد
۱۲۴	لیک شمس‌یکه از و شد هست آثیر ^{۶۶}	۱۲۴	نبودش در ذهن و در خارج نظیر
۱۲۵	در تصوّر ذات او را گنج کُـو	۱۲۵	تا در آید در تصوّر مثل او
۱۲۶	چون حدیث زوی شمس الدین رسید	۱۲۶	شمس چارم آسمان سر در کشید
۱۲۷	واجب آید چون که آمد نام او	۱۲۷	شرح رمزی کردن ^{۶۷} از انعام او
۱۲۸	این نفس جان دامنم بر تافته است	۱۲۸	بوی پیراهان یوسف یافته است
۱۲۹	کز ^{۶۸} برای حق صحبت سال‌ها	۱۲۹	باز گو حالی از آن خوش حال‌ها
۱۳۰	تا زمین و آسمان خندان شود	۱۳۰	عقل و روح و دیده صد چندان شود
۱۳۱	لَا تُكَلِّفُنِي فَإِنِّي فِي الْفَنَاءِ	۱۳۱	كَلْتَأْفَهْ إِيَّامِي فَلَا أُخْصِي ثَنَاءَا
۱۳۲	كُلُّ شَيْءٍ قَالَهُ غَيْرُ الْمُتَيْقِنِ	۱۳۲	إِنْ تَكَلَّفْنَا وَتَصَالَفْنَا لَا يَلِيَقُ
۱۳۳	من چه گویم يك رگم هشیار نیست	۱۳۳	شرح آن یاری که او را یار نیست
۱۳۴	شرح این هجران و این خون جگر	۱۳۴	این زمان بگذار تا وقت دیگر
۱۳۵	فَالأَطْعَمَنِي فَأَنَا جَائِعٌ	۱۳۵	وَاعْتَجِلْ فَالْوَقْتُ سَائِفٌ قَاطِعٌ
۱۳۶	باشد ^{۶۹} ابن الوقت صوفی ^{۷۰} ای رفیق	۱۳۶	نیست فردا گفتن از شرط طریق
[7a]			
۱۳۷	تو مگر خود مرد صوفی نیستی	۱۳۷	هست را از نسبیه خیزد نیستی
۱۳۸	گفتمش پوشیده خوشتر سر یار	۱۳۸	خود تو در ضمن حکایت گوش دار
۱۳۹	خوشتر آن باشد که سر دلبران	۱۳۹	گفته آید در حدیث دیگران
۱۴۰	گفت مکشوف و برهنه گوی این	۱۴۰	آشکارا به که پنهان ذکر دین ^{۷۱}

^{۶۴} Kur 'an-۱ Kerim : Kamer 1

^{۶۵} باقی کش : باقیست او را N

^{۶۶} لیک شمس‌یکه از و شد هست آثیر : شمس جان کو خارج آمد از اثیر N

^{۶۷} کردن ~ رمزی K ، کردن : گفتن N

^{۶۸} کر : از N

^{۶۹} باشد : صوفی K

^{۷۰} باشد ابن الوقت صوفی : صوفی ابن الوقت باشد N

^{۷۱} در حاشیه این بیت وجود دارد: گفت مکشوف و برهنه و بی غلول* باز گو رنجم مده ای بوالفضول NK

می نخسبم با صَـنم با پیرهن	۱۴۱	پرده بردار و برهنه گو که من
نی تو مانی نی کنارت نی میان	۱۴۲	گفتم ار عُریان شوذ او در عیان
بر نتابد کوه را یک برگ کاه	۱۴۳	آرزو می خواه لیک اندازه خواه
اندکی گر پیش آید جمله سوخت	۱۴۴	آفتابی کز وی این عالم فروخت
بیش از این از شمس تبریزی مگو ^{۷۲}	۱۴۵	فتنه و آشوب و خونریزی مگو ^{۷۲}
زو تمام این حکایت باز گو	۱۴۶	این ندارد آخر از آغاز گو

خلوت طلبدن آن ولی از پادشاه با کنیزك^{۷۴} جهت دریافتن رنج کنیزك

دور کُن هم خویش و هم بیگانه را	۱۴۷	گفت ای شه خلوتی کُن خانه را
تا پُرسم زین کنیزك چیزها	148	کس ندارد گُوش در دهلیزها
جز طیب و جز همان بیمار نی	۱۴۹	خانه خالی ماند و یک دیار نی
که علاج اهل هر شهری جدا است	۱۵۰	نرم نرمك گفت شهر تو کجا است
خویشی و پیوستگی با چیستت	۱۵۱	و اندر آن شهر از قرابت کیستت
باز می پرسید از جَـور فلک	۱۵۲	دست بر نبضش نهاد و یک به یک
پای خود را بر سر زانو نهد	۱۵۳	پُـون کسی را خار در پایش جهد
ور نیابد می کند بال لب ترش	۱۵۴	وز سَـر سوزن ه می جوید سرش
خار در دل پُـون بُـود واده جواب	۱۵۵	خار در پاشد چُنین دُـشوار یاب
دست کی بودی غمان را بر کسی	۱۵۶	خار دل را گر بدیدی هر کسی
خر نداند دفع آن بر می جهد	۱۵۷	کس به زیر دُم خر خاری نهد
عاقلی باید که خاری بر کند	۱۵۸	بر جهد و آن خار محکم تر زَـند
جفته می انداخت صد جا زخم کرد	۱۵۹	خر ز بهر دفع خار از سُـوز و درد
دست می زد جا به جا می آزمود	۱۶۰	آن حکیم خارچین استاد بود
باز می پُرسید حال دوستان	۱۶۱	ز آن کنیزك بر طریق داستان
از مقام و خاجگان و شهر و باش	۱۶۲	با حکیم او را زها می گفت فاش ^{۷۵}
سوی نبض و جستش می داشت هوش	۱۶۳	سوی قَصّه گفتنش می داشت گوش
او بُـود مقصود جانش در جهان	۱۶۴	تا که نبض از نام کی ^{۷۶} گردد جهان
بعد از آن شهری دگر را نام بُـرد	۱۶۵	دوستان شهر او را بر شـمرد
در کُدامین شهر بُودستی تو بیش	۱۶۶	گفت چون بیرون شُدی از شهر خویش

^{۷۲} مگو: مجوی K

^{۷۳} مگو: مگوی K

^{۷۴} با کنیزك: - K

^{۷۵} با حکیم او را زها می گفت فاش: با حکیم او قصه‌ها می گفت فاش NK

^{۷۶} کی: که NK

نام شهری گفت و هم ز آن ^{۷۷} در گذشت	۱۶۷
خواجهگان و شهرها را يك به يك	۱۶۸
شهر شهر و خانه خانه قصه کرد	۱۶۹
نبض او بر حال خود بُد بی‌گزند	۱۷۰
نبض جست و زوی سُرخ و زرد شد	۱۷۱
چون ز رنجُور آن طیب ^{۷۹} این راز یافت	۱۷۲
گفت کوی او کُدام است ^{۸۰} در گذر	۱۷۳
گفت دانستم که رنجت چیست زود	۱۷۴
شاد باش و فارغ و ایمن ^{۸۱} که من	۱۷۵
من غم تو می خورم تو غم مخور	۱۷۶
هان و هان این راز را با کس مگو	۱۸۷
چون که اسرارَت نهان در ^{۸۲} دل شود ^{۸۳}	۱۷۷
گفت پیغمبر که هر که سر نهفت	۱۷۹
دانه چُون اندر ^{۸۴} زمین پنهان شود	۱۸۰
زر و نُقره گر نبُودندی نهان	۱۸۱
و عدها ^{۸۶} و لُطفه‌ای آن حکیم	۱۸۲
و عدها ^{۸۸} باشد حقیقی دل پذیر	۱۸۳
و عده‌ای اهل کرم گنج ^{۹۰} روان	۱۸۴

[7b]

دریافتن آن ولی رنج کنیزک را و عرض داشتن رنج را پیش پادشاه^{۹۱}

^{۷۷} هم ز آن: ز آن هم N

^{۷۸} روی: رو N

^{۷۹} طیب: حکیم N

^{۸۰} است: اندر N

^{۸۱} ایمن: آمن K

^{۸۲} چون که اسرارَت نهان در: گورخانه‌ء زار تو چون NK

^{۸۳} گورخانه‌ء زار تو چون دل شود، در حاشیه است

^{۸۴} دانه چُون اندر: دانها چُون در N

^{۸۵} او: آن N

^{۸۶} و عدها: و عدها K

^{۸۷} ایمن: آمن K

^{۸۸} و عدها: و عدها K

^{۸۹} و عدها: و عدها K

^{۹۰} گنج: نقدا N

^{۹۱} دریافتن آن ولی رنج کنیزک را و عرض داشتن رنج را پیش پادشاه: دریافتن آن ولی رنج را و عرض کردن رنج او را پیش پادشاه NK

۱۸۵	بعد از آن برخاست و عزم شاه کرد
۱۸۶	گفت تدبیر آن بُود کان مرد را
۱۸۷	مرد زرگر را بخوان ز آن شهر دُور
۱۸۸	چون که سلطان از حکیم آن را شنید
	شاه را ز آن شمه‌ای آگاه کرد
	حاضر آریم از پی این درد را
	بازر و خلعت بده او را غرور
	پند او را از دل و جان برگزید ^{۹۲}

حکایت^{۹۳} فرستادن پادشاه^{۹۴} رسولان به سمرقند به آوردن زرگر

۱۸۹	پس ^{۹۵} فرستاد آن طرف يك دو رسول
۱۹۰	تا سمرقند آمدند آن دو امیر ^{۹۶}
۱۹۱	کای لطیف استاد کامل معرفت
۱۹۲	نك فلان شه از برای زرگری
۱۹۳	اینك این خلعت بگیر و زر و سیم
۱۹۴	مرد مال و خلعت بسیار دید
۱۹۵	اندر آمد شادمان در راه مرد
۱۹۶	اسب تازی بر نشست و شاد تاخت
۱۹۷	ای شده اندر سفر با صد رضا
۱۹۸	در خیالش مُلك و عَز و مهتری
۱۹۹	چون رسید از راه آن مرد غریب
۲۰۰	سوی شاهنشاه بُردش خوش ^{۹۸} به ناز
۲۰۱	شاه دید او را بسی تعظیم کرد
۲۰۲	پس حکیمش گفت ای ^{۹۹} سلطان مه
۲۰۳	تا کنیزك در وصالش خوش شود
۲۰۴	شه بدو بخشید آن مه زوی را
۲۰۵	مُدت شش ماه می راندند کام
۲۰۶	بعد از آن از بهر او شربت بساخت
۲۰۷	چون ز رنجوری جمال او نماند
	خاذاقان و کافیان بس عدول
	پیش آن زرگر ز شاهنشاه بشیر ^{۹۷}
	فاش اندر شهرها از تو صفت
	اختیارت کرد زیرا مهتری
	چون بیایی خاص باشی و ندیم
	عَرّه شد از شهر و فرزندان بُرید
	بی خبر کان شاه قصد جانش کرد
	خونبهای خویش را خلعت شناخت
	خود به پای خویش تا سُؤ القضا
	گفت عزرائیل رو آری ببری
	اندر آوردش به پیش شه طیب
	تا بسوزد بر سر شمع طراز
	مخزن زر را بدو تسلیم کرد
	آن کنیزك را بدین خواجه بده
	آب وصلش دفع آن آتش شود
	جفت کرد آن هر دو صحبت جوی را
	تا به صحت آمد آن دختر تمام
	تا بخورد و پیش دختر می گذاخت
	جان دختر در وبال او نماند

^{۹۲} چون که سلطان از حکیم آن را شنید * پند او را از دل و جان برگزید : - NK

^{۹۳} حکایت : - NK

^{۹۴} پادشاه : شاه N

^{۹۵} پس : شه NK

^{۹۶} امیر : رسول N

^{۹۷} پیش آن زرگر ز شاهنشاه بشیر: از برای زرگر سنگ فضول N

^{۹۸} بُردش خوش : بردنش NK

^{۹۹} ای: کای N

۲۰۸	چون که زشت و ناخوش و رُخ زرد شُد	انندك انندك در دل او سَرد شُد
۲۰۹	عشقهایی کز پی رنگی بُود	عشق نُبود عاقبت ننگی بُود
۲۱۰	کاش کان هم ننگ بُودی يك سِری	تا نرفتی بر وی آنبُود داوری
۲۱۱	خون دويد از چشمِ همچُون جویِ او	دُشمنِ جَمانِ وی آمد زویِ او
۲۱۲	دُشمن طَماوس آمد پسرِ او	ای بسا ^{۱۰۰} شه را بکُشته فرّ او
۲۱۳	گُفت من آن آهُوم کز نافِ من	ریخت این ^{۱۰۱} صیّاد خونِ صافِ من
۲۱۴	ای مَن آن رُوباهِ صحرا کز کمین	سَر بُریدندش برای پوستین
۲۱۵	ای مَن آن پیلوی که زخمِ پلبان	ریخت خونم از برای اُستخوان
۲۱۶	آن که کُشستم پی مَادُونِ مَن	می نداند که نخسبد خونِ مَن
۲۱۷	بر مَن است امروز و فردا بر وی است	خونِ چون مَن کس چُنین ضایع کی است
۲۱۸	گر چه دیوار افکنند سَایهٔ دِراز	باز گَردد سُویِ او آن سایه باز
۲۱۹	این جهان کوه است و فعلِ مَا ندا	سُویِ مَا آید نداها را صَدا
۲۲۰	این بگفت و رفتد دم زیرِ خَاک	آن کنیزک شد ز عشق و رنج ^{۱۰۲} پاک
۲۲۱	ز آنکه عشقِ مُردگان پاینده نیست	چونکه ^{۱۰۳} مُرده سُویِ مَا آینه نیست
۲۲۲	عشق زنده در روان و دَر بَصَر	هَر دمی باشد ز عُچه تازه تر
۲۲۳	عشقِ آن زنده گزین کو باقی است	کز شرابِ جان فزایت سَاقی است
۲۲۴	عشقِ آن بگزین که جُمله انبیا	یافتند از عشقِ او کار و کیا
۲۲۵	تو مگو ما را بدان شه بار نیست	با کریمان کارها دُشوار نیست

بیان آن که کشتن و زهر دادن مرد زرگر به اشارت الهی بود نه به هوای نفس و تأمل فاسد^{۱۰۴}

۲۲۶	کشتن آن ^{۱۰۵} مَررد بر دستِ حکیم	نی پی اُمید بُود و نی ز بیم
۲۲۷	او نكُشتش از برای طبعِ شاه	تا نیامد امر و الهامِ اله
۲۲۸	آن پسر را کش خضر ببرد خَلق	سَرّ آن را درنیابد عامِ خَلق
۲۲۹	آنکه از حق یابد او وحی و جواب	هَر چه فرماید بود عَینِ صواب
۲۳۰	آنکه جان بخشد اگر بکشد روا است	نایست و دستِ او دستِ خدا است
۲۳۱	همچُو اسماعیل پیشش سَر بنه	شاد و خندان پیش تیغش جَمان بده

[8a]

^{۱۰۰} بسا: بسی N

^{۱۰۱} این: آن N

^{۱۰۲} عشق و رنج: رنج و عشق N

^{۱۰۳} چونکه: ز آنکه NK

^{۱۰۴} در حاشیه، بیان آن که کشتن و زهر دادن مرد زرگر به اشارت الهی بود نه به هوای نفس و تأمل فاسد: - K

^{۱۰۵} آن: این N

همچو جهان پاک احمد با احد	۲۳۲	تا بماند جانست خندان تا ابد
که به دست خویش خوبانشان کشند	۲۳۳	عاشقان جام فرح آن گه کشند
تو رها کن بد گمانی و نبرد	۲۳۴	شاه آن خون از پی شهوت نکرد
در صفا غش کی هلد پالودگی	۲۳۵	تو گمانبندی که کرد آلودگی
تا بر آرد کوره از نقره جفا	۲۳۶	بهر آن است این ریاضت وین جفا
تا بجوشد بر سر آرد زر زبد	۲۳۷	بهر آن است امتحان نیک و بد
او سگی بودی دراننده نه شاه	۲۳۸	گر نبودی کارش إلهام إله
نیک کرد او لیک نیک بد نما	۲۳۹	پاک بود از شهوت و حرص و هوا
صد درستی در شکست خضر هست	۲۴۰	گر خضر در بحر کشتی را شکست
شد از آن محبوب تو بی پر مپر	۲۴۱	و هم موسی با همه نور و هنر
مسست عقلست او تو مجنونش مخوان	۲۴۲	آن گدلی سرخست تو خونش مخوان
کافر مگر بردمی من نام او	۲۴۳	گر بدی خون مسلمان کام او
بد گمان گردد ز مدحش متقی	۲۴۴	می بلرزد عرش از مدح شقی
خاص بود و خاصه ای الله بود	۲۴۵	شاه بود و شاه بس آگاه بود
سوی بخت و بهترین جاهی کشد	۲۴۶	آن کسی را کش چنین شاهی کشد
کی شدی آن لطف مطلق قهر جو	۲۴۷	گر ندیدی شود او در قهر او
مادر مشفق در آن غم شاد کام	۲۴۸	طفل ^{۱۰۶} می لرزد ز نیش واحتجام ^{۱۰۷}
آن چه ^{۱۰۸} در وهمت نیاید آن دهد	۲۴۹	نیم جان بستاند و صد جان دهد
دور دور افتاده ای بنگر تو نیک	۲۵۰	تو قیاس از خویش می گیری و لیک

حکایت^{۱۰۹} بقال و طوطی و روغن ریختن طوطی در دکان

خوش نواپی سبیز و ^{۱۱۰} گویا طوطی	۲۵۱	بود بقالی و وی را طوطی
نکته گفتی با همه سوداگران	۲۵۲	در دکان بودی نگهبان دکان
در نواپی طوطیان حاذق بودی	۲۵۳	در خطاب آدمی ناطق بادی
شیشه های روغن گل را بریخت	۲۵۴	جست از صدر ^{۱۱۱} دکان سویی گریخت
بر دکان بنشست فارغ خواجه و ش	۲۵۵	از سوی خانه پیامد خواجه اش
بر سرش زد گشت طوطی کل ز ضرب	۲۵۶	دید پُر روغن دکان و جامه چرب

^{۱۰۶} طفل: بچه N

^{۱۰۷} ز نیش واحتجام: از آن نیشحجام N

^{۱۰۸} آن چه: آنک N

^{۱۰۹} مرد + N

و - N

^{۱۱۱} صدر: سوی N

۲۵۷	رُوزکی چَندی سخن کوتاه کرد	مرد بَقال از نِدامت آه کَرَد
۲۵۸	ریش بر می کُند و می گُفت ای دریغ	که آفتابِ نعمتم شُد زبیرِ میبغ
۲۵۹	دستِ مَن بشکسته بودی آن زمان	چون زدم مَن بر سرِ آن خُوش زبان
۲۶۰	هدیه‌ها می داد هَر درویش را	تا بیابد نُطقِ مُرغِ خویش را
۲۶۱	بعد سه رُوز و سه شب حیران و زار	بَر دُکان بنشسته بد نومید وار
۲۶۲	با هزاران غُصه و غم گشته جفت	کای عَجَب این مُرغ کی آید بگفت ^{۱۱۲}
۲۶۳	ناگهانی جوقِ ای ^{۱۱۳} می گذشت	با سرِ بی مُو چُو پُشت طاس و طشت
۲۶۴	آمد اندر گُفت طوطی ^{۱۱۴} در ^{۱۱۵} زمان	بانگ بر درویش زد چُون عقلا ^{۱۱۶}
۲۶۵	کز چه ^{۱۱۷} ای کل با کلان آمیختی	تُو مگر از شیشه رُوغن ریختی
۲۶۶	از قیاسش خنده آمد خلق را	کو ^{۱۱۸} چُو خود پنداشت صَاحب دلق را
۲۶۷	کارِ پاکان را قیاس از خود مگیر	گر چه ماند در نبشتن شیر و شیر
۲۶۸	جمله عَالم زین سَبب گُمراه شد	کم کسی ز ابدالِ حَق آگاه شُد
۲۶۹	همسری با انبیا برداشتند	اولیا را همچو خود پنداشتند
۲۷۰	گفته اینک ما بشر ایشان بشر	ما و ایشان بسته‌ای خوایم و خُور
۲۷۱	این ندانستند ایشان از عَمی	هست فرقی در میان بی مُتتها
۲۷۲	هَر دُو گون زنبور خوردند از محل	لیک شُد ز آن نیش و زین دیگر عَسل
۲۷۳	هَر دُو گون آهـو گیا خوردند و آب	زین یکی سرگین شُد و ز آن مُشک ناب
۲۷۴	هَر دُو نسی خوردند از یک آب خُور	این یکی خالی و آن پُر از ^{۱۱۹} شکر
۲۷۵	صد هزاران این چنین اشباه بین	فرقشان هفتاد سَاله راه بین
۲۷۶	این خورد گردد پلیدی زو جُدا	و ^{۱۲۰} آن خورد گردد همه نُورِ خُدا
۲۷۷	این خورد زاید همه بُخل و حَسد	و آن ^{۱۲۱} خُورد زاید همه نُور ^{۱۲۲} اَحد
۲۷۸	این زمین پاک و آن شوره‌ست و بَد	این فرشته‌ای پاک و آن دیوست و دَد
۲۷۹	هَر دُو ضُورت گر بهم ماند روا است	آبِ تلخ و آبِ شیرین را صفا است

^{۱۱۲} با هزاران غُصه و غم گشته جفت* کای عَجَب این مُرغ کی آید بگفت: می نمود آن مرغ را هر گون شگفت* تا که باشد کاندرا آید او به گفت

NK

^{۱۱۳} ناگهانی جوقِ ای: جوقی سربرهنه می گذشت K، جوق ای سر برهنه می گذشت N

^{۱۱۴} آمد اندر گُفت طوطی: طوطی اندر گُفت آمد N

^{۱۱۵} در: آن K

^{۱۱۶} چُون عقلا: که هی فلان N

^{۱۱۷} کز چه: از چه N

^{۱۱۸} کو: کاو N

^{۱۱۹} پُر از: دیگر N

^{۱۲۰} و - N

^{۱۲۱} و آن: آن K، آن N

^{۱۲۲} نُور: عشق N

او شناسد آب خوش از شوره آب

۲۸۰ جُز که صاحب ذوق کی شناسد بیاب

[8b]

هَر دُو را بر مکر پندارد اساس
بَر گرفته چُون عَصَا او عصا
زینِ عَمَل تا آن عمل راهی شگرف
رَحْمَةُ اللَّهِ أَنْ عَمَل را دَر وَفَا
آفتی آمد درونِ سینه طَبَع
آن کُند کز مَرَد بیند دَم بَدَم
فَرَق را کُی دانند آن استیزه رو
بَر سَر استیزه رُویان خَاک ریز
از پی استیزه آید نی نیاز
بَا مُنَافِق مُؤْمِنان در بُرد و مات
بَر مُنَافِق مَات اندر آخرت
لیک^{۱۲۴} بَا هَم مروزی و رازی اند
هَر یکی بر وَفِقِ نام خود رُود
وَر مُنَافِق تُیَز^{۱۲۵} و پُر آتش شود
نام این مَبْغُوض از آفَاتِ وی است
لَفْظِ مُؤْمِن جُز پی تعریف نیست
هَمچُو کَزْدُم^{۱۲۷} می خَلد در اندرون
پَس چرا در وی مَسْدَاقِ دُوزخ است
تَلْخِی آن آب بحر از ظرف نیست
بَحْرِ مَعْنِی عِنْدَهُ أُمُّ الْکِتَاب
در میانشان بَسْرُزْخُ لَا یَبْغِیَان^{۱۲۸}
بَر گنر زین هَر دُو تا اصلِ آن
بی محک هرگز ندانی ز اعتبار
هَر^{۱۳۰} یقین را باز دانند او ز شک

۲۸۱ سحر را با مُعْجِزَه کرده قیاس
۲۸۲ سَاحِرانِ مُوسِی از استیزه را
۲۸۳ زین عَصَا تا آن عَصَا فرقیست ژرف
۲۸۴ لَعْنَةُ اللَّهِ^{۱۲۳} این عَمَل را دَر قَفَا
۲۸۵ کافران اندر مری بُوزینه طَبَع
۲۸۶ هَر چه مَرَد می کُند بُوزینه هَم
۲۸۷ او گمان برده که من کَرَدَم چُو او
۲۸۸ این کُند از امر و او بهر سَتِیز
۲۸۹ آن مُنَافِقِ بَا مُوَأَفِق در نَمَاز
۲۹۰ در نَمَاز و رُوزَه و حَج و زکات
۲۹۱ مؤمنان را بُرد باشد عَاقِبَت
۲۹۲ گرچه هَر دُو بر سر یک بازی اند
۲۹۳ هَر یکی سُوی مَقَامِ خُود رُود
۲۹۴ مؤمنش خوانند جانش خوش شود
۲۹۵ نام او مَحْبُوب از ذاتِ وی است
۲۹۶ میم و واو و میم و نون تشریف نیست
۲۹۷ گر مُنَافِقِ خَوانی اش آن^{۱۲۶} نام دُون
۲۹۸ گرنه این نام اَشْتِاقِ دُوزخ است
۲۹۹ زشتی آن نام بد از حَرف نیست
۳۰۰ حرف ظرف آمد در و مَعْنِی چُو آب
۳۰۱ بحرِ تَلْخ و بحرِ شیرین در جهان
۳۰۲ وانگه^{۱۲۹} این هَر دُو ز یک اصلی روان
۳۰۳ زَرِّ قَلْب و زَرِّ نِیکُو دَر عِیَار
۳۰۴ هَر که را در جان خُدا بنهد مَحْک

Kur'an-1 Kerim : Mâide 60^{۱۲۳}

^{۱۲۴} لیک : هر دو NK

^{۱۲۵} تیز: گویی N

^{۱۲۶} آن: این NK

^{۱۲۷} کزدُم: کزدُم N

Kur'an-1 Kerim : Rahman 20^{۱۲۸}

^{۱۲۹} وانگه: دانگه N

^{۱۳۰} هر: مر N

آن گه آرامد که بیرونش نهد	۳۰۵	در دهان زنده خاشاکی جهد
چون در آمد حس زنده پی ببرد	۳۰۶	در هزاران لقمه يك خاشاك خرد
حس دینی نردبان آسمان	۳۰۷	حس دنیا نردبان این جهان
صحت آن حس بجوید ^{۱۳۱} از حیب	۳۰۸	صحت این حس بجوید از طیب
صحت آن حس ز تخریب ^{۱۳۲} بدن	۳۰۹	صحت این حس ز معموری تن
بعد ^{۱۳۳} ویرانیش ^{۱۳۴} آبادان کند	۳۱۰	راه جان مر جسم را ویران کند
بدل گرد او خان و مان و ملک و مال ^{۱۳۵}	۳۱۱	ای خنک جانی که در عشق مآل
ساختنش زان گنج زر ^{۱۳۶} معمورتر	۳۱۲	گرد ویران خانه بهر گنج زر
بعد از آن در جو روان کرد آب خورد	۳۱۳	آب را ببرد و جو را پاک کرد
پوستینو ^{۱۳۷} بعد از آتش ^{۱۳۸} بردمید	۳۱۴	پوست را بشکافت و پیکان را کشید
بعد از آن بر ساختش صد برج و سد	۳۱۵	قلعه ویران کرد و از کافر ستد
این که گفتم این ^{۱۴۰} ضرورت می دهد	۳۱۶	کار بچون ^{۱۳۹} را که کیفیت نهد
جز که حیرانی نباشد کار دین	۳۱۷	گه چنین بنماید و که ضد این
بل چنین حیران و غرق و مست دوست	۳۱۸	نی چنان حیران که پشتش سوی اوست
وین ^{۱۴۱} یکی را روی او خود روباوست	۳۱۹	آن یکی را روی او شد سوی دوست
بو که گردی تو ز خدمت رُو شناس	۳۲۰	روی هر يك می نگر می دار پاس
پس به هر دستی نشاید داد دست	۳۲۱	چون بسی ابلیس آدم روی هست
تا فریبد مرغ را آن مرغ گیر	۳۲۲	ز انکه صیاد آورد بانگ صفر
از هوا آید بیابان دمام و نیش	۳۲۳	بشود آن مرغ بانگ جنس خویش
تا بخواند ^{۱۴۲} بر سلیمی ز آن فسون	۳۲۴	حرف درویشان بلذزد مرد دون
کار دونان حیل و بی شرمیست	۳۲۵	خوی ^{۱۴۳} مردان روشنی و گرمیست
بو مسیلم را لقب احمد کنند	۳۲۶	شیر پشمین از برای کد کنند

^{۱۳۱} بجوید: بخواید N

^{۱۳۲} تخریب: ویرانی N

^{۱۳۳} بعد: بعد از آن NK

^{۱۳۴} بعد ویرانیش: بعد از آن ویرانی N

^{۱۳۵} ای خنک جانی که در عشق مآل * بدل گرد او خان و مان و ملک و مال: - NK

^{۱۳۶} ساختنش زان گنج زر: وز همان گنجش کند NK

^{۱۳۷} پوستینو: پوست تازه K

^{۱۳۸} پوستینو بعد از آتش: پوست تازه بعد ز آتش N

^{۱۳۹} بچون: بی چون NK

^{۱۴۰} این: هم NK

^{۱۴۱} وین: و آن NK

^{۱۴۲} تا بخواند: تا بخواند N

^{۱۴۳} خوی: کار NK

۳۲۷	بُو مُسَیْلِم رَا لَقِبَ کَذَّابٍ مَانِد	مَر مُحَمَّد رَا أُولُو الْأَلْبَاب مَانِد
۳۲۸	آن شَرَابِ حَقِّ خَتَامَشْ مُشْک نَاب	باده را ختمش بود گند و عذاب

داستان آن پادشاه جهود که نصرانیان را می کشت از بهر تعصب

۳۲۹	بُود شَاهِی دَر جُهُودَان ظَلَم سَاز	دُشْمَن عِیْسِی وَ نَصْرَانِی گَدَاز
[9a]		
۳۳۰	عَهْد عِیْسِی بُود وَ نوبت آن او	جَانِ مَوْسِی او وَ مَوْسِی جَانِ او
۳۳۱	شَاهِ اَحْوَل کَرْد دَر رَاهِ خُودَا	آن دو دَمَسَازِ خُدایی رَا جُودَا
۳۳۲	گَفْت اسْتَاد اَحْوَلِی رَا کَانَدِرَا	رَو بَرُون آراز وَثَاقِ آن شِیشَه رَا
۳۳۳	گَفْت اَحْوَل زِ آن دُو شِیشَه مَن کَدَام	پیش تو آرم بکن شرح تمام
۳۳۴	گَفْت اَسْتَا ^{۱۴۴} آن دُو شِیشَه نِیست رَو	اَحْوَلِی بگُذَار وَ اَفزُون بَیْن مَشُو
۳۳۵	گَفْت ای اسْتَا مَرَا طَعْنَه مَزَن	گَفْت اَسْتَا زِ آن دُو یِک رَادِر شِکَن
۳۳۶	شِیشَه یِک بُود وَ بَه چَشْمَش دُو نُمُود	چُون شِکَسْت او شِیشَه رَا دِیگَر نَبُود
۳۳۷	چُون یِکِی بَشِکَسْت هَر دُو شَد زِ چَشْم	مَر دَم اَحْوَل گَرْدَد از مِیلان وَ خَشْم
۳۳۸	خَشْم وَ شَهوت مَرْد رَا اَحْوَل کُنْد	ز اسْتِقامت رُوح رَا مُبَدَل کُنْد
۳۳۹	چُون غَرَض آمد هُنر پُوشیده شُد	صَد حِجَاب از دَل بَه سَوِی دِیده شُد
۳۴۰	چُون دَهْد قاضِی بَه دَل رَشوت قَرار	کَی شِناسد ظالِم از مَظْلوم زَار
۳۴۱	شَاهِ از حَقِّ جُهودانَه چَنان	گَشْت اَحْوَل کَالامان یَارِب اَمَان
۳۴۲	صَد هِزاران مُمون مَظْلوم کُشت	کَه پَناهَم دِین مَوْسِی رَا وَ پُشت

آموختن وزیر مکر پادشاه را

۳۴۲	شَه ^{۱۴۵} وَزِیرِی دَاشت گَبَر وَ عَشْوَه	کُو بَر آب از مَکَر بَر بَسْتِی گَره
۳۴۴	گَفْت تَرسایان پَناهِ جَان کُنْد	دِین خُود رَا از مَلِکِ پَنهان کُنْد
۳۴۵	کَم کُش اِشان رَا کَه کُشتن سُود نِیست	دِین نَدارد بُوی مُشْک وَ عود نِیست
۳۴۶	سِرِّ پَنهانست اِنْدَر صَد غَلَف	ظاهَرش با تُست وَ با طِن بَر ^{۱۴۶} خَلَف
۳۴۷	شَاهِ گَفْتش پَس بگو تَدبیر چِیست	چاره ای اِین مَکَر وَ اِین ^{۱۴۷} تَزویر چِیست
۳۴۸	تا نَمَاند دَر جَهان نَصْرانِی	نِی هَویدَا دِین وَ نِی پَنهانِی

^{۱۴۴} استادا : NK

^{۱۴۵} شه : NK

^{۱۴۶} بر - N

^{۱۴۷} این مکر و این : NK

۳۴۹	گفت ای شه گوش و دستم را بیس	بینی ام بشکاف و لب در ^{۱۴۸} خکم مُر
۳۵۰	بعد از آن در زیر دار آور مرا	تا بخواهد یک شفاعت گر مرا
۳۵۱	بَر منادی گاه کُن این کار تُو	بر سر راهی که باشد چار سُو
۳۵۲	آنکهم از خود بران تا شهر دور	تا در اندازم در ایشان صد فتور ^{۱۴۹}

تلبیس وزیر با نصاری^{۱۵۰}

۳۵۳	پَس بگویم من بسر نصرانیم	ای خُدای راز دان می دانمی ام ^{۱۵۱}
۳۵۴	شاه واقف گشت از ایمان من	وز تعصب کرد قصد جان من
۳۵۵	خواستم تا دین ز شه پنهان کنم	آن که دین اوست ظاهر آن کنم
۳۵۶	شاه بُویی بُرد از اسرار من	مُتَّهم شُد پیش شه گفتار من
۳۵۷	گفت گفت تُو چُو در نان سوزنست	از دل من تا دل تُو سوزنست
۳۵۸	مَن از آن روزن بدیدم حال تُو	حال تُو دیدم نوشم قال تو
۳۵۹	گر بُودی جان عیسی چاره ام	او جُهودانسه بکردی پاره ام
۳۶۰	بهر عیسی سربپارم جان ^{۱۵۲} دهم	صد هزاران مَنَشش بر خود نهم
۳۶۱	جان دریغم نیست از عیسی و لیک	واقفم بر علم دینش نیک نیک
۳۶۲	حیف می آمد مرا کان دین پاک	در میان جاهلان گردد هلاک
۳۶۳	شکر ایزد را و عیسی را که ما	گشته ایم این ^{۱۵۳} کیش حق را ره ما
۳۶۴	از جُهود و از جُهودی رسته ایم	تابه زناری میان را بسته ام
۳۶۵	دور دور عیسیست ای مردمان	بشنوید اسرار کیش او بجان
۳۶۶	چون وزیران مکر را بر سه شُمرد	از دلش اندیشه را کُل شُمرد ^{۱۵۴}
۳۶۷	کرد با وی شاه آن کاری که گفت	خَلق حیران ماند از آن ^{۱۵۵} مکر نهفت ^{۱۵۶}
۳۶۸	رانند او را جانب نصرانیان	کرد در دعوت شُروع او بعد از آن

قبول کردن نصاری^{۱۵۷} مکر وزیر را

^{۱۴۸} و لب در: بشکاف اندر N

^{۱۴۹} صد فتور: شر و شور NK

^{۱۵۰} نصاری: نصارا N

^{۱۵۱} می دانمی: می دانیم N

^{۱۵۲} سربپارم سر جان دهم: جان سپارم سر NK

^{۱۵۳} این: آن NK

^{۱۵۴} چون وزیران مکر را بر سه شُمرد* از دلش اندیشه را کُل شُمرد: - NK

^{۱۵۵} ماند از آن: مانده از آن K

^{۱۵۶} خَلق حیران ماند از آن مکر نهفت: خلق اندر کار او مانده شگفت N

انْدِك انْدِك جمع شُد در كُوی او	۳۶۹ صد هزاران مَرِد تَرَسا شُوی او
سِرَّ انْگِلُیون و زُنَّار و نَمَّاز	۳۷۰ او بیان می كَرَد با ایشان به راز
لیك در باطن صَفیر و دام بود	۳۷۱ او به ظاهر و اعْظِ احكام بُود
مُلتمس بُودند مَكِرِ نفسِ غُول	۳۷۲ بهر این بعضی صَحابه از رَشول
در عبادتِها و در اخلاصِ جان	۳۷۳ كز ^{۱۵۸} چه آمیزد ز اغراضِ نَهان
عیبِ ظاهر را بْجستندی كه كُوی	۳۷۴ فضْلِ طاعت را نجسْتندی ازو
می شناسیدند چُون گل از كرفس	۳۷۵ موبه مو و ذَرَه ذَرَه ^{۱۵۹} مَكِرِ نفس
خیره گشتندی در آن وعظ و بیان ^{۱۶۱}	۳۷۶ موشِ كافانِ صَحابه جملَهشان ^{۱۶۰}

[9b]

مُتابعتِ نصاری وزیر را^{۱۶۲}

خود چه باشد قُوتِ تقلیدِ عام	۳۷۷ دل بدو دادند ترسایان تمام
نایب عیسیش می پنداشتند	۳۷۸ در درونِ سینه مهرش کاشتند
ای خُدا فریادرسِ نعم المعین	۳۷۹ او به سر دَجَّالِ یك چشمِ لعین
مَما چُو مُرغانِ حریصِ بی نُوا	۳۸۰ صد هزاران دام و دانهست ای خُدا
هَر یکی گر باز و سیمرغی شویم	۳۸۱ دم به دم مَما بسته ای دامِ نَویم
شُوی دامی می زویم ای بی نیاز	۳۸۲ می رَهانی هَر دمی مَما را و باز
گندم جمع آمده گم می کُنیم	۳۸۳ ما در این انبار گندم می کُنیم
کین خلل در گندم است از مَكِرِ موش	۳۸۴ می نیندیشیم مَما جمع و حوش ^{۱۶۳}
از ^{۱۶۴} فنش انبارِ مَما ویران شد است	۳۸۵ موش تا انبارِ مَما حفره زده است
وانگهان در جمعِ گندم جُوش کن	۳۸۶ اول ای جان دَفَعِ موشِ هُوش ^{۱۶۵} کُن
لَا صَـلوةَ تَـلَـمَّ إِلَّا بِالْحَضُّورِ	۳۸۷ بشنو از اخبارِ آن صدر الصدور ^{۱۶۶}
گندم اعمالِ چل سَـالَه كُجا است	۳۸۸ گر نه موشی دُزد در انبارِ ما است

^{۱۵۷} نصاری: نصارا N

^{۱۵۸} کز: کو NK

^{۱۵۹} و ذره ذره: ذره ذره N

^{۱۶۰} جملهشان: هم در آن NK

^{۱۶۱} خیره گشتندی در آن وعظ و بیان: وعظ ایشان خیره گشتندی به جان NK

^{۱۶۲} مُتابعتِ نصاری وزیر را: مُتابعتِ کردنِ نصارا وزیر را N

^{۱۶۳} ما جمع و حوش: آخر ما به هوش NK

^{۱۶۴} از: وز NK

^{۱۶۵} موش هوش: شر موش NK

^{۱۶۶} صدر الصدور: صدر صدور NK

۳۸۹	ریزه ریزه صدقِ هر روزه چرا	جمع می نایسد درین انبارِ ما
۳۹۰	بس ستاره‌ای آتش از آهن جهید	و آن دلِ سُوزیده پذیرفت و کشید
۳۹۱	لیک در ظلمت یکدزدی نهان	می نهاد انگشت بر استارگان
۳۹۲	می کُشد استارگان را یک به یک	تا که نفروزد چراغی از فلک
۳۹۳	چون عنایتت بُود با ما مقیم	کی بُود به می از آن دُزدِ لئیم ^{۱۶۷}
۳۹۴	گر هزاران دام باشد در قَدم	چُون تو با مایی نباشد هیچ غم
۳۹۵	هَر شیبی از دام تن ارواح را	می زهانی می کُسی اَلواح را
۳۹۶	می رهند ارواح هَر شب زین قَفَس	فارغان نه حاکم و محکوم کس ^{۱۶۸}
۳۹۷	شب ز زندان بی خبر زندانین	شب ز دولت بی خبر سلطانین
۳۹۸	نی غم و اندیشه‌ای سُود و زیان	نی خیالِ این فلانه ^{۱۶۹} و آن فلان
۳۹۹	حالِ عارف این بُود بی خواب هم	گفت ایزد هم زُود زین مَرم
۴۰۰	خفته از احوالِ دُنیا روز و شب	چُون قلم در پنجه‌ای تقلیب زب
۴۰۱	آن که او پنجه نبیند در رقم	فِعَل پندارد به جنبش از قلم
۴۰۲	شمه‌ای زین حالِ عارف وانمود	خلق را هم خوابِ حسی در رُبود
۴۰۳	رفته در صحرای بی چُون جانشان	زوحشان آسوده و ابدانشان
۴۰۴	وز صفیری باز دام اندر کَشی	جمله را در داد و در داور کَشی
۴۰۵	چُون که نورِ صبحدم سر بر زند	کرکس ز زین گردون پَر زند ^{۱۷۰}
۴۰۶	فَالِقِ الْأَصْبَاحِ اسرافیل وار	جمله را در صورت آرد ز آن دیار
۴۰۷	زوح‌های منبسط را تن کُند	هَر تنی را باز آسستن کُند
۴۰۸	آسپِ جان‌ها را کُند عاری ز زین	سِرِّ النَّوْمِ اخ الموتست این
۴۰۹	لیک بهر آن که روز آیند باز ^{۱۷۱}	بر نهاد بر پایشان بندِ دراز ^{۱۷۲}
۴۱۰	تا که روزش واگشدد ز آن مُرغزار	وز چراگاه آردش در زیر بار
۴۱۱	کاش چُون اصحابِ کَهِفِ این روح را	حفظ کردی یا چُو کشتی نُوح را
۴۱۲	تا ازین طوفانِ بیداری و هُوش	وارهیدی این ضمیر و چشم و گوش
۴۱۳	ای بسی ^{۱۷۳} اصحابِ کَهِفِ اندر جهان	پهلوی تو پیش تُو هست این زمان
۴۱۴	غار با او یار با او در سُرود	مُهر بر چشمست و بر گوشت چه سُود

^{۱۶۷} چون عنایتت بود با ما مقیم * کی بود به می از آن دُزدِ لئیم : K ، در پاورقی - N

^{۱۶۸} فارغان نه حاکم و محکوم کس : فارغان از حکم و گفتار و قصاص N

^{۱۶۹} فلانه : فلان NK

^{۱۷۰} که نورِ صبحدم سر بر زند * کرکس ز زین گردون پَر زند - N

^{۱۷۱} باز: بار N

^{۱۷۲} بر نهاد بر پایشان بندِ دراز: بر نهاد بر پاش پا بند دراز N

^{۱۷۳} بسی : بسا N

قصه‌ای دیدن خلیفه لیلی را

گفت لیلی را خلیفه کان تُوی	۴۱۵
از دگر خُوبان تُو افزون نیستی	۴۱۶
هَر که بیدارست او در خواب‌تر	۴۱۷
چُون به حق بیدار نُبود جانِ ما	۴۱۸
جان همه روز از لگدکوبِ خیال	۴۱۹
نی صفا می ماندش نی لُطف و فر	۴۲۰
خفته آن باشد که او از هَر خیال	۴۲۱
دیو را چُون حُور بیند او به خواب	۴۲۲
چون که تخم نسل را ^{۱۷۴} در شوره ریخت	۴۲۳
ضعف سر بیند از آن و تن پلید	۴۲۴

[10a]

مُرخ بر بالا وزیر آن سایه‌اش ^{۱۷۵}	۴۲۵
ابلهی صیادِ آن سایه شود	۴۲۶
بی‌خبر کان عکسِ آن مُرخ هوا است	۴۲۷
تیر اندازد به سُویِ سایه او	۴۲۸
ترکیشِ عُمرش تهی شد عُمر رفت	۴۲۹
سایه یزدان چُو باشد دایه‌اش	۴۳۰
سایه یزدان بُود بنده خُدا	۴۳۱
دامنِ او گیر زودتر ^{۱۸۰} بی‌گمان	۴۳۲
کَيْفَ مَدَّ الظِّلَّ ^{۱۸۱} نقشِ اولیا است	۴۳۳
اندر این وادی مَر و بی‌این دلیل	۴۳۴
روز سایه آفتابی را بیاب	۴۳۵
ره ندانی جانب این سور و عُرس	۴۳۶

^{۱۷۴} را : او N

^{۱۷۵} وزیر آن سایه‌اش : پران و سایه‌اش N

^{۱۷۶} بر زمین پَران نُماید : می‌دود بر خاک پران N

^{۱۷۷} چندان که: چندانک N

^{۱۷۸} که: کی N

^{۱۷۹} مُرده او زین : مرده این N

^{۱۸۰} زودتر: زودتر N

^{۱۸۱} Kur'an-ı Kerim : Furkân 45

^{۱۸۲} Kur'an-ı Kerim : En'am 76

در حَسَدِ اِبْلِیْسِ را باشَد غُلُو	۴۳۷	وَر حَسَدِ گِیَرْدُ تُرَا در رَه گُلُو
بَا سَعَادَتِ جَنَگِ دَارِدِ اَز حَسَدِ	۴۳۸	کُو ز آدَمِ نَنگِ دَارِدِ اَز حَسَدِ
اِی خُنْکِ اَن کَش حَسَدِ هَمْرَاهِ نِیَسْتِ	۴۳۹	عَقِبَهُ زَیْنِ صَعْبِ تَرِ در رَاهِ نِیَسْتِ
کَز ^{۱۸۳} حَسَدِ اَلْوَدِهِ بَاشَدِ خَانْدَانِ	۴۴۰	اِیْنِ جَسَدِ خَانَهُ حَسَدِ اَمَدِ بَدَانِ
اَن جَسَدِ رَا پَآکِ کَرْدِ اَللّٰهُ نِیْکِ	۴۴۱	گَر جَسَدِ خَانَهُ حَسَدِ بَاشَدِ و لِیْکِ
گَنجِ نُورِ سَتِ اَز ^{۱۸۵} طَلَسْمِشِ خَاکِیَسْتِ	۴۴۲	طَهْرًا بَیْتِیْ بَیْآنِ پَاکِیَسْتِ ^{۱۸۴}
ز اَن حَسَدِ دِلِ رَا سِیَآهِي هَا رَسَدِ	۴۴۳	چُونِ کُنْیِ بَرِ بِي جَسَدِ ^{۱۸۶} مَکَرِ و حَسَدِ
خَاکِ بَرِ سَرِ کُنِ حَسَدِ رَا هَمچُو مَآ	۴۴۴	خَاکِ شُو مَرْدَانِ حَقِّ رَا زَیْرِ پَا

حَسَدِ کَرْدَنِ^{۱۸۷} وِزِیْرِ

تَا بَه بَا طَلِ گُوشِ و بَیْنِی بَادِ دَادِ	۴۴۵	اَن وِزِیْرِکِ اَز حَسَدِ بُوَدِشِ نَرِژَادِ
زَهْرِ اَوْ دَرِ جَانِ مَظْلُومَانِ ^{۱۸۸} رَسَدِ	۴۴۶	رَأْمِیْدِ اَن کَه اَز نِیْشِ حَسَدِ
خَوِیْشِ رَا ^{۱۸۹} بِي گُوشِ و بِي بَیْنِی کُنْدِ	۴۴۷	هَر کَسِی کُو اَز حَسَدِ بَیْنِی کُنْدِ
بُـوِی اَوْ رَا جَآنِ رَوِی ^{۱۹۱} بَـرْدِ	۴۴۸	اَن بُوَدِ بَیْنِی کَه اَوْ بُوِی بَـرْدِ ^{۱۹۰}
بُـوِی اَن بُوِیَسْتِ کَانَ دِیْنِی بُوَدِ	۴۴۹	هَر کَه بُوِیْشِ نِیَسْتِ بِي بَیْنِی بُوَدِ
کُفْرِ نَعْمَتِ اَمَدِ و بَیْنِیْشِ خُورْدِ	۴۵۰	چُونِ کَه بُوِیْشِ بُوَدِ و شُکْرِ اَن نَکَرْدِ
پَیْشِ اِیْشَانِ مُرْدِه شُو پَایْنِدِه بَاشِ	۴۵۱	شُکْرِ کُنِ مَرِ شَاکِرَانِ رَا بَنْدِه بَاشِ
خَلْقِ حَقِّ رَا ^{۱۹۲} بَرِ مِیَآوَرِ اَز نَمَازِ	۴۵۲	چُونِ وِزِیْرِ اَز رَه زَنَیْ مَایَه مَسَازِ
کَرْدِه اَوْ اَز مَکَرِ دَرِ لُوْزِیْنَه سِیْرِ	۴۵۳	نَاصِحِ دِیْنِ گِشْتَه اَن کَافِرِ وِزِیْرِ

فَهْمِ کَرْدَنِ حَاذِقَانِ نِصَارِی^{۱۹۳} مَکَرِ وِزِیْرِ رَا

لَدَتِی مِی دِیْدِ و تَلْخِی جَفْتِ اَوْ	۴۵۴	هَر کَه صَاحِبِ ذَوْقِ بُوَدِ اَز گَفْتِ اَوْ
دَرِ جُـلَابِ قَنَدِ زَهْرِی رِیْخْتَه	۴۵۵	نَکْتَه هَا مِی گَفْتِ اَوْ اَمِیْخْتَه
و زَاثِرِ مِی گَفْتِ جَانِ رَا سُسْتِ شُو	۴۵۶	ظَاہِرِشِ مِی گَفْتِ دَرِ رَه چِیَسْتِ ^{۱۹۴} شُو

^{۱۸۳} کز : از K

^{۱۸۴} Kur'an-ı Kerim : Bakara 125

^{۱۸۵} از : ار K

^{۱۸۶} جَسَدِ : حَسَدِ K

^{۱۸۷} حَسَدِ کَرْدَنِ : بَیْآنِ حَسَدِ NK

^{۱۸۸} مَظْلُومَانِ : مَسْکِیْنَانِ NK

^{۱۸۹} خَوِیْشِ رَا : خَوِیْشْتَنِ N

^{۱۹۰} اَن بُوَدِ بَیْنِی : بَیْنِی اَن بَاشَدِ NK

^{۱۹۱} رَوِیْیِ : کَوِیْیِ NK

^{۱۹۲} حَقِّ رَا : رَا تُو NK

^{۱۹۳} نِصَارِی : نِصَارَا N

^{۱۹۴} چِیَسْتِ : چُسْتِ N

دست و جامه زو سیه گردد جو قیر ^{۱۹۶}	ظاهر نُقره سپیدست و مُنیر ^{۱۹۵}
تُو ز فعلِ او سیه کاری نگر	آتش ار چه سرخ زو بست از شرر
لیک هست از خاصیت دُزد بصر	بَرق اگر نُوری نماید در نظر
گُفتِ او در گردنِ او طوق بُود	هر که جُز آگاه و صاحب ذوق بُود
شُد وزیر اَتباعِ عیسی را پناه	مُددتِ شش سال در هجرانِ شاه
پیش امر و حکم او می مُرد خلق	دین و دل را کُل بدو بسپرد خلق

پیغام شاه پنهان بوزیر^{۱۹۷}

شاه را پنهان بدو آرامها	در میان شاه و او پیغامها
تا دهد چُون حاک ایشان رانباد ^{۱۹۸}	آخر الأمر از برای آن مُراد
وقت آمد زود فارغ کُن دلم	پیش او بنوشت شه کای مُقبلم
کافکنم در دین عیسی فتنهها	گفت اینک اندر آن گارم شها

بیان دوازده سبط از نصاری^{۱۹۹}

حاکمانش ^{۲۰۰} ده امیر و دو امیر	قوم عیسی را بُد اندر دار و گیر
بنده گشته میر خود را از طمع	هر فریقی میر امیری را تبع
گشته بند ^{۲۰۱} آن وزیر بدنشان	این ده و این دو امیر و قومشان
اقتدای جمله بر رفتار او	اعتماد جمله بر گفتار او

[10b]

جان بدادی گر بدو گفتی بمیر	پیش او در وقت و ساعت هر امیر
----------------------------	------------------------------

تخلیط وزیر در احکام انجیل

نقش هر طومار دیگر مسلکی	ساخت طوماری به نام هر یکی
این خلاف آن ز پایان تا به سر	حکمهای هر یکی نوعی دیگر

^{۱۹۵} سپیدست و مُنیر: گر اسپید است و نو K N

^{۱۹۶} دست و جامه زو سیه گردد جو قیر: دست و جامه می سیه گردد از نو K N

^{۱۹۷} بوزیر: با وزیر K: مر وزیر را N

^{۱۹۸} آخر الأمر از برای آن مُراد * تا دهد چُون حاک ایشان را نباد: K در پاورقی - N

^{۱۹۹} نصاری: نصارا N

^{۲۰۰} حاکمانش: حاکمانشان NK

^{۲۰۱} گشته بند: گشته بنده N

در یکی گفته ریاضت سُود نیست	۴۷۴	در یکی گفته ریاضت سُود نیست	۴۷۵
در یکی گفته که جُوع و جُود تو	۴۷۶	در یکی گفته که جُوع و جُود تو	۴۷۶
جُز توکل جُز که تسلیم تمام	۴۷۷	جُز توکل جُز که تسلیم تمام	۴۷۷
در یکی گفته که واجب خدمت است	۴۷۸	در یکی گفته که واجب خدمت است	۴۷۸
در یکی گفته که امر و نهیها است	۴۷۹	در یکی گفته که امر و نهیها است	۴۷۹
تا که عَجَزِ خود بینیم اندر آن	۴۸۰	تا که عَجَزِ خود بینیم اندر آن	۴۸۰
در یکی گفته که عَجَزِ خود مَبین	۴۸۱	در یکی گفته که عَجَزِ خود مَبین	۴۸۱
قُدْرَتِ خود بین که این قُدْرَتِ از او است	۴۸۲	قُدْرَتِ خود بین که این قُدْرَتِ از او است	۴۸۲
در یکی گفته که این دُور ۲۰۲ گذر	۴۸۳	در یکی گفته که این دُور ۲۰۲ گذر	۴۸۳
در یکی گفته مَکَشِشِ این شمع را	۴۸۴	در یکی گفته مَکَشِشِ این شمع را	۴۸۴
از نظر چُون بُگذری و از خیال	۴۸۵	از نظر چُون بُگذری و از خیال	۴۸۵
در یکی گفته بکش باکی مَدار	۴۸۶	در یکی گفته بکش باکی مَدار	۴۸۶
که ز کشتن شمع جَآن افزون شود	۴۸۷	که ز کشتن شمع جَآن افزون شود	۴۸۷
تَرَکِ دُنیا هر که کرد از زهدِ خویش	۴۸۸	تَرَکِ دُنیا هر که کرد از زهدِ خویش	۴۸۸
در یکی گفته که آنچ ۲۰۵ داد حق	۴۸۹	در یکی گفته که آنچ ۲۰۵ داد حق	۴۸۹
بر تُو آسان کرد و خُوش آن را بگیر	۴۹۰	بر تُو آسان کرد و خُوش آن را بگیر	۴۹۰
در یکی گفته که بُگذارِ آن خُود	۴۹۱	در یکی گفته که بُگذارِ آن خُود	۴۹۱
راههای مُختلف آسان شد است	۴۹۲	راههای مُختلف آسان شد است	۴۹۲
گر مُیَسَّر کردنِ حَقِ رَه بُدی	۴۹۳	گر مُیَسَّر کردنِ حَقِ رَه بُدی	۴۹۳
دَرِ یکی گفته مُیَسَّرِ آن بود	۴۹۴	دَرِ یکی گفته مُیَسَّرِ آن بود	۴۹۴
هَر چه ذوقِ طبع باشد چون گذشت	۴۹۵	هَر چه ذوقِ طبع باشد چون گذشت	۴۹۵
جُز پشیمانی نَباشد رِیعِ او	۴۹۶	جُز پشیمانی نَباشد رِیعِ او	۴۹۶
آن مُیَسَّرِ نُبُودِ اندر عاقبَت	۴۹۷	آن مُیَسَّرِ نُبُودِ اندر عاقبَت	۴۹۷
رومُیَسَّرِ از مُعَسَّرِ ۲۰۸ بِباز دان	۴۹۸	رومُیَسَّرِ از مُعَسَّرِ ۲۰۸ بِباز دان	۴۹۸
در یکی گفته که اُسْتادِیِ طلب	۴۹۹	در یکی گفته که اُسْتادِیِ طلب	۴۹۹
عاقبَت دیدند هَر گونِ مِلَّتِی	۵۰۰	عاقبَت دیدند هَر گونِ مِلَّتِی	۵۰۰

۲۰۲ دَر : بر NK

۲۰۳ آید : آمد N

۲۰۴ پیش : پیش N

۲۰۵ آنچ : آنچه NK

۲۰۶ شدی : بدی NK

۲۰۷ شود: بود NK

۲۰۸ رومُیَسَّرِ از مُعَسَّرِ : تو مُعَسَّرِ از مُیَسَّرِ NK

۵۰۱	عاقبت دیدن نباشد دست‌باف	۵۰۱	وَر نه گئی بُودی ز دینها اختلاف
۵۰۲	در یکی گفته که اُستا هم تُویی	۵۰۲	ز آنکه اُستارا شناسا هم تویی
۵۰۳	مرد باش و سخره‌ای مردان مَشو	۵۰۳	رَو سِر خُود گیر و سِر گردان مَشو
۵۰۴	در یکی گفته که این جمله یکیست	۵۰۴	هَر که او دُو بیند اَحول مَر دکیست
۵۰۵	در یکی گفته که صد یک چُون بُود	۵۰۵	این کی اندیشد مَگر مَجنون بُود
۵۰۶	هَر یکی قولیست ضِد همدگر	۵۰۶	چُون بود آخر ^{۲۰۹} یکی زهر و شکر
۵۰۷	تا ز زهر و از شکر در نگذری	۵۰۷	کئی تُو از گلزار وَحدت بو بَری ^{۲۱۰}
۵۰۸	این نَمط وین نوع ده طومار ^{۲۱۱} و دُو	۵۰۸	بَر نوشت آن دین عیسی را عَدُو

بیان آن که این اختلاف در صورتِ رَوش است نه^{۲۱۲} در حقیقت راه

۵۰۹	او ز ^{۲۱۳} رنگی عیسی بُو نداشت	۵۰۹	وز مزاج خُیم عیسی خُو نداشت
۵۱۰	جامه‌ای صد رنگ از آن خُیم صَفا	۵۱۰	ساده و یک رنگ گشتی چُون صبا ^{۲۱۴}
۵۱۱	نیست یک رنگی که ^{۲۱۵} خیزد و ملال	۵۱۱	بَل مثل مَسال مَهای و آبِ زلال
۵۱۲	گر چه در خشکی هزاران رنگها است	۵۱۲	ماهیان را بایبوست جنگها است
۵۱۳	کیست مَهای چیسست دریا در مثل	۵۱۳	تا بَدانِ مَاند مَلکِ عَزَّ و جَل
۵۱۴	صد هزاران بحر و مَهای در وجود	۵۱۴	سجده آرد پیش آن اکرام و جود
۵۱۵	چند باران عطا باران شده	۵۱۵	تا بَدان آن بحر در افشان شده
۵۱۶	چند خورشید کرم افروخته	۵۱۶	تا که ابر و بحر جُود آموخته
۵۱۷	پرتو دانش زده بر آب ^{۲۱۶} و طین	۵۱۷	تا شده دانه پذیرنده‌ی زمین
۵۱۸	خاک آمین و هر چه در وی کاشتی	۵۱۸	بی‌خیانت جنس آن برداشتی

[11a]

۵۱۹	این امانت ز آن امانت یافته است	۵۱۹	کافتاب عَدل بر وی تافته است
۵۲۰	تا نشانِ حق نیارد نو بهار	۵۲۰	خاک سِر را کی نماید ^{۲۱۷} آشکار
۵۲۱	آن جوادی کو ^{۲۱۸} جمادی را بَداد	۵۲۱	این خبرها وین امانت وین سَداد

^{۲۰۹} بود آخر : یکی باشد NK

^{۲۱۰} کئی تُو از گلزار وَحدت بو بَری: کی ز وَحدت وز یکی بویی بری N

^{۲۱۱} طومار: دفتر N

^{۲۱۲} اختلاف در صورتِ رَوش است نه : اختلافات در صورتِ رَوش است نی، K نه : نی N

^{۲۱۳} یک : NK +

^{۲۱۴} صبا : ضیا N

^{۲۱۵} که : کز او NK

^{۲۱۶} آب : خاک N

^{۲۱۷} سِر را کی نماید : سِرها را نکرده NK

عاقلان را قهَرِ او کرده ^{۲۱۹} ضریر	۵۲۲	مر جمادی را کند فضلش خَییر
با کی ^{۲۲۰} گویم در جهان يك گوش نیست	۵۲۳	جان و دل را طاقتِ آن جوش نیست
هر کجا سنگی بَد از وی یشم گشت	۵۲۴	هَر کُجا گوشِی بَد از وی چشم گشت
مُعجزه بخش است چه بود سیمیا	۵۲۵	کیمیاسازست چه بُود کیمیا
کین دلیل هستی و هستی خطا است	۵۲۶	این ثنا گفتن ز من ترک ثنا است
چيست هستی پیش او کور و کبود	۵۲۷	پیش هستی او بَباید نیست بُود
گرمی خورشید را بشناختی	۵۲۸	گر نَبودی کور از او بُگداختی
کی فُردی همپُو یخ آن ^{۲۲۱} ناحیت	۵۲۹	ور نَبودی او کُبُود از تعزیت

بیان خسارت وزیر در این مکره^{۲۲۲}

پنجه می زد با قدیم ناگزیر	۵۳۰	همپُو شه نادان و غافل بد وزیر
صد چو عالم هست گرداند به دم	۵۳۱	با چنان قادرِ خدایی کز عدم
چون که چشمت را به خود بینا کند	۵۳۲	صد پُو عالم در نظر پیدا کند
پیش فُدرت ذره‌ای می دان که نیست	۵۳۳	گر جهان پیشت عظیم ^{۲۲۳} و بی‌نیست
هین روید آن شو که صحرای شما است	۵۳۴	این جهان خود حبس جانهای شما است
نقش و صورت پیش آن معنی سد است	۵۳۵	این جهان محدُود و آن خود بی‌حد است
در شکست از موسی با يك عصا	۵۳۶	صد هزاران نیزه‌ای فرعون را
پیش عیسی و دمَش افسوس بُود	۵۳۷	صد هزاران طبّ جَدالیئوس بُود
پیش حَرف اُمّی‌اش عار بود	۵۳۸	صد هزاران دفترِ اشعار بُود
چون نمیرد گر نباشد او خسی	۵۳۹	با چُنین غالب خُداوندی کَسی
مُرخ زيرك با دو پا آویخت او	۵۴۰	بس دلِ چون کوه را انگیخت او
جُز شکسته می نگیرد فضل شاه	۵۴۱	فهم و خاطر تیز کردن نیست راه
کان خیال اندیش را شد ریش گاو	۵۴۲	ای بسا گنج آگنان کُنج کَاو
خاک چه بُود تا حشیش او شوی	۵۴۳	گاو کی بُود تا که ^{۲۲۴} ریش او شوی
مَسخ کرد او را خُدا و زُهره کرد	۵۴۴	چون زنی از کارِ بَد شد روی زرد
خاک و گل گشتن نه مَسخ است ^{۲۲۵} ای عُنود	۵۴۵	عورتی را زُهره کردن مَسخ بود

^{۲۱۸} کو : که NK

^{۲۱۹} قهَرِ او کرده : کرده قهَرِ او NK

^{۲۲۰} کی : که NK

^{۲۲۱} آن : این NK

^{۲۲۲} مکره : مکر NK

^{۲۲۳} عظیم : بزرگ NK

^{۲۲۴} کی بُود تا که : که بُود تا تو NK

۵۴۶	رُوح می بُردت سُوی چرخ برین	سُوی آب و گل سُدی در اسفلین
۵۴۷	ویشتن را مَسخ گُردی زین سُفول	ز آن وجودی که بد آن رشکِ عُفول
۵۴۸	پس بین کین مَسخ کردن چون بود	پیش آن مَسخ این به غایت دُون بود
۵۴۹	اسبِ همت سُوی اختر تاختی	آدم مَسخِ جود را نشختناختی
۵۵۰	آخِر آدم زاده‌ای ای نساخلف	چندپنداری تو پستی را شرف
۵۵۱	چند گویی مَن بگیرم عالمی	این جهان را پُر کنم از خود همی
۵۵۲	گر جهان پُر برف گردد سربه‌سر	تاب خور بُگدازدش با یَدِ نظر
۵۵۳	وزیر او و وزیر چون او ^{۲۲۶} صد هزار	نیست گرداند خُدا از یک شرار
۵۵۴	عین آن تخیل را حکمت کُند	عین آن زهر آب را شربت کُند
۵۵۵	آن گمان انگیز را سازد یقین	مهرها زویانند از اسبابِ کین
۵۵۶	پرورد در آتش ابهرایم را	ایمنی رُوح سازد بسیم را
۵۵۷	از سبب سُوزش مَن سوادایم	در خیالاتش چُو سوسفطایم

بر انگیختن وزیر مکر دیگر^{۲۲۷} در اضلالِ قوم

۵۵۸	مکرِ دیگر آن وزیر از خود بیست	وعظ را بُگذاشت و در خلوت نشست
۵۵۹	در مُریدان در فکند آشوبو سوز ^{۲۲۸}	بود در خلوت چهل پنجاه رُوز
۵۶۰	خلق دیوانه شدند از شوق او	از فراق حال و قبال و ذوق او
۵۶۱	لابه و زاری همی کردند و او	از ریاضت گشته در خلوت دُو تو
۵۶۲	جمله گفته بی تُو در شَریم و شور ^{۲۲۹}	بی عَصا گش چُون بُوَد احوالِ کُور
۵۶۳	از سرِ اکرام و از بهر خُدا	بیش از این ما رامدار از خود جُدا
۵۶۴	ما چُو طفلانیم و ما را دایه تُو	بر سرِ ما گستران آن سایه تُو
۵۶۵	گفت جانم از مُحَبَّان دُور نیست	لیک بیرون آمدن دستور نیست
۵۶۶	آن امیران در شفاعت آمدند	و آن مریدان در شناعت آمدند

[11b]

۵۶۷	کاین چه بد بختیست ما را ای کریم	از دل و دین مانده ما بی تو یتیم
۵۶۸	تُو بهانه می کُنی و ما ز درد	می زنیم از سُوزِ دل دمه‌ای سرد
۵۶۹	ما به گفتارِ خوشت خُو کرده‌ایم	ما ز شیرِ حکمتِ تُو خورده‌ایم

^{۲۲۵} نه مَسخ است: چه باشد N

^{۲۲۶} وزیر چون او: صد وزیر و NK

^{۲۲۷} بر انگیختن وزیر مکر دیگر: مکر دیگر انگیختن وزیر NK

^{۲۲۸} آشوبو سوز: از شوق و سوز NK

^{۲۲۹} جمله گفته بی تُو در شَریم و شور: گفته ایشان نیست ما را بی تو نور NK

۵۷۰	اللّٰهُ اِيْن جَفَا بَا مَآ مَكُن	لطف ^{۲۳۰} کن امروز را فردا مکن
۵۷۱	مِي دَهْد دَل مَر تُرَا كِه اِيْن بِي دِلَان	بی تو گردند آخر از بی حاصلان
۵۷۲	جُمْلَه دَر خُشْكِي چُو مَآهِي مِي طِنْد	آب را بگشاید از جُوبَر دار بنند
۵۷۳	اِي كِه چُون تُو دَر زَمَانَه نِيْسْت كَس	اللّٰهُ خَلَقَ رَا فَرِيْسَ اِدْرَس

دفع گفتن وزیر مریدان را

۵۷۴	گفت هان ای سخرگان گفت وگو	وعظ و گفتار زبان و گوش جُبو
۵۷۵	پنبه اندر گوش جیس دُون کُنید	بندِ حس از چشمِ تن ^{۲۳۱} بیرون کنید
۵۷۶	پنبه ای آن گوش سر گوش سرست	تا نگرده این کر آن باطن کرست
۵۷۷	بی حس و بی گوش و بی فکر ت شوید	تا خطاب از جَعِي را بشنوید
۵۷۸	تا به گفت وگویی بیداری دری	تو ز گفت خواب بویی کی بری
۵۷۹	سیر بیرونیست قول و فعلِ ما	سیرِ باطن هست بالای سما
۵۸۰	حس خُشکی دید کز خُشکی بزاد	عیسی جان پای بر دریا نهاد
۵۸۱	سیر جسم خشک بر خشکی فتاد	سیر جان پا در دل دریا نهاد
۵۸۲	چون که عمر اندر ره خُشکی گذشت	گاه کوه و گاه دریا گاه دشت
۵۸۳	آب حیوان را ^{۲۳۲} کجا خواهی تو یافت	موج دریا را کجا خواهی شکافت
۵۸۴	موج خاکی وهم و فهم و فکر ما است	موج آبی محو و سُکرست و فنا است
۵۸۵	تا در این سُکری از آن سُکری تو دُور	تا از این مستی از آن جامی تو نفور ^{۲۳۳}
۵۸۶	گفت وگویی ظاهر آمد چُون غبار	مُدتی خاموش خُو کُن گوش وار ^{۲۳۴}

مکرر کردن مریدان با وزیر^{۲۳۵} که خلوت را بشکن

۵۸۷	جُمْلَه گفْتند اِي حَكِيْم رَخْنَه جُو	این فریب و این جفا با ما مگو
۵۸۸	چار پا را قدر طاقت بار نه	بر ضعیفان قدر قُوت کار نه
۵۸۹	دانه ای هر مُرغ اندازه ای وی است	طعمه ای هر مُرغ انجیری کی است
۵۹۰	طُفَل را گر نان دهی بر جای شیر	طُفَل مسکین را از آن نان مُرده گیر
۵۹۱	چون که دندانها بر آرد بعد از آن	خود ^{۲۳۶} به خود گردد دلش جُویای نان ^{۲۳۷}

^{۲۳۰} لطف: خیر NK

^{۲۳۱} تن: خود NK

^{۲۳۲} را: از NK

^{۲۳۳} نفور: کور NK

^{۲۳۴} گوش وار: هوشدار NK

^{۲۳۵} با وزیر: - NK

۵۹۲	مُـرغٍ پُـر نارسـتـه چـون پـران شـود	لقمه‌ای هـر گـربـه‌ای دران شـود
۵۹۳	چون بر آرد پـر پـرد او ز ^{۲۳۸} خـود	بی تکلف بی صـفیر نیک و بـد
۵۹۴	دیورا نطق تو خـامش می کـند	گوش ما را لطف ^{۲۳۹} تو هـش می کـند
۵۹۵	گوش مـا هـوش است چـون گویا تویی	خشک ما بحرست چـون دریا تویی
۵۹۶	با تو مـا را خـاک بهتر از فلک	ای سـمـاک از تـو مـنـور تـا سـمـک
۵۹۷	بی تو ما را بر فلک تاریکی است	با تو ای ماهـاین فلک باری کی است
۵۹۸	صـورتِ رـفـعت بُـود افـلاک را	معنی رفـعت زـوان پـاک را
۵۹۹	صـورتِ رـفـعت بـرای جـسمـها است	جـسمـها در پـیش معنی اسمـها است

جواب گفتن وزیر که^{۲۴۰} خلوت را نمی شکنم

۶۰۰	گفت حجـتهای خـود کـوتـه کـنید	پـند را در جـان و در دل ره کـنید
۶۰۱	گر امینم مُـتـمـم بُـود امین	گر بگـویم آسـمان را مـن زمین
۶۰۲	گر کمالم با کمال انکار چیست	ور نیـم ایـن زحـمت و آزار چیست
۶۰۳	مـن نـخواهم شـد از این خلوت بـرون	ز آن کـه مـشـغولم بـا ^{۲۴۱} احوالِ درون

لا به کردن مریدان مر وزیر را^{۲۴۲}

۶۰۴	جمله گفتند ای وزیر انکار نیست	گفت مـا چـون گـفتن اغیار نیست
۶۰۵	اشک دیده‌ست از فراق تو دوان	آه آهـست از میـان جـان روان
۶۰۶	طفل با دایه نه استیزد و لیک	گریـد او گر چه نه بد داند نه نیک
۶۰۷	ما چون چنگیم و تو زخمه می زنی	زاری از مانی تو زاری می کنی
۶۰۸	ما چو ناییم و نوا در ما ز تست	ما چـو کـوهیم و صدا در ما ز تست
۶۰۹	ما چو شطرنجیم اندر برد و مات	بـرد و مات ما ز تست ای خوش صفات
۶۱۰	ما که باشیم ای تو ما را جانِ جان	تا که ما باشیم با تـو در میان
۶۱۱	ما عده‌هاییم و هستیهای ما	تو وجود مطلقـی فانی نـما
۶۱۲	ما همه شیران ولی شیرِ علم	حمله‌شان از باد باشد دم‌به‌دم

^{۳۳۶} خود : هم K

^{۳۳۷} خود به خود گردد دلش جویای نان : هم به خود طالب شود آن طفل نان N

^{۳۳۸} ز : به NK

^{۳۳۹} لطف : گفت NK

^{۲۴۰} که : کی N

^{۲۴۱} با : به NK

^{۲۴۲} لا به کردن مریدان مر وزیر را : اعتراض مریدان در خلوت وزیر NK

آن که ناپیداست یا رب ^{۲۴۳} گم مباد	حمله شان پیدا و ناپیداست باد	۶۱۳
هستی ما جمله از ایجاد تُست	بادِ ما و بُودِ ما از دادِ تُست	۶۱۴
عاشقِ خُود کرده بودی نیست را	لذتِ هستی نمودی نیست را	۶۱۵
نقل و خمر ^{۲۴۴} و جام خود را وامگیر	لذتِ انعامِ خود را وامگیر	۶۱۶
نقش با نقاشِ چُون نیرو کند	ور بگیری کیت جُستجو کند	۶۱۷
اندر اکرام و سخایِ خُود نگر	مَنگر اندر ما مَکُن در ما نظر	۶۱۸
لُطفِ تو ناگفته‌ای ما می شنُود	ما نُبودیم و تقاضامان نبود	۶۱۹
عاجز و بسته چُو کودك در شکم	نقش باشد پیشِ نقاش و قلم	۶۲۰
عاجزان چُون پیش سُوزن کارگه	پیش فُدرت خلق جمله بارگه	۶۲۱
گاه نقشش شادی و گه غم کند	گاه نقشش ^{۲۴۵} دیو و گه آدم کند	۶۲۲
نُطق نه تا دم زند در ^{۲۴۷} ضر و نفع	دست نه ^{۲۴۶} تا دست جُبانند به دفع	۶۲۳
گفت ایزد ما رَمیتِ اِذ رَمیتُ ^{۲۴۸}	تُو ز قرآن باز خوان تفسیر بیت	۶۲۴
ما کمان و تیر اندازش خدا است	گر پیرانیم تیر آن نه ^{۲۴۹} ز ما است	۶۲۵
ذکر جَبَّاری برای زاری است	این نه جَبَر این معنی جَبَّاری است	۶۲۶
خجلتِ ما شد دلیل اختیار	زاری ما شد دلیلِ اضطرار	۶۲۷
وین دریغ و خجلت و آزرم چیست	گر نُبودی اختیار این شرم چیست	۶۲۸
خاطر از تدبیرها گردان چرا است	زجر اُستادان و شاگردان چرا است	۶۲۹
ماه حق پنهان کند ^{۲۵۰} در ابر رُو	ور تُو گویی غافلست از جبر او	۶۳۰
بگذری از کُفر و در دین بگروی	هست این را خُوش جَواب از بَشَنوی	۶۳۱
گاه ^{۲۵۱} بیماری همه بیداری است	حَسرت و زاری گه بیماری است	۶۳۲
می کُنی از جُرم استغفار تُو	آن زمان که می شوی بیمار تُو	۶۳۳
می کُنی نیت که باز آییم به ره	می نماید بر تُو زشتی گنه	۶۳۴
غیر ^{۲۵۲} طاعت نبودم کاری گزین	عَهد و پیمان می کُنی که بعد از این	۶۳۵

^{۲۴۳} یا رب : هرگز NK

^{۲۴۴} خمر: باده NK

^{۲۴۵} نقشش: نقش N

^{۲۴۶} نه: نی N

^{۲۴۷} نه تا دم زند در: نی تا دم زند از N

^{۲۴۸} Kur'an-ı Kerim : Enfāl 17

^{۲۴۹} نه: نی N

^{۲۵۰} کند: شد N

^{۲۵۱} گاه: وقت NK

^{۲۵۲} غیر: جز که NK

۶۳۶	پس یقین گشت این که بیماری تُرا	می بیخشد هُوش و بیداری تُرا
۶۳۷	پس بدان این اصل را ای اصل جُو	هَر که را دَر دست او بُرده ست بُو
۶۳۸	هَر که او بیدارتر پُتر دَر دستر	هَر که او آگاه تر رُخ زرد تر
۶۳۹	گر ز جبرش آگهی زاریست کُو	بیانش زنجیرِ جَبّاریست کُو
۶۴۰	بسته در زنجیر چُون شادی کند	کی اسیر حبس آزادی کُند
۶۴۱	ور تُو می بینی که پایت بسته اند	بر تو سَرهنگان شه بنشسته اند
۶۴۲	پس تو سَرهنگی مکن با عاجزان	ز آن که بُنود طبع و خُوی عاجز آن
۶۴۳	چون نمی بینی مگو از جبرِ او ^{۲۰۳}	ور ه می بینی نشان دید کو
۶۴۴	در هر آن کاری که میلستت بدان	قدرت خود را ه می بینی عیان
۶۴۵	و اندر ^{۲۰۴} آن کاری که میلت نیست و خواست	خویش را جبری کُنی ^{۲۰۵} کاین از خدا است
۶۴۶	انبیا در کار دُنیا جبری اند	کافران در کاری عقبی جبری اند
۶۴۷	انبیا را کار عقبی اختیار	جاهلان را کار دُنیا اختیار
۶۴۸	ز آن که هَر مُرغی به سوی جنس خویش	می پَرَد او در پس و جان پیش پیش
۶۴۹	کافران چون جنس سچین آمدند	سجن دُنیا را خوش آیین آمدند
۶۵۰	انبیا چون جنس علیین بدند	سُوی علیین جان و دل شُددند
۶۵۱	این سخن پایان ندارد لیک مَما	باز گوئیم آن تمامی قِصّه را

نومید کردنِ وزیر مُریدان را از رِفِضِ خَلوت

652	آن وزیـــــر از انـــــدرون آواز داد	کای مُریدان از مَن این معلوم باد
۶۵۳	که مَرا عیسی چُنین پیغام کرد	کز همه خویشان ^{۲۰۶} و یاران باش فَرَد
۶۵۴	روی در دیوار کُن تنها نشین	وز وجود خویش هم خَلوت گزین
۶۵۵	بعد از این دستوری گفتار نیست	بعد از این با گفت و گویم کار نیست
۶۵۶	الوداع ای دُوستان مَن مرده ام	رخت بَر چارم فلک بر بُرده ام
۶۵۷	تا به زیر چرخ ناری چُون حَطب	مَن نُسوزم در عَنّا و در عطب
۶۵۸	پهلوی عیسی نشینم بعد از این	بَر فراز آسَمان چارمین

ولی عهد ساختنِ وزیر هر يك امیر را جُدا جُدا

۶۵۹	و آن گهانی آن امیران را بخواند	یک به یک تنها به هر يك حَرَف راند
-----	--------------------------------	-----------------------------------

^{۲۰۳} چون نمی بینی مگو از جبرِ او : چون تو جبر او نمی بینی مگو NK

^{۲۰۴} و اندر : در هر N

^{۲۰۵} خویش را جبری کُنی: اندر آن جبری شدی N

^{۲۰۶} خویشان: یاران NK

گفت هر يك را به دين عيسوى ٦٦٠

[12b]

نايبِ حق و خليفه‌اى من توى

٦٦١ و آن اميرانِ دگر اتباع تو

کرد عيسى جمله را اشباع تو

٦٦٢ هر اميرى كو كشيد گردن بگير

با بکش يا خود همى دارش اسير

٦٦٣ ليك تا من زنده‌ام اين را ٢٥٧ مگو

تا نميرم اين رياست را مگو

٦٦٤ تا نميرم هيچ ٢٥٨ اين پيدا مکن

دعوى شاهى و استيلا مکن

٦٦٥ اينك اين طومار و احكام مسيح

يك به يك بر خوان تو بر ائت فصيح

٦٦٦ هر اميرى را چنين گفت او خدا

نيست نايب جز تو در دين خدا

٦٦٧ هر يکى را کرد او يك يك عزيز

هر چه آن را گفت اين را گفت نيز

٦٦٨ هر يکى را او يکى طومار داد

هر يکى ضد دگر بود المراد

٦٦٩ متن آن ٢٥٩ طومارها بُد مختلف

همچو شکل حرفها يا تا ٢٦٠ الف

٦٧٠ حکم اين طومار ضد حکم آن

پيش از اين کرديم اين ضد را بيان

کشتن وزير خويشتن را در خلوت

٦٧١ بعد از آن چل روز ديگر در بب است

خويش کشت و از وجود خود بر است

٦٧٢ چون که خلق از مرگ او آگاه شد

بر سر گورش قيامت گناه شد

٦٧٣ بس خلایق ٢٦١ جمع شد بر گور او

مؤکنان جامه دران در شور او

٦٧٤ کان عدد را هم خدا داند شمرد

از عرب وز ترک وز رومى و کُرد

٦٧٥ خالك او کردند بر سرهاى خويش

درد او دیدند درمان جای خويش

٦٧٦ آن خلایق بر سر گورش مهى

کرده خون را از دُو چشم خود رهى

٦٧٧ جمله از درد فراقش در فغان

هم شهان و هم کههان و هم مهان ٢٦٢

طلب کردن ائت عيسى عليه السلام ٢٦٢ که ولى عهد از شما کدامست

٦٧٨ بعد ماهى خلق گفتند اى مهان ٢٦٤

از اميران کيست بر جايش نشان

٢٥٧ را : و NK

٢٥٨ هيچ : من تو NK

٢٥٩ متن آن : جملگى N

٢٦٠ همچو شکل حرفها يا تا : چون حروف آن جمله تا يا K

٢٦١ بس خلایق : خلق چندان NK

٢٦٢ جمله از درد فراقش در فغان * هم شهان و هم کههان و هم مهان : - NK

٢٦٣ از امرا + NK

٢٦٤ خلق گفتند اى مهان : گفت خلق اى مهتران N

دَسْت و دامن را به دست او دهیم	تا به جای او شناسیمش امام	۶۷۹
چاره نُبُود بر مَقَامَش از ^{۲۶۵} چِراغ	چون که شد خُورشید و ما را کرد داغ	۶۸۰
نایبی بایسد از او ممان یادگار	چون که شد از پیش دیده وصلِ یار	۶۸۱
بُوی گل را از که یایم از گلاب	چون که گل بگذشت و گلشن شد خراب	۶۸۲
نایبِ حَقْنَسِد ایمن پیغمبران	حق تعالی چون ^{۲۶۶} نیاید در عیان	۶۸۳
گر دُو پنداری قبیح آید نه خوب	نی غلط گفتم که نایب با منوب	۶۸۴
پیش او یك گشت کز صورت بر است	نی ^{۲۶۷} دو باشد تا تُویی صورت پر است	۶۸۵
تو به نورش درنگر کان یک توست ^{۲۶۸}	چون به صورت بنگری چشمت دوست	۶۸۶
چون که در نُورش نظر انداخت مَرَد	نورِ هَر دُو چشم نتوان فرق کرد	۶۸۷

در بیان آن که جمله پیغامبران بر حقد که لا نفرق بین احدٍ من رَسَلِه^{۲۶۹}

هَر یکی باشد به صورت غیر آن	ده چراغ آر حاضِر آید در مکان	۶۸۸
چون به نُورش زوی آری بی شکی	فرق نتوان کرد نُورِ هَر یکی	۶۸۹
صد نماند یك شود چون بفشری	گر تُو صد سیب و صد آبی بشمری	۶۹۰
در معانی تجزیه و افراد نیست	در معانی قسمت و اعداد نیست	۶۹۱
پای معنی گیر صورت سرکش است	اتحاد یار با یاران خُوش است	۶۹۲
تا بینی زیر او وَحَدت چُو گنج	صورتِ سَرکش گدازان کُن به رنج	۶۹۳
خود گدازد ای دلَم مَولای او	ور تَو نگذاری ^{۲۷۰} عنایتِهای او	۶۹۴
او بَدُوزد خرقه‌های درویش را	او نماید هَم به دلها خویش را	۶۹۵
بی سَر و بی پَنا بدیم آن سَر همه	مُنَبَسَط بودیم و یك جَوهَر همه	۶۹۶
بی گره بُودیم و صَافی همچو آب	یك گَهر بودیم همچُوَن آفتاب	۶۹۷
شُد عَدَد چون سایه‌های کُنْگَره	چون به صورت آمد آن نور سَره	۶۹۸
تا رُود فرق از میانِ این فریق	کُنْگَره ویران کُنید از منجینق	۶۹۹
لیك ترسم تا نلغزد خاطرِی	شرح این را گفتمی مَن از مری	۷۰۰
گر نَداری تُو سپر واپس گریز	نُکته‌ها چُون تیغ پُولاد است تیز	۷۰۱
کز بُریدن تیغ را نبود حَیا	پیش این الماس بی اسپر مَیا	۷۰۲
تا که کژ خوانی نخواند بر خلاف	زین سبب مَن تیغ کردم در غلاف	۷۰۳

^{۲۶۵} از : او N

^{۲۶۶} حق تعالی چون : چون خدا اندر NK

^{۲۶۷} نی : نه N

^{۲۶۸} کان یک توست : کز چشم رست NK

^{۲۶۹} در بیان آن که جمله پیغامبران بر حقد که لا نفرق بین احدٍ من رَسَلِه - NK

^{۲۷۰} نگذاری : نگدازی N

۷۰۴ آمدم اندر تمامی داسستان
۷۰۵ کز پس این پیشوا برخاستند
وز وفاداری جمیع راسستان
بَر مَقَامَش نایبی می خواستند

جنگ کردن امرا در ولی عهدی و تیغ کشیدن بر هم دیگر^{۲۷۱}

۷۰۶ يك امیری ز آن امیران پیش رفت
پیش آن قوم وفا اندیش رفت
[13a]
۷۰۷ گفت اینک نایب آن مرد من
نایب عیسی منم اندر زمن
۷۰۸ اینک این طومار بُرهان من است
کاین نیابت بعد ازو آن من است
۷۰۹ آن امیر دیگر آمد از کمین
دعوی او در خلافت بد همین
۷۱۰ از بغل او نیز طوماری نمود
تا بر آمد هر دو را خشم جهود
۷۱۱ آن امیران دگر يك يك قطار
بَر کشیده تیغهای آب دار
۷۱۲ هر یکی را تیغ و طوماری به دست
درهم افتادند چون پیلان مسرت
۷۱۳ صد هزاران مرد ترسا کشته شد
تا ز سرهای بریده پشته شد
۷۱۴ خون روان شد همچو سیل از چپ و راست
کوه کوه اندر هوا زین گرد خاست
۷۱۵ تخمهای فتنه ها کو کشته بُود
آفت سرهای ایشان گشته بود
۷۱۶ جوزهها بشکست و آن کان مغز داشت
بعد کشتن روح پاک نغز داشت
۷۱۷ کشتن و مُردن که بر نقش تن است
چون انار و سیب را بشکستن است
۷۱۸ آن چه شیرین است کردد^{۲۷۲} نار دانگ
و آن چه پوسیده است نبود غیر بانگ
۷۱۹ آن چه با معنی است خوش^{۲۷۳} پیدا شود
ز آن که معنی بر تن صورت پر است
۷۲۰ رو به معنی کوش ای صورت پرست
همنشین اهل معنی باش تا
۷۲۱ جان بی معنی در این تن بی خلاف
هست همچون تیغ چوبین در غلاف
۷۲۲ تا غلاف اندر بُود با قیمت است
چون بُون شد سُوختن را آلت است
۷۲۳ تیغ چوبین را مبر در کارزار
بنگر اوّل تا نگردد کار زار
۷۲۴ گر بُود چوبین برو دیگر طلب
ور بُود الماس پیش آبا طرب
۷۲۵ تیغ در زرادخانه ای اولیا است
دیدن ایشان شما را کیمیا است
۷۲۶ جمله دانایان همین گفته همین
هست دانا رَحْمَةً لِلْعَالَمین

^{۲۷۱} جنگ کردن امرا در ولی عهدی و تیغ کشیدن بر هم دیگر : منازعتِ امرا در ولی عهدی NK

^{۲۷۲} کردد : او شدK ، آن شد N

^{۲۷۳} خوش : خود NK

^{۲۷۴} خود : او K ، آن N

^{۲۷۵} فتی : فتا N

تا دهد خنده ز دانه‌ای او خَبر	۷۲۸	گر اناری می خِری خندان بخر
می نماید دل چُو در از درج جان	۷۲۹	ای مُبارک خنده‌ای که آن ^{۲۷۶} از دهان
گَز دهانِ او سَوادِ ^{۲۷۷} دل نُمُود	۷۳۰	نائبِبارک خنده‌ای آن لاله بُود
صُحبتِ مَرَدانت از مَرَدان کُند	۷۳۱	نارِ خندان باغ را خندان کُند
چُون به صاحب دل رسی گوهر شوی	۷۳۲	گر تُو سنگِ صَخره و مَرمر شوی
دل مده الاً به مهرِ دل خوشان	۷۳۳	مهرِ پاکان در میانِ جان نشان
سُوی تاریکی مَرو خورشیدها است	۷۳۴	کوی نومیدی مَرو امیدها است ^{۲۷۸}
تثُرا در حبسِ آب و گل کُشد	۷۳۵	دل تُرا در کوی اهلِ دل کُشد
رَو بچو و اقبال را از مُقبلی	۷۳۶	هین غذایِ دل بده از هم دلی

تعظیم نعتِ مُصطفی صلواتالله^{۲۷۹} که مذکور بود در انجیل

آن سَر پیغمبران بحرِ صَفا	۷۳۷	بُود در انجیل نامِ مُصطفی
بُود ذکرِ غَزو و صوم و اکلِ او	۷۳۸	بُود ذکرِ حلیه‌ها و شکلِ او
چُون رسیدندی بدان نام و خطاب	۷۳۹	طایفه‌ای نصرانیان بهرِ ثواب
رُو نهادندی بر آن وَصِف لطیف	۷۴۰	بُوسه دادندی بر آن نام شریف
ایمن از فتنه بدنند و از شگوه	۷۴۱	اندراین فتنه که گفتیم آن گروه
در پناه نامِ احمد مسَجیر	۷۴۲	ایمن از شَر امیران و وزیر
نُور احمد ناصر آمد یار شُد	۷۴۳	نَسلی ایشان نیز هم بسیار شُد
نام احمد داشتندی مُستهان	۷۴۴	و آن گروه دیگر از نصرانیان
از وزیر شوم رای شوم فن	۷۴۵	خوار و بی مقدار ^{۲۸۰} گشتند از فتن
از پَی طومارهای کثر بیان	۷۴۶	هم مُخبط دینشان و حُکمشان
تا که نورش چون نگهداری کُند	۷۴۷	نام احمد این چنین یاری کُند
تا چه باشد ذاتِ آن رُوح الامین	۷۴۸	نام احمد چُون حصاری شد حصین
کاندر افتاد از بلائی آن وزیر ^{۲۸۱}	۷۴۹	بعد از این خونریز درمان‌ناپذیر

حکایتِ پادشاهِ جهُودِ دیگر که در هلاک دین عیسی رو^{۲۸۲} نمود

^{۲۷۶} خنده‌ای که آن: خنده‌اش کو NK

^{۲۷۷} سواد: سیاهی NK

^{۲۷۸} امیدهاست: او می‌دهاست NK

^{۲۷۹} صلواتالله: صَلَّى اللهُ وَ سَلَّمَ K، علیه السَّلام N

^{۲۸۰} خوار و بی مقدار: مستهان و خوار NK

^{۲۸۱} بعد از این خونریز درمان‌ناپذیر * کاندر افتاد از بلائی آن وزیر - N

^{۲۸۲} رو: سعی K، سعی می N

در هـلاكِ قومِ عيسى رُو نمُود
 سُوره بَرِ خُوانِ و السّما ذاتِ البُروج^{۲۸۳}
 اين شه ديگر قدم بر^{۲۸۴} وى نهاد
 ز اولين چويد خدا بى پيش و كم^{۲۸۵}
 سُوى او نفرين رُود هـر ساعتي

۷۵۰ يك شه ديگر ز نسلِ آن جهُود
 ۷۵۱ گر خبر خواهى از اين ديگر خُروج
 ۷۵۲ سُنتِ بد كز شه اول بـزاد
 ۷۵۳ دان كه هرچه اين كند ز آن گون ستم
 ۷۵۴ هـر كه او بنهاد ناخوش سُنتي

[13b]

وز لئيمانِ ظلم و لعنتها بماند
 در وجود آيد بُود رويش بدان
 در خلايق مى رُود تا نفخ صور
 آن چه ميراث است اُورُننا الكُتاب
 شعله ها از گوهرِ پيغمبرى
 شعله آن جانب رُود هم كان بُود
 ز آنكه خور بُرجى به بُرجى مى رُود
 مـر و را با اختر خود هم تگى است
 ميل كَلبى دارد و عشق و طَلب
 جنگ و بُهتان و خصومت جويد او
 كه احتراق و نَحس بُود اندر آن
 غير اين هفت آسمانِ مُشتهر^{۲۸۶}
 نى بهم پيوسته نى از هم جدا
 نفس او كَفار سوزد در رُجوم
 مُنقَلِب رُو غالب و مغلوب خُو
 در ميان اصبعين نور حـق
 مقبلان برداشسته دامانها
 رُوى از غير خُدا بـر تافته
 ز آن نثارِ نور بى بهـره شـده
 بُلبلان را عشق با رُوى^{۲۸۹} گل است

۷۵۵ نيكوان رفتند و سـنتها بماند
 ۷۵۶ تا قيامت هـر كه جنس آن بدان
 ۷۵۷ رگ رگست اين آب شيرين و آب شور
 ۷۵۸ نيكوان را هست ميراث از خوش آب
 ۷۵۹ شـد نـياز طالبان از بنگـرى
 ۷۶۰ شعله ها با گوهران گردان بُود
 ۷۶۱ نورِ روزن گـردِ خانـه مى دود
 ۷۶۲ هـر كه را با اختري پيوستگى است
 ۷۶۳ طالعش گر زهره باشد در طرب
 ۷۶۴ ور بُود مريخى خونريز خُو
 ۷۶۵ اخترانند از وراي اختران
 ۷۶۶ سايران در آسمانهاي دگر
 ۷۶۷ راسخان در تاب انوار خُدا
 ۷۶۸ هـر كه باشد طالع او ز^{۲۸۷} آن نـجـوم
 ۷۶۹ خشم مريخى نباشد خشم او
 ۷۷۰ نور غالب ايمن از نقص و غسق
 ۷۷۱ حق فشانند آن نُور را بر جانها
 ۷۷۲ و آن نثارِ نور را و^{۲۸۸} يافته
 ۷۷۳ هـر كه را دامانِ عشقى نابـده
 ۷۷۴ جزوها را رُويها سُوى كُـل است

Kur'an-1 Kerim : Burûc 1 ^{۲۸۳}

^{۲۸۴} بر : در N

^{۲۸۵} دان كه هرچه اين كند ز آن گون ستم * ز اولين چويد خدا بى پيش و كم - NK

^{۲۸۶} مُشتهر : معتبر K

^{۲۸۷} ز - N

^{۲۸۸} وا : او N

^{۲۸۹} با رُوى : بايزى با N

۷۷۵	گاو را رنگ از برُون و مَرَد را	از درون جُور رنگ سَرخ و زَرَد را
۷۷۶	رنگهائی نیک از خُصَم صفا است	رنگ زشتان از سیاه‌آبه‌ای جفا است
۷۷۷	صِبْغَةُ اللَّهِ ۲۹۰ نَمَام آن رنگ لطیف	لَعْنَةُ اللَّهِ ۲۹۱ بُوی این ۲۹۲ رنگ کثیف
۷۷۸	آن چه از دریا به دریا می رُود	از همانجا کآمد آن جا می رُود
۷۷۹	از سَر کُسه سیلهای تیز رُو	وز تن ما جانِ عشق آمیز رُو

آتش کردن پادشاه جهود و بت نهادن پهلوی آتش که هر که این بت را سجود کرد ۲۹۳ از آتش برست

780	آن جهودِ سگ بین چه رای گردد	پهلوی آتش بتی بر پای گردد
۷۸۱	کان که این بُت را سَجُود آرد برست	ور نه آرد ۲۹۴ در دل آتش نشست
۷۸۲	چُون سزای این بت نفس او نداد	از بُتِ نفسش بتی دیگر بزاد
۷۸۳	مَادِرِ بُتِهَا بت نفس شما است	ز آن که آن بُت مَار و این بُت اژدها است
۷۸۴	آهن و سنگ است نفس و بُت شرار	آن شرار از آب می گیرد قرار
۷۸۵	سنگ و آهن ز آب کی ساکن شود	آدمی با این دُو کی ایمن بُوَد
۷۸۶	سنگ و آهن در درون دارند نَار	آب را برنارشان بُبود گذار ۲۹۵
۷۸۷	ز آب جُنارِ برُون کشته شود	در درونِ سنگ و آهن بی رود ۲۹۶
۷۸۸	آب خُصَم و کوزه‌گر فانی شود	آب چشمه‌تازه و باقی بُبود ۲۹۷
۷۸۹	آهن و سنگینست اصلِ نار و دود	فرع هر دو کفر ترسا و جهود ۲۹۸
۷۹۰	بت سیاه‌آبه‌ست در کوزه نهان ۲۹۹	نفس مَر آب سیه را چشمه دان ۳۰۰
۷۹۱	آن بُتِ مَنحُوت چُون سیل سیاه	نفس بُتگر چشمه‌ای بر شاه ۳۰۱ راه ۳۰۲
۷۹۲	صد سَبُو را بشکند یک پاره سنگ	و آب چشمه مزه‌اند بی‌درنگ
۷۹۳	بُت شکستن سهل باشد نیک سهل	سهل دیدن نفسرا جهلست جهل

Kur'an-1 Kerim : Bakara 138 ۲۹۰

Kur'an-1 Kerim : Mâide 60 ۲۹۱

این آن N ۲۹۲

کرد: کند K ۲۹۳

ور نه آرد: ورنیارد K ۲۹۴

سنگ و آهن در درون دارند نَار * آب را برنارشان بُبود گذار- NK ۲۹۵

ز آب جُنارِ برُون کشته شود * در درونِ سنگ و آهن بی رود - NK ۲۹۶

آب خُصَم و کون گر فانی شود * آب جسمتان و باقی بُود - NK ۲۹۷

آهن و سنگینست اصلِ نار و دود * فرع هر دو کفر ترسا و جهود - NK ۲۹۸

در کوزه نهان: اندر کوزه‌ای N ۲۹۹

چشمه دان: چشمه‌ای N ۳۰۰

شاه: آب K ۳۰۱

بر شاه راه: بر آب ورا K ۳۰۲

۷۹۴	ضُورِتِ نَفْسِ اَزْ بَجَوِي اِي پَسِر	قَصَّه‌ای دوزخ بخوان با هفت دَر
۷۹۵	هَر نَفْسِ مَكْرِي و دَر هَر مَكْر اَز اَن	غرقه صد فرعون با فرعونیان
۷۹۶	دَر خُدای مُوسَى و مُوسَى گَرِيَز	آب ایمان را ز فرعونی مریز
۷۹۷	دَسْت رَا اَندَر اَحَد و اَحْمَد بَزَن	ای برادر واره از بُو جهل تن

آوردن آن پادشاه جهود ز بی باطل کوچک و انداختن آن طفل را در آتش و سخن آمدن طفل و تجریض کردن خلق را در افتادن با آتش^{۳۰۳}

798	يَك زَنِي بَا طِفْلِ اَوْرَد اَن جُهْدُود	پیش آن بُت و آتش اندر شعله بُود
[14a]		
۷۹۹	طِفْل اَز اَو بَسْتَد دَر اَتَش دَر فَكَنَد	زن بترسید و دل از ایمان بکنند
۸۰۰	خَواسْت تَا اَو سَجْدَه اَرَد پِيَش بُت	بانگ زد آن طفل ^{۳۰۴} اِنِّي لَم اُمْت
۸۰۱	اَندَر آ اِي مَادَر اِيْنجَا مَن خُوشَم	گر چه در ضُورت میانِ آتشم
۸۰۲	چَشْم بِنْدَسْت اَتَش اَز بَهْرِ حِجَاب ^{۳۰۵}	رحمتست این سر بر آورده ز جیب
۸۰۳	اَندَر آ مَادَر بِيِن بَرَهَانِ حَق	تا بیننی عَشْرَتِ خَاصَانِ حَق
۸۰۴	اَندَر آ و اَب بِيِن اَتَش مِثَال	از جهانی کاتش است آبش مثال
۸۰۵	اَندَر آ اسْرَار اِبْرَاهِيْم بِيِن	کو ^{۳۰۶} در آتش یافت و رد ^{۳۰۷} و یاسمین
۸۰۶	مَرگ مِي دِيْدَم گَه زَاذَن زَتُو	سخت خوفم بُود افتادن ز تُو
۸۰۷	چُون بَزَادَم رَسْتَم اَز زَنْدَانِ تَنگ	در جهانِ خوش هَوایِ خُوب رَنگ
۸۰۸	مَن جِهَان رَا چُون رَحْم دِيْدَم كَنُون	چُون در این آتش بدیدم این سکون
۸۰۹	اَندَر اِيْن ^{۳۰۸} اَتَش بَدِيْدَم عَالَمِي	دَرّه دَرّه اندر و عیسی ^{۳۰۹} دمی
۸۱۰	نَك جِهَان نِيْسْت شَكْل هَسْت ذَات	و آن جهان هست شکل بی‌ثبات
۸۱۱	اَندَر آ مَادَر بَه حَقِّ مَادَرِي	بین که این اذر ندارد آذری
۸۱۲	اَندَر آ مَادَر كَه اَقْبَال اَمْدَه اَسْت	اندر آ مادر مده دولت ز دست
۸۱۳	قُدْرَتِ اَن سَنگ بَدِيْدِي اَندَر آ	تا بیننی قُدْرَت و ^{۳۱۰} لَطْفِ خُدا

^{۳۰۳} آوردن آن پادشاه جهود ز بی باطل کوچک و انداختن آن طفل را در آتش و سخن آمدن طفل و تجریض کردن خلق را در افتادن با آتش :
به سخن آمدن طفل در میان آتش و تجریض کردن خلق را در افتادن به آتش NK

^{۳۰۴} ی + N

^{۳۰۵} حجاب : حجب N

^{۳۰۶} کو : کاو N

^{۳۰۷} رد : سرو NK

^{۳۰۸} این : ایسن N

^{۳۰۹} و : او NK

^{۳۱۰} و - N

۸۱۴	من ز رحمت می کشانم پایِ تُو	۸۱۴	کز طرب خود نیستم پروایِ تُو
۸۱۵	اندر آو دیگران را هَم بَخوان	۸۱۵	کاندر آتش شاه بنهادهست خوان
۸۱۶	اندر آییـد ای مُسلمانان همه	۸۱۶	غیرِ عذِب ^{۳۱۱} دین عذابست آن همه
۸۱۷	اندر آییـد ای همه پروانه وار	۸۱۷	اندر این بهره که دارد صد بهار
۸۱۸	بانگ می زد در میانِ آن گروه	۸۱۸	پُر همی شد جانِ خلقان از شکوه
۸۱۹	خلق خود رابعـد از آن بی خویشتن	۸۱۹	می فگندند اندر آتش مَررد و زن
۸۲۰	بی مُوگـل بی کَشش از مِهـر ^{۳۱۲} دوست	۸۲۰	ز آن که شیرین کردنِ هر تلخ از اوست
۸۲۱	تا چُنـان شد کان عوانانِ خَلق را	۸۲۱	منع می کردند که آتش در میا
۸۲۲	آن یُهـودی شد سیه رُو و خجل	۸۲۲	شد پشیمان زین سبب بیمار دل
۸۲۳	کاندر ایمان خلق عاشق تر شدند	۸۲۳	در فنایِ جسم صادق تر شدند
۸۲۴	مکرِ شیطانِ هَم در و پیچید شکر	۸۲۴	دیو هم خود را سیه رو دید شکر
۸۲۵	آن چه می مالید در رُوی کسان	۸۲۵	جمع شد در چهره ای آن ناکس آن
۸۲۶	آن که می درید جامه ای خلق چست	۸۲۶	شد دریـده آن او ایشان درست

کژ ماندنِ دهانِ آن مَررد که نام مُحمّد را علیه السّلام^{۳۱۴} به تسخر بخوانده^{۳۱۵}

۸۲۷	آن دهان کژ کرد و از تسخر بخواند	۸۲۷	نام احمد ^{۳۱۶} را دهانش کژ بماند
۸۲۸	باز آمد کای مُحمّد عَفو کُن	۸۲۸	ای تُرا الطافِ ^{۳۱۷} علمِ مِنْ لَدُن
۸۲۹	مَنْ تُرا افسوس می کردم ز جهل	۸۲۹	مَنْ بُدم افسوس را منسوب و اهل
۸۳۰	چُون خُدا خواهد که پَرده ای کَس درد	۸۳۰	مَیلش اندر طعنه ای پاکان بَررد
۸۳۱	ور ^{۳۱۸} خدا خواهد که پوشد عیب کَس	۸۳۱	کم زند در عیبِ مَعیوبان نفس
۸۳۲	چون خدا خواهد که مان یاری کند	۸۳۲	میلِ ما را جانب زاری کند
۸۳۳	ای خنک چشمی که آن گریانِ اوست	۸۳۳	وی ^{۳۱۹} همایون دل که آن بریان اوست
۸۳۴	آخر هرگریه آخر خنده ای است	۸۳۴	مَرردِ آخر بین مُبارک بندهای است
۸۳۵	هَر کجا آبِ رَوان سبزه بُود	۸۳۵	هر کجا اشکِ رَوان رَحمت شود

^{۳۱۱} عذِب: این عذبی N

^{۳۱۲} مِهـر: عشق NK

^{۳۱۳} و: او NK

^{۳۱۴} علیه السّلام: صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ NK

^{۳۱۵} بخوانده: خواند N

^{۳۱۶} نام احمد: مر محمد K

^{۳۱۷} و: K +

^{۳۱۸} ور: چون NK

^{۳۱۹} وی: ای N

۸۳۶	باش چُون دُولاب نالان چشم تر	تا ز صحن جانست بر رُوید خُصَر
۸۳۷	أشك خواهی رحم کُن بر اشك بار	رَحِم خواهی بر ضعيفان رَحِم آر

عتاب کردن آن پادشاه جهود مر آتش را^{۳۲۰}

۸۳۹	رُو به آتش کرد شه کای تُند خُو	آن جهان سُوزِ طَبِعی خُوت کو
۸۴۰	چُون نَمی سوزی چه شد خاصیت	یا ز بختِ مَما دگر مُد نیست
۸۴۱	می نبخشایی تو بر آتش پر است	آنکه نپرستد تُرا او چون بر است
۸۴۲	هرگز ای آتش تو صابر نیستی	چُون نَسوزی چیست قادر نیستی
۸۴۲	چشم بندست این عجب یا هوش بند	چُون نَسوزاند چنین شعله‌ای ^{۳۲۱} بلند
۸۴۳	جادویی ^{۳۲۲} کردت کسی یا سیمیا است	یا خلافِ طبعِ تُو از بختِ ما است
۸۴۴	گفت آتش من همانم ای شمن ^{۳۲۳}	اندر آتا تو بینی تابِ من ^{۳۲۴}
۸۴۵	طبعِ مَن دیگر نگشت و غنصرم	تیغِ حَقَم هم به دستوری بُرم

[14b]

۸۴۶	بر در خرگه سگان ترکمان	چاپلوسی کرده پیش میهمان
۸۴۷	ور به خرگه بُگذرد بیگانه رُو	حمله بیند از سگان شیرانه او
۸۴۸	من ز سگ کم نیستم در بندگی	کم ز تُرکی نیست حَق در زندگی
۸۴۹	آتیشِ طبعت اگر غمگین کُند	سُوزش از امرِ ملیکِ دین کُند
۸۵۰	آتیشِ طبعت اگر شادی دهد	اندر و ^{۳۲۵} شادی ملیکِ دین نهد
۸۵۱	چُون که غم بینی تو استغفار کُن	غم به امرِ خالق آمد کار کُن
۸۵۲	چُون بخواهد عینِ غم شادی شود	عین بنید پای آزادی شود
۸۵۳	باد و خاک و آب و آتش بنده‌اند	با من و تو مُرده با حق زنده‌اند
۸۵۴	پیش حق آتش همیشه در قیام	همچُو عاشق رُو ز و شب پیچان مُدام
۸۵۵	سَنگ بر آهن زنی بیرون جَهد	هَم به امرِ حق قدم بیرون نهد
۸۵۶	آهن و سنگِ ستم بر هم مَزَن	کین ^{۳۲۶} دُو می زاینند همچُون مَرَد و زن
۸۵۷	سَنگ و آهن خود سبب آمد و لیک	تو به بالاترنگر ای مَرَد نیک
۸۵۸	که این ^{۳۲۷} سبب را آن سبب آورد پیش	بی سبب هرگز سبب کی شد ^{۳۲۸} ز خویش

^{۳۲۰} آن پادشاه جهود مر آتش را: آتش را آن پادشاه جهود NK

^{۳۲۱} نَسوزاند چنین شعله‌ای: آتش افروز N

^{۳۲۲} جادویی: جادوی N

^{۳۲۳} ای شمن: آتشم N

^{۳۲۴} تابِ من: تابشم N

^{۳۲۵} و: او NK

^{۳۲۶} کین: کاین N

و آن سببها کانیبا را رهبر است	۸۵۹
کین ^{۳۲۹} سبب را آن سبب عامل کند	۸۶۰
این سبب را محرم آمد عقلها	۸۶۱
این سبب چه بود به تازی گو رسن	۸۶۲
گردش چرخه رسن را علت است	۸۶۳
این رسنهای سببها در جهان	۸۶۴
تا نمایی صفر و سرگردان چو چرخ	۷۶۵
باد آتش می شود ^{۳۳۱} از امر حق	۸۶۶
آب حلیم و آتش خشم ای پسر	۸۶۷
گر نبود و اقف از حق جان باد	۸۶۸

آن سببها زین سببها برتر است
باز گاهی بی بر و عاطل کند
و آن سببها راست محرم انیبا
اندر این چه این رسن آمد به فن
چرخ^{۳۳۰} گردان را ندیدن زلت است
هان و هان زین چرخ سرگردان میدان
تا نسوزی تو ز بی مغزی چو مَرخ
هر دو سر مست آمدند از خمر حق
هم ز حق بینی چو بگشایی بصر
فرق کی کردی میان قوم عاد

قصه‌ای باد که در عهد هود پیغمبر قوم عاد را هلاک کرد^{۳۳۲}

نرم می شد باد کآنجا می رسید	۸۶۹
پاره پاره می گسست اندر هوا	۸۷۰
گرد بر گرد رمه خطی پدید	۸۷۱
تا نیارد گرگ آن جا تُرک تاز	۸۷۲
گوسفندی هم نگشتی ز آن نشان	۸۷۳
دایره‌ای مرد خُدا را بُبود بند	۸۷۴
نرم و خوش همچون نسیم گلستان ^{۳۳۴}	۸۷۵
چون گزیده‌ای حق بُبود چوونش گزد	۸۷۶
باقیان را بُرده تا قعر زمین	۸۷۷
اهل موسی را ز قبطی و اشناخت	۸۷۸
بازر و تختش به قعر خود کشید	۸۷۹
بال و پر بگشاد مرغی شد پرید	۸۸۰
مُرخ جنت شد ز نفخ صدق دل	۸۸۱
هود گردمؤمنان خطی کشید	۸۶۹
هر که بیرون بُبود ز آن خط جمله را	۸۷۰
همچنین ^{۳۳۳} شبان راعی می کشید	۸۷۱
چون به جمعه می شد او وقت نماز	۸۷۲
هیچ گرگی در نرفتگی اندر آن	۸۷۳
باد حرص گرگ و حرص گوسفند	۸۷۴
همچنین باد اجل با عارفان	۸۷۵
آتش ابراهیم را دندان نزد	۸۷۶
ز آتش شهوت نسوزد اهل دین	۸۷۷
موج دریا چون به امر حق بتاخت	۸۷۸
خاک قارون را چو فرمان در رسید	۸۷۹
آب و گل چون از دم عیسی چرید	۸۸۰
هست تسبیحت بخار آب و گل	۸۸۱

^{۳۲۷} کین: کاین N

^{۳۲۸} هرگز سبب کی شد: کی شد سبب هرگز NK

^{۳۲۹} کین: این NK

^{۳۳۰} چرخ: چرخه NK

^{۳۳۱} شود: خورد K

^{۳۳۲} قصه‌ای باد که در عهد هود پیغمبر قوم عاد را هلاک کرد - K

^{۳۳۳} همچنین: همچنان N

^{۳۳۴} گلستان: یوسفان NK

۸۸۲	کوه طُور از نور موسی شد به رقص	صوفی کامل شد و رست او ز نقص
۸۸۳	چه عجب گر کوه صوفی شد عزیز	جسم موسی از کلوخی بود نیز

طنز و انکار کردن پادشاه جهود و قبول ناکردن نصیحت خاصان خویش

۸۸۴	این عجایب دید آن شاه جهود	جز که طنز و جز که انکارش نبود
۸۸۵	ناصران گفتند از خد مگذران	مَرکب استیزه را چندین مَران
۸۸۶	ناصران را دست بست و بند کرد	ظلم را پیوند در پیوند کرد
۸۸۷	بانگ آمد کار چون اینجا رسید	پای دار ای سگ که قهر ما رسید
۸۸۸	بعد از آن آتش چهل گز بر فروخت	حلقه گشت و آن جهودان را سوخت
۸۸۹	اصل ایشان بود آتش ز ^{۳۳۵} ابتدا	سوی اصل خویش رفتند انتها
۸۹۰	هم ز آتش زاده بودند آن فریق	جزوها را سوی کُل باشد ^{۳۳۶} طریق
۸۹۱	آتشی بودند مؤمن سوز و بس	سوخت خود را آتش ایشان چو خس
۸۹۲	آن که بوده ست اُمُّهُ الْهَآوِيَه ^{۳۳۷}	هَآوِيَه آمد مر او را زاویه
۸۹۳	مادر فرزند جویان وی است	اصلها مَر فرعهها را در پی است

[15a]

۸۹۴	آب اندر ^{۳۳۸} خوض اگر زندانی است	باد نشفش می کند کار کانی است
۸۹۵	می رهاند می برد تا معدنش	انْدِك انْدِك تا نینمی بُردنش
۸۹۶	وین نفس جانهای ما را همچنان	انْدِك انْدِك دزد از حبس جهان
۸۹۷	تا اِلَيْهِ يَضَعُ عَذَابَاتُ الْكَلِمِ	صَاعِدًا مِنَّا اِلَىٰ حَيْثُ عَلِمَ
۸۹۸	تَرْتَقِي اَنْفَاسُنَا بِاَلْمُنْتَقَىٰ	مُتَّحِنًا مِنَّا اِلَىٰ دَارِ الْبَقَا
۸۹۹	ثُمَّ تَاتِينَا مُكَافَاَتَ الْمَقَالِ	ضِعْفَ ذَاكَ رَحْمَةً مِّنْ ذِي الْجَلَالِ
۹۰۰	ثُمَّ يَلْجِئِنَا اِلَىٰ اَمْثَالِهَا	كَيْ يَنَالَ الْعَبْدُ مِمَّا نَالَهَا
۹۰۱	هَكَذَا تَعْرُجُ وَتَنْزِلُ دَائِمًا	ذَا فَلاَ زَلَّتْ عَلَيْهِ قَائِمًا
۹۰۲	پارسی گویم یعنی کَشش	ز آن طرف آید که آمد آن چشمش
۹۰۳	چشم هر قومی به سویی مانده است	کان طرف يك رُوز ذوقی رانده است
۹۰۴	ذوق جنس از جنس خود باشد یقین	ذوق جزو از کُل خود باشد بین
۹۰۵	یا مگر آن قابل جنسی بود	چون بدو پیوست جنس او شود
۹۰۶	همچو آب و نان که جنس ما نبود	گشت جنس ما و اندر ما فرود

^{۳۳۵} ز ~ آتش N

^{۳۳۶} باشد : آمد N

^{۳۳۷} Kur'an-ı Kerim : Karia 11

^{۳۳۸} آب اندر : آنها در K

۹۰۷	نقشِ جنسیتِ ندارد آب و نان	ز اعتبارِ آخر آن را جنس دان
۹۰۸	ور ز غیر جنس باشد ذوقِ ما	آن مگر مانند باشد جنس را
۹۰۹	آن که مانندست باشد عاریت	عاریت باقی نماند عاقبت
۹۱۰	مُرخ را گر ذوق آید از صَفیر	چون نباید جنسِ خُردِ جُویتر ^{۳۳۹}
۹۱۱	تشنه را گر ذوق آید از سراب	چون رسد در وی گریزد جُوید آب
۹۱۲	مُفلسانِ گر ^{۳۴۰} خوش شوند از زَرِ قلب	لیک آن رُشوا شود در دارِ ضرب
۹۱۳	تا زر اندودیت از ره ننگند	تا خیالِ کز تُرا چه ننگند
۹۱۴	از کلیله باز جو آن قَصّه را	و اندر آن قَصّه طلب کن حصّه را ^{۳۴۱}

حکایت توکل و ترک جهد گفتن نخچیران با شیر^{۳۴۲}

۹۱۵	طایفه‌ای نخجیر در وادی خوش	بودشان ^{۳۴۳} از شیر دایم کش مکش
۹۱۶	بس که آن شیر از کمین در می رُبود	آن چَرا بر جمله ناخوش گشته بُود
۹۱۷	حیله کردند آمدند ایشان بشیر	کز وظیفه ما تُرا داریم سیر
۹۱۸	بعد از این اندر ^{۳۴۴} پی صید میا	تا نگردد تلخ بر ما این گیا

جواب گفتن شیر نخچیران را و فایده‌ای جهد گفتن

۹۱۹	گفت آری گر وفا بینم نه مکر	مکرها بس دیده‌ام از زید و بکر
۹۲۰	مَن هَلَاکِ فَعَلَ و مَکَرِ مُرْدَمِ	مَن گزیده‌انزخم مَار و کَزْدَمِ ^{۳۴۵}
۹۲۱	مَردُمِ نَفَسِ از درونم دَر کَمین	از هممه مَردُمِ بتر در مَکَر و کین
۹۲۲	گوشِ مَن لا یلِدُغُ المَؤْمِنِ شنید	قَولِ پیغمبر به جان و دل گزید

ترجیح نهادن نخچیران توکل را بر جهد و اکتساب

۹۲۳	جمله گفتند ای حکیم با خَبر	اَلْحَذَرُ دَعُ لَئیسِ یُعْنِی عَن قَدَرِ
۹۲۴	در حذر شوریدن شور و شر است	رَوِ توکُّلِ کَنِ توکُّلِ بهتر است

^{۳۳۹} چون نباید جنسِ خُردِ جُویتر: چونکه جنسِ خود نباید شد نفیر NK

^{۳۴۰} گر: هم K

^{۳۴۱} این بیت در حاشیه وجود دارد K

^{۳۴۲} حکایت توکل و ترک جهد گفتن نخچیران با شیر: بیان توکل و ترک جهد گفتن نخچیران به شیر NK

^{۳۴۳} بودشان: بوده‌اند K

^{۳۴۴} بعد از این اندر: جز وظیفه در K

^{۳۴۵} کَزْدَمِ: کزدمم K

۹۲۵	با قضا پنجه مَزن ای تُتد و تیز	تا نگیرد هم قضا با تُو سَیز
۹۲۶	مُرده باید بُود پیش حُکم حق	تا نیاید زخم از رَبِّ الْفَلْکِ ^{۳۴۶}

ترجیح نهادن شیر جهد و اکتساب را بر توکل و تسلیم

۹۲۷	گفت آری گر توکُل ز هبِر است	این سبب هم سُتت پیغمبر است
۹۲۸	گفت پیغمبر به آوازِ بَلند	با توکُل زانوی اشتر بَیند
۹۲۹	رَمَزِ الْکَاسِبِ حِیبُ اللَّهِ شَنو	از توکُل در سبب کاهل مشو

ترجیح نهادن نخجیران توکل را بر جهد^{۳۴۷}

۹۳۰	قوم گفتندش که کسب از ضعفِ خلق	لُقمه‌ای تزویردان بَر قدرِ حَلق
۹۳۱	نیست کسی از توکُل خُوبتر	چیسست از تسلیم خود مَحْبُوبتر
۹۳۲	بس گریزند از بلا سُوی بَلا	بَس جهند از مار سُوی اژدها
۹۳۳	حیله کرد انسان و حیله‌ش دام بُود	آن که جان پنداشت خُون آشام بُود
۹۳۴	در بیست و دُشمن اندر خانّه بُود	حیله‌ای فرعون زین افسانه بود
۹۳۵	صد هزاران طفلکشت آن کینه کش	و آن که او می جُست اندر خانه‌اش
۹۳۶	دیده‌ای ما چُون بسی عِلّت دروست	رَو فنا کُن دید خود در دید دوست
۹۳۷	دید ما را دید او نعم العوض	یابی اندر دید او کُلّ غَرَض
۹۳۸	طُفل تا گیرا و تا پُویا بُود	مرکبش جز گردن بابا بُود
۹۳۹	چُون فُضُولی گشت و دست و پا نمود	در عَنا افتاد و در کُور و کَبُود

[15b]

۹۴۰	جانهای خلق پیش از دست و پا	می پریدند از وفا سوی ^{۳۴۸} صفا
۹۴۱	چون به امرِ اهْبِطُوا ^{۳۴۹} بندی شدند	حبسِ خشم و حرص و خرسندی شدند
۹۴۲	مَا عِیَالِ حَضَرْتِیم و شیر خواه	گفت الْخَلْقُ عِیَالٌ لِلْأَنه
۹۴۳	آن که او از آسمان باران دهد	هم تواند کوز رحمت جان ^{۳۵۰} دهد

باز^{۳۵۱} ترجیح نهادن شیر جهد را بر توکل

^{۳۴۶} Kur 'an-1 Kerim : Felak 1

^{۳۴۷} NK جهد : اجتهاد

^{۳۴۸} NK سوی : اندر

^{۳۴۹} Kur'an-1 Kerim : Araf 724

^{۳۵۰} NK جان: نان

گفت شیر آری و لسی رَبُّ الْعِبَاد	۹۴۴	نردبانی پیش پای مانهاد
پایه پایه رفت باید شوی بام	۹۴۵	هست جبری بودن اینجا طمع خام
پای داری چون کنی خود را تو لنگ	۹۴۶	دست داری چون کنی پنهان تو چنگ
خواجه چون بلی به دست بنده داد	۹۴۷	بی زبان معلوم شد او را مُراد
دست همچون بیل اشارتهای او است	۹۴۸	آخر اندیشی عبارتهای او است
چون اشارتهاش را بر جان نهی	۹۴۹	در وفای آن اشارت جان دهی
پس اشارتهای اسرار دهد	۹۵۰	بار بر دارد ز تو کسارت دهد
حاملی محمول گرداند تُرا	۹۵۱	قابلی مقبول گرداند تُرا
قابلی امر وی قایل شوی	۹۵۲	وصل جویی بعد از آن واصل شوی
سعی شکر نعمتش قدرت بود	۹۵۳	جبر تو انکار آن نعمت بود
شکر قدرت قدرت افزون کنند	۹۵۴	جبر نعمت از کفایت بیرون کنند
جبر تو خفتن بود در ره مخسب	۹۵۵	تا نینی آن در و درگه مخسب
هین ^{۳۵۲} مخسب ای جبری ^{۳۵۳} بی اعتبار	۹۵۶	جذب به زیر آن درخت میوه دار
تا که شاخ افشان کند هر لحظه باد	۹۵۷	بر سرت دام ^{۳۵۴} بریزد نقل و زاد
جبر و خفتن در میان ره زنان	۹۵۸	مُرخ بی هنگام کسی یابد امان
ور اشارتهاش را بینی زنی	۹۵۹	مرد پنداری و چون بینی زنی
این قدر عقلی که داری گم شود	۹۶۰	سر که عقل از وی ببرد ^{۳۵۵} دم شود
ز آن که بی شکری بود شوم و شنار	۹۶۱	می برد بی شکر را در قعر نار
گر تو گسل می کنی در کار کن	۹۶۲	کشت کن پس تکیه بر جبار کن

باز ترجیح نهادن نخچیران توکل را بر جهد

جمله با وی بانگها برداشتند	۹۶۳	کان حریصان که این ^{۳۵۶} سببها کاشتند
صد هزار اندر هزار از مرد و زن	۹۶۴	پس چرا محزوم ماندند از زمن
صد هزاران قرن ز آغاز جهان	۹۶۵	همچو اذرها گشاده ^{۳۵۷} صد دهان
مکرها کردند آن دانا گروه	۹۶۶	که ز بُن بر کنده شد ز آن مکر گوه
کرد وصف مکرهاشان ذوالجلال	۹۶۷	لِتَزُولَ مِنْهُ أَقْلَالُ الْجَبَالِ

^{۳۵۱} باز - K

^{۳۵۲} هین : هان NK

^{۳۵۳} جبری : کاهل K

^{۳۵۴} بر سرت دام: بر سر خفته K

^{۳۵۵} ببرد: بُرد N

^{۳۵۶} این - NK

^{۳۵۷} گشاده: گشوده N

رُوی نَنمُود از شَکار ^{۳۵۹} و از عمل	غیر ^{۳۵۸} آن قِسْمَت که رفت اندر ازل	۹۶۸
مانند کار و حکمهای کردگار	جمله افتادند از تدبیر و کار	۹۶۹
جهد جز و همی میندار ای عیار	کسب جز نامی میدان ای نامدار	۹۷۰

نگریستنِ عزرائیلِ شخصی و گریختنِ آن شخص در سرایِ سلیمان علیه‌السلام و تقریرِ ترجیحِ توکلِ برِ جهد و قلتِ فایده‌ای

جهد^{۳۶۰}

در سَرا عدلِ سُلیمان در دویسد	ساده ^{۳۶۱} مردی چاشتگاهی در رسید	۹۷۱
پس سُلیمان گفتش ^{۳۶۲} ای خواجه چه بود	رویش از غم زرد و هر دُو لب کبود	۹۷۲
یک نظر انداخت پُر از خشم و کین	گفت عزرائیل در مَن این چنین	۹۷۳
گفت فرما باد را ای جان پناه	گفت هین اکنون چه می خواهی بخواه	۹۷۴
بُو که بنده کان طَرف شد جان برد	تا مرا زینجا به هندستان ببرد	۹۷۵
لُقمه‌ای حرص و اَمَل زانند خَلق	نک ز درویشی گریزانند خَلق	۹۷۶
حرص و کوشش را تو هندستان شناس	تربس درویشی مثالِ آن هراس	۹۷۷
بُرد سُوی حاکِ ^{۳۶۳} هندستان بر آب	باد را فرمود تا او را شتاب	۹۷۸
پس سُلیمان گفت عزرائیل را	روزِ دیگر وقتِ دیوان و لَقبا	۹۷۹
بنگریدی باز کَوایِ پیکِ رَب ^{۳۶۵}	کآن مُسلمان را بخشم از چه سبب ^{۳۶۴}	۹۸۰
تا شود آواره او از خان و مان ^{۳۶۶}	ای عجب این کرده باشی بهرِ آن	۹۸۱
فهم کزگرد و نمود او را خیال ^{۳۶۷}	گفتش ای شاه جهان بی زوال	۹۸۲
از تعجُّب دیدمش بر ^{۳۶۹} رهگذر	من درو ^{۳۶۸} از خشم کی کردم نظر	۹۸۳
جان او را تُوبه هندستان ستان	که مرا فرمود حق که امروز هان	۹۸۴

[16a]

^{۳۵۸} غیر: جز که NK

^{۳۵۹} شکار: سگال N

^{۳۶۰} نگریستنِ عزرائیلِ شخصی و گریختنِ آن شخص در سرایِ سلیمان علیه‌السلام و تقریرِ ترجیحِ توکلِ برِ جهد و قلتِ فایده‌ای جهد:

نگریستنِ عزرائیلِ برِ مردی و گریختنِ آن مرد در سرایِ سلیمان و تقریرِ ترجیحِ توکلِ برِ جهد و قلتِ فایده‌ای جهد NK

^{۳۶۱} ساده: زاد K

^{۳۶۲} گفتش: گفت K

^{۳۶۳} حاک: قعر NK

^{۳۶۴} چه سبب: بهرِ آن NK

^{۳۶۵} با ز کَوایِ پیکِ رَب: تا شد آواره ز خان NK

^{۳۶۶} ای عجب این کرده باشی بهرِ آن * تا شود آواره او از خان و مان - NK

^{۳۶۷} گفتش ای شاه جهان بی زوال * فهم کزگرد و نمود او را خیال - NK

^{۳۶۸} من درو: گفت من NK

^{۳۶۹} بر: در N

از عجب گفتم گر او را صد پر است	۹۸۵
تو همه کار جهان را همچنین	۹۸۶
از کی ۳۷۰ بگریزیم از خودای مُحال	۹۸۷
او به هندستان مُسدن دُور اندر است	
کُن قیاس و چشم بگشا و به بین	
از کی ۳۷۱ برباییم از حق ای و بال	

باز ترجیح نهادن شیر جهد را بر توکل و فواید جهد را بیان کردن

گفت ۳۷۲ شیر آری و لیکن هم به بین	۹۸۸
حق تعالی جهدشان را راست کرد	۹۸۹
حیله‌هاشان جمله حال آمد لطیف	۹۹۰
دامهاشان مُرغ گردونی گرفت	۹۹۱
جهد می کُن تا توانی ای کیا	۹۹۲
با قضا پنجه زدن نبود جهد	۹۹۳
کافر من گر زیان کردست کس	۹۹۴
سر شکسته نیست این سر را میند	۹۹۵
بد محالی جُست کو ۳۷۰ دنیا به جُست	۹۹۶
مکرها در کسب دنیا باردار است	۹۹۷
مکر آن باشد که زندان حفره کرد	۹۹۸
این جهانزندان و ما زندانبان	۹۹۹
چيست دُنیا از خُدا غافل بُدن	۱۰۰۰
مال را کز بهر دین باشی حمول	۱۰۰۱
آب در کشتی هلاک کشتی است	۱۰۰۲
چون که مال و مُلك را از دل براند	۱۰۰۳
کوزه‌ای سر بسته اندر آب زفت	۱۰۰۴
باد درویشی چُو در باطن بُود	۱۰۰۵
گر چه این جمله ۳۷۷ جهان مُلكِ وی است	۱۰۰۶
پس دهان دل بیند و مُهر کن	۱۰۰۷
جهدهای انبیا و مؤمنین	
آن چه دیدند از جفا و گرم و سرد	
کَلِّ شئیِّ مِنْ ظَرِيفِ هُوَ ظَرِيفٌ	
نقصاهاشان ۳۷۳ جمله افزونی گرفت	
در طریق انبیا و اولیا	
ز آن که این را هم قضا بر ما نهاد	
در ره ایمان و طاعت يك نفس	
چند ۳۷۴ روزی جهد کن باقی بخند	
يكِ حالی جُست کو ۳۷۱ عقبی بجه ست	
مکرها در تَرِكِ دُنیا وارد است	
آن که حفره بست آن مکرست سرد	
حفره کُن زندان و خود را وارهان	
نی قماش و نقره و میزان و زن	
نِعْمَ مَالٌ صَالِحٌ خواندش رَسول	
آب اندر زیر کشتی پُشتی است	
ز آن سُلیمانِ خویش جُز مسکین نخواند	
از دل پر باد فوقِ آب زفت	
بر سر آب جهان ساکن بُود	
مُلكِ در چشمِ دلِ او لا شی است	
پر کُنش از بادِ کبرِ مِنْ لَدُنْ	

۳۷۰ کی : که NK

۳۷۱ کی : که NK

۳۷۲ گفت ~ شیر NK

۳۷۳ نقصاهاشان : نقصاهاشان K

۳۷۴ چند : یک دو NK

۳۷۵ کو : کاو N

۳۷۶ کو : کاو N

۳۷۷ این جمله : جمله این NK

مُقَرَّر شدنِ ترجیحِ جهدِ بر توکُل

۱۰۰۹	زین نمط بسیار بُرهان گفت شیر	کز جواب آن جبریان گشتند سیر
۱۰۱۰	رُوبه و آهـو و خرگوش و شغال	جبر را بگذاشتند و قیل و قال
۱۱۱۱	عهدها کردند با شیر ژیان	کندر ^{۳۷۹} این بیعت نیفتد در زیان
۱۰۱۲	قسم هر رُوزش بیاید بی جگر	حاجتش نُبـود تقاضای دگر
۱۰۱۳	قرعه بر هر که فتادی ^{۳۸۰} رُوز رُوز	سوی آن شیر او دویدی همچو یوز
۱۰۱۴	چون به خرگوش آمد این ساغر به دُور	بانگ زد خرگوش کاخر ^{۳۸۱} چَند جـور

انکار کردنِ نخجیران بر خرگوش به سبب تأخیر^{۳۸۲} رفتن بر شیر

۱۰۱۵	قوم گفتندش که چندین گاه ما	جان فدا کردیم در عهد و وفا
۱۰۱۶	تو مجبو بد نامی ما ای عنود	تا نرنجد شیر رُو رُو زود زود

جواب گفتن^{۳۸۳} خرگوشِ نخجیران^{۳۸۴} را

۱۰۱۷	گفت ای یاران مرا مُهلت دهید	تا به مکرم از بلا بیرون جهید
۱۰۱۸	تا امان یابد به مکرم جاتان	ماند این میراثِ فرزندانان
۱۰۱۹	هر پیمبر اُمّتان را در جهان ^{۳۸۵}	همچنین تا مخلصی می خواندشان
۱۰۲۰	کز فلک راه برون شو دیده بُود	در نظر چُون مردمک پیچیده بُود
۱۰۲۱	مردُمش چُون مردمک دیدند خُرد	در بزرگی مردمک کس ره نُبُرد

اعتراضِ نخجیران بر سخنِ خرگوش

۱۰۲۲	قوم گفتندش که ای خرگوش دار	خویش را اندازه‌ای خرگوش دار
------	----------------------------	-----------------------------

^{۳۷۸} نفی جهدش : جهد جهدش N

^{۳۷۹} کندر این : کادر این NK

^{۳۸۰} فتادی : اوفتادی N

^{۳۸۱} کاخر : آخر N

^{۳۸۲} نخجیران بر خرگوش به سبب تأخیر : نخجیران بر خرگوش در تأخیر NK

^{۳۸۳} گفتن - N

^{۳۸۴} نخجیران : ایشان K

^{۳۸۵} اُمّتان را در جهان : در میان امتان N

در نیاوردنند انسد ر خاظر آن	این ^{۳۸۶} چه لافست این که از تو بهتران	۱۰۲۳
ور نه این دم لایق چون تو کی است	مُعجَبی یا خُود قضا مان در پی است	۱۰۲۴

جواب خرگوش نخچیران را

مر ضعیفی را قوی رایسی فتاد	گفت ای یاران حَقَم الهام داد	۱۰۲۵
نبود آن در شیر و پیل واردها ^{۳۸۷}	آن چه حَقِ آموخت مَر زنبور را	۱۰۲۶
حق بر او آن علم را بگشاد در	خانه‌ها سازد پُر از حلوی تَر	۱۰۲۷
هیچ پیلی داند آن گون حیلَه را	آن چه حق آموخت کرم پیلَه را	۱۰۲۸

[17b]

تا به هفتم آسمان افروخت علم	آدم خاکی ز حق آموخت علم	1029
کوری آن کس که در حق در شکست	نام و ناموس مَلَك را در شکست	۱۰۳۰
پوز بندی ساخت آن گوساله را	زاهد ششصد ^{۳۸۸} هزاران سَاله را	۱۰۳۱
تا نگردهد گورد آن قصر مَشید	تا نتاند ^{۳۸۹} شیر علم دین کشید	۱۰۳۲
تا نگیرد شیر از آن علم بُلند	علمهای اهلِ حس شد پوز بند	۱۰۳۳
کآن به دریاها و گردونه‌ها نداد	قطره‌ای دل را یکی گوهر فتاد	۱۰۳۴
جان بی معنیت از صورت نر است	چند صورت آخر ای صورت پر است	۱۰۳۵
احمد و بوجهل خود یکسان بدی	گر به صورت آدمی انسان بدی	۱۰۳۶
بنگر از صورت چه چیز او کم است	نقش بر دیوار مثلِ آدم است	۱۰۳۷
رو بجزو آن گوهر کمیاب را	جان کم است آن صورتِ با تاب را	۱۰۳۸
چون سگ اصحاب را دادند دست	شد سر شیرانِ عالم جمله پست	۱۰۳۹
چون که جانش غرق شد در بحر نور	چه زیان استش از آن نقش نفور	۱۰۴۰
عالم و عادل بود در نامه‌ها	وصف صورت نیست اندر خامه‌ها	۱۰۴۱
کش نیابی در مکان و پیش و پس	عالم و عادل همه معنیست بس	۱۰۴۲
می ننگجد در فلک خورشید جان	می زند بر تن ز سوی لامکان	۱۰۴۳

ذکر دانش خرگوش و بیان فضیلت و منافع دانستن^{۳۹۰}

هوش ^{۳۹۲} سوی قصه‌ای خرگوش دار	این سخن پایان ندارد گوش دار ^{۳۹۱}	۱۰۴۴
---	--	------

^{۳۸۶} این : هین NK

^{۳۸۷} نبود آن در شیر و پیل واردها : آن نباشد شیر را و گور را NK

^{۳۸۸} ششصد : چندین N

^{۳۸۹} نتاند : داند N

^{۳۹۰} دانستن : دانش N

گوشتِ خَر بُفَرُوش و دِیْگَرِ گُوشِ خَر	۱۰۴۵
رَوِ تَوِ رُوبِه بَازِیِ خَرگُوشِ بَیْنِ	۱۰۴۶
خَاتَمِ مُلْکِ سَلِیْمَانَسْتِ عِلْمِ	۱۰۴۷
آدَمِی رَا زَیْنِ هُنَرِ بَی چَاره گِشْتِ	۱۰۴۸
زَوِ پَلَنگِ و شِیرِ تَرَسَانِ هَمچُو مَوشِ	۱۰۴۹
زُوی پَری و دِیو سَاحِلْهَا گِرَفْتِ	۱۰۵۰
آدَمِی رَا دَشْمَنِ پَنهَانِ بَسِی اسْتِ	۱۰۵۱
خَلقِ خُوبِ و زِشْتِ هَسْتِ از مَآ نَهَانِ ^{۳۹۶}	۱۰۵۲
بَهْرِ عُسْلِ ار در رُوی در جُویبَارِ	۱۰۵۳
گَر چِه پَنهَانِ خَآرِ در آبَسْتِ پَسْتِ	۱۰۵۴
خَارخَآرِ وَحِیْهَآ و سَوسَه	1055
بَاش تَا حَسَهَآیِ تُو مُبْدَلْ شُودِ	۱۰۵۶
تَا سَخْنَهَآیِ کِیَانِ زِد کُردَه‌آیِ	۱۰۵۷

باز جستنِ نَچِیرَانِ از خَرگُوشِ سِرِ و^{۳۹۷} اندیشه‌ی او را

بَعْدِ از آن گُفْتَنْدِ کَآیِ خَرگُوشِ چَسْتِ	۱۰۵۸
آی کِه بَآ شِیرِیِ تُو در پِیچِیدَه‌آیِ	۱۰۵۹
مَشُورْتِ ادْرَاکِ و هُشِیَارِیِ دَهْدِ	۱۰۶۰
گُفْتِ پِیغَمْبَرِ بَکُنِ آیِ رَا بَزَنْ	۱۰۶۱

مَنعِ کُردَنِ خَرگُوشِ رَا از اِشَانِ^{۳۹۹}

گُفْتِ هَر رَا زِیِ نَشَایْدِ بَآزِ گُفْتِ	۱۰۶۲
از صَفَا گَر دَمِ زَنِیِ بَآ آیْنَه	۱۰۶۳

^{۳۹۱} گوش دار: هوش دار NK

^{۳۹۲} هوش: گوش N

^{۳۹۳} کین: کاین N

^{۳۹۴} مکر و شیر اندازی: شیر گیری سازی N

^{۳۹۵} زو شده پنهان بدست و که و: زو نهنگ و بحر در صفرا و NK

^{۳۹۶} خوب و زشت هست از ما نهان: پنهان زشتشان و خوبشان NK

^{۳۹۷} جستنِ نَچِیرَانِ از خَرگُوشِ سِرِ و: طلبیدنِ نَچِیرَانِ از خَرگُوشِ سِرِ NK

^{۳۹۸} نه: آر NK

^{۳۹۹} راز را از ایشان: از راز ایشان را K

از ذهاب و از ذهب وز مذهب	در بیان این سه کم جنبان لب	۱۰۶۴
در کمینت ایستد چُون دانند او	کین ^{۴۰۰} سه را خصم است بسیار و عدو	۱۰۶۵
كُلُّ سِرِّ جَاوَزِ الْأَثْنَيْنِ شَاع	ور بگویی با یکی دُو الوداع	۱۰۶۶
بر زمین مانند مَحْبُوس از الم	گر دو سه پرنده را بندی به هَم	۱۰۶۷
در کنایت با غلط افکن مشوب	مَشُورَت دارند سرپوشیده خوب	۱۰۶۸
گفته ایشانش جَوَاب و بی خبر	مَشُورَت کردی پیمبر بسته سر	۱۰۶۹
تا ندانند خَصْم از سر پای را	در مثالِ بسته گفتمی رای را	۱۰۷۰
وز سُوالش می ن بُردی غیر بُو	او جَوَابِ خویش بگرفتمی از او	۱۰۷۱

مکر کردن خرگوش با شیر و به سر بردن^{۴۰۱}

بعد از آن شد پیش شیر پنجه زن	ساعتی تاخیر کرد اندر شدن	۱۰۷۲
خَاك را می کند و می غرید شیر	ز آن سبب کاندر شدن او مانند دیر	۱۰۷۳
خام باشد خام و زست ^{۴۰۲} و نارسان	گفت مَن گفتم که عهدِ آن خسان	۱۰۷۴

[17a]

چند بفریید مرا این دهر چَند	دمدمه‌ای ایشان مَرا از خر فکند	۱۰۷۵
که ^{۴۰۳} نه پَس بیند نه پیش از احمقیش	سخت درماند امیر سست ریش	۱۰۷۶
قحط معنی در میان نامها	راه هموارسست و زیرش دامها	۱۰۷۷
لفظ شیرین ریگِ آبِ عُمَرِ ما است	لفظها و نامها چُون دامها است	۱۰۷۸
سخت کمیابست رُو آن را بَجُو	آن یکی ریگی که جُوشد آب ازو	۱۰۷۹
کو به حق پیوست و از خود شد جُدا ^{۴۰۴}	هست آن ریک ای پسر مرد خُدا	۱۰۸۰
طالبان را ز آن حیاتست و نمود ^{۴۰۵}	آبِ عذب دین همی جُوشد ازو	۱۰۸۱
که آبِ عُمَرَت را خورد او هر زمان ^{۴۰۶}	غیر مردِ حق جویکِ خوشکدار	۱۰۸۲
تا از و کردی تو بینا و علیم ^{۴۰۷}	طالبِ حکمت شو از مردِ حکیم	۱۰۸۳
فارغ آید او ز تحصیل و سبب	منبع حکمت شود حکمت طلب	۱۰۸۴
عقل او از رُوح محظوظی شود	لوح حافظ لوح محظوظی شود	۱۰۸۵

^{۴۰۰} کین : کاین N

^{۴۰۱} مکر کردن خرگوش با شیر و به سر بردن : قصه‌ی مکر خرگوش NK

^{۴۰۲} زست: سست NK

^{۴۰۳} که : چون NK

^{۴۰۴} هست آن ریک ای پسر مرد خُدا * کو به حق پیوست و از خود شد جُدا - NK

^{۴۰۵} آبِ عذب دین همی جُوشد ازو * طالبان را ز آن حیاتست و نمود - NK

^{۴۰۶} غیر مردِ حق جویکِ خوشکدار * که آبِ عُمَرَت را خورد او هر زمان - NK

^{۴۰۷} طالبِ حکمت شو از مردِ حکیم * تا از و کردی تو بینا و علیم - NK

۱۰۸۶	چُون معلّم بُود عقلش ز ابتدا ^{۴۰۸}	بعد از آن ^{۴۰۹} شُد عقل شاگردی ورا
۱۰۸۷	عقل چون جبریل گوید احمددا	گر یکی گامی نهم سُوزد مَرا
۱۰۸۸	تو مَرا بگذار زین پس پیش ران	حدّ مَن این بُود ای سُلطانِ جان
۱۰۸۹	هَر که ماند از کاهلی بی شکر و صبر	او همین داند که گیرد پای جبر
۱۰۹۰	هَر که جبر آورد خود رنجور کَرَد	تا همان رنجوریش مَهجُور ^{۴۱۰} کرد
۱۰۹۱	گفت پیغمبر که رنجُوری به لاغ	رَنج آرد تا بمیرد چون چراغ
۱۰۹۲	جبر چه بود بَسَتَنِ اشکسته را	یا پیوستن رگی بگسسته را
۱۰۹۳	چُون درین رَه پای خود نشکسته‌ای	بر کی ^{۴۱۱} می خندی چه پا را بسته‌ای
۱۰۹۴	و آن که پایش در ره کوشش شکست	در رسید او را بُراق و بر نَسست
۱۰۹۵	خامِل دین بُود او مَحْمُول شُد	قابلِ فرمان بد او مَقْبُول شُد
۱۰۹۶	تا کنون فرمان پذیرفتی ز شاه	بعد از این فرمان رساند بر سپاه
۱۰۹۷	تا کنون اختر اثر کردی در او	بعد از این باشد امیرِ اختر او
۱۰۹۸	گر تُرا اشکال آید در نظر	پس تو شک داری در اَنشَقُ الْقَمَر ^{۴۱۲}
۱۰۹۹	تازه کُن ایمان نه از گفتِ زبان	ای هَوا را تازه کرده در نهان
۱۱۰۰	تا هَوا تازه‌ست ایمان تازه نیست	کین ^{۴۱۳} هَوا جُز قفلِ آن دروازه نیست
۱۱۰۱	کرده‌ای تاویل حرفِ بکر را	خویش را تاویل کُن نی ذکر را
۱۱۰۲	بر هَوا تاویل قُرآن می کُنی	پست و کژ شُد از تو معنی سَنی

زیافت یافت^{۴۱۴} تاویل رکبکِ مگس

۱۱۰۳	مانند احوالت بدان طرفه مگس	کو همی به ندانست خود را هست کس ^{۴۱۵}
۱۱۰۴	از خود او سر مست گشته بی شراب	ذره‌ای خود را بدیده آفتاب ^{۴۱۶}
۱۱۰۵	وصفِ بازان را شنیده در بیان	گفته من عنقای و قتم بی گمان ^{۴۱۷}
۱۱۰۶	آن مگس بر برگ کاه و بُولِ خر	همچو کشتیان همی افراشت سر
۱۱۰۷	گفت من دریا و کشتی خوانده‌ام	مُدتی در فکرِ آن می مانده‌ام

^{۴۰۸} ز ابتدا : مرد را N

^{۴۰۹} آن : این NK

^{۴۱۰} مَهجُور: در گور NK

^{۴۱۱} کی : که NK

^{۴۱۲} Kur'an-ı Kerim : Kamer 1

^{۴۱۳} کین : کاین N

^{۴۱۴} یافت - NK

^{۴۱۵} ماند احوالت بدان طرفه مگس * کو همی به ندانست خود را هست کس - NK

^{۴۱۶} از خود او سر مست گشته بی شراب * ذره‌ای خود را بدیده آفتاب - NK

^{۴۱۷} وصفِ بازان را شنیده در بیان * گفته من عنقای و قتم بی گمان - NK

۱۱۰۸	اینک این دریا و این کشتی و من	مرد کشتیبان و اهل و رایزن
۱۱۰۹	بر سر دریا همی راند او عمد	می نمودش آن قدر بیرون ز حد
۱۱۱۰	بود بی حد آن چمین نسبت بدو	آن نظر کو ^{۴۱۸} بیند آن را راست گو
۱۱۱۱	عالمش چندان بود کش بینش است	چشم چندین بحر هم چندینش است
۱۱۱۲	صاحب تاویل باطل چون مگس	و هم او بولِ خر و تصویرِ خس
۱۱۱۳	گر مگس تاویل بگذارد به رای	آن مگس را بخت گرداند همای
۱۱۱۴	آن مگس نبود کش این عبرت بود	روح او نی در خور صورت بود

رنجیدن^{۴۱۹} شیر از دیر آمدن خرگوش

۱۱۱۵	همچو آن خرگوش کو ^{۴۲۰} بر شیر زد	روح او کی بود اندر خورد قد
۱۱۱۶	شیر می گفت از سر تیزی و خشم	کز ره گوشم عدو بر بست چشم
۱۱۱۷	مکرهای جبری نام بسته کرد	تیغ چویششان تنم را خسته کرد
۱۱۱۸	زین سپس من نشنوم آن دمدمه	بانگ دیوان است و غولان آن همه
۱۱۱۹	بردران ای دل تو ایشان را مه ایست	پوستشان بر کن که غیر ^{۴۲۱} پوست نیست
۱۱۲۰	پوست چه بود گفته ای رنگ رنگ	چون زره بر آب کش نبود درنگ
۱۱۲۱	این سخن چون پوست و معنی مغز آن ^{۴۲۲}	این سخن چون نقش و معنی همچو جان
۱۱۲۲	پوست باشد مغز بد را عیب پوش	مغز نیکو را ز غیرت غیب پوش

[17b]

۱۱۲۳	چون زبادتت قلم ^{۴۲۳} دفتر ز آب	هر چه بنویسی فنا گردد شتاب
۱۱۲۴	نقش آب است از وفا جویی از آن	باز گردی دستهای خود گزان
۱۱۲۵	باد در مردم هوا و آرزو است	چون هوا بگذاشتی پیغام هو است
۱۱۲۶	خوش بود پیغامهای کردگار	کان ^{۴۲۴} ز سر تا پای باشد پایدار
۱۱۲۷	خطبه‌ی شاهان بگردد و آن کیا	جز کیا و خطبه‌های انبیا
۱۱۲۸	ز آن که قر ^{۴۲۵} پادشاهان از هوا است	بار نامه‌ای انبیا از کبریا است
۱۱۲۹	از درمها نام شاهان بر کنند	نام احمد تا ابد بر می زنند

^{۴۱۸} کو : که NK

^{۴۱۹} رنجیدن : تولیدن NK

^{۴۲۰} کو : کاو N

^{۴۲۱} که غیر : کشان جز NK

^{۴۲۲} آن : دان NK

^{۴۲۳} ز بادستت قلم : قلم از باد بد NK

^{۴۲۴} کان : کو، K، کاو N

^{۴۲۵} قر : بوش NK

۱۱۳۰ نام احمد نام جمله انبیا است چون که صد آمد نود هم پیش ما است

هم در بیان مکر خرگوش و تاخیر کردن در رفتن^{۴۲۶}

۱۱۳۱	در شُمدن خرگوش بَس تاخیر کرد	مکر را ^{۴۲۷} با خویشتن تقریر کرد
۱۱۳۲	در ره آمد بعد تاخیر دراز	تا به گوش شیر گوید يك دُو راز
۱۱۳۳	تا چه عالمهاست در سَوَدایِ عقل	تا چه با پهناست این دریایِ عقل
۱۱۳۴	صورتِ ما اندر این بحرِ عذاب	می دُود چُون کاسه‌ها بر رُوی آب
۱۱۳۵	تا نشد پُر بر سرِ دریاست ^{۴۲۸} طُشت	چون که پُر شد طُشت در وی غرق گشت
۱۱۳۶	عقل پنهانست و ظاهرِ عالمی	صُورتِ مَما موج یا از وی نمی
۱۱۳۷	هر چه صُورت می وسیلت سَازدش	ز آن وسیلت بحر دُور اندازدش
۱۱۳۸	تا نیند دل دهنده‌ای راز را	تا نیند تیر دُور انداز را
۱۱۳۹	اسپِ خُود را یاوه دانند وز ستیز	می دوانند اسپِ خود در راه تیز
۱۱۴۰	اسپِ خُود را یاوه دانند آن جواد	و اسپِ خُود او را دوان ^{۴۲۹} کرده چو باد
۱۱۴۱	در فغان و جُست و جُو آن خیره سَر	هر طرف پرسان و جویان دربه در
۱۱۴۲	کان که دزدید اسپِ ما را کُو و کیست	این که زیرِ ران تست ای خواجه چیست
۱۱۴۳	آری این اسپست ليك این اسبِ کُو	با خود آ ای شهسوارِ اسپِ جُو
۱۱۴۴	جان ز پیدایی و نزدیکیست گم	چُون شکم پُر آب و لب خُشکی چُو خُم
۱۱۴۵	کَی ببینی سُرخ و سَبز و زرد ^{۴۳۰} را	تا نبینی پیش از این هر سه ضیا ^{۴۳۱}
۱۱۴۶	ليك چون در رنگ گم شد هُوش تُو	شُد ز نُور آن رنگها رُو پوش تُو
۱۱۴۷	چون که شب آن رنگها مَسْئور بُود	پس بدیدی دید زنگ از نُور بُود
۱۱۴۸	نیست دیدِ رنگ بی نُورِ بَرُون	همچنین رنگِ خیالِ اندرون
۱۱۴۹	این بَرُون از آفتاب و از سُها	و آن درون ^{۴۳۲} از عکسِ آنوارِ عُلا
۱۱۵۰	نورِ نورِ چشم خُود نورِ دل است	نورِ چشم از نورِ دلها حاصل است
۱۱۵۱	باز نُورِ نورِ دل نُورِ خُدا است	کوز نُورِ عقل و حس پاک و جدا است
۱۱۵۲	شب نبد نُور و ندیدی رنگها	پس به ضِدِّ نُور پیدا شد تُو را
۱۱۵۳	که نظر بَر نُور بود آن که به رنگ	ضِدِّ بصد پیدا بُود چُون رُوم و رنگ ^{۴۳۳}

^{۴۲۶} هم در بیان مکر خرگوش و تاخیر کردن در رفتن : هم در بیان مکر خرگوش NK

^{۴۲۷} را : ها N

^{۴۲۸} دریاست : دریا چو NK

^{۴۲۹} دوان: کشان NK

^{۴۳۰} زرد : فور NK

^{۴۳۱} هر سه ضیا : سه نور را NK

^{۴۳۲} آن درون : اندرون K ، و اندرون N

۱۱۵۴	دیدن نَورسست آن گه دید رَنگ	۴۳	وین به ضِدِّ نُور دانسی بی درنگ
۱۱۵۵	رنج و غم را حق پی آن آفرید	۴۳	تا بدین ضِدِّ خُوش دلی آید پدید
۱۱۵۶	پس نهانیها به ضِدِّ پیدا شود	۴۳	چون که حق را نیست ضِدِّ پنهان بود
۱۱۵۷	که نظر بر نور بود آن گه به رنگ	۴۳	ضد به ضد پیدا بود چون روم و رنگ
۱۱۵۸	پس به ضِدِّ نُور دانستی تُو نور		ضِدِّ ضِدِّ را می نماید در صُدور
۱۱۵۹	نور حق را نیست ضِدِّی دَر و جُود		تا به ضِدِّ او را توان پیدا نمود
۱۱۶۰	لاجرم ابصارُ ما لِأَیْدِرْکُهِ ^{۴۳۸}		وَ هُوَ يُدْرِکُ ^{۴۳۹} بَین تُو از مُوسی و کُبه
۱۱۶۱	صورت از معنی چُو شیر از بیشه دان		یا چُو آواز و سخن ز اندیشه دان
۱۱۶۲	این سخن و آواز از اندیشه خاست		تُو ندانی بحر اندیشه کُجاست
۱۱۶۳	لیک چُون مَوج سخن دیدی لطیف		بحرِ آن دانسی که باشد هم شریف
۱۱۶۴	چون ز دانش مَوج اندیشه بتاخت		از سخن و آواز او صُورت بساخت
۱۱۶۵	از سُخن صُورت بزاد و باز مُرد		مَوج خود را باز اندر بحر بُرد
۱۱۶۶	صُورت از بی صُورتی آمد بزُون		باز شد که اِنَّا اِلَیْهِ راجِعُونَ ^{۴۴۰}
۱۱۶۷	پس تُرا هر لحظه مَرگ و رَجعتی است		مُصطفی فرمود دُنیا ساعتی است
۱۱۶۸	فکرِ ما تیریسست از هُو دَر هَوا		در هَوا کَسی پاید آید تا خُدا
۱۱۶۹	هَر نفس نو می شود دُنیا و ما		بی خَبر از نو شُدن اندر بقا
۱۱۷۰	عمر همچون جُوی نو نو می رسد		مُستمری می نماید در جَسد
۱۱۷۱	آن ز تیری مُستمر شکل آمدست ^{۴۴۱}		چون شرر کش تیز جُنبانی به دست
۱۱۷۲	شاخِ آتش را بجنبانی به ساز		در نظر آتشش نماید بَس دراز
[18a]			
۱۱۷۳	این درازی مُدَّت از تیزی صُنع		می نماید سُرعت انگیزی صُنع
۱۱۷۴	طالبِ این سر اگر علامه‌ای است		نک حُسام السِّدِّین که سَمای نامه‌ای است

آمدنِ خرگوش نزدیک^{۴۴۲} شیر و خشم شیر بروی^{۴۴۳}

^{۴۳۳} که نظر بر نُور بود آن که بر نک * ضِدِّ بصد پیدا بود چون رُوم و رنگ - K

^{۴۳۴} دیدن نَورسست آن گه دید رنگ * وین به ضِدِّ نُور دانسی بی درنگ - N

^{۴۳۵} رنج و غم را حق پی آن آفرید * تا بدین ضِدِّ خُوش دلی آید پدید - N

^{۴۳۶} پس نهانیها به ضِدِّ پیدا شود * چون که حق را نیست ضِدِّ پنهان بود - N

^{۴۳۷} که نظر بر نور بود آن گه به رنگ * ضد به ضد پیدا بود چون روم و رنگ - N

^{۴۳۸} يُدْرِکُهِ : تَدْرِکُهُ NK

^{۴۳۹} Kur'an-1 Kerim : En'am 103

^{۴۴۰} Kur'an-1 Kerim : Bakara 156

^{۴۴۱} آمدست: آمدهست NK

دید کآن خرگوش می آید ز دُور	شیر را فزود خشم شد نَفُروُد ^{۴۴۵}
خشمگین و تند و تیز و تُرش زُور	می دود بی دَهشت و گسَتاخ او
وز دلیری دفع هَر رَیبت بُود	کز شکسته آمدن تَهمت بُود
بانگ بر زد شیرهان ^{۴۴۵} ای ناخلف	چون رسید او پیشتر نزدیک صف
من که گوششیر نر مالیده ام	من که پیلان را ز هم بدریده ام
امر ما را افکند او بر زمین	نیم خرگوشی که باشد که چُنین
عُرّه ای این شیر ای خرگوش کُن	تَرکِ خوابِ غفلتِ خرگوش کُن

عذر گفتن خرگوش و لا به کردن شیر را^{۴۴۶}

گر دهد عفو خداوندیت دست	گفت خرگوش الامان عذریم هست
این زمان آیند در پیش شهان	گفت چه عذر ای قُصُور ابلهان
عذرِ احمق را نمی شاید شنید	مُرخ بی وقتی سَرت باید بُرید
عذر نادان زهر هَر دانش بُود	عذرِ احمق بدتر از جُرمش بُود
من چه خرگوشم که در گوشم نهی	عذرت ای خرگوش از دانش تهی
عذرِ اِستم دیده ای را گوش دار	گفت ای شه ناکسی را کس شمار
گمراهی را تُسو مَران از راه خُود	خاص از بهر زکات جاه خُود
هَر خسی را بر سَر و زو می نهد	بحر کاو ^{۴۴۷} آبی به هر جُو می دهد
از کرم دریا نگردد بیش و کَم	کمنخواهد گشت دریا زین کرم
جامه ای هر کس برم بالای او	گفت دارم من کرم بر جَای او
سَر نهادم پیش اژدرهای عُنف	گفت بشنو گر نباشم جای لطف
با رفیق خُود سُوی شاه آمدم	من به وقتِ چاشت در راه آمدم
جفت و همره کرده بُودند آن نفر	با من از بهر تو خرگوشی دگر
قصدِ هر دُو همره آیند کُرد	نزه شیری قصدِ خُون ^{۴۴۸} بنده کُرد
خواجسته تاشان که آن درگهیم	گفتمش ما بنده ای شاهنشیم
پیش من تُو یاد هَر ناکس مَیار	گفت شاهنشه کی ^{۴۴۹} باشد شرم دار

^{۴۴۲} نزدیک : نزد N

^{۴۴۳} آمدن خرگوش نزدیک شیر و خشم شیر بروی : رسیدن خرگوش به شیر و خشم شیر بر وی K

^{۴۴۴} شیر را فزود خشم شد نَفُروُد : شیر اندر آتش و در خشم و شور NK

^{۴۴۵} شیرهان : شیر های NK

^{۴۴۶} عذر گفتن خرگوش و لا به کردن شیر را : عذر گفتن خرگوش NK

^{۴۴۷} کاو : کو K

^{۴۴۸} نزه شیری قصدِ خُون : شیری اندر راه قصدِ NK

^{۴۴۹} کی : که NK

۱۱۹۸	هم تُورا و هم شهت را بَر درم	گر تو با یارت بگردید از درم
۱۱۹۹	گفتمش بگذار تا بارِ دگر	زوی شه بیمنم برم از تُو خَبر
۱۲۰۰	گفت همره را گرو نه پیش مَن	ور نه قربانی تُو اندر کیش مَن
۱۲۰۱	لابه کردیمش بسی سُودی نکرَد	یار مَن بستد مرا بگذاشت فرد
۱۲۰۲	یارم از زفتی سه ^{۵۰} چندان بد که من	هم به لطف و هم به خوبی هم به تَن
۱۲۰۳	بعد از این ز آن شیر این ره بسته شد	از چنین خصمی ره ای شه بسته شد ^{۵۱}
۱۲۰۴	از وظیفه بعد از این اُمید بُر	حَق همی گویم تُورا وَ الْحَقُّ مُر
۱۲۰۵	گر وظیفه بایدت ره پاک کُن	هین بیا و دفعِ آن بی پاک کُن

جواب گفتن شیر خرگوش را و روان شدن با او

۱۲۰۶	گفت بسم الله بیا تا او کجاست	پیش در شو گر همی گویی تو راست
۱۲۰۷	تا سزای او و صد چُون او دهم	ور دروغست این سزای تو دهم
۱۲۰۸	اندر آمد چُون قُلاووزی به پیش	تا برد او را به سُوی دام خویش
۱۲۰۹	سُوی چاهی کاو نشانش کرده بُود	چَاهِ مُغِ رادم جَانش کرده بُود
۱۲۱۰	می شدند آن ^{۵۲} هر دُو تا نزدیک چاه	اِنت خرگوشی چُو آبی زیر کاه
۱۲۱۱	آب کاهی را به هائون می بُرد	آب کوهی را عجب چُون می بُرد
۱۲۱۲	دام مکرِ او کمنید شیر بُود	طرفه خرگوشی که شیری می رُبود
۱۲۱۳	موسسینفرعون را با زود نیل	می کشد با لَشکر و جمع ثقیل
۱۲۱۴	پشه ای نمرود را با نیم پَر	می شکافد بی مُحابا درزِ سَر
۱۲۱۵	حالِ آن کو قولِ دشمن را شنود	بین جَزای آنکه شد یارِ حَسود
۱۲۱۶	حالِ فرعونِی که هامان را شنود	حالِ نمرودی که شیطان را شنود
۱۲۱۷	دشمن از چه دُستانه گویدت	دام دان گر چه ز دانه گویدت
۱۲۱۸	گر تُورا قندی دهد آن زهر دان	گر به تن لُطفی کُند آن قهر دان
۱۲۱۹	چُون قضا آید نبینی غیر پوست	دُشمنان را باز شناسی ز دوست
[18b]		
۱۲۲۰	چُون چُنین شد ابتهال آغاز کن	نالِه و تسبیح و روزه سَاز کن
۱۲۲۱	نالِه می کُن کای تُو عَلَامُ الْغُیُوب ^{۵۳}	انتقام از ما مَکش اندر دَنُوب ^{۵۴}

^{۵۰} سه: دو K

^{۵۱} از چنین خصمی ره ای شه بسته شد: حالِ مَن این بود و با تو گفته شد K، رشته ایمن ما بگسسته شد N

^{۵۲} آن: این NK

^{۵۳} Kur'an-ı Kerim : Tevbe 78

^{۵۴} انتقام از ما مَکش اندر دَنُوب: زیرِ سنگِ مکرِ بد ما را مکوب NK

۱۲۲۲	گر سگی کردیم ای شیر آفرین	شیر را مگمار بر ما زین کمین
۱۲۲۳	آب خوش را صورت آتش مده	اندر آتش صورتِ آبی منه
۱۲۲۴	از شراب قهر چون مستی دهی	نیستها را صورتِ هستی دهی
۱۲۲۵	چيست مستی دید ^{۴۵۵} چشم از بند ^{۴۵۶} چشم	تا نماید سنگ گوهر پشم پشم
۱۲۲۶	چيست مستی حَسَّها مبدل شدن	چوبِ گز اندر نظر چندل ^{۴۵۷} شدن

قصه‌ای هُدهد و سلیمان در بیان آن که چون قضا آید چشمهای روشن بسته شود

۱۲۲۷	چُون سلیمان را سر اُپرده زدند	جمله مرغانش به خدمت آمدند
۱۲۲۸	هم زبان و محرم خود یافتند	پیش او يك يك به جان بشتافتند
۱۲۲۹	جمله مرغان ترك کرده جيك جيك	با سلیمان گشته افصح من اخيك
۱۲۳۰	همزبانی خویشی و پیوندی است	مرد با نامحرمان چون بندی است
۱۲۳۱	ای بسا هندو و ترك هم زبان	ای بسا دُو ترك چُون بیگانگان
۱۲۳۲	پس زبان محرمی خُود دیگر است	هم دلی از هم زبانی بهتر است
۱۲۳۳	غیر نطق و غیر ایما و سیچل	صد هزاران ترجمان خیزد ز دل
۱۲۳۴	جمله مرغان هر یکی اسرارِ خُود	از هُنر وز دانش و از کارِ خُود
۱۲۳۵	با سلیمان هر یکی ^{۴۵۸} و می نمود	از برای عَرَضه خُود را می ستُود
۱۲۳۶	از تکبُر نی و از هستی خویش	بهر آن تا ره دهد او را به پیش
۱۲۳۷	چُون بیاید بَرده را از خواهی‌ای	عَرَضه دارد از هُنر دیباچه‌ای
۱۲۳۸	چون که دارد از خریداریش ننگ	خود کند بیمار و کَر و شَل و لَنگ
۱۲۳۹	نوبتِ هُدهد رسید و پیشه‌اش	و آن بیانِ صَنعت و اندیشه‌اش
۱۲۴۰	گفت ای شه يك هُنر کان کهتر است	باز گویم گفت کوتاه بهتر است
۱۲۴۱	گفت بر گو تا کدامست آن هنر	گفت مَن آن گه که باشم اُج بَر
۱۲۴۲	بنگرم از اُج با چشم یقین	مَن بیمنم آب دَر قعرِ زمین
۱۲۴۳	تا کجایست و چه عمقستش چه رنگ	از چه می جُوشد ز خاکی یا ز سنگ
۱۲۴۴	ای سلیمان بهر لشکرگاه را	در سفر می دار ایمن آگاه را
۱۲۴۵	پس سلیمان گفت ای نیکو رفیق	در بیابانه‌ای بی آب ای شفیق ^{۴۵۹}
۱۲۴۶	تا بیابی بهر لشکر آب را	در سفر سَقاً شوی اصحاب را ^{۴۶۰}

^{۴۵۵} دید: بند NK

^{۴۵۶} بند: دید NK

^{۴۵۷} چندل: صندل NK

^{۴۵۸} هر یکی: یک به یک NK

^{۴۵۹} ای شفیق: عمیق NK

^{۴۶۰} تا بیابی بهر لشکر آب را * در سفر سَق شوی اصحاب را - NK

طعنه‌ای زدن زاغ بر دعوی هُدهد^{۶۱}

۱۲۴۷	زاغ چُون بَشَنود آمَد از حَسَد	با سلیمان گفت کو کز گفت و بَد
۱۲۴۸	از ادب نَبود به پیش شه مَقال	خاصه خود لافِ دروغین و محال
۱۲۴۹	گر مَر او را این نظر بُودی مُدام	چُون ندیدی زیر مُشتی خَاک دَام
۱۲۵۰	چُون گرفتار آمَدی در دَام او	چُون قفس اندر شدی ناکام او
۱۲۵۱	پَس سلیمان گفت ای هُدهد روا است	کز تو از ^{۶۲} اوّل قَدح این درد خا است
۱۲۵۲	چُون نمایی خویش ^{۶۳} مَسّتی ای خورده ^{۶۴} دُوغ	پیش مَن لافِی زنی آن گه دُوغ

جواب گفتن هدهد طعنه‌ای زاغ را

۱۲۵۳	گفت ای شه بر مَن غُورِ گدای	قول دشمن مَشَنو از بهرِ خُدای
۱۲۵۴	گر به بَطلانست دعوی کردنم	نک ^{۶۵} نهادم سَربرِ این گردنم
۱۲۵۵	زاغکو ^{۶۶} حُکم قضا را مُنکر است	گر هزاران عَقْل دارد کافر است
۱۲۵۶	در تو تا کافای بُود از کافران	جای گند و شهوتی چون کافِ ران
۱۲۵۷	مَن بیینم دَام را اندر هَوا	گر نپوشد چشم عَقلم را قضا
۱۲۵۸	چُون قضا آید شود دانش به خواب	مَه سیه گردد بگردد آفتاب
۱۲۵۹	از قضا این تعیبه کی نادر است	از قضا دان کو ^{۶۷} قضا را مُنکر است

قِصّه‌ای آدم علیه السّلام و بستنِ قضا نظِرِ او را از مُراعاتِ صَریحِ نَهی و تَرکِ تَأویل

۱۲۶۰	بو البشر کو ^{۶۸} عَلَمَ الْأَشْمَا بَگ است	صَد هزاران علمش اندر هر رگ است
۱۲۶۱	إِسْم هَر چیزی چُنان کان چیز هست	تا به پایان جان او را داد دست
۱۲۶۲	هَر لَقَب کو ^{۶۹} داد آن مُبدل نشد	آن که چُستش خواند او کاهل نشد

Yukarıdaki bu beyit Muhammed Ali Muvahhid tarafından kendi eserinin dipnotunda gösterdiği 4 Nüshadan yararlanarak metne dahil etmiştir. Bkz. 1.c. 1227

^{۶۱} طعنه‌ای زدن زاغ بر دعوی هُدهد : طعنه‌ای زاغ دعوی هُدهد NK

^{۶۲} از: در NK

^{۶۳} خویش - NK

^{۶۴} تو + NK

^{۶۵} نک: من NK

^{۶۶} کو: کاو NK

^{۶۷} کو: کاو NK

^{۶۸} کو: کاو NK

^{۶۹} کو: کاو NK

هر که آخر کافر او را شد پدید
سرّ رمزِ عَلَمِ الْأَشْمَا شِنُو

اسم هر چیزی بر خالق سرش
نزد خالق بود نامش ازدها
لیکِ مُؤْمِنِ بُود نامش در آل است
پیش حق این نقش بُد که با منی
پیش حَقِ مَوْجُودِ نِیِ بَیش و نه کم
پیش حضرت کان بُود انجامِ مَآ
نی بر آن کو عاریت نامی نهد
جان و سرّ نامها گشتش پدید
جمله افتادند در سجده بر او^{۴۷۴}
قصرم گر تا قیامت بشمرم^{۴۷۶}
دانش یك نهی شد بر وی خطا
یا به تَأْوِلی بُد و توهیم بُود
طبع در حیرت سُوی گندم شتافت
دُزد فرصت یافت کالا بُرد تفت
دید بُرده دُزد رخت از کارگاه
یعنی آمد ظلمت و گم گشت راه
شیر و ازدرها شود زو در خوش^{۴۸۰}
من نه تنها جاهلم در راه حُکم
زور را بگذاشتت او زاری گرفت
هم قضا دستت بگیرد عاقبت

هر که آخر^{۴۷۰} مُؤْمِن است اوّل بدید
اسم هر چیزی تُو از دانا شنو

[19a]

اسم هر چیزی بر ما ظاهرش
نزدِ مُوسِی نامِ چُوبش بُد عصا
بُد عُمَر را نام اینجا بت پر است
آن که بُد نزدِ یكِ مَآ نامش منی
صورتی بُد^{۴۷۱} این منی اندر عدم
حاصِل این^{۴۷۲} آمد حقیقت نامِ مَآ
مرد را بر عاقبت نامی نهد
چشمِ آدم چون به نورِ پاك دید
چون ملایک نورِ حق دیدند از او^{۴۷۳}
مدح این^{۴۷۵} آدم که نامش می برم
این همه دانست^{۴۷۷} چُون آمد قضا
کای عجب نهی از پیِ تحریم بُود
در دلش تأویل چُون ترجیح یافت
باغبان را خار چُون در پای رفت
چُون ز حیرت رست باز آمد به راه
رَبَّنَا إِنَّا ظَلَمْنَا^{۴۷۸} گفت و آه
این^{۴۷۹} قضا ابری بُود خورشیدپوش
من اگر دامی نبینم گاه حُکم
ای خنک آن کو نکو کاری گرفت
گر قضا پوشد سیه همچون شبت

^{۴۷۰} آخر: اوّل NK

^{۴۷۱} بُد: بود NK

^{۴۷۲} این: آن NK

^{۴۷۳} ملایک نورِ حق دیدند از او: ملک انوارِ حق در وی بیافت NK

^{۴۷۴} جمله افتادند در سجده بر او: در سجود افتاد و در خدمت شتافت NK

^{۴۷۵} ملای مدح این: این چنین N

^{۴۷۶} قصرم گر تا قیامت بشمرم: گر ستایم تا قیامت قصرم N

^{۴۷۷} و K

^{۴۷۸} Kur'an-1 Kerim : Araf-23

^{۴۷۹} این: پس K

^{۴۸۰} در خوش: همچو موش K

۱۲۸۵	گر قضا صد بار قصدِ جان کند	هم قضا جانست دهد درمان کند
۱۲۸۶	این قضا صد بار اگر راهت زند	بر فرازِ پَرخِ خرگاهت زند
۱۲۸۷	از کرم دان این که می ترساندت	تا به ملکِ ایمنی بنشاندت
۱۲۸۸	این سخن پایان ندارد گشت دیر	گوش کن تو قصه‌ای خرگوش و شیر

پای^{۴۸۱} کشیدنِ خرگوش از شیر چون نزدیکِ چاه رسید

۱۲۸۹	چون که نزد چاه آمد شیر دید	کز ره آن خرگوش پا واپس ^{۴۸۲} کشید
۱۲۹۰	گفت پا واپس کشیدی تو چرا	پای را واپس مکش پیش اندر آ
۱۲۹۱	گفت کو پایم که دست و پای رفت	جان من لرزید و دل از جای رفت
۱۲۹۲	رنگِ رُویم را نمی بینی چو زر	ز اندرون خود می دهد رنگم خبر
۱۲۹۳	حق چو سیما را معرف خوانده است	چشم عارف سوی سیما مانده است
۱۲۹۴	رنگ و بُو غماز آمد چو جرس	از فرس آگه کند بانگِ فرس
۱۲۹۵	بانگِ هر چیزی رساند زو خبر	تا بدانی بانگِ خیر از بانگِ در
۱۲۹۶	گفت پیغمبر به تمییز کسان	مرءِ مخفی لَدی طئی اللسان
۱۲۹۷	رنگِ رُو از حال دل دارد نشان	رحمتم کن مهر من در دل نشان
۱۲۹۸	رنگِ روی سُرخ دارد بوی ^{۴۸۳} شکر	بانگِ روی زرد باشد صبر و نُکر
۱۲۹۹	در من آمد آن که دست و پا برد	رنگِ رُو و قوت و سیما برد
۱۳۰۰	آن که در هر چه در آید بشکند	هر درخت از بیخ و از ^{۴۸۴} بن او بر کند
۱۳۰۱	در من آمد آن که از وی گشت مات	آدمی و جانور جامد نبات
۱۳۰۲	این خود اجزانند ^{۴۸۵} کلیات از او	رنک کرده زرد ^{۴۸۶} و فاسد کرده بُو
۱۳۰۳	تا جهان گه صابرسست و گه شُکُور	بُستان گه حُلّه پوشد گاه عور
۱۳۰۴	آفتابی کو بر آید نارگون	ساعتی دیگر شود او سر نگون
۱۳۰۵	اخترانِ تافته بر چار طاق	لحظه لحظه مبتلای احتراق
۱۳۰۶	ماه کو افزود ز اختر در جمال	شُد ز رنجِ دقّ او همچون خیال
۱۳۰۷	این زمین با سکونِ با ادب	اندر آرد زلزله ^{۴۸۷} در لرز و ^{۴۸۸} تب

^{۴۸۱} واپس + NK

^{۴۸۲} پا واپس: ماند و پا NK

^{۴۸۳} بوی: بانگ NK

^{۴۸۴} از - K

^{۴۸۵} اجزانند: اجزایند NK

^{۴۸۶} رنک کرده زرد: زرد کرده رنگ NK

^{۴۸۷} زلزله: زلزله‌ش NK

^{۴۸۸} و - NK

گشته است اندر زمین چون ریک آن^{۴۹۰}؛
 چون قضا سردد^{۴۹۱} و با گشت و عفن
 در غدیری زرد و تلخ و تیره شد
 هم یکی بادی بر او خواند یموت
 فهمم کُن تبیدیلهای هوش او

حال او چون حال فرزندان او است
 اندر او از سعد و نحسی فوج فوج
 فهم می کن حالت هر مُبَسِط
 جزو ایشان چون نباشد روی زرد
 ز آب و خاک و آتش و بادست جمع
 این عجب که^{۴۹۲} میش دل در گرگ بست
 مرگ آن میانشان^{۴۹۳} جنگ خا است
 الف داده است این دُو ضد را در وفا^{۴۹۴}؛
 چه عجب رنجور اگر فانی بُود
 گفت من پس مانده ام زین بندها

پرسیدن شیر بجد از سبب پا واپس^{۴۹۶} کشیدن خرگوش

این سبب گو خاص کینستم^{۴۹۸} غرض
 اندرین قلعه ز آفات ایمن است
 ز آن که در خلوت صفاهای دل است
 سر بُرد آن کس که گیرد پای خلق
 تو بین کان شیر در چه حاضر است

۱۳۰۸ ای بسا که زین بلای ناگهان^{۴۸۹}
 ۱۳۰۹ این هـوا با رُوح آمد مُقتَرِن
 ۱۳۱۰ آبِ خوش کو رُوح را همشیره شد
 ۱۳۱۱ آتشی کو باد دارد در بُروت
 ۱۳۱۲ حالِ دریا ز اضطراب و جوش او

[19b]

۱۳۱۳ چرخ سر گردان که اندر جست و جُو است
 ۱۳۱۴ گه حَضِیض و گه میانه گاه اوج
 ۱۳۱۵ از خود ای جُزوی ز کلهها مُختَلِط
 ۱۳۱۶ چُون که کلیات را رنجست و دَرَد
 ۱۳۱۷ خاصه جُزوی کو ز اضدادست جمع
 ۱۳۱۸ این عجب نبود که میش از گرگ جست
 ۱۳۱۹ زندگانی آشتی ضد ها است
 ۱۳۲۰ لُطِفِ حق این شیر را و گور را
 ۱۳۲۱ چُون جهان رنجور و زندانی بُود
 ۱۳۲۲ خواند بر شیر او از این کُون^{۴۹۵} پَندها

1323 شیر گفتش کو^{۴۹۷} ز اسبابِ مَرَض
 ۱۳۲۴ گفت آن شیر اندرین چه ساکن است
 ۱۳۲۵ قَعِر چه بُگزید هر کو^{۴۹۹} عاقل است
 ۱۳۲۶ ظَلَمَتِ چه به که ظَلَمتهایِ خلق
 ۱۳۲۷ گفت پیش آ زخمم او را قَاهر است

^{۴۸۹} ناگهان : مرده ریگ K

^{۴۹۰} زمین چون ریک آن: جهان او خرد و ریگ NK

^{۴۹۱} سردد: آید NK

^{۴۹۲} که: کین K ، کاین N

^{۴۹۳} میانشان : کاندَر میانش NK

^{۴۹۴} را در وفا : دور را NK

^{۴۹۵} کون: رو NK

^{۴۹۶} شیر بجد از سبب پا واپس : شیر از سبب پای واپس K

^{۴۹۷} کو: تو NK

^{۴۹۸} کینستم : کاینستم NK

^{۴۹۹} کو: که NK

تو مگر اندر بر خویشم کشی	گفت من سوزیده‌ام ز آن آتشی	۱۳۲۸
چشم بگشایم به چه در بنگرم	تا پیشت تو من ای کان کرم	۱۳۲۹
نظر کردن شیر در چاه و دیدن عکس خود را و عکس ^{۵۰۰} خرگوش را		
در پناه شیر تا چه می دوید	چون که شیر اندر بر خویشش کشید	۱۳۳۰
اندر آب از شیر و او در تافت تاب	چون که در چه بنگریدند اندر آب	۱۳۳۱
شکل شیری در برش خرگوش زفت	شیر عکس خویش دید از آب تفت	۱۳۳۲
مر و را بگذاشت و اندر چه دوید ^{۵۰۱}	چون که خصم خویش را در آب دید	۱۳۳۳
ز آن که ظلمش بر ^{۵۰۲} سرش آینه بود	در فتاد اندر چهی کو کنده بود	۱۳۳۴
این چنین گفتند جمله‌ای عالمان	چاه مظلّم گشت ظلم ظالمان	۱۳۳۵
عدل فرموده ست بدتر را بتر	هر که ظالمتر چش با هول‌تر	۱۳۳۶
از برای ^{۵۰۴} خویش دامی می کنی	ای که تو از ظلم ^{۵۰۲} چاهی می کنی	۱۳۳۷
بهر خود چه می کنی اندازه کن	گرد خود چون کرم پیله بر متن	۱۳۳۸
از نبی ذا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ ^{۵۰۵} خوان	مر ضعیفان را تو بی‌خصمی بدان	۱۳۳۹
نك جزا طَيَّرًا أَبَائِيكَ ^{۵۰۶} رسید	گر تو پیلی خصم تو از تو رمید	۱۳۴۰
غلغل افتد در سپاه آسمان	گر ضعیفی در زمین خواهد امان	۱۳۴۱
درد دندان بگیرد چون کنی	گر بداندانش گزی پُر خون کنی	۱۳۴۲
خویش را نشناخت آن دم از عدو	شیر در چه دید خود را ^{۵۰۷} وز غلو	۱۳۴۳
لا جرم بر خویش شمشیری کشید	عکس خود را او عدوی خویش دید	۱۳۴۴
خوی تو باشد در ایشان ای فلان	ای بسا ظلمی که بینی در کسان	۱۳۴۵
از نفاق و ظلم و بد مستی تو	اندر ایشان تافته هستی تو	۱۳۴۶
بر خود آن دم تار لعنت می تنی	آن تویی و آن زخم بر خود می زنی	۱۳۴۷
ور نه دشمن بودی خود را به جان	در خود آن بد را نمی بینی عیان	۱۳۴۸
همچو آن شیری که بر خود حمله کرد	حمله بر خود می کنی ای ساده مرد	۱۳۴۹
پس بدانی کز تو بود آن ناکسی	چون به قعر خوی خود اندر رسی	۱۳۵۰
نقش او آن کش دگر کس می نمود	شیر را در قعر پیدا شد که بود	۱۳۵۱

^{۵۰۰} عکس: آن NK

^{۵۰۱} دوید: جهید NK

^{۵۰۲} بر: در NK

^{۵۰۳} ظلم: ظلمی K

^{۵۰۴} از برای: دان که بهر K

^{۵۰۵} Kur'an-1 Kerim: Nasr 1

^{۵۰۶} Kur'an-1 Kerim: Fil 3

^{۵۰۷} در چه دید خود را: خود را دید در چه NK

کارِ آن شیر غلط بین می کند	۱۳۵۲	هر که دندان ضعیفی می کند
عکسِ حالِ تُوست آن از عم ^{۵۰۹} مَرَم	۱۳۵۳	ای بدیده حال ^{۵۰۸} بد بر رُویِ عم
این خبر نی ^{۵۱۰} از پیمبر آورند	۱۳۵۴	مؤمنان آینه‌های همدیگرند
ز آن سبب عالم کبودت می نمود	۱۳۵۵	پیش چشمت داشتی شیشه‌ای کبود
خویش را بد گو مگو کس را تو بیش	۱۳۵۶	گر نه کوری این کبودی دان ز خویش
غیب مؤمن را برهنه پُون نمود	۱۳۵۷	مؤمنارَ یَنْظُرُ بِنُورِ اللَّهِ نُبُود

[20a]

نیکوی را وا ندیدی از بدی	۱۳۵۸	چون که تُو یَنْظُرُ بِنَارِ اللَّهِ بُدی
از ^{۵۱۲} بدی از نیکوی غافل شدی ^{۵۱۳}	۱۳۵۹	در بدی از نیکوی غافل شدی ^{۵۱۱}
تا شود نارِ تُو نورِ ای بُو الْحَزَن	۱۳۶۰	انـدک انـدک نور را برنار زَن ^{۵۱۴}
تا شود این نارِ عالم جمله نُور	۱۳۶۱	هم تو زنِ یَا رَب از آن ^{۵۱۵} آبِ طُهُور
آب و آتش ای خداوند آن تُست	۱۳۶۲	آبِ دریا جمله در فرمانِ تُست
ور نخواهی آب هم آتش شود	۱۳۶۳	گر تو خواهی آتش آبِ خوش شود
رستن از بی دادِ یَا رب دادِ تُست	۱۳۶۴	این طلب در ما هم از ایجادِ تُست
بی شمار و حد عطاها داده‌ای ^{۵۱۷}	۱۳۶۵	بی طلب تُو این طلب را ^{۵۱۶} داده‌ای

مژده بُردنِ خرگوش سویِ نخچیران که شیر در چاه افتاد^{۵۱۸}

سویِ نخجیران دوان شد تا به دشت	۱۳۶۶	چون که خرگوش از رهایی شاد گشت
چرخ می زد شادمان تا مُرغزار	۱۳۶۷	شیر را چُون دید در چه کُشته زار
سبز و رقصان در هوا چُون شاخ و برگ	۱۳۶۸	دست می زد چُون رهید از دستِ مرگ
سَر بر آورد و حریفِ باد شد	۱۳۶۹	شاخ و برگ از حبسِ خاک آزاد شد
تا به بالایِ درخت اِشتافتند	۱۳۷۰	برگها چُون شاخ را بشکافتند

^{۵۰۸} حال: عکس NK

^{۵۰۹} عکسِ حالِ تُوست آن از عم: بد نه عم است آن توی از خود NK

^{۵۱۰} نی: می NK

^{۵۱۱} نیکوی را وا ندیدی از بدی: در بدی از نیکوی غافل شدی K

^{۵۱۲} از: در K

^{۵۱۳} Çalışılan Nüshanın haşiyesinde 1355-1356 beyitler ile ilgili mısraların başına 1,2,3,4 şeklinde numara konularak bir düzeltme yapılmıştır. Bu düzeltme esas alınarak 1355 ve 1356. Beyitler oluşturuldu.

^{۵۱۴} نور را بر نار زَن: آب بر آتش بزَن NK

^{۵۱۵} هم تو زنِ یَا رَب از آن: تو بزَن یَا رَبَّنَا NK

^{۵۱۶} طلب را: طلبمان NK

^{۵۱۷} بی شمار و حد عطاها داده‌ای: گنج احسان بر همه بگشاده‌ای K

^{۵۱۸} افتاد: فتاد K

می سزاید هَر بَر و برگِی جُدا	۱۳۷۱	با زَبانِ شَطْطُهُ شَکْرِ خُدا
تا درخت اِشْتَعْلَطُ آمد و اَسْتَوِی	۱۳۷۲	که پیرورد اصلِ ما را ذُو العَطَا
چُون رهند از آب و گلها شاد دل	۱۳۷۳	جانهای بسته اندر آب و گل
همچُو قرصِ بَدْرِ بی نُقصان شوند	۱۳۷۴	در هَوای عشقِ حَقِ رقصان شوند
و آن که گرد جان از آنها خود مَپرس	۱۳۷۵	جسمشان در رَقص و جانها خود مَپرس
نگ شیری کاو ز خرگوشی بماند	۱۳۷۶	شیر را خرگوش در زندان نشاند
فخرِ دین خواهد که گویندش لقب	۱۳۷۷	دَر چُنین ^{۵۱۹} ننگی و آن گه این عَجَب
نفسِ چُون خَرگوشِ خُون گسست بقهر ^{۵۲۱}	۱۳۷۸	ای تو شیری در تَلِکِ این چاهِ دَهر ^{۵۲۰}
تو به قعرِ این چه چُون و چرا	۱۳۷۹	نفسِ خرگوشت به صحرا در چَرا
کابِشُوا یَا قَوْمِ اِذْ جَاءَ الْبِشیر	۱۳۸۰	سُوی نخچیران دَوید آن شیر گیر
کآن سگِ دُوزخ به دُوزخ رَفت باز	۱۳۸۱	مُژده مُژده ای گروه عیش ساز
کنند قهَرِ خالِقش دَندانها	۱۳۸۲	مُژده مُژده کآن عُدُوی ^{۵۲۲} جانها
همچُو خس جاروب مَرگش هم بروفت	۱۳۸۳	آن که از پنجه بسی سَرها بکُوفت

جمع شدنِ نخچیرانِ گردِ خرگوش و ثنا گفتنِ نخچیرانِ خرگوش را^{۵۲۳}

شاد و خندان جُمَله پوسیدند روش ^{۵۲۴}	۱۳۸۴	جمع گشتند آن زمان جُمَله وحوش
سجده کردندش همه صَحرا ریان ^{۵۲۵}	۱۳۸۵	حَلَقه کردند او چُو شمعی در میان
نی تُو عزرائیلِ شیرانِ نَری	۱۳۸۶	تو فرشته ای آسمانی یَا پَری
دَسْت بُردی دَسْت و بازویت دُست	۱۳۸۷	هر چه هستی جانِ ما فُربانِ تُست
آفرین بَر دَسْت و بر بازوی تُو	۱۳۸۸	رانند حق این آب را در جُویِ تُو
آن عَوان را چُون بمالیدی به مکر	۱۳۸۹	باز گو تا چُون سگالیدی به مکر
باز گو تا مرهمِ جانها شود	۱۳۹۰	باز گو تا قِصَّه درمانها شود
صَد هزاران زخم دارد جانِ ما	۱۳۹۱	باز گو کز ظَلَمِ آن استم نُما
ور نه خرگوشی که باشد در جهان	۱۳۹۲	گفت تاییدِ خُدا بُود ای مهان
سینه ام را جَنَّت و هم جُور داد ^{۵۲۶}	۱۳۹۳	قَوِّتم بخشید و دل را نُور داد
باز هَم از حق رَسد تبدیله	۱۳۹۴	از بَرِ حق می رَسد تَفْضیلها

^{۵۱۹} چُنین: چنان NK

^{۵۲۰} دَهر: فَرَد NK

^{۵۲۱} خُون گسست بقهر: خونت ریخت و خورد NK

^{۵۲۲} عُدُوی: عُدُو NK

^{۵۲۳} نخچیرانِ خرگوش را: او را NK

^{۵۲۴} جُمَله پوسیدند روش: از طرب در ذوق و جوش NK

^{۵۲۵} کردندش همه صَحرا ریان: آوردند و گفتندش که هان K

^{۵۲۶} سینه ام را جَنَّت و هم جُور داد: نور دل مر دست و پا را زور داد NK

پند دادنِ خرگوشِ نخچیران را که بدین شاد مشوید^{۵۲۷}

۱۳۹۵	حق به دور و نوبت این تأیید را	می نماید اهلِ ظنّ و دید را ^{۵۲۸}
۱۳۹۶	هین به مُلکِ نوبتی شادی مکن	ای تو بسته‌ای نوبت آزادی مکن
۱۳۹۷	آن که ملکش برتر از نوبت تنند	برتر از هفت انجمش نوبت زنند
۱۳۹۸	برتر از نوبت مُلُکِ باقینند	دورِ دایمِ روحها با ساقینند
۱۳۹۹	ترکِ این شرب از بگویی یک دو روز	در کُنِی اندر شرابِ خُلدِ پوز

^{۵۲۷} Bu başlık Nicholson'da yazılmamıştır.

^{۵۲۸} Bu beyit Adnan Karaismailoğlu'n da başlıktan önce yazılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

1. MESNEVÎ'NİN NEŞRE HAZIRLANAN OSMANLI TÜRKÇESİ NÜSHASI

1.1. Veled Çelebi İzbudak'ın Mesnevî Tercümesi (Osmanlı Türkçesi)

Nüsha Tavsifi:

Konya Mevlana Müzesi Ktp., İhtisas, nr. 5223

30 defter halinde 1693 varak olan eser, beyaz-kahverengi karton kapaklı ve sırtı bez ciltlidir. Ciltlerin kapakları son yıllarda yapılmış ve iç varaklardan oldukça büyüktür. Ciltler, 370x260mm ebadında ve iç ebatlar ise farklıdır. Eser, normal sarı kâğıdın “a” yüzüne rik’a hatla ve kopya kalemiyle istinsah edilmiş olup, bütün yaprakların “b” yüzleri boştur. Bazı sayfaların altında yer yer dipnotlar vardır. Bütün defterlerin cilt, kâğıt ve yazı özellikleri aynıdır.⁵²⁹

Mesnevi'nin asıl metninden önce Şucaeddin Onuk tarafından Veled Çelebi İzbudak'ın Mesnevi defterlerinin istinsahına başlandığına dair bir açıklama bulunmaktadır. Ayrıca arkasından iki sayfa (1 varak) Mesnevi dibacesi yer almaktadır. Eserde, bazı başlıkların sağ tarafına numara verilmiştir, beyit numaralarına yer verilmemiştir. Zaman zaman kırmızı kuru kalemle metin içerisine bazı işaretler konulmuştur. 2 tane beyit yeşil kuru kalem ile yazılmıştır. Dipnot çizgisi de yine kırmızı kuru kalemle çizilmiştir.

1. cildin tercümesine 12 Ramazan 1357(5 Kasım 1938)' de, istinsahına ise 5 Kanun-i Sani 1938 (5 Ocak 1938) tarihinde başlanmıştır.

1. cilt, 1. defter:

1+93+1 varaktır. Her varakta “b” yüzü boş bırakılmıştır. Asıl metne başlamadan hemen önceki iki varakta mukaddime ve dibace yer alır. En sonunda ise boş bir sayfa bulunmaktadır.

Baş (mukaddime): 1a

مرحوم ولد چلبی افندی مثنوی شریفی ترجمه یه باشلادیقلمی زمان طرفندن ده استنساخی امر بیورمشلر ایدی...

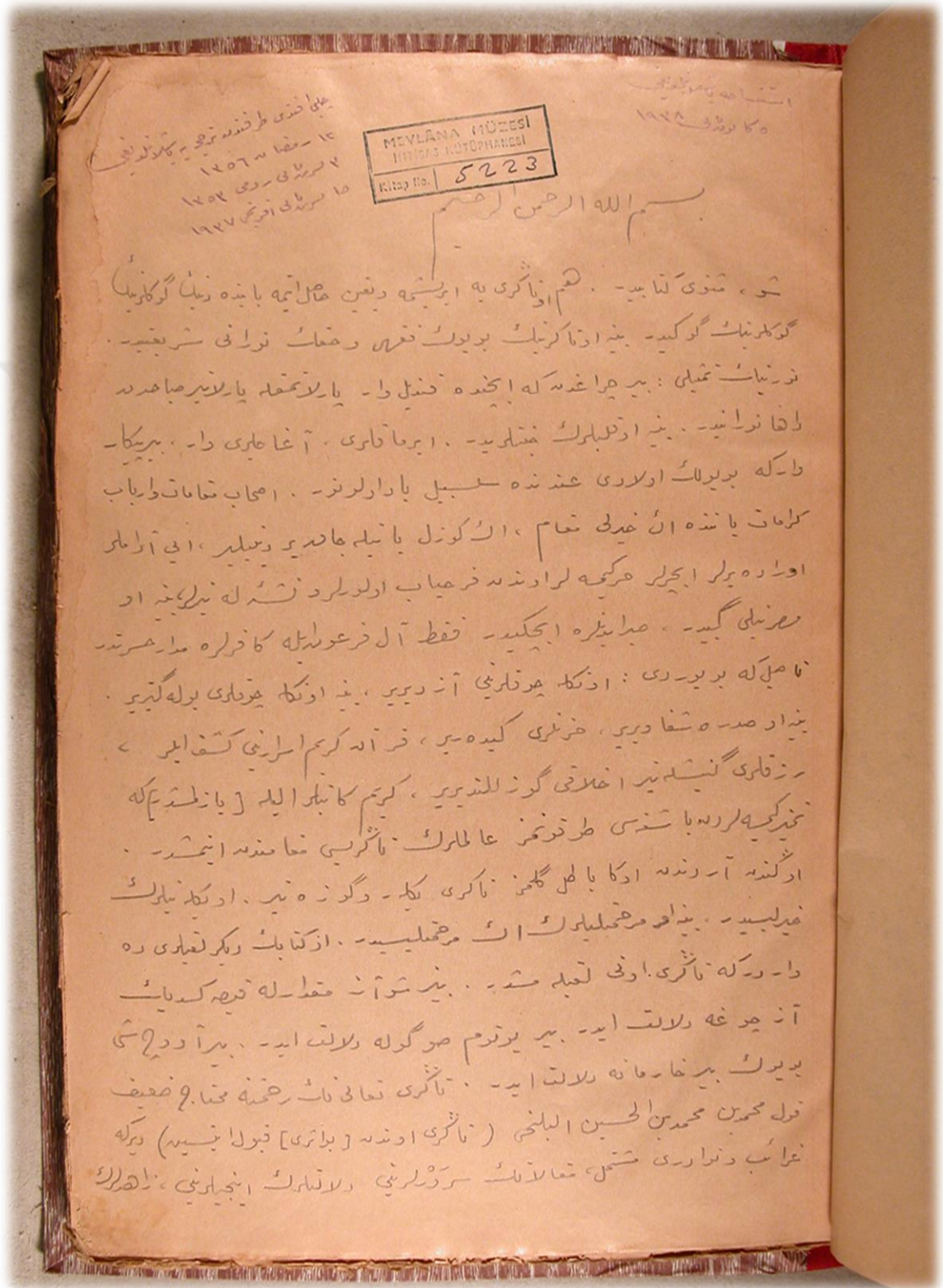
Son: 90a

بونک حقنده سن بر قصه دیکله که کلاممدن حصه یاب اوله سین.

⁵²⁹ Ali Temizel, MEVLÂNÂ Çevresindekiler, Mevlevilik ve Eserleriyle İlgili Eski Harfli Türkçe Eserler, Selçuk Üniversitesi Matbaası, Konya 2009, s.129.

Birinci cildin çalışılan bölümü:

Baş: 1a

(۹۰)

آسیان . فاستر ، طاسمه یونانی کا فرار اڈکا قار - شو بالو امیر و محبوب چلکہ درلر
 تاگریدہ اڈکا شونڈا کلمکچہ اد ، بونچہ غدارہ کتہ رہ اولمز (طویکھی) زبیلر
 اوقورت و صیدہ کب (خابیر طوبعا ریم ، اینتہ کلریم اینتہ یانیب یا نیلیشم)
 دیر . پرتوہ بر عالمی لوتجہ ایدیب معدہ بہ ایندیر رہ ینہ معدہ ہی (راہانفہ سلیمانی)
 دی - نغہ بی با صا - صدرک حیدر اڈکا آ یا غلیک لا کتا نہ عالمندہ با صا - اینتہ اد
 وقت ، اوتہ مانہ کتہ اولد - بزم نغیز رہ جرقاق بر یا - ہیسی اوجہ لیبی
 خرد لردہ طاک لیبیعی ما تر اولد - بولر بر آ یا نہ خفاک اولد بیلکہ اذی سوندور
 تاگریدہ بار شندی اذیک کمانی ناصل حکو [اڈکا غدا یی -] کمانہ آنجہ طوغری اذی
 قویا لیر ، بوکلانک ایب با شتہ رلیو اری اذکاری دار - د - اذدیک طوغری اولد رہ
 کمانہ قورتولر - خیزک شہر نر رکہ لھر طوغری کمانہ نہ فیلا - [قورتولر]
 شندی بہ عار جدک هریدہ قورتولر ، را خندہ کی محار - بہ - یز - حوریت
 بر شندی (کرموت محار - بہ رہ دندک) ، ضاب بیخبر لہ (بویوک محار - بہ رہ بزم)
 تاگریدہ دگیز لری بارہ برفوت ایبزم کہ بر خاف کمانی ایکنہ ایلر دلہ بیلہ بیم
 صفدی فیلا صلاہ ، ایسی قولای اصلاطر دتہ - آ صلاہ ادر کہ کندی قریب
 برتہ . بونک خفندہ سہ بقصد دیکہ کہ کلامندہ حصیاب اولہ سیر .

MEVLANA HÜSEİN
 HATISAS KÜTÜPHANESİ
 Kitap No. 5223

1.2. Osmanlı Türkçesi Metin ve Değerlendirme

Çalışmanın temelini oluşturduğu varsayılan Veled Çelebi İzbudak'ın neşre hazırlarken kullandığı Konya Mevlana Müzesi Ktp., M. 1177 yer alan Farsça el yazması nüshanın 1. Cilt-1399 beyti modern Farsçaya çevrilmiştir. 503 dipnot oluşturulup, 76 adet hikaye başlığı tespit edilmiştir.

Akabinde Adnan Karaismailoğlu ve Nischolson'ın tercümeleri ile karşılaştırması yapılmıştır. Bu bulgular dipnotta en ufak detayına kadar gösterilmiştir. Örnek verilecek olursa, o bulgulardan bir kaç şunlardır:

1) Nicholson metindeki “که این” sözcüğünü “کاین”, şeklinde yazmıştır:

Orijinal metin : که این سبب را آن سبب آورد پیش

Nicholson: کاین سبب را آن سبب آورد پیش

2) Nicholson ve Karaismailoğlu bazı kelimeleri farklı yazmıştır:

Orijinal metin: گوش ما را لطف تو هوش می کند

Nicholson ve Karaismailoğlu: گوش ما را گفت تو هوش می کند

3) Asıl nüshada olduğu halde bazı beyitler Nicholson ve Karaismailoğlu'nda bulunmadığı belirlenmiştir:

Orijinal metin:

از دلش اندیشه را کل شمرد چون وزیران مکر را بر سه شمرد

Nicholson ve Karaismailoğlu: -

4) Bazı hikâye başlıkları nüshada olduğu halde Nicholson ve Karaismailoğlu'nda yer almamıştır:

Orijinal metin: در بیان آن که جمله پیغامبران بر حقند که لا نفرق بین احد من رسله

Nicholson ve Karaismailoğlu: -

5) Bazı hikâye başlıkları Nicholson ve Karaismailoğlu'nda farklı yazılmıştır:

Orijinal metin: دریافتن آن ولی رنج کنیزک را و عرض داشتن رنج را پیش پادشاه

Nicholson ve Karaismailoğlu: دریافتن آن ولی رنج را و عرض کردن رنج او را پیش پادشاه

**1.3. Farsça Orijinal Metin, Veled Çelebi İzbudak ve Abdölbaki Gölpınarlı'nın
Karşılaştırmalı Farsça Metin ve Türkçe Tercümelere**

KARŞILAŞTIRMALI METİN

ABDÜLBAKİ GÖLPINARLI	VELED ÇELEBİ İZBUDAK	FARŞÇA METİN	SIRA
Dinle, bu ney nasıl şikâyet ediyor; ayrılıkları nasıl anlatıyor. Diyor ki: Beni kamışlıktan kestiklerinden beri feryâdımla erkek de ağlayıp inlemiştir, kadın da.	Dinle bu ney nasıl şikâyet ediyor. Ayrılıklardan hikâye ediyor. Şöyle ki beni kamışlıktan kestiklerinden beri feryadımdan erkek kadın inlediler.	[5b] بشنو این نی چون شکایت می کند از جداییها حکایت می کند ^{۵۳۰}	1.
Ayrılıktan şahrem şahrem olmuş bir gönül isterim ki iştiyak derdini anlatayım ona.	Ayrılıktan parça parça olmuş sîne isterim ki iştiyak derdinin şerhini ona söyleyeyim.	کز نیستان تا مَرا ببریده‌اند در ^{۵۳۱} نفیرم مَرد و زن نالیده‌اند	2.
Aslından uzak kalan kişi, gene buluşma zamanını arar.	Asıl vatanından uzak düşen herhangi kimse vatanında bulunduğu zamanları yine arar.	سینه خواهم شرحه شرحه از تا بگویم شرح درد اشتیاق	3.
Ben her toplulukta ağladım, inledim; iyi hallilerle de eş oldum, kötü hallilerle de.	Ben her türlü cemiyette nâleler eyledim. Fena hallilerle de hoş hallilerle de birleştim.	هَر کسی کو دور ماند از اصلِ خویش باز جُوید رُوزگارِ وصلِ خویش	4.
Herkes, kendi zannınca dost oldu bana; içimdeki sırlarımıysa kimse aramadı.	Herkes kendi zannınca benim dostum geçinir. Ama benim içimdeki esrarımı araştırmaz.	من به هر جمعیتی نالان شدم جفت بد حالان و خوش حالان شدم	5.
Benim sırrım, feryâdımdan uzak değil; fakat gözde, kulakta o ışık yok.	Benim esrarım feryadımdan uzak değildir. O feryadın içindedir. Ancak –her- gözde kulakta o nur yoktur.	هَر کسی از ظنِّ خود شد یارِ من از درونِ من نجست اسرارِ من	6.
Beden candan, can da bedenden gizli değil; fakat kimseye canı görmeye ilin yok,	Ten candan can tenden gizli kapalı değildir. Lakin canı görmek için kimseye izin yoktur.	سرِّ من از نالهٔ من دور نیست لیک چشم و گوش را آن نور نیست	7.
Ateştir neyin bu sesi, yel değil. Kimde bu ateş yoksa yok olsun o kişi.	Bu Ney'in sesi ateştir. Hava değildir. Kimde bu ateş yok ise yok olsun.	تن ز جان و جان ز تن مَسْتور نیست لیک کس را دید جان دَسْتور نیست	8.
		آتش است این بانگِ نای و نیست ب_____	9.

^{۵۳۰} بشنو از نی چون حکایت میکنند * از جداییها شکایت میکنند.

^{۵۳۱} در: از N

هر که این آتش ندارد نیست باد

10. Aşk ateşidir ki neye düştü; aşk coşkunuğudur ki şaraba düştü. Ney, bir dosttan ayrılana eştir, dosttur; perdeleri, perdelerimizi yırttı gitti. Ney, kanlarla dolu bir yolun sözünü etmede; Mecnûn'un aşk hikâyelerini anlatmada.
11. Ney'in içine düşen aşk ateşidir. Mey'in⁵³² içine düşen aşkın coşmasıdır. Ney dosttan ayrılanların arkadaşısıdır. Onun perdeleri bizim perdelerimizi⁵³³ yırttı.
12. Ney gibi hem zehir hem tiryak⁵³⁴ kim gördü ney gibi hem hemdem hem müştak kim gördü⁵³⁵
13. Kanlı yolun vakıa'larını söyler mecnun aşkının kıssalarını söyler.⁵³⁶
14. [2a]Bu aklın mahremi akılsızlardan başkası değildir.⁵³⁷ Dilin müşterisi de kulaktan başkası değildir.⁵³⁸
15. Gam zamanımızda günlerimiz vakitsiz geçti. Günler dahi iniltilelerle yoldaş oldu.⁵³⁹
16. Günler geçip gittiyse, de ki: Geçin, gidin, pervamız yok. Sen kal ey dost, temizlikte sana benzer yok.
- نی عشقست کاندن نی فتاد
جوشش عشقست کاندن می فتاد
- نی حریف هر که از یاری برید
پردههایش پردههای ما درید
- همچو نی زهری و تریاقی که دید
همچو نی دمساز و مشتاقی که دید
- نی حدیث راه پر خون می کند
قصهای عشق مجنون می کند
- محررم این هوش جز بیهوش نیست
مر زبان را مشتری جز گوش
نیست
- در غم ما روزها بی گاه شد
روزها با شوزها همراه شد
- روزها گرفت گورو باک نیست
تو بمان ای آنک چون تو پاک
نیست

⁵³² [1] Mey: Şarap.

⁵³³ [2] Sabır, Temkin, sükûnet, ketm-i aşk ve muhabbet gibi perdeler.

⁵³⁴ [3] Tiryak: Eski zamanda yapılan bir ilaçtır ki güya bütün zehirleri def eder, her derde şifa olurdu, işte (ney) de ehil olmayana zehir ehile şifadır.

⁵³⁵ [4] Dem: Nefes, hemdem: Ağız ağza vermiş nefes nefese konuşan çok yakın dostlar. Ney hemdemdir, neyzenin ağız ile nefes nefese konuşur. Müştaktır yani ayrı düşmüştür. Çünkü karışlıktan kesilmiştir ve ondan cüda düşmüştür yahut başka cihetten dem vurur, neyzen ise kâmil olmadığından araları uzaktır.

⁵³⁶ [5] Kanlı yol aşk yoludur ki bu yolda nice âşıklar kurban olmuştur. Bu beyitte (Mecnun) âşıklar zümresinin timsalidir.

⁵³⁷ [1] Akılsızlardan maksat âşıklardır ki akıl ve terbiyeleri idare ve temkinleri kalmamıştır.

⁵³⁸ [2] Kulak zahirde dile benzemez fakat dilin yegâne müşterisi ve talibidir, dilin sırrından kulak anlar bu yolda sorunuza mana lazım değildir, manevi münasebet gerektir.

⁵³⁹ [3] Yani günlerimizi aşk ve neşe ile yaşatamadık.

Balıktan başka herkes suya kandı; rızkı olmayanın da günü uzadıkça uzadı. Ham, pişkin, olgun kişinin hâlini hiç mi, hiç anlayamaz; öyleyse sözü kısa kesmek gerek vesselâm.	Balıktan başka her şey suya kanar. Rızkı olmayana da günler uzar. ⁵⁴⁰ Ham pişkinin halinden anlamaz. ⁵⁴¹ Öyleyse sözü kısa kesmelidir vesselâm. ⁵⁴²	هر که جز ماهی ز آبش سیر شد هر که بی رُو زیست روزش دیر شد	17.
Bağı çöz, hür ol ey oğul, niceye bir gümüşe, altına bağlanacaksın? Denizi bir testiye dökse ne kadar alır? Bir günlük su ancak.	Ey oğul bağı çöz. Azâd ol. Ne zamana kadar gümüş, altın esiri olacaksın. Denizi bir destiyeye dökse. (o desti) ne alır? Bir günün kısmını [bir gün içilecek kadar]	بند بگسل باش آزادای پسر چند باشی بند سیم و بند زر گر بریزی بحر را در کوزه‌ای چند گنجد قسمت یک روزه‌ای	18.
Harislerin göz testileri dolmadı gitti; sedef, elde ettiğini yeter bulmadıkça inciyle dolmadı. Kimin elbisesi bir aşk yüzünden yırtıldıysa. hırstan, ayıptan tamamiyle arındı o. Sevin a sevdası güzel aşkımız bizim; a bütün illetlerimizin hekimi bizim.	Hârislerin göz testisi dolmadı. Sedef kânî olmayınca inci ile dolmadı. ⁵⁴³ Kimin ki aşktan elbisesi cân olursa o hırstan bütün ayıplarını temizledi. Ey bizim sevdası güzel aşkımız! Sevinçli ol. Ey bizim bütün hastalıklarımızın hekimi,	کوزه‌ای چشم حریصان پر نشد تا صدف قانع نشد پُر دُر نشد هر که را جامه ز عشقی چاک شد او ز حرص و عیب کلی پاک شد شاد باش ای عشق خوش سودای ای طیب جمله ^{۵۴۶} علت‌های ما	19.
A bizim ululanmamızın, böbürlenmemizin ilâcı, a Eflatun'u muz, Câlinos'umuz bizim.	Ey bizim kibir ve azametimizin ilâcı, ey bizim Eflatun'umuz. Ey bizim Calinus'umuz olan sen!	ای دوای نخوت و ناموس ما ای تو افلاطون و جالینوس ما	20.
			21.
			22.
			23.
			24.

⁵⁴⁰ [4] Maarif ve Hakâyık-ı emanete dalanlara o eman ne kadar geniş olsa kanmaz bilakis bu rızıktan mahrum olanların da saatleri yıllar gibi bir türlü geçmez ve neşesiz zevksiz kıvrır durur; nasıl ki aklıktan dakikalar geçmez.

⁵⁴¹ [5] Ham: bir kâmil elinden irfan terbiyesi görmeyen.

⁵⁴² Kur'an-ı Kerim, Tâhâ, 47. : Ona gidin ve şöyle deyin: "Şüphesiz biz Rabbinin elçileriyiz. İsrail oğullarını (serbest bırak ve) bizimle gönder. Onlara işkence etme. Sana Rabbinin katından bir mucize getirdik. Selam, doğru yola uyanlara olsun."

⁵⁴³ [6] Güya Nisan da sedef bir iki katre içerse güzel inci olurmuş fazlası yoz ve leş imiş.

^{۵۴۴} جمله‌ای N+

^{۵۴۵} کلی - N

^{۵۴۶} جمله: جمله N

- Toprak beden aşk yüzünden göklerin yüzüne ağdı; dağ bile oynamaya koyuldu, çevikleşti. Ey âşık, aşk Tur dağımın canı oldu; Tur sarhoş oldu, Mûsâ yıkıldı gitti.
- Solukdaşım dudaklarına eş olsaydım, ney gibi ben de söylenesi sözleri söylerdim.
- Bir dildeşten ayrılan kişi, yüzlerce nağmesi bile olsa dilsiz olur gider.
- Gül solup gül bahçesi sarardı mı, bundan böyle bülbülden başından geçenleri duyamazsın.
- Her şey sevgilidir, âşıkça bir perde; diri olan sevgilidir, âşıkça bir ölü.
- Kimin aşka meyli yoksa kanatsız bir kuşa döner; eyvahlar olsun ona.
- Sevgilimin ışığı önde, artta olmadıkça nasıl önü ardı akıl edeyim ben?
- Aşk bu sözün söylenmesini ister; ayna gammaz olmaz da ne olur?
- Aynan, biliyor musun, neden gammaz değil? Yüzünden toz, pas
- Toprak beden, aşktan dolayı göklere gitti, dağ oynamaya kalkıştı, çevik oldu.
- Ey âşık! Aşk, (Tur)un⁵⁴⁷ canı oldu, Tur sarhoş ve Musa düşüp bayıldı.⁵⁴⁸
- Kendi solukdaşım-en yakın arkadaşım- ile çift olsa idim, ney gibi bende söylenecek şeyleri söyledim.
- Her kimse dilde senden ayrı düştü, yüz türlü nağme bilse bile dilsizdir.⁵⁴⁹
- Gül solup da gül mevsimi geçince ondan sonra bülbülün başından geçenleri işitemezsin.
- Her şey maşuktur, âşık bir perdedir. Yaşayan maşuktur, âşık ölüdür.
- Herhangi kimsenin aşktan pervası yok ise o kanatsız kuş gibidir, vah ona!
- Sevgilimin nuru önümde ardımda olmadıkça evvel ve ahir benim nasıl aklım başımda olur.
- Aşk bu sözün harice fırlayıp bayılmasını ister, ayna gammaz olmaz da ne olur.[3].⁵⁵⁰
- Aynan, bilir misin neden gammaz değildir, ondan dolayı ki pası yüzünden
- جسم خاك از عشق بر افلاك شد
كوه در رقص آمد و چالاك شد
- عشق جان طور آمد عاشقا
طور مست و خرّ موسى صاعقا
- بالب دمسا ز خود گر جفتمی
همچونی من گفتنیها گفت می
- هر كه او از هم زبانی شد جدا
بی زبان شد گر چه دارد صد نوا
- چون كه گل رفت و گلستان در
گذشت
- نشوی ز آن پس ز بلبلسر گذشت
- جمله معشوق است و عاشق
پرده ای
- زنده معشوق است و عاشق
مُرده ای
- چون نباشد عشق را پروای او
او چو مرغی ماند بی پروای او
- من چگونه هوش دارم پیش و پس
چون نباشد نور یارم پیش و پس
- عشق خواهد کین سخن بیرون بود
آینه غماز نبود چون بود
- آینه ات دانی چرا غماز نیست
زانکه زنگار از رُخش مُمتاز نیست

⁵⁴⁷ [1] Tur: Hz. Musa'nın münacata çıktığı dağdır ki orada Tanrı ile konuştu, Tanrı'nın tecellisinden Tur parçalandı, Musa düştü bayıldı.(Tur)Türkçede dağ demektir.

⁵⁴⁸ Kur'an-ı Kerim, A'râf, 7/143. Ayetin bir bölümü: "Rabbi dağa tecelli edince onu darmadağın ediverdi. Mûsâ da baygın düştü."

⁵⁴⁹ [2] Dildaş: İkişi bir lisan konuşan hemşehrilerdir.

⁵⁵⁰ [3] Gammaz: Kovucu, bir yerden bir yere söz götüren gizli sözü başkasına söyleyen meydana çıkarıcı.

silinmemiş, arınmamış
da ondan.

silinmemiştir.

**PÂDİŞÂHIN,
HASTA
HALAYIĞA ÂŞIK
OLMASI ONU
İYİLEŞTİRMEYE
SAVAŞMASI**

**HİKÂYE: PADİŞAHIN
BİR HALAYIĞA ÂŞIK
OLMASI, PADİŞAHIN
ONU ALMASI,
HALAYIĞIN
HASTALANMASI, ONU
İYİ ETMEK
HUSUSUNDA
PADİŞAHIN TEDBİRİ**

A dostlar, bu hikâyeyi
dinleyin; gerçekte
bizim hâlimizi anlatır
bu.

Ey dostlar bu hikâyeyi
dinleyiniz ki hakikatte o
bizim bu günkü halimizdir.

حکایت عاشق شدن پادشاه بر
کنیزکی و خریدن پادشاه او را
و رنجور شدن کنیزک و تدبیر
شاه در معالجه او^{۵۵۱}

بشنوید ای دوستان این داستان
خود حقیقت نقدِ حال ماست آن

35.

Bundan önceki
zamanda bir pâdişâh
vardı; hem dünyâ
pâdişâhlığını elde
etmişti, hem din
pâdişâhlığını.

Bundan evvel bir padişah var
idi, o hem dünya hem din
saltanatına malik idi.

بود شاهی در زمانی پیش ازین^{۵۵۲}
مُلکِ دنیا داشت^{۵۵۳} او هم مللکِ دین

36.

Tesadüf bu ya,
pâdişâh günün birinde
yakınları ile,
avlanmak için atına
bindi.

Nasılsa padişah bir gün
hususî adamlarıyla av için
hayvana binmişti.

اتفاقاً شاه رُوزی شد سُوار
با خواص خویش از بهرِ شکار

37.

Ana caddede bir
halayıkcağız gördü, o
halayıkçığa kul köle
kesildi.

Padişah caddede bir halayık
gördü, padişah o halayığın
kölesi oldu.

یک کنیزک دید شه بر شاهراه
شد غلام آن کنیزک پادشاه

38.

Can kuşu kafeste
çırpınmaya
koyulmuştu; mal mülk
verdi, o halayıkcağızı
satın aldı.

Can kuşu kafeste çırpınmaya
başladı, mal verdi o halayığı
satın aldı.

مُرغِ جانش در قفس چون می طپید
داد مال و آن کنیزک را خرید

39.

Onu aldı, muradına
erdi ama kader bu ya,
halayıkcağız
hastalandı.

Onu alıpta arzusuna nail
oldu, fakat kazara o halayık
hastalandı.

چون خرید او را و برخوردار شد
آن کنیزک از قضا بیمار شد

40.

Hani birinin eşeği
vardı da palanı yoktu;
derken palan buldu,

Birisinin eşeği varmış fakat
palanı yokmuş, palanı ele
geçirmiş bu sefer eşeği kurt

[6a] آن یکی خر داشت^{۵۵۴} پالانش
نبود

41.

^{۵۵۱} حکایت عاشق شدن پادشاه بر کنیزکی و خریدن پادشاه او را و رنجور شدن کنیزک و تدبیر شاه در معالجه او : عاشق شدن پادشاه بر کنیزک

رنجور و تدبیر کردن شاه در صحت او NK

^{۵۵۲} ازین : از این K

^{۵۵۳} داشت : بودش K

^{۵۵۴} و N +

fakat eşeği kurt kaptı.

kapmış.

یافت پالان گرگ خَر را در رُبود

Hani testisi vardı da
su elde edemiyordu;
suyu bulunca da testi
kırıldı.

Pâdişâh, sağdan
soldan hekimleri
toplattı; dedi ki:
İkimizin canı sizin
elinizde.

Benim canım bir şey
değil; canımın canı o.
Dertliyim, yaralıyım,
dermânım o.

Canıma kim derman
bulursa definemi de
aldı gitti, incimi de,
mercanımı da.

Hekimlerin hepsi,
canımızla oynayalım,
berâberce düşünelim;
berâberce bir karara
varalım.

Bizim her birimiz
âlemin bir Mesih'idir;
elimizde her derde bir
merhem Vardır dedi.

Daldılar da Tanrı
isterse demediler;
Tanrı da onlara
insanın aczini
gösterdi.

Tanrı isterse sözünü
söylemediler
dememden maksat,
gönül kapalılığını
anlatmak; yoksa eğreti
bir hâl olan
“inşâallâh” sözünü
unuttuklarını anlatmak

Birisinin ibriği⁵⁵⁵ varmış
fakat suyu elde edememiş,
suyu bulmuş ama ibriği
kırılmış.

Padişah sağdan soldan
hekimleri topladı dedi ki:
Her ikimizin hayatı da sizin
elinizdedir.

Benim canım kolaydır asıl
canımın canı odur, ben dertli
hastayım dermanım odur.

Her kim benim canıma
derman ederse benim inci ve
mercanımı-atiye ve ihsanımı-
o aldı.

Hepsi birden dediler ki: Can
feda edelim, fikirlerimizi
toplayıp tedavide iştirak
eyleyelim.

Bizim her birerlerimiz cihan
mesihasıdır.⁵⁵⁷ Her hastalığın
ilacı bizim elimizdedir.

Kibirlerinden Allah isterse –
İnşallah- demediler,
insanların yürek katılığı ve
mağrurluğu.

Yoksa yalnız –inşallah-
demek değildir o arızı bir
haldir.⁵⁵⁸

كوزه بودش آب می نامد به دست
آب را چُون یافت خود کوزه
شکست

شه طیبیان جمع کرد از چپ و
راس
گفت جان هر دو در دست
شماس

جان من سهلست و جان⁵⁵⁶ جانم
اوست
دردمند و خستهام در مانم اوست

هر که درمان کرد مَر جان مرا
بُرد گنج و دُر و مَر جان مرا

جمله گفتندش که جان بازی کنیم
فهم گرد آریم و انبازی کنیم

هر یکی از ما مسیح عالمیست
هر الم را در کف ما مرهمیست

گر خُدا خواهد نگفتند از بَطَر
پس خُدا بنمودشان عجز بشر

ترك استثنا مُرادم قسوتیست
نی همین گُفتن که عارض حالتیس

⁵⁵⁵ [1] İbrik: Ucu emzikli toprak destidir.

⁵⁵⁶ سهلست و جان : سهلستجان NK

⁵⁵⁷ [2] Mesîha: Hz. İsa'dır. Ölülerini dirilttiği için en sadık hekimlerin piri sayılır.

⁵⁵⁸ Kur'an-ı Kerim, Kehf, 23-24. : Hiçbir şey hakkında sakın “yarın şunu yapacağım” deme! Ancak, “Allah dilerse yapacağım” de. Unuttuğun zaman Rabbini an ve “Umarım Rabbim beni, bundan daha doğru olana ulaştırır” de.

değil.

Nice “inşâallâh” demeyen var ki canı»
“inşâallâh” a eş olmuştur.
Îlâç olarak ne verdilerse, ne biçim tedâviye başvurdularsa hastalık arttı, dilek ele girmedi.

O halayıkçağız hastalıktan kıla döndü; pâdişâhın gözü de kanlı yaşlarla bir ırmak kesildi.

Kader bu ya; sirkencübün safrayı artırdı; bâdemyağı peklik meydana getirdi.

Halîleden peklik peydahlandı, ferahlık gitti; su, nefit gibi ateşe yardımcı oldu.

HALAYIKÇAĞIZI İYİLEŞTİRMEDE HEKİMLERİN ACİZLERİNİN BELİRMESİ, PÂDİŞÂHIN TANRI TAPISINA YÜZTUTMASI, RÛYÂDA BİR ERENİ GÖRMESİ

Pâdişâh hekimlerin âciz kaldıklarım görünce’ yalınayak

[5a]Hey nice İnşallah’ı diliyle söylemeyen vardır ki onun canı (İnşallah) ile eş olmuştur.

Îlaç ve tedavi nevi’nden her ne yaptılarsa hastalık arttı hacet kabul olmadı.

O halayık hastalıktan kıl gibi oldu. Kazara sirkencübün safrayı arttırdı.

Badem yaşı da kuruluk tesir gösterdi. Kara helile ile kabız oldu.

Sürgünlük geçti, su nefit gibi ateşin yardımcısı oldu.

HALAYIĞIN TEDAVİSİ HUSUSUNDA HEKİMLERİN ACİZLİKLERİ PADIŞAHA BELLİ OLMASI VE PADIŞAHIN TANRI DERGÂHINA YÜZ TUTMASI VE PADIŞAHIN BİR VELİYİ İLAHİYİ RÛYADA GÖRMESİ

Padişah o hekimlerin aciz kaldıklarım görünce yalınayak mescit cihetine

ای بسا^{۵۵۹} ناورده استشنا به گفت جان او با جان استشناست جفت

هر چه کردند از علاج و از دوا گشت رنج افزون و حاجت نازوا

آن کنیزک از مرض چون موی شد چشم شه از اشک خون چون جوی شد

از قضا سرکنگبین صفرا فزود^{۵۶۰} زوغن بادام خشکی می نمود^{۵۶۱}

از هلیله قبض شد اطلاق رفت آب آتش را مدد شد همچو نفت

آن یکی خیر داشت^{۵۶۲} پالانش نبود یافت پالان گرگ خیر را در رُود

ظاهر شدن عجز حکیمان از معالجه کنیزک بر پادشاه و روی آوردن پادشاه به درگاه خداوند و در خواب دیدن پادشاه^{۵۶۳} ولی را

شه چو عجز آن حکیمان را بدید پا برهنه جانب مسجد دوید

^{۵۵۹} بسا : بسی N

^{۵۶۰} فزود : نمود N

^{۵۶۱} فزود : نمود N

^{۵۶۲} و N +

^{۵۶۳} درگاه خداوند و در خواب دیدن پادشاه: درگاه خداو خواب دیدن شاه N

mescide koştı.

koştı.

Mescide girdi,
mihraba yöneldi;
secde yeri, pâdişâhın
gözyaşıyla su içinde
kaldı.

Battığı yokluk
denizinden çıkıp
kendine gelince
hamdetmek, duâ
etmek için bir hoşça
dilini açdı da

Dedi ki: Ey en
aşağılık bağış, dünyâ
mülkü olan, ben ne
diyeyim? Zâten
gizlileri de bilirsin
sen.

Boyuna dileklerimize
sığmak olan, bir kere
daha yolu yitirdik biz.
Fakat içinde ne varsa
ben bilirim ama, gene
de sen onları dile
getir, meydana dök
dedin.

Pâdişâh candan
çoşunca bağışlama
denizi de çoşup
köpürdü.

Ağlarken pâdişâhı
uyku bastırıldı; rüyada
gördü ki bir pir yüz
göstermiş.

Pâdişâha, a pâdişâh
dedi, müjde, dileğin
kabûl oldu; yarın sana
bir garip gelirse
bizdendir o.

Gelirse, işinin ehli bir
hekimdir o; gerçek bil
onu; emindir çünkü,
gerçektir o.

Mescide gidip mihrap
tarafına yöneldi, secde yeri
padişahın gözyaşından
sırsıklam oldu.

Hakta faniliğin
dalgınlığından kendine
geldiğinde meth ve sena
hususunda hoş bir tarzda
ağız açtı şöyle ki:

Ey en az bahşişi dünya
mülkü olan Tanrım, ben ne
söyleyeyim sen gizlileri
bilirsin.

Ey hep dileklerde
sığıncağımız, biz bu seferde
yolu yanıldık.
Ama sen dedin ki ben gerçi
senin gizlilerini bilirsem de
sen yine bunları meydana
çıkars.⁵⁶⁵

Padişah da can evinin
ortasından derin inilti
çıkarcınca ihsanı ilahi denizi
çoşmaya başladı.

Ağlama esnasında uykuya
daldı Rüyasında bir pir
göründü.

Dedi ki: Ey Padişah müjde
hacetlerin kabuldür, yarın bir
yabancı gelirse o bizdendir.

O gelen hazık hekimdir, onu
doğru bil çünkü o emin,
gerçek erenlerdendir.

رفت در مسجد سُوی محراب سُشد
سجده گاه از اشکِ شه پر آب سُشد

57.

چُون به خویش آمد ز عَرَقَابِ فنا
خوش زبان بُگشاد در مَدَح و
ثَنًا^{۵۶۴}

58.

کای کمینه بخششات مُلکِ جهان
مَن چه گویم چُون تُو می دانی
نَه_____

59.

ای همیشه حاجت مَما را پناه
بارِ دیگر ما غلط کردیم رَاه

60.

لیک گُفتی گر چه می دانم سِرت
زود هم پیدا کُنش بَرِ ظاهرت

61.

چون بر آورد از میان جان خروش
اندر آمد بحرِ بخشایش به جوش

62.

در میان گریه خوابش در رُبود
دید دَر خواب او که پیری رو نمود

63.

گُفت ای شه مُژده حاجاتت
رواس_____ت
گر غریبی آیدت فردا ز ماست

64.

چُون که آید او حکیمی حاذقست
صادقش دان کو آمین و صادقست

65.

^{۵۶۴} ثنا: دعا K

⁵⁶⁵ Kur'an-ı Kerim, A'râf, 55. : Rabbinize alçak gönüllüce ve için için dua edin. Çünkü O, haddi aşanları sevmez.

- İlâcında, hiç bir bağla
bağlanmayan sihri
gör; varlığında Tanrı
gücünü seyret.
O sözleşme çağı
geldiçattı; sabah oldu;
güneş yıldızlan yakıp
yandıran, doğudan
göründü mü,
Pâdişâh, pencerenin
önüne oturdu; gizlice
kendisine
gösterdiklerini görmek
için beklemeye
koyuldu.
Derken bir de gördü ki
üstün, hünerle
dopdolu bir kişi
geliyor; gölge içinde
bir güneş sanki.
Uzaktan, yeniay gibi
gelmedeydi; hayâl
gibi hem yoktu, hem
vardı.
Hatırdaki hayâl de
yoka benzer; sen
dünyâyı, bir hayâlde
yürüyüp gider gör.
Dünyâdakilerin
barışları da bir hayâlde
dayanmada, savaşları
da. Övünmeleri de bir
hayâl ucundan,
yerinmeleri de.
Erenlere tuzak olan o
hayâlde, Tanrının
gül bahçesindeki ay
yüzlülerinin ışıklarının
vuruşudur ancak.
Pâdişâhın, rüyada
gördüğü hayâl
konuğun yüzünde
belirip durmadaydı.
- İlacında kati sihir⁵⁶⁶
görürsün. Mizacında da
kudreti ilahiye müşahede
eylersin.
Vade zamanı gelip gündüz
olduğunda güneş doğu
tarafından yıldız yakıp
gündüze çevirdiğinde
- Padişah o rüyada kendini
gösterdikleri zatı görmek
için pencerede bekliyordu.
- [6a]Bir de faziletli,
sermayeli bir kimse gördü ki.
Gölge ortasında beliren bir
güneş gibiydi.
- Uzaktan hilal gibi erişti.
Hayal gibi hem var hem yok
gibi.
- Ruhumuzda yok gibi bir
hayal var, fakat o hayal
üzerine kurulmuş koca bir
âlem var ki.
Onlar barışıkları da cenkleri
övünmeleri de utanmaları da
hep hayal üzeredir.
- Evliyaullah'ın tutuldukları
hayalet tuzakları tanrı
bahçelerindeki ay
çehrelilerin vuran akisleridir.
- İmdi padişahın rüyada
müşahede eylediği hayal de
o misafir pirin çehresinde
kendini gösterdi.
- در علاجش سحرِ مطلق را ببین
در مزاجش قُدرتِ حق را ببین
چون رسید آن وعده‌گاه و روز شد
آفتاب از شرق اختر سوز شد
بود اندر منظره شه مُتظر
تا ببیند آن چه بُمودند سر
دید شخصی فاضلی پُر مایه‌ای
آفتابی در میانِ سایه‌ای
می رسید از دُور مانندِ هلال
نیست بُود و هست بر شکلِ خیال
نیست و ش باشد خیال اندر روان
تو جهانی بر خیالی بین روان
بر خیالی صلحشان و جنگشان
وز خیالی فخرشان و ننگشان
آن خیالاتی که دام اولیاست
عکس مه رویان بُستان خداست
پس خیالی را که^{۵۶۷} شه در خواب
دید
در رُخ مهمان همی آمد پدید
66.
67.
68.
69.
70.
71.
72.
73.
74.

⁵⁶⁶ [1] Sihir: Cadılık, gözbağcılık derler birtakım hile ve hud'adan ibarettir; bazı eşyanın havâsını bilerek avama acip garip şeyler gösterirler. Pek müteessir fevkalade şeylere de derler.

^{۵۶۷} پس خیالی را که: آن خیالی که NK

- Pâdişâh, perdecilerin bulunduğu yere dek yürüdü; o gayb 'âleminin konuğunun tapısına vardı. İkisi de yüzgeçlik öğrenmiş, birbirine tanış olmuş tek bir denizdi; iki can da dikilmeden birbiriyle birleşmiş, bir olmuştu. Pâdişâh, sevgilim senmişsin, o değil. Fakat dünyâda iş, işten meydana gelir dedi. Dedi ki: sen bana Mustafâ'sın, bense Ömer'im sanki sana hizmet için belime kemer kuşandım.
- Mabeynciler yerine padişah kendi koştu ve o gaipten gelen konuğun huzuruna gitti. Her iki deniz birbirine talep çıkma meşk ettiler.⁵⁶⁹ Her iki can dikişsiz birbirine merbut oldular. Padişah benim asıl sevgilim sensin o değildir, fakat dünyada iş işten çıkar.⁵⁷⁰ Ey aziz sen bana Hz. Mustafa gibisin ben de sana Ömer'im, senin hizmetin uğrunda belime gayret kemeri bağlamışım dedi.
- BAŞARI VEREN TANRI'DAN, BÜTÜN HALLERDE EDEBİ GÖZETMEK İÇİN BAŞARI DİLEMEK, EDEPSİZLİKTE BULUNMANIN, EDEPSİZLİĞİN KÖTÜLÜKLERİ VE ZARARLARI**
Tanrı'dan edebi gözetmek için başarı dileyelim: edepsiz, Tanrının lütfundan mahrum kalmıştır. Edepsiz, yalnız kendine kötülük
- MUVAFFAKİYETLER EFENDİSİ TANRI TEÂLÂ'DAN MUVAFFAKİYET VE BÜTÜN AHVALDE EDEBE RİAYET NİYAZ EYLEMEK VE EDEP VE TERBİYESİZLİK ZARARLARININ VAHAMETİ HAKKINDADIR**
Tanrıdan edebe muvaffak olmak dilerim, edebi olmayan Tanrı'nın lütfundan mahrumdur. Edebi olmayan yalnız kendine kötülük etmiş
75. شه به جای حاجیان در پیشش^{۵۶۸} رفست پیش آن مهمانِ غیبِ خویش رفت
76. هر دو بحری آشنا آموخته هر دو جان بی دوختن بر دوخته
77. گفت معشوقم تو بودستی نه آن لیک کار از کار خیزد در جهان
78. ای مرا تو مُصطفی من چون عمر از برای خدمتت بندم کمر
79. شه چو عجز آن حکیمان را بدید پا برهنه جانب مسجد دوید
- از خداوند ولی التوفیق در خواست توفیق و^{۵۷۱} رعایت ادب در همه حالها و بیان کردن وخامت ضررهای بی ادبی^{۵۷۲}
80. از خدا جویم توفیق ادب بی ادب محروم گشت^{۵۷۳} از لطف رب
81. بی ادب تنها نه خود را داشت بد

^{۵۶۸} در پیشش: فا پیش NK

⁵⁶⁹ [1] Farisi olan (aşına) hem denizde yüzmek hem de bildiğimiz aşinalık yekdiğeriyle tanışıp konuşmadır ki Türkçeye tamamıyla çıkmaz.

⁵⁷⁰ [2] Yani bir iş başka bir işin zuhuruna sebep olur hatıra getirir.

^{۵۷۱} در خواست توفیق و: در خواستن توفیق N

^{۵۷۲} از خداوند ولی التوفیق در خواست توفیق و رعایت ادب در همه حالها و بیان کردن ضررهای بی ادبی: - K

^{۵۷۳} گشت: شد N

- etmez; bütün çevreye ateş salar.
Tanrı sofrası, alışveriş, pazarlıksız, parasız pulsuz gelip durmadaydı.
- Mûsâ'nın kavmi içinden birkaç kişi, edepsizcesine, nerde sarmısak, hani mercimek dediler.
Gökten sofraya gelmez oldu, ekmeği eksildi; bize de ekin ekmeği, bel belleme, orak sallamak zahmeti kaldı.
- Sonra İsa şefaât etti; Tanrı gene sofraya yolladı; tabak tabak ganimetler gönderdi. Küstahlar gene edebi terkettiler, dilenciler gibi sofradan artanları, aşırıdılar.
- İsâ onlara yalvardı; bu, boyuna gelir, yeryüzünden eksik olmaz;
- Ulu bir kişinin sofrası başında, ona karşı kötü zanda bulunmak, harisliğe kalkışmak küfürdür, dedi.
O rahmet kapısı, bu görmedik yoksul suratlıların tamahları, hırsları yüzünden gene kapandı onlara.
- olmaz, belki bütün afakı ateşe vurmuş olur.
Alışverişsiz dedikodusuz Tanrı sofrası gökten iniyordu.
- Musa kavmi içinde birkaç kimse terbiyesizce "hani sarımsak, mercimek"⁵⁷⁵ dediler.
- Ondan sonra gökyüzünün sofrası ekmeği kesildi, şimdi bize ekmeği, bel belleme orak sallama kaldı.
- Yine İsa şefaât edince Cenabı hak yemek sofrası, tabaklarda ganimet gönderdi.⁵⁷⁷
- [7a]Yine küstahlar edebi terk ederek sofrada yemek artığı aşırıdılar.
- Hz. İsa bunlara yalvardı. Bu devamlı yeryüzünden kalkmaz.
- Su-i zan etmek, hırs göstermek büyükler sofrası huzurunda küfran-ı nimet sayılır dedi.
- O dilenci suratlı korkaklardan dolayı onlara o rahmet kapısı kapandı.
- بلکه آتش در همه آفاق زد
مایده از آسمان در می رسید
بی شری و بیع و بی گفت و شنید^{۵۷۴}
- در میان قوم موسی چند کس
بی ادب گفتند کوسیر و عدس^{۵۷۵}
- مُنقطع شد خوان و نان^{۵۷۶}
آسمانماند رنج زرع و بیل و داس_____مان
- باز عیسی چون شفاعت کرد حق
خوان فرستاد و غنیمت بر طبق
- باز گستاخان ادب بگذاشتند
چون گدایان زله‌ها برداشتند
- کرده عیسی لابه^{۵۷۸} ایشان را که
ای_____ن
- دایم است و کم نگردد از زمین
- [6b] بد گمانی کردن و حرص
آوری
- کفر باشد پیش خوان مهتری
- زان گدا رویان نادیده ز آرز
آن در رحمت بر ایشان شد فراز
- 82.
- 83.
- 84.
- 85.
- 86.
- 87.
- 88.
- 89.

^{۵۷۴} شری و بیع و بی گفت و شنید: صداع و بی فروخت و بی خرید N

⁵⁷⁵ Kur'an-ı Kerim, Bakara, 2/61. Ayetten bir bölüm: Hani, "Ey Mûsâ! Biz bir çeşit yemeğe asla katlanamayız. O halde, bizim için Rabbine yalvar da, o bize yerden biten sebze, kabak, sarımsak, mercimek, soğan versin" demiştiniz."

^{۵۷۶} خوان و نان: نان و خوان N

⁵⁷⁷ Kur'an-ı Kerim, Mâide, 114. : Meryem oğlu İsa, "Ey Allah'ım! Ey Rabbimiz! Bize gökten bir sofraya indir ki; önce gelenlerimize (zamanımızdaki dindaşlarımıza) ve sonradan geleceklerimize bir bayram ve senden (gelen) bir mucize olsun. Bizi rızıklandır. Sen rızıklandırılanların en hayırlısıdır" dedi.

^{۵۷۸} کرده عیسی لابه: لابه کرده عیسی NK

Zekât verilmeyince
bulut gelmez, yağmur
yağmaz; zinâ
yüzünden de etrafa
vebâ yayılır.

Sana karaltılardan,
gamdan ne çökerse,
korkusuzluktan,
küstahlıktan belirir,
çöker.

Kim dostun yolunda
korkusuzca yürürse
erlerin yollarını vurur;
adam değildir o.

Şu gök, edep
yüzünden ışıklarla
dopdolu bir hâle
gelmiştir; melek, edep
yüzünden suçtan
arınmıştır, temiz
olmuştur.

Güneşin tutulması,
küstahlık
yüzündendir. Azâzîl,
küstahlığı, pervâsızlığı
yüzünden kapıdan
sürülmüştür.

PÂDİŞÂHIN, RÛYÂSINDA KENDİSİNE GÖSTERDİKLERİ ERENLE BULUŞMASI

Kollarını açtı da
bağrına bastı onu; aşk
gibi gönlüne aldı,
canına soktu onu.

Elini, alnını öpmeye,
oturduğu yeri, geldiği
yolu sormaya
koyuldu.

Sora soruştura tâ
başköşeye çekti onu;
sabrettim amma dedi,
sonunda da bir define
elde ettim.

Zekâtı vermeyince yağmur
yağmaz, zinadan dolayı dahi
o tarafa veba yayılır.

Senin içine her ne zaman bir
kasvet birikir çökerse,
pervasızlığından
küstahlığından ileri gelir.

Kim dost yolunda
pervasızlık ederse o kimse
erlerin yolunu vurucudur
namert odur.

Edepten dolayı bu felek nura
gark olmuştur. Yine edepten
dolayı melekler masum ve
tertemiz oldular.

Küstahlıktan dolayı güneş
tutulması vuku oldu.
Cüretkârlığından dolayı
şeytan kapıdan kovuldu.

RÛYADA GÖSTERİLEN VELİYULLAH İLE PADİŞÂHIN GÖRÜŞMESİ

Kollarını açıp onu kucakladı,
aşk gibi gönlüne canı içine
aldı.

Elini alnını öpmeye
makamından ve tarikinden
sormaya başladı.⁵⁸⁰

Sora sora sadra kadar çekti⁵⁸¹
ve dedi ki: “Akıbet
sabriyesinde defineyi
buldum.

ابر برناید پی مَنعِ زکات
وز زنا اُفتد وبا اندر جهات
90.

هر چه بر تو آید از ظلمات و غم
آن ز بی‌باکی و گستاخیست هم
91.

هر که بی‌باکی کند در راه دوست
رهزن مردان شد و نامرد اوست
92.

از ادب پُر نور گشته است این فلک
وز ادب معضوم و پاک آمد ملک
93.

بد ز گستاخی کُسوفِ آفتاب
شد عزیزی ز جُرات ردِّ باب
94.

ملاقاتِ پادشاه با آن ولی که در
خوابش نموده بودند⁵⁷⁹

دست بُگشاد و کنارانش گرفت
همچو عشق اندر دل و جان
گرفت
95.

دست و پیشانیش بُوسیدن گرفت
از مقام و راه پُرسیدن گرفت
96.

پُرس پُرسان می کشیدش تا به
ص_____ 97.
گفت گنجی یافتم آخر به صبر

⁵⁷⁹ نموده بودند: نمودند K

⁵⁸⁰ [1] Memleketinden ve yolculuk ahvalinden sormak manasında gelir.

⁵⁸¹ [2] Sadr: göğüs, sine otağın en yüksek yeri büyükler oturur.

Dedi ki: Ey Tanrı ışığı, ey gamı, gussayı gideren, ey “Sabır, genişliğin anahtarındır, sözüne mânâ kesilen. Seninle buluşmak, her sorunun cevabıdır; zorluk, söylemeden, dile gelmeden, senin yüzünden çözülür gider.

Gönlümüzde ne varsa hepsine de tercemansın sen; ayağı balçığa kakılanın elinden tutansın sen. Merhaba ey seçilmiş, ey Tanrı’dan râzı olmuş, onun râzılığını kazanmış er; sen yittin mi kaza gelir çatar, genişlik, daralır gider. Sen, toplumun ulususun; seni özlemeyen aşağılaşır; bundan vazgeçmezse vay hâline.

O meclis bitince, o kerem sofrası kalkınca elini tuttu, hareme götürdü onu.

**PÂDİŞÂHIN
HASTAYI
GÖRMESİ İÇİN
HEKİMİ
GÖTÜRMESİ**

Hastanın hikâyesini, hastalığını anlattı; ondan sonra da onu, hastasının yanına götürdü.

Yine dedi ki ey nur-i ilahi ey hall-i müşkilat, ey (sabrı genişlemenin anahtarındır) kelam-ı ‘âlîsinin manası.

Ey zat-ı şerifinin didarın her sualin cevabıdır senin yüzünden müşkil konuşmaksızın dedikodusuz hallolur gider.⁵⁸³Senin yüzünden müşkil konuşmaksızın dedikodusuz hallolur gider.”⁵⁸⁴

[8a]Bizim günlerimizde olanların hepsine sen tercümansın, her ayağı çamura batanların elini tutan.

Merhaba ey mücteba ey murtaza⁵⁸⁵ sen kaybolursan heman kaza gelir dünya dar gelir.

Sen halkın efendisisin. Sen sana müştak olmayan bayağılaşmıştır, vazgeçmezse suratına şamar indirilir.

O meclis o ikram ziyafeti bertaraf olduktan sonra o zatın elini tutup hareme götürdü.

**PADİŞAHIN TABİB-İ
İLÂHİYİ HASTANIN
HALİNİ GÖRMEK
ÜZERE HAREME
GÖTÜRMESİ**

Padişah hastanın ve hastalığın hikâyesini anlatıp sonra hastanın yanına oturttu.

گفت ای نور^{۵۸۲} حق و دفع حرج
معنى الصبر مفتاح الفرج 98.

ای لقای تو جواب هر سؤال
مشکل از تو حل شود بی قیل و قال 99.

ترجمانی هر چه ما را در دل است
دست گیری هر که پایش در گل
است 100.

مَرَحَبَا يَا مُجْتَبَا يَا مُرْتَضَا
إِنَّ تَعَبَ جَاءَ الْقَضَاءِ ضَاقَ الْفَضَا 101.

أنت مولى القوم من لا يشتهي
قد ردى كلاً لئن لم يتنه 102.

چون گذشت آن مجلس و خوان
کرم
دست او بگرفت و بُرد اندر حرم 103.

بردن پادشاهطیب را بر سر بیمار
تا حال او را ببیند^{۵۸۶}

قُضَّهَای رنجور و رنجوری بخواند
بعد از آن در پیش رنجورش نشاند 104.

^{۵۸۲} نور : هدیه N

⁵⁸³ Yazama eserde bu bölüm: “senin yüzünden müşkil konuşmaksızın dedikodusuz hallolur gider.” Kırmızı mürekkep ile yazılmıştır.

⁵⁸⁴ Yazma eserde bu kısım yeşil mürekkep ile yazılmıştır.

⁵⁸⁵ [1] Mücteba: seçme, güzide, halkın en iyisi, murtaza: herkesi memnun ve hoşnut eden

^{۵۸۶} بردن پادشاهطیب را بر سر بیمار تا حال او را ببیند: - K آن + N

105. Eren, hastanın yüzünü gördü, nabzını yokladı, idrarını muayene etti; hastalığının belirtilerini, sebeplerini dinledi. Dedi ki: Öbür hekimlerin verdikleri ilâçlar, hastalığı geçirmemiş, hastayı büsbütün yıkmış. Gönül hâlinden haberleri bile yok onların, ettikleri iftirallardan Allâh'a sığınırım.
- Hekim hastanın yüzünü rengini, nabzını görüp idrar muayenesi de yaptıktan sonra kezalele bu muayenenin alametlerini ve bunlara müteallik eşyayı da sorup dinledi. Ve dedi ki: 'O hekimlerin yaptıkları her nev' tedavi tamir değildir belki büsbütün viran etmişlerdir.
- رنگِ رُو^{۵۸۷} و نبض و قاروره بدید هم علاماتش هم اسبابش شنید
106. Gönül hâlinden haberleri bile yok onların, ettikleri iftirallardan Allâh'a sığınırım. Hastalığı gördü, gizli şey açıklandı ona; fakat gizledi, pâdişâha söylemedi. Hastalığı ne safradandı, ne sevdâdan. Her odunun kokusu dumanından duyulur.
- Hekim-i ilahi hastalığı gördü ve ona gizli şeyler keşf oldu, fakat gizledi ve padişaha söylemedi. Hastalığı safra ve sevdadan değildi⁵⁹⁰ her odunun kokusu dumanından zuhura gelir.
- گفت هر دارو که ایشان کرده‌اند آن عمارت نیست ویران کرده‌اند
107. Hastalığı gördü, gizli şey açıklandı ona; fakat gizledi, pâdişâha söylemedi. Hastalığı ne safradandı, ne sevdâdan. Her odunun kokusu dumanından duyulur.
- Onlar derûnun ahvalinden haberdar değillermiş. Körlüklerinden dolayı hepsinin aklı harice nazar etmiştir.⁵⁸⁸
- بی‌خبر بودند از حالِ دُرُون بود هوشِ جُمَلَه از کُورِ بُرُون^{۵۸۹}
108. Hastalığı gördü, gizli şey açıklandı ona; fakat gizledi, pâdişâha söylemedi. Hastalığı ne safradandı, ne sevdâdan. Her odunun kokusu dumanından duyulur.
- Hekim-i ilahi hastalığı gördü ve ona gizli şeyler keşf oldu, fakat gizledi ve padişaha söylemedi. Hastalığı safra ve sevdadan değildi⁵⁹⁰ her odunun kokusu dumanından zuhura gelir.
- دید رنج و کشف شد بر وی نهفت لیک پنهان کرد و با سلطان نگفت
109. Hastalığı gördü, gizli şey açıklandı ona; fakat gizledi, pâdişâha söylemedi. Hastalığı ne safradandı, ne sevdâdan. Her odunun kokusu dumanından duyulur.
- Hekim-i ilahi hastalığı gördü ve ona gizli şeyler keşf oldu, fakat gizledi ve padişaha söylemedi. Hastalığı safra ve sevdadan değildi⁵⁹⁰ her odunun kokusu dumanından zuhura gelir.
- رنجش از صفرا و از سودا^{۵۹۱} نبود بوی هر هیزم پدید آید ز دود
110. Hastalığı gördü, gizli şey açıklandı ona; fakat gizledi, pâdişâha söylemedi. Hastalığı ne safradandı, ne sevdâdan. Her odunun kokusu dumanından duyulur.
- Hekim-i ilahi hastalığı gördü ve ona gizli şeyler keşf oldu, fakat gizledi ve padişaha söylemedi. Hastalığı safra ve sevdadan değildi⁵⁹⁰ her odunun kokusu dumanından zuhura gelir.
- دید از زاریش کو زارِ دلست تن خوش است و او گرفتارِ دلست
111. Hastalığı gördü, gizli şey açıklandı ona; fakat gizledi, pâdişâha söylemedi. Hastalığı ne safradandı, ne sevdâdan. Her odunun kokusu dumanından duyulur.
- Hekim-i ilahi hastalığı gördü ve ona gizli şeyler keşf oldu, fakat gizledi ve padişaha söylemedi. Hastalığı safra ve sevdadan değildi⁵⁹⁰ her odunun kokusu dumanından zuhura gelir.
- عاشقی پیداست از زاری دل نیست بیماری چو بیماری دل
112. Hastalığı gördü, gizli şey açıklandı ona; fakat gizledi, pâdişâha söylemedi. Hastalığı ne safradandı, ne sevdâdan. Her odunun kokusu dumanından duyulur.
- Hekim-i ilahi hastalığı gördü ve ona gizli şeyler keşf oldu, fakat gizledi ve padişaha söylemedi. Hastalığı safra ve sevdadan değildi⁵⁹⁰ her odunun kokusu dumanından zuhura gelir.
- [9a]Aşığın hastalığı bütün hastalıklardan ayırır (aşk esrar-ı ilahinin (usturlabı) dir.⁵⁹²
- علتِ عاشق ز علت‌ها جداست عشقِ اُصطِرلابِ اسرارِ خداست
113. Hastalığı gördü, gizli şey açıklandı ona; fakat gizledi, pâdişâha söylemedi. Hastalığı ne safradandı, ne sevdâdan. Her odunun kokusu dumanından duyulur.
- Hekim-i ilahi hastalığı gördü ve ona gizli şeyler keşf oldu, fakat gizledi ve padişaha söylemedi. Hastalığı safra ve sevdadan değildi⁵⁹⁰ her odunun kokusu dumanından zuhura gelir.
- عاشقی گر زین سر و گر ز آن

^{۵۸۷} رُو: رُو K

⁵⁸⁸ [2] Bir nüshada (est'aizübillah mimma yeğtedün) onların iftirallarından Tanrıya sığınırım, der.

^{۵۸۹} بود هوشِ جُمَلَه از کُورِ بُرُون: اُسْتَعِيدُ اللّٰهَ مِمَّا يَفْتَرُونَ NK

⁵⁹⁰ [3] (safra) ve (sevda) kan irin gibi ifrazatı hakkında eski hekim ıstılahıdır.

^{۵۹۱} از صفرا و از سودا: از سودا و از صفرا N

⁵⁹² [1] Usturlap: Yerin, göğün burçlarını yıldızlarını şark ve garp sair hududunu gösteren eski nücum aletidir.

sonunda o yana kılavuzdur bize.	bizim için o tarafa kılavuzdur. ⁵⁹³	سرست عاقبت ما را بدان سر رهبرست	
Aşk anlatmak, bildirmek için, ne dersem diyeyim, asıl aşka geldim mi, o sözlerden utanır kalırım.	Aşkın şerhi ve beyanı zımında her ne söylersem aşk bahsine gelince o sözlerimden mahcup olurum.	هر چه گویم عشق را شرح و بیان چون به عشق آیم خجل باشم از آن	114.
Dilin anlatışı aydınlatır, aydınlatır ama, dile düşmeyen, söze gelmeyen aşk, daha da aydındır.	Lisanın tefsiri gerçi izah edicidir, fakat lisan vasıtalığı olmayarak aşk kendisi daha iyi aydınlatıcıdır.	گر چه تفسیر زبان روشن گریست لیک عشق بی زبان روشن ترست	115.
Kalem yazarak koşar gider ama aşka geldi mi, çatlar da kalakalır.	Kalem yazmak hususunda saatlidir ama aşk bahsine gelince kendi kendine çatlar parçalanır.	چون قلم اندر نوشتن می شتافت چون به عشق آمد قلم بر خود	116.
Akıl, aşkı anlatmada, eşek gibi balçığa saplandı, da yattı gitti; aşkı da, âşıklığı da gene aşk anlattı.	Aşkın şerhinde akıl çamura saplanmış eşek gibi yatarı kaldı. Aşk âşıklığın şerh ve izahını yine aşk söyledi.	عقل در شرحش چو خر در گِل بخفت	117.
Güneşe delil gene güneştir; sana delil gerekse ondan yüz çevirme.	Güneşin vücuduna delil yine güneş kendisidir, sana güneş için delil lazımsa güneşten yüz çevirme.	آفتاب آمد دلیل آفتاب گر دلیلت باید از وی رو متاب	118.
Gölge de onun bir izini verir; verir ama güneş, her solukta can ışığı salar.	Gerçi gölge dahi güneşin varlığından nişan verirse de güneş her anda hayat nuru bahş eyler kendini parlak gösterir.	از وی آر سایه نشانی می دهد شمس هر دم نور جانی می دهد	119.
Gölge, gece masalı gibi uykunu getirir; fakat güneş doğdu mu ay yarılır gider.	Gölge sana gece masalı gibi uyku getirir ama güneş doğuverince ay olanca nuruyla parlar “yani aşk güneşi başka ışığa delil ve izaha hacet bırakmaz”. ⁵⁹⁴	سایه خواب آرد تُرا همچون سمر چون بر آید شمس انشق القمر	120.
Zâten dünyâda güneş gibi eşi bulunmaz bir varlık yoktur; ölümsüz can güneşininse dünü yoktur, dolunmaz hiç.	Zaten Şems gibi garip-emsal-i nadir- cihanda bulunmaz, o hayat-ı bakiye Şems’i ki onun dünü bugünü yoktur –yani eyyam-ı merbut değildir. ⁵⁹⁵	خود غریبی در جهان چون شمس نیست شمس جنان باقیی کش ^{۵۹۶} آمس نیست	121.

⁵⁹³ [2] O cihet hakiki aşk bu cihet mecâzi aşk.

⁵⁹⁴ [3] (Eş-Şakkal kamer) ayet-i kerimesine işaretir ki () tefsirinde ayın en parlak neşretmesinden kinaye olduğunu yazar.

⁵⁹⁵ [4] Bir nüshada: Şems-i cân bâ kîst u ra ahsen nîst = Can güneşi bâkidir, gecesi olmaz.

^{۵۹۶} باقیی کش : باقیست او را N

- Dışarda da tektir güneş; fakat eşidini düşünmek mümkündür.
- Fakat esiri vareden güneşin benzeri ne zihinde vardır, ne dışarıda.
- Düşüncede nerde bir bucak ki o, düşünülün de benzeri, o bucağa sığsın?
- Şemseddin'in yüzünün bahsi geldi de dördüncü kat gökteki güneş bile başını çekti, gizlendi.
- Mâdem ki adı anıldı, lûtuflarından, nimetlerinden birazcığım anmak da gerek.
- Bu solukta Can, eteğime sarılmış, Yûsuf'un gömleğinin kokusunu duymuş.
- Yıllarca ettiğin, sürdürdüğün sohbet hakkıyçin diyor, o hoş hâllerden bir hâli olsun anlat, aç bize, söyle.
- Söyle de yer de gülsün, gök de. Akılla can ve gözse yüzlerce kat daha da fazla gülsün.
- Beni külfete sokma, sıkıştırma;
- Şems hariçte gerçi tektir ama onun emsalini tasvir – kalemlle, aletle, lisanla şeklini yapmak enikonu tarif eylemek- suretiyle kabildir.
- Ama kendisinden esir⁵⁹⁷ hâsıl olan Şems'in⁵⁹⁸ zihinde de hariçte de nazire olamaz.
- [10a]Onun zatını tasavvura sığdırmak kabil midir ki onun bir misli daha tasvire gelsin.
- Şemseddin'in didarı gibi gelince dördüncü kat güneşi başını içeri çekti battı.
- Onun adı yâd olununca onun ihsanlarında bazı remizlerin şerhi vacip oldu.
- Bu esnada can eteğimi bugün yakaladı. Çünkü bu senin gömleği kokusunu buldu.
- Yıllarca süren sohbet hakkı için o güzel hallerden tekrar bir hali söyle.
- Ki yer gök gülsün sevin sin akıl ruh ve gözde yüz derece daha neşeye dalsın (diyor).
- Dedim ki beni külfete sokma şimdi ben fanilik
- شمس در خارج اگر چه هست فرد می توان هم مثل او تصویر کرد
- لیک شمسیکه از و شد هست ائیر^{۵۹۹} نُبُودش
- در ذهن و در خارج نظیر
- در تصوّر ذاتِ او را گنج کُو تا در آید در تصوّر مثل او
- چون حدیثِ رُوی شمس الدین رسید
- شمس چارم آسمان سر در کشید
- واجب آید چون که آمد نام او شرح رمزی کردن^{۶۰۰} از انعام او
- این نفس جان دامنم بر تافتهست بُوی پیراهانِ یوسف یافتهست
- کز^{۶۰۱} برای حقِّ صُحبتِ سالها باز گو حالی از آن خُوش حالها
- تا زمین و آسمان خندان شود عقل و رُوح و دیده صد چندان ش
- لَا تُكَلِّفْنِي فَاِنَّي فِي الْفَنَاءِ كَلْتَأْفَهَامِي فَلَا أَحْصِي ثَنَاءَا
- 122.
- 123.
- 124.
- 125.
- 126.
- 127.
- 128.
- 129.
- 130.

⁵⁹⁷ [5] Esir: Âlemi doldurup bütün cisimlerin mesaetine taarruz eden bir cisim ki sadâ, hararet, zâhid.

⁵⁹⁸ [6] dipnot numarası verilmiş ançak dipnot yazılmamış.

^{۵۹۹} لیک شمسیکه از و شد هست ائیر : شمس جان کو خارج آمد از ائیر N

^{۶۰۰} کردن ~ رمزی K کردن : گفتن N

^{۶۰۱} کز : از N

⁶⁰² Yazma da bu bölüm: Yıllarca süren sohbet hakkı için o güzel hallerden tekrar bir hali söyle.

Ki yer gök gülsün sevin sin akıl ruh ve gözde yüz derece daha neşeye dalsın (diyor). Yeşil mürekkep ile yazılmıştır.

yokluktaım çünkü ben. Anlayışlarım bile dilsiz bir hâle geldi, övemiyorum bile onu. İster üstüne düşsün, ister güzel söylemeye çalışsın; ayık olmayanın söylediği söz, yerinde yaraşığında bir söz değildir.

Ben ne söyliyeyim, eşi dostu bulunmayan o sevgiliden ne anlatayım ki bir damarım bile ayık değil.

Bu ayrılığı, bu ciğer kanımı anlatmayı bırak şimdi; bir başka zamana bırak.

Can dedi ki: Doyur beni, açım çünkü tez ol, vakit keskin bir kılıç çünkü.

Ey arkadaşı, sūfi, vaktin oğludur; yarın demek, yol şartından değildir.

Yoksa sen sūfi bir er değil misin? Var olan, veresiye yüzünden yok olur gider.

Ona dedim ki: Sevgilinin sırrının kapalı, örtülü kalması daha hoş. Sen hikâyeye kulak ver, işi ondan anla.

Güzellere âit sözlerin, başkalarının sözleri arasında söylenmesi daha hoştur.

âlemindeyim, zihnim durakladı onun evsafımı sert edemem.

Ayık olmayan her ne söylerse ister tekellüf tabirler sarf etsin dilerse haddinden fazla zarafet satmaya kalkışsın münasebet düşmez.

Eşi nazîri olmayan o sevgilinin vasfında ben ne söylerim ki bir damarım bile ayık değildir.

Bu hicranın, bu ciğer kanı meselesinin şerhi bu zaman bırak başka bir vakte terk eyle.

Can dedi ki: beni doyur ben açım çabuk ol vakit keskin kılıçtır.

Arkadaşı! Sūfi bulunduğu vaktin aramidır, yarın sözü tarikat kaidesinden hariçtir.

Sen yoksa sūfi bir zat değil misin, ihmalvari yoka (yoğa) tahvil eder.

Ona dedim: Sevgilinin esrarını kapalı geçmek daha hoştur, artık sen hikâyeler hatminde kulak ver.

En iyisi odur ki: Güzeller esrarı başkasına müteallik söz arasında söylenmiş olsun.

كُلُّ شَيْءٍ قَالَهُ غَيْرُ الْمُفِيَقِ
إِنَّ تَكَلُّفًا وَتَصَالُفًا لَا يَلِيَقُ 131.

مَنْ جَهَّ غَوِيْمَ يَكْ رَكْمَ هُشِيَارِ
نِيْسِيْتِ 132.
شرح آن یاری که او را یار نیست

شرح این هجران و این خون جگر
این زمان بگذار تا وقت دیگر 133.

قَالَ لَا طَعْمَ لِي فَإِنِّي جَائِعٌ
وَاعْتَجَلْتُ فَالْوَقْتُ سَيْفٌ قَاطِعٌ 134.

باشد^{۶۰۳} ابن الوقت صوفی^{۶۰۴} ای
رفیق 135.
نیست فردا گفتن از شرط طریق

[7a] تو مگر خود مرد صوفی
نیستی 136.
هست را از نسیه خیزد نیستی

گفتمش پوشیده خوشتر سر یار
خود تو در ضمن حکایت گوش
دار 137.

خوشتر آن باشد که سر دلبران
گفته آید در حدیث دیگران 138.

^{۶۰۳} باشد : صوفی K

^{۶۰۴} باشد ابن الوقت صوفی : صوفی ابن الوقت باشد N

Bunu apaçık, çırpıplak söyle dedi; dîni açık söylemek, gizli söylemekten iyidir.

Perdeyi kaldır, çırpıplak söyle; çünkü ben, güzelle gömlekle olarak yatıp uyumam. Dedim ki: O, apaçık meydana çıkarsa ne sen kalırsın, ne kucağın kalır, ne yanın belin.

Dile, özle; fakat ölçülü dile, özle; bir saman çöpü bir dağı kaldıramaz.

Dünyâyı aydınlatan güneş, birazcık yaklaşırsa her şey yanar gider.

Fitneyi, kargaşalığı, kan dökücülüğü arama; bundan fazla Tebrizli Şems'ten bahsetme.

Bunun sonu yoktur; sen baştan başla. Yürü, gene hikâyeyi söyle de tamamla.

**HALAYIĞIN
HASTALIĞINI
ANLAMAK İÇİN O
ERENİN
PÂDİŞÂHTAN
HALAYIKLA
YALNIZ KALMAYI**

O dedi ki: Bu meseleyi olanca üryanlığıyla söyle ki dine imana müteallik mesail – gizli olmaktan ise aşikâr olmak daha hoştur.⁶⁰⁵

Perdeyi kaldır ve üryan söyle ki ben cananla arada bir gömlek dahi olarak yatmak istemem.

Dedim ki: O ayan bir halde üryan olur ise ne sen kalırsın ne kucağın kalır ne bel kalır.

Arzu göster ama derecesine göre göster, bir ot yaprağı bir dağı çekmeye takat getirmez.

Bu âlemi aydınlatan güneş eğer bir parça yaklaşırsa olsa her şeyi yakar.

Fitne kargaşalık kan dökmesini talebe kalkışma bundan sonra Şems-i Tebrîzî'den bahsetme.⁶⁰⁷

Bu hikâyenin sonu gelmez baştan başla haydi o padişah hikâyesini yine söyle.

**[11a]HALAYIĞIN
HASTALIĞINI BULMAK
İÇİN O VELİYULLAH'IN
HALAYIKLA YALNIZ
KALMAYI
PADİŞAH'TAN
DİLEMESİ**

گفت مکشوف و برهنه گوی این آشکارا به که پنهان ذکر دین^{۶۰۶}

پرده بردار و برهنه گو که من می نخسبم با صنم با پیرهن

گفتم ار غریان شوذ او در عیان نی تو مانی نی کنارت نی میان

آرزو می خواه لیک اندازه خواه بر نتابد کوه را یک برگ کاه

آفتابی کز وی این عالم فروخت اندکی گر پیش آید جمله سوخت

فته و آشوب و خونریزی
مجو^{۶۰۸}
بیش از این از شمس تبریزی
مگو^{۶۰۹}

این ندارد آخر از آغاز گو رو تمام این حکایت باز گو

تو مگر خود مرد صوفی نیستی هست را از نسیه خیزد نیستی

خلوت طلبیدن آن ولی از پادشاه با کنیزک^{۶۱۰} جهت دریافتن رنج کنیزک

⁶⁰⁵ [1] Nüsha: [Goft mekşuf ve berehne ve bî ğulül bazġu def'em müddei bul fazl]

^{6۰۶} در حاشیه این بیت وجود دارد: گفت مکشوف و برهنه و بی غلول* باز گو رنجم مده ای بوالفضول NK

⁶⁰⁷ [2] Bir beyt Hz. Şems'i def'asına şâmindir.

^{۶۰۸} مجو: مجوی K

^{۶۰۹} مگو: مگوی K

^{۶۱۰} با کنیزک: - K

İSTEMESİ

147. Eren, pâdişâhım dedi,
odada kimse kalmasın,
yakım da uzaklaştır,
yabancıyı da.
Dehlizlerde kimse
kulak vermesin; kimse
dinlemesin de şu
câriyecikten bir şeyler
sorayım.
148. Dedi ki: “Padişahım!
Halayığın oturduğu yeri
halvet eyle, yerliyi de
yabancıyı da uzaklaştır.
Kimse köşeden bucaktan
kulak vermesin ki halayıktan
bazı şeyler soracağım.”
149. Oda boşaldı; hekimle
hastadan başka
kimsecik kalmadı.
Hekim, yumuşak
yumuşak, nerelisin sen
diye sordu; çünkü
dedi, her şehir
halkının ilâcı ayırır.
O şehirde
yakınlarından kimler
var, kime yakınsın,
neye bağlısın?
Elini nabzına koymuş,
birbir feleğin
cefâlarını sorup
duruyordu.
150. O mahal boşaldı kimse
kalmadı, hekim ile hastadan
başka kimse yok idi.
Tatlılıkla güzellikle dedi ki:
“Senin memleketin neresidir,
çünkü her memleket halkının
ilacı başka başkadır.
151. O memlekette akraban
kimlerdir, kimlerle aile ve
irtibat hâsıl eylediniz.”
152. Elini kızın nabzına koyup
birer birer felekten çektiği
cevr ve meşakkati izah
ettirdi.
153. Çünkü mesela bir adamın
ayağına diken batarsa o
ayağını dizi üstüne koyar.
İğne ucu ile diken başı arar.
Bulamaz ise dudak ve
parmağı ile orayı ıslatır.
154. Ayağa batan diken bulmak
bu derece müşkil olursa
yüreğe batan diken nasıl
olur, artık cevabını ver.
155. Her aşağılık kişi,
gönüldeki tikeni
görseydi, gamlar,
herkese el uzatabilir
miydi hiç?
Birisi, eşeğin
kuyruğunun altına bir
tiken kor; eşek onu
oradan çıkarmayı
bilmez, çifte atar
durur.
156. Yürekteki diken her
süprüntü göreydi, gamlar
kederler herkese el
uzatabilirler miydi?
Bir kimse bir eşeğin kuyruğu
altına diken koyar eşek öne
gider ve gidermesini bilmez.
Bu yine çifte atar.
147. گفت ای شه خلوتی کُن خانه را
دور کُن هم خویش و هم بیگانه را
148. کس ندارد گوش در دهلیزها
تا بپرسم زین کنیزک چیزها
149. خانه خالی ماند و یک ديار نی
جز طبیب و جز همان بیمار نی
150. نرم نرمک گفت شهر تو کجاست
که علاج اهل هر شهری جداست
151. و اندر آن شهر از قرابت کیستت
خویشی و پیوستگی با کیستت
152. دست بر نبضش نهاد و یک به یک
باز می پرسید از جور فلک
153. چون کسی را خار در پایش جهد
پای خود را بر سر زانو نهاد
154. وز سر سوزن همی جوید سرش
ور نیابد می کند بال لب ترش
155. خار در پا شد چُنین دُشوار یاب
خار در دل چُون بُود واده جواب
156. خار دل را گر بدیدی هر خسی
دست کی بودی غمان را بر کسی
157. کس به زیر دُم خر خاری نهاد
خر نداند دفع آن بر می جهد

- Çifte attıkça da tiken daha ziyâde batır; bir akıllı gerek ki tikenin tutup çıkarsın.
- Eşek, tiken yüzünden can acısıyla çifte atar da yüz yerini daha yaralar.
- O tiken çıkaran hekim ustaydı; yerden yere elini komada, sınımadaydı câriyeyi. O câriyecikten hikâyeye yollu, dostların hâllerini soruyordu. O da hekime, bulunduğu yerlerden, efendilerden, gördüğü, oturduğu şehirlerden hikâyeler anlatıyor, Hekim, onun hikâyelerim dinliyor, nabzının atışma dikkat ediyordu.
- Bakalım diyordu, kimin adı anılınca nabzı atacak; kimin adı anılınca nabzı şiddetle atarsa dünyâda canının, dileği odur. Hekim dostları saydı döktü kızın şehrini andı; ondan sonra bir başka şehrin adını söyledi. Şehrinden çıkınca dedi, önce hangi şehirlerde bulundun?
- Kız, bir şehrin adını andı, ondan da geçti;
- Zıplar, zıpladıkça diken daha kuvvetli batır, akıllı biri olmalı ki o dikenin çıkarsın.
- Eşek dikenin def etmek için can acısıyla bu yine çifte atar her tarafını yaralar.
- O hekim diken çıkarır üstat idi, her yere el koyup tecrübeden geçirdi.
- Masal yolunda halayığa memleketteki eşinin dostunun halinden sordu. Kız nice esrarını hekime alenen kendi yerinden efendilerinin yerinden yurdundan anlattı.
- Hekim bir taraftan kızın anlatmasına kulak verirdi bir taraftandan da nabzın atmasına zihin veriyordu.
- Bakalım nabzı kimin adı anılmakla atacak, tabi cihanda gönlünün arzusu olacaktır.
- [12a] Memleketteki dostlarını saydı. Ondandır başka bir memleketi yâd eyledi.
- Dedi ki memlekettinden çıktığında en evvel hangi memlekette bulundun.
- Kız bir memleketin adını söyledi. Ondandır geçti
- بر جهد و آن خار محکم تر زند عاقلی باید که خاری بر کند
- خر ز بهر دفع خار از سوز و درد جفته می انداخت صد جا زخم
- آن حکیم خارچین استاد بود دست می زد جا به جا می آزمود
- ز آن کنیزک بر طریق داستان باز می پرسید حالِ دوستان
- با حکیم او را زها می گفت فاش^{۶۱۱}
- از مقام و حاجگان و شهر و باش سُوی قصه گفتنش می داشت
- گوش سُوی نبض و جستش می داشت هوش
- تا که نبض از نام کی^{۶۱۲} گردد جهان
- دوستان شهر او را بر شمرد بعد از آن شهری دگر را نام بُرد
- گفت چون بیرون شدی از شهر خویش
- در کدامین شهر بودستی تو بیش نام شهری گفت و هم ز آن^{۶۱۳} در گذشت
- 158.
- 159.
- 160.
- 161.
- 162.
- 163.
- 164.
- 165.
- 166.
- 167.

^{۶۱۱} با حکیم او را زها می گفت فاش : با حکیم او قصه ها می گفت فاش NK

^{۶۱۲} کی: که NK

^{۶۱۳} هم ز آن: ز آن هم N

- ne yüzünün rengi değişti, ne nabzının atışı başkalaştı. Efendilerini, şehirleri birer birer söyledi; bulunduğu yerlerden, tuz ekmek hakkından bahsetti.
- Şehir şehir, ev ev hepsini anlattı; ne nabzının atışı değişti, ne betibenzi sarardı.
- Hekim, şeker gibi Semerkand'ı soruncaya kadar nabzı biteviye nasıl atıyorsa öyle atmadaydı. Fakat hekim Semerkand'ı anınca nabzı değişti, tez tez atmaya başladı; rengi kızardı, sarardı; çünkü o Semerkandlı bir kuyumcudan ayrılmıştı.
- Hekim hastadan bu sırrı duyup o derdin, o belânın aslını anlayınca,
- Hangi mahallede diye sordu. Kız, Köprübaşı semtinde, Gatfer mahallesinde dedi.
- Hekim, tezce hastalığın sebebi nedir, anladım; seni kurtarmada büyü gibi hünerler göstereceğim.
- yüzünün rengi nabzı değişmedi.
- Memleketleri oradaki zatları birer birer yerlerini tûz etmek yeniden mahalleri tekrar söyledi.
- Şehir şehir ev ev hikâye etti. Ne damarı kımıldadı ne de çehresi sarardı.
- Hiçbir tesir göstermeden nabzı hâlî üzere bulundu. Derken şeker gibi Semerkant⁶¹⁵ şehrinde sordu.
- Hemen nabzı attı. Çehresi kızardı sarardı. Çünkü Semerkantlı bir kuyumcudan ayrılmıştı.⁶¹⁶
- Tabibhaneden bu sırrı elde edip o dert ve belanın aslına erişince kıza sual eyledi:
- Onun semti Semerkant'ın neresindedir. Kız dedi: Gâtifer mahallesinin köprübaşındadır.
- Hekim dedi: Hastalığın ne olduğunu şimdi anladım. Çar çabuk seni tedavi hususunda sihir göstereceğim.
- رنگِ روی^{٦١٤} و نبض او دیگر نگیشت
- خواجهگان و شهرها را یک به یک باز گفت از جای و از نان و نمک
- شهر شهر و خانه خانه قصه کرد نی رگش جُنید و نی رُخ گشت زرد
- نبض او بر حالِ خود بُد بی‌گزند تا بپرسید از سمرقندِ چو قند
- نبض جست و زوی سُرخ و زرد شُ
- کز سمرقندی زرگر فرد شد
- چون ز رنجور آن طیب^{٦١٧} این راز یافت
- اصلِ آن درد و بلا را باز یافت
- گفت کوی او کُدام است⁶¹⁸ در او سر پُل گُفت و کوی گُدر
- غ
- گفت دانستم که رنجت چیست زود
- در خلاصت سحرها خواهم نمود
- 168.
- 169.
- 170.
- 171.
- 172.
- 173.
- 174.

^{٦١٤} روی: رو N

⁶¹⁵ [1] Gend: Şeker demektir. Şehrin adı (Semerkant) olmasıyla o tatlı teşbihi yapmışlardır.

⁶¹⁶ [2] Burada ve başka yerlerde hariç nüshalarında hem kelime hem beyit ihtilafları görülür. Binlerce hariç beyitler var. Biz dergâh-ı Mevlana'daki asıl nüshaya itimat ediyoruz.

^{٦١٧} طیب: حکیم N

^{٦١٨} است: اندر N

Gerçek söz verişleri
gönül kabullenir;
geçici söz verişlerse
insanı tasalandırır.
Büyüklerin söz
verişleri, yürüyüp
duran bir definedir;
ehil olmayanların söz
verişleriyse akıp giden
bir zahmettir, bir
eziyettir.

**O ERENİN,
HASTALIĞI
ANLAMASI VE
PÂDİŞÂHA
ANLATMASI**

Bundan sonra hekim
kalktı, pâdişâhın
huzûruna gitti;
pâdişâha bu işi
birazcık duyurdu.
Dedi ki: Yapılacak şey
şu: Bu hastalığın
iyileşmesi için o
adamı, o uzak
şehirden buraya
getirelim.

Kuyumcuyu o uzak
şehirden çağır; onu
altınla, elbiseyle aldat.
Pâdişâh, hekimin bu
sözünü duyunca,
öğüdünü canla,
gönülle kabûl etti.

**PÂDİŞÂHIN
KUYUMCUYU
GETİRMEK**

Hakiki olan vaatleri insanın
içi derhal kabul eder. İçten
olmayan vaatler insanı
ızdıraba sokar.

Erbab-ı Kerim'in vaatleri
akıp duran bir hazinedir.
Nâehillerin vaatleri gönül
üzüntüsüdür.⁶³⁰

**HALAYIĞIN
HASTALIĞINI O
VELİYULLAH'IN
ANLAMASI VE MARAZI
HUZUR-U ŞAHANEYE
ARZ ETMESİ**

Ondan sonra hekim-i ilahi
kalkıp padişahın huzuruna
azimet eyledi, padişahı bu
meseleden bir miktar
haberdar eyledi.

Dedi ki: "Çare budur ki o
kuyumcuyu aşk derdini
tedavi için buraya getirelim.

O uzak şehirden kuyumcuyu
para ve hıla'tle mağrur
ederek buraya davet ediniz."
Padişah bu hakikati işitince
hekimin nasihatini candan
gönülünden kabul eyledi.⁶³³

**PADİŞAHIN
SEMERKANT'A
KUYUMCUYU**

وَعْدَهَا^{٦٢٨} باشد حقیقی دل پذیر
وَعْدَهَا^{٦٢٩} باشد مجازی تاسه گیر
183.

وَعْدَه‌ای اهلِ کرم گنج^{٦٣١} روان
وَعْدَه‌ای نااهل شد رنجِ روان
184.

[7b] دریافتن آن ولی رنج کنیزک
را و عرض داشتن رنج را پیش
پادشاه^{٦٣٢}

بعد از آن برخاست و عزم شاه
کرد
شاه را ز آن شمه‌ای آگاه کرد
185.

گفت تدبیر آن بُود کان مرد را
حاضر آریم از پی این درد را
186.

مرد زرگر را بخوان ز آن شهر دُور
با زر و خلعت بده او را غُرور
187.

چون که سلطان از حکیم آن را
ش
پند او را از دل و جان بر گزید^{٦٣٤}
188.

حکایت^{٦٣٥} فرستادن پادشاه^{٦٣٦}
رشولان به سمرقند به آوردن زرگر

^{٦٢٨} وعده‌ها : وعده‌ها K

^{٦٢٩} وعده‌ها : وعده‌ها K

⁶³⁰ [1] Fârsîde (revân) hem ruh hem de rayîç para geçer akçe ve yürüyen, giden demektir.

^{٦٣١} گنج: نقدا N

^{٦٣٢} دریافتن آن ولی رنج کنیزک را و عرض داشتن رنج را پیش پادشاه : دریافتن آن ولی رنج را و عرض کردن رنج او را پیش پادشاه NK

⁶³³ Bu cümle Mesnevî'nin aslında yok, Veled Çelebi İzbudak açıklayıcı cümle olarak kullanmıştır.

^{٦٣٤} چون که سلطان از حکیم آن را شنید * پند او را از دل و جان بر گزید - : NK

^{٦٣٥} حکایت : - NK

^{٦٣٦} پادشاه : شاه N

**ÜZERE
SEMERKAND'A
ELÇİLER
YOLLAMASI**

Pâdişâh o yana bilgili,
iş başarır, her şeyi
yerli yerine kor bir iki
elçi gönderdi.

O iki bey
Semerkand'a vardılar;
pâdişâhtan müjdeci
olarak kuyumcunun
tapısına ulaştılar.

Dediler ki: Ey bilgide,
hünerde olgun usta,
adın sanın şehirlere
yayılmış.

İşte bak, filân pâdişâh
kuyumcubaşılığına
seni seçti, çünkü pek
ulusun sen.

İşte elbise buracıkta,
altın gümüş işte; hele
bunları bir al; gelince
de öz kullarından
olursun, nedimi
kesilirsin pâdişâhın.

Adam çok çok malı
mülkü, elbiseyi
görünce aldı; şehrinden,
oğlundan ayrıldı.

Pâdişâhın, canına
kastettiğinden haberi
bile yoktu; sevinçli bir
hâlde yol alıyordu
adam.

Arap ata binmiş,
neş'eyle koşuruyordu;
kan pahasını elbise
sanmıştı o.

A yüzlerce râzıhla
yolculuğa düşen; kötü
kazaya kendi ayağıyla

**GETİRMEK ÜZERE
ADAMLAR
GÖNDERMESİ
HİKÂYESİ**

Şimdi o tarafa ehliyetli
kifayetli işbilir birkaç kimse
gönderdi.

Padişahın inayet ve atıfet
müjdesini verme üzere iki
bey Semerkant'a geldiler.

Dediler ki: "Ey kıymetli
üstat ey hünerinde kâmil zat
evsafın şehirlere yayılmıştır.

İşte falan padişah
kuyumcubaşılık için seni
ihtiyar eyledi. Zira değerlisi.

İşte şu hıl'ati işte şu altın,
gümüşü alınız. Oraya varınca
padişahın havâsından ve
nedimlerinden olacaksınız."

Adamcağız birçok parayı ve
hıl'ati görünce mağrur oldu.
Şehrinden çoluk
çocuğundan[14a]ayrıldı.

Adamcağız sevinerek yola
düştü. Haberi yoktu ki
padişah onun canına kast
eyledi.

Arap atına binip sevinçle
koşturuyor idi. Kendi kan
bahasını hıl'at sandı.

Ey olanca memnuniyetle
sefere giden kendi ayağıyla
fena bir kazaya gidiyorsun.

پس ٦٣٧ فرستاد آن طرف يك دو
رسول
خاذاقان و كافيان بس عدول

تا سمرقند آمدند آن دو امير ٦٣٨
پيش آن زرگر ز شاهنشاه بشير ٦٣٩

كای لطيف استاد كامل معرفت
فاش اندر شهرها از تو صفت

نك فلان شه از برای زرگری
اختيارت کرد زیرا مهتری

اینك این خلعت بگیر و زر و سیم
چون بیایي خاص باشی و ندیم

مرد مال و خلعت بسیار دید
عَرّه شد از شهر و فرزندان بُرید

اندر آمد شادمان در راه مرد
بی خبر کان شاه قصد جانش کرد

اسب تازی بر نشست و شاد
تاخست
خونبهای خویش را خلعت
شناخت

ای شده اندر سفر با صد رضا
خود به پای خویش تا سُؤ القضا

189.

190.

191.

192.

193.

194.

195.

196.

197.

٦٣٧ پس: شه NK

٦٣٨ امير: رسول N

٦٣٩ پيش آن زرگر ز شاهنشاه بشير: از برای زرگر شنگ فضول N

varıp çatan,

Hayâlinde mal vardı,
mülk vardı, yücelik,
büyüklük vardı;
Azrâil⁶⁴⁰'se evet
diyordu, git,
umduğunu bulursun.

O garip kişi, yoldan
gelince hekim onu
aldı, pâdişâhın
huzûruna götürdü.

Taraz mumunun
başucunda yanıp
yakılsın diye izzetle,
ikramla pâdişâhlar
pâdişâhının huzûruna
götürdüler onu.

Pâdişâh onu gördü,
pek ağırladı, altın
hazînesini ona
tapşırdı.

Sonra da hekim, ey
büyük pâdişâh dedi, o
halayıkçağızı bu
efendiye ver.

Ver de halayıkçağız
buna kavuşup
iyileşsin; bununla
buluşma suyu o ateşi
söndürsün.

Pâdişâh, o ayyüzlüyü
ona bağışladı,⁶⁴¹
birbirleriyle konuşup
görüşmek isteyen o
ikisini birbirine çift
etti.

Altı ay murâd alıp
murad verdiler; o kız
da iyice iyileşti.
Bundan sonra hekim,
kuyumcuya bir şerbet
hazırladı, içirdi;
kuyumcu, kızın
önünde erimeye
başladı.

Kendi hayalince mensup
münasip=izzet ve ikbal.
Öbür tarafından Azrail'e git
fayda elde edersin diyor.

O yabancı adam yoldan
gelince hekim huzur-u
şahaneye edep ve terbiye ile
götürdü.

Ta ki o Taraz şehrinin şem'e
gibi nur saçan dilberinin yani
halayığın başında yanıp
yakıla.

Padişah onu görüp çok iltifat
eyledi. Altın hazinesini ona
teslim eyledi.

Sonra hekim dedi ki: "Ey
büyük sultan o halayığı bu
zata ver;

Ki halayık onun visaliyle
izafet bulsun. Visal suyu
iştıyak ateşini söndürsün."

Padişah o ay çehreliyi o
kuyumcuya bağışladı, o her
iki mülakat müştaklarını
çiftleştirdi.

Altı ay kadar murad
sürdüler. O kız da tamamıyla
iyileşti.

Ondan sonra hekim
kuyumcuya bir nev'-i şerbet
yaptı, o da içti. Kızın
karşısında idi.

198. در خیالش مُلك و عِزّ و مهتری
گفت عزرائیل رَو آری بری

199. چُون رسید از راه آن مرد غریب
اندر آوردش به پیش شه طیب

200. سُوی شاهنشاه بُردش خوش⁶⁴⁰ به
نـــــــاز

تا بشوزد بر سرِ شمع طراز

201. شاه دید او را بسی تعظیم کرد
مخزن زر را بدو تسلیم کرد

202. پس حکیمش گفت ای⁶⁴¹ سلطان
مـــــــه

آن کنیزك را بدین خواجه بده

203. تا کنیزك در وصالش خوش شود
آب وصلش دفع آن آتش شود

204. شه بدو بخشید آن مه روی را
جفت کرد آن هر دو صحبت

جـــــــوی را

205. مُدتِ شش ماه می راندند کام
تا به صحت آمد آن دختر تمام

206. بعد از آن از بهر او شربت بساخت
تا بخورد و پیش دختر می گذاخت

⁶⁴⁰ بردش خوش : بردنش NK

⁶⁴¹ ای: کای N

- Hastalık yüzünden
kuyumcumun
güzelliği kalmayınca
kızın canı da onun
derdinden kurtuldu.
Kuyumcu çirkinleşip
kötü bir hâle gelince
yüzü sararıp solunca,
kızın gönlü de yavaş
yavaş soğudu ondan.
Bir renk yüzünden
meydana gelen aşklar,
aşk değildir; sonunda
ayıp olur gider.
Keşki tamamıyla ayıp
olsaydı da başına bir
kötülük gelmeseydi.
Irmak kesilen
gözlerinden kanlar
aktı; yüzü, canına
düşman kesildi.
Tavus kuşunun da
düşmanı ayaklarıdır.
Nice pâdişâh vardır ki
gücü kuvveti
öldürmüştür onu.
Kuyumcu, ben o
ceylânım ki bu avcı,
göbeğimdeki misk
yüzünden tertemiz
kanımı döktü.
Ah, ben ovanın o
tilkisiyim ki postum
için başımı kestiler.
Ah, ben o filim ki
filci, dişimi elde
etmek için yaraladı
beni, kanımı döktü
benim.
Beni, benden aşağılık
birisi için öldüren,
bilmiyor ki kanım
uyumaz benim.
Bugün banaysa yarım
onadır; benim gibi bir
kişinin kanı nasıl yiter
- Hastalığından dolayı onun
güzelliği kalmayınca canında
da onun külfetini çekmek
hevesi kalmadı.
Çirkin nahoş sarı suratlı
olunca azar azar kızın
gönlünde de bir soğukluk
hâsıl oldu.
(Renge ait olan aşklar aşk
değil er için ardır.)
Keşke esasetten ar olsa idi
de o fena hekim ve ceza bu
zatın başına gelmeyeydi.
Kuyumcunun yüzünden
ırmak gibi kanlar aktı.[15a]
Çehresi canın hasmı oldu.
Kendi kanadı tavusun
düşmanı oldu. Çok padişahın
müthiş kuvvetli olması
helakine mucip olmuştur.
Kuyumcu dedi ki: “Ben o
ahuyum ki gönlümün
miskine tutulalı avcı benim
saf kanımı dökmüştür.
Ah ben o sahra tilkisiyim ki
derim için başımı kestiler.
Hey ben o fil gibiyim ki
kemiğim için kılıcın açtığı
yara kanımı döktü.
Benden aşağı birisi için
kanımı döken bilmiyor ki
benim kanım uyumaz!
Bugün bana ise yarım onadır,
benim gibi adamın kanı zayıf
olmak kabil midir?
- چون زرنجوری جمال او نماند
جانِ دختر در وبالِ او نماند
چون که زشت و ناخوش و رُخ
زرد شُـ _____
اندک اندک در دل او سرد شد
عشقهایی کز پی رنگی بُود
عشق بُود عاقبت ننگی بُود
کاش کان هم ننگ بُودی یک سری
تا نرفتی بر وی آنبد داوری
خون دوید از چشم همچون
جویِ او دشمنِ جانِ وی آمد
رُوی او
دشمن طاوس آمد پرّ او
ای بسا^{۶۴۲} شه را بکشته فرّ او
گُفت من آن آهُوم کز نافِ من
ریخت این^{۶۴۳} صیّادِ خونِ صافِ
_____ من
ای مَن آن رُوباهِ صحرا کز کمین
سر بُردندش برای پوستین
ای مَن آن پیلی که زخمِ پیلان
ریخت خونم از برای اُستخوان
آن که گُشتستم پی مَادونِ مَن
می نداند که نخسبد خونِ مَن
بر مَن است امروز و فردا بر وی
اس_____
207.
208.
209.
210.
211.
212.
213.
214.
215.
216.
217.

^{۶۴۲} بسا: نیسی N

^{۶۴۳} این: آن N

**KUYUMCUYU
ÖLDÜRMEİNİN,
ONA ZEHİR
VERMENİN,
TANRI
BUYRUĞUYLA
OLDUĞU,
PÂDİŞÂHIN
İSTEĞİYLE
OLMADIĞI**

O adamın, hekimin eliyle öldürülmesi, ne ümit yüzündendi, ne korku yüzünden.

Tanrı buyruğu gelmeden, ondan bir ilham almadan, pâdişâhın hatırı için öldürmedi onu.

Hani Hızır da bir çocuğun boğazını kesmişti ya; irfana ulaşmayan halk bunun sırrını anlayamaz.

Tanrı'dan kendisine vahiy gelen, sorusuna cevap verilen kişi ne buyurursa doğrunun ta kendisidir o buyruk.

Can bağışlayan kişi, öldürse de değer, yerindedir. Nâiptir o, eli de Tanrı elidir.

İsmâil gibi onun önüne baş koy, kılıcının önünde sevinerek, gülerек can ver.

Ver de Ahmed'in tertemiz canı, Ahad'le nasıl ebede dek sevinerek, gülerек, ölümsüz bir hâlde kaldıysa, senin canın da sevin sin, gülsün, ölümsüzlüğe ersin.

**[16a]ÂNIN
BEYANINDADIR Kİ
KUYUMCUYU
ÖLDÜRMEK VE ZEHİR
VERMEK TANRI
TARAFINDAN
İŞARETLE VAKÎ' OLDU
HEVÂ-Yİ NEFSÂNÎ İLE
DEĞİLDİ**

O adamın hekim eliyle ölmesi ne bir emir için idi, ne de korkudan dolayı idi.

O hekim onu padişâhın hatırı için öldürmedi, tanrının emri ve ilhamı gelmeden bu işi yapmadı.

Hazret-i Hızır o çocuğun boğazını kesmesi gibi ki onun sırrını 'avâm-ı nas anlayamaz.

Tanrı canından vahiy ve cevap alan kimse her ne buyurursa aynı sevap olur.

Can bağışlayabilen eğer öldürürse layıktır çünkü o naib elidir, onun eli Tanrı'nın elidir.

İsmail gibi huzuruna baş koy, sevinerek gülerек kılıcı önünde can ver.

Ki Hazret-i Muhammed'in huzur eli de temiz canı gibi senin canın da ebedi sevinçli kalsın.

بیان آن که کشتن و زهر دادن مرد

زرگر به اشارت الهی بود نه به

هوای نفس و تأمل فاسد^{۶۴۶}

کشتن آن^{۶۴۷} مرد بر دست حکیم
نی پی اومید بود و نی ز بیم

226.

او نکشتش از برای طبع شاه
تا نیامد امر و الهام إله

227.

آن پسر را کش خضر بپرید خلق
سیر آن را در نیابد عام خلق

228.

آنکه از حق یابد او وحی و جواب
هر چه فرماید بود عین صواب

229.

آنکه جان بخشد اگر بکشد
رواست نایبست و دست او دست خداست

230.

همچو اسماعیل پیشش سر بن
شاد و خندان پیش تیغش جان بده

231.

[8a] تا بماند جانت خندان تا ابد همچو

جان پاک احمد با احد

232.

^{۶۴۶} در حاشیه، بیان آن که کشتن و زهر دادن مرد زرگر به اشارت الهی بود نه به هوای نفس و تأمل فاسد : - K

^{۶۴۷} آن : این N

- Âşıklar, güzeller kendi elleriyle onları öldürdükleri zamandır ki can kadehlerini çekerler.
- Pâdişâh o kana, şehvet için girmedi; kötü zannı, inadı bırak sen. Sen sandın ki bulandı, pis bir iş işledi; su berrak bir hâle gelince bu berraklık suda bulanıklık, tortu bırakır mı hiç? Bu riyâzetler, bu cefâlar potanın, gümüşten posayı ayırması içindir. İyinin, kötünün sınanması, kaynayıp kötü tortudan ayrılması, üste ağması içindir altının. Yaptığı iş, Tanrı ilhâmıyla olmasaydı o, yırtıcı bir köpek olurdu, pâdişâh olamazdı. Şehvetten de arınmıştı, hırstan da, tamahtan da. İyi yaptı, fakat kötü görünür bir iyi işti bu, Hızır denizde gemiyi deldi ama bu delişinde yüzlerce sağlamlık Var.
- O kadar ışıqla, o kadar patlaklıkla Mûsâ'nın vehmi bile perde ardında kaldı; artık tutup da kanatsız uçmaya kalkışma sen. O kızıl güldür, kan deme ona. Akıldan sarhoş olmuştur o, deli adını takma ona.
- Âşıklar ferh kadehi o vakit çekerler ki sevgili onları kendi eliyle öldüre.
- Padişah şehveti uğrunda o kanı dökmeydi. Su-i zanı kavgayı bırak! Sen melüslük etti diye bir zanda bulunma. Sulu şey süzülünce tortu bırakır mı?
- Bu riyazetler bu eziyet çekmeler o canda gümüşün posasını çıkarmak içindir.
- İyinin kötünün intikamı altının tortusunu gidermek içindir.
- Eğer işi tanrı ilhamı olmasaydı o yırtıcı bir köpek olurdu, padişah olmak nerede.
- O padişah şehvetten, hırstan, hevâ-yi nefsanîden pak idi. İyilik yaptı ama kötü görünüşlü iyilik yaptı.
- Hazret-i Hızır denizde gemiyi deldi ise [17a] Hızır'ın o delmesinde yüzlerce sağlamlık var.
- O kadar nuranilik, o kadar marifetullah ile beraber Hazret-i Musa'nın vehm-i beşerisine o sır kapalı bulundu. Artık sen kanatsız uçmaya kalkışma! O kırmızı değildir sen ona kan deme o padişah akıl sarhoşudur sen ona mecnun adı verme!
- عاشقان جام فرح آن گه کشند
که به دستِ خویش خوبانشان
کشند
- 233.
- شاه آن خون از پی شهوت نکرد
تو رها کن بد گمانی و بُرد
- 234.
- تو گمانبردی که کرد آلودگی
در صفا غش کی هلد بالودگی
- 235.
- بهر آن است این ریاضت وین جفا
تا بر آرد کوره از نقره جفا
- 236.
- بهر آن است امتحانِ نیک و بد
تا بجوشد بر سر آرد زر زبد
- 237.
- گر نبودى کارش إلهام إله
او سگی بودى دراننده نه شاه
- 238.
- پاک بود از شهوت و حرص و هوا
نیک کرد او لیک نیک بد نما
- 239.
- گر خضر در بحر کشتی را شکست
صد دُرستی در شکست خضر
هست
- 240.
- وهم موسی با همه نُور و هُنر
شد از آن محجوب تُو بی پر مَپر
- 241.
- آن گلِ سُرخست تُو خونسِ مخوان
مستِ عقلست او تو مجنونش
مخوان
- 242.

- Müslüman kanını
dökmek isteseydi,
kâfirim adını ağzıma
alırsam.
- Arş, kötü kişi
övülünce titrer;
Tanrı'dan çekinen de
onun övülüşü
yüzünden kötü zanna
düşer.
- Pâdişâhtı o, hem de
pek uyanık bir
pâdişâh. Öz bir kişiydi
o, hem de Allâh'ın öz
kişilerinden.
- Bir kişiyi böyle bir
pâdişâh öldürürse,
baht ne yandaysa o
yana, en iyi bir
mevkîe çeker, iletir
onu.
- Onun faydasını, onu
kahredişte
görmeseydi, o mutlak
lütuf, nasıl olur da
kahretmeyi dilerdi?
Çocuk, hacamatçının
açacağı yaradan titrer
durur; esirgeyici
anaysa o solukta
sevinçlidir.
- Yarım can alır,
yüzlerce can bağışlar;
vehme bile gelmeyen
bir şey vardır ya, onu
verir işte.
- Sen, kendine göre,
kıyaslamadasın amma
çok, pek çok uzak
düşmüşsün; iyice bir
bak hele.
- BAKKALLA
DUDUKUŞUNUN**
- Onun muradı Müslüman
kanı olsaydı kâfirim ben eğer
onun adını ağzıma alırsam!
- Bir haydudun medhinden
arş-ı Allah zangır zangır
titrer, onu medhettiğinden
dolayı günahattan korunanlar
da su-i zana uğrar.⁶⁴⁸
- O padişah idi, hem de pek
uyanık bir padişah idi has bir
zat idi hem de hâssetullah
idi.
- Bir adamı böyle bir padişah
öldürürse manen taht-ı
saltanata ve daha 'âlî
makama yükselir.
- Eğer onun faydasını onun
kahrında görmeseydi o
mücessem bir lütf-u ilahi
olan padişah kahr yapmak
ister miydi?
- Çocuk yara ve hacamat
korkusundan titrer, şefkatli
ana o keder esnasında
sevinçlidir.
- Bir can alır yüz can verir,
senin vehmine sığmayan bir
şey vardır ki işte onu verir.
- Sen kendinden kıyas edersin
ama çok uzaklarda kaldın
sen iyice dikkat et!
- BAKKAL İLE TÛTÎ'NİN
HİKÂYESİ VE TÛTÎ'NİN**
- گر بدی خون مُسلمان کام او
کافرَم گر بُردمی مَن نام او
- می بلرزد عرش از مدح شقی
بد گمان گردد ز مدحش مُتقی
- شاه بُود و شاه بس آگاه بُود
خاص بُود و خاصه ی الله بُود
- آن کسی را کش چُنین شاهی کُشد
سوی بخت و بهترین جاهی کُشد
- گر ندیدی سُود او در قهرِ او
کی شدی آن لطفِ مُطلق قهر جو
- طفل^{۶۴۹} می لرزد ز نیش
واحتجَام^{۶۵۰}
- مَادرِ مُشفق در آن غم شاد کام
- نیم جان بستاند و صد جان دهد
آن چه^{۶۵۱} در وهمت - آن دهد
- تو قیاس از خویش می گیری و
لیک
- دور دُور اُفتاده ای بنگر تو نیک
- حکایت^{۶۵۲} بقال و طوطی و روغن
ریختن طوطی دَر دُکان

⁶⁴⁸ Hadis-i Şerif: Enes (r.a)'den rivayet edilmiştir. Resûlullah (s.a.s): "Kötü bir kimse öğüldüğü zaman, Cenâb-ı Hakk öfkelenir ve bu yüzden Arş titrer" buyurmuşlardır.

^{۶۴۹} طفل: بچه N

^{۶۵۰} ز نیش واحتجام: از آن نیشحجام N

^{۶۵۱} آن چه: آنک N

**HİKÂYESİ,
DUDUNUN
DÜKKÂNDAKİ
GÜLYAĞLARINI
DÖKMESİ**

Bir bakkal vardı, bir de dudusu vardı; güzel sesli yemyeşil, söz söyler bir duduydu.

Dükkânda, dükkânı beklerdi; bütün alışveriş edenlere güzel sözler söyler, onlarla şakalaşır. İnsanlarla insan gibi konuşurdu; dudusu gibi ötmeye de mehâreti vardı.

Dükkânın bir yanından sıçradı, öte yana kaçtı; gülyağı şişelerini devirdi, yağlan döktü.

Sâhibi evden geldi; hiçbir şeyle ilişiği olmaksızın tâcircesine dükkânına kuruldu.

Bir de gördü ki dükkân yağ içinde, elbisesi de bulaşmış; kızıp dudunun başına vurdu; dudusu da bu vuruş yüzünden kel oldu.

Birkaç günceğiz sesini kesti; bakkal yaptığına pişman oldu, ah etmeye koyuldu.

Sakalını yoluyor, yazıklar olsun diyordu; nimet güneşim bulut altına girdi.

**DÜKKÂNA
GÜLYAĞLARINI
DÖKMESİ**

Bir bakkal vardı ve o bakkalın bir de tûtîsi vardı. Yeşil güzel sesli konuşur bir tûtî idi.

Bir gün efendisi hanesine gitmişti. Tûtî de dükkân bekçiliği yapıyordu.

Ansızın bir kedi fare için sıçradı. Tûtîcağız da [18a]can korkusuyla,⁶⁵⁴

Dükkânın sadrından bir tarafa kaçtı, gülyağı şişelerini de döktü.

Ön canibinden sahibi gelip huzur-u kalp ile efendivari dükkâna geçti oturdu.

Birde baktı ki dükkân yağ içinde elbise ve eşya ıslanmış. Hemen tûtînin tepesine bir indirdi. O darbeden başı kel oldu [tüyü dökdü].

Tûtî birkaç gün sesini kesti söylemedi. Bakkalcağız nedametle ah eyledi.

Sakalını yolup eyvah benim saadet güneşim bulut altına girdi.

بُود بَقَّالِی وِی رَا طُوطِی
خُوش نُوایی سَبز و ٦٥٣ گویا
طوطی

251.

در دُکان بُودی نگهبان دکان
نکته گفتی با همه سوداگرا

252.

در خطاب آدمی ناطق بدی
در نُوای طوطیان حاذق بدی

253.

جُست از صدرِ ٦٥٥ دُکان سویی
گریخت

254.

شیشه‌های رُوغنِ گل را بریخت

از سُوی خانه بیامد خواجه‌اش
بَر دکان بنشست فارغ خواجه‌وَش

255.

دید پُر رُوغنِ دُکان و جامه چرب
بر سَرش زد گشت طوطی کل ز

256.

ضرب

رُوزکی چندی سخن کوتاه کرد
مردِ بَقَّال از ندامت آه کَرَد

257.

ریش بر می کند و می گفت ای
دریغ

258.

که آفتابِ نعمتم شد زیرِ میغ

⁶⁵² مرد + N

⁶⁵³ و - N

⁶⁵⁴ Bu cümle Mesnevî'nin aslında yok, Veled Çelebi İzbudak açıklayıcı cümle olarak kullanmıştır.

⁶⁵⁵ صدر: سوی N

yetmiş yıllık farka
dikkat et.

Bu yer, ondan pislik
olur; öbürü yer, yediği
tümünden Tanrı ışığı
kesilir.

Bu yer, tümünden
nekeslik, haset doğar
o yemekten; o yer,
tümünden tek Tanrının
ışığı doğar ondan.

Burası tertemiz bir
yerdir; orası çorak,
kötü bir yer. Bu
tertemiz melektir;
oysa şeytandır,
canavardır.

İki şey birbirine
benzeyebilir; acı su da
berraktır, tatlı su da.

Tatma duygusu olan
anlar ancak. Odur tatlı
suyu, acı sudan ayırd
eden.

Ayırd edemeyen,
büyüyle mucizeyi
kıyaslar da ikisinin de
düzen temeline
dayandığını sanır.

Mûsâ'ya karşı duran
büyücüler, inada
kalkıştılar, dâvaya
giriştiler de onun
sopası gibi birer sopa
aldılar ellerine.

Fakat bu sopayla o
sopanın arasında pek
büyük bir fark var; bu
işle o işin arasında pek
uzun bir yol var.

Biri yer, otundan pislik çıkar
öbürü yer kâmilen nur-u ilahi
olur.

Bu yer ondan bencillik ve
haset zuhur eder. Bu yer,
ondan feyz-i ehad husule
gelir.

Bu tertemiz bir yer, öbürü
çorak pis mahaldir, bu temiz
bir melek öbürü ifrit ve
canavar.

Her iki suretin birbirine
benzemesi mümkündür, acı
su da tatlı su da saftır.

Zevk sahibinden başka kim
anlar, onu bul! İyi su ile acı
suyu işte o anlar.

Sihir ile mucizeyi birbiriyle
mukayese ederek her ikisinin
esasları da hiledir zannetti.

Musa'nın sihir yazıları
cenkleşmek için onlarda
Musa'nın esasları gibi ellerine
birer asa aldılar.

Bu asa ile o asa arasında
derin fark var. Bu işle o iş
arasında azim yol vardır.

این خورد گردد پلیدی زو جدا
و آن خورد گردد همه نور خدا 276.

این خورد زاید همه بخل و حسد
و آن خورد زاید همه نور 277.
أحد

این زمین پاک و آن شورست و بد
این فرشتهای پاک و آن دیوست و 278.
دد

هر دو صورت گر بهم ماند
رواست 279.

آب تلخ و آب شیرین را صفاست
جز که صاحب ذوق کی شناسد
بیباب 280.
او شناسد آب خوش از شوره آب

[8b] سحر را با معجزه کرده
قیاس 281.
هر دو را بر مکر پندارد اساس

ساحران موسی از استیزه را
بر گرفته چون عصای او عصا 282.

زین عصا تا آن عصا فرقیست
ژرف 283.
زین عمل تا آن عمل راهی شگرف

۶۶۶ و - N

۶۶۷ و آن: آن، K، آن N

۶۶۸ نور: عشق N

- Bu işin sonunda Tanrı lâneti var; o işin karşılığında vefâ vardır, Tanrı rahmeti saçılır. İnanmayanlar, inatta maymun huyludurlar; huy, adamın içinde bir âfettir.
- İnsan ne yaparsa maymun da insandan görür, onu yapar.
- Sanır ki onun gibi ben de yaptım; o inatçı suratlı, aradaki farkı nasıl bilecek?
- Bu, buyruğa uyar da yapar; oysa inadına yapar; inatçıların başlarına toprak saç.
- Münafık, Tanrı buyruğuna uyanla berâber namaza durur; fakat gösteriş içindir bu, yalvarmak için değil.
- İnananlar, namazda da, oruçta da, hacda da, zekâta da ikiyüzlülerle utup utulmadalar;
- İnananlar, sonunda kazanırlar; ikiyüzlüyse sonunda mat olur gider.
- İkisi de bir oyunun başında; ikisi de beraber amma Merv' liyle Rey'li gibi hani.
- Herbiri kendi durağına gider; her biri kendi adına uygun yol alır.
- Bu işin ardında Tanrı laneti var, o işin karşılığı ölecek de rahmet-i ilahiye vardır.
- Kâfirler inatlaşmak hususunda maymun tabiatlıdır, bu tabiat denilen şey insanın sinesi içinde gizli bir afettir. İnsan; yaparsa maymun dahi insanda ne görse hemen onu yapar.
- O kendince (ben de onun gibi yaparım) der. O inatçı suratlı mahlûk aradaki farkı ne bilecek.
- Birisi emri ilahiden dolayı yapar öbürü cenkleşmek için yapar. Cenkçi suratlıların başına toprak at!
- Münafık mümin ile mahzan cenkleşmek için namaza beraber durur. Yoksa ihlâs ile değil.
- [20a]Namazda, oruçta, hacda, zekâta müminler münafıklarla kazanıp kaybetme oyunu oynarlar.
- Müminler için ibadetlerinin akıbeti kazançtır. Münafıkların taklidinin karşılığı da mat olmaştır.
- Her ne kadar her ikisi de bir oyun başındadırlar ama her ikisi de (Merv) li ile (Rey) lidirler – yani araları bu iki şehir kadar uzaktır - .
- Her ikisi de bilahare kendi makamına doğru gider. Her ikisi de adına uygun yol alır.
- لعنةُ الله اَيْنَ عَمَلٍ رَا دَر قَفَا
رَحْمَةُ اللهِ اَنْ عَمَلٍ رَا دَر وَفَا 284.
- كافران اندر مری بُوزینه طَبَع
آفتی آمد درونِ سینه طَبَع 285.
- هَر چه مردم می کُند بُوزینه هَم
آن کُند کز مردم بیند دَم بَدَم 286.
- او گمان برده که من کردم چُو او
فرق را کئی داند آن استیزه رو 287.
- این کُند از امر و او بهر ستیز
بر سر استیزه رُویان خَاک ریز 288.
- آن مُنافِق با مُوافق در نَمَاز
از پی استیزه آید نی نیاز 289.
- در نماز و رُوزه و حَج و زکات
با مُنافِق مُؤمنان در بُرد و مات 290.
- مؤمنان را بُرد باشد عاقبت
بر مُنافِق مَات اندر آخرت 291.
- گرچه هَر دُو بر سر یک بازی اند
لیک^{۶۶۹} با هَم مروزی و رازی اند 292.
- هَر یکی سُوی مقام خُود رُود
هَر یکی بر وفقِ نامِ خود رُود 293.

- Ona mü'min derler,
gönlü hoşlanır;
münâfık dediler mi de
öfkelenir, ateş kesilir.
- Onun adı, kendisinin
yüzünden sevimlidir;
bunun adıyla uğradığı
âfetler yüzünden
sevimsizdir.
- Mim vav mim nun
harflerinde bir yücelik
yoktur; mü'min sözü,
ancak özü târif için
konmuştur.
- Ona münâfık desen, o
aşağılık ad, içini akrep
gibi sancar, yaralar.
- Bu ad, cehennemden
kopmadıysa ne diye
cehennem tadı var
onda?
- O kötü adın çirkinliği
harften değil; deniz
suyunun acılığı kaptan
değil.
- Harf kaba benzer,
ondaki mânâsa suya.
Mânâ deniziyse
kitabın aslı, katında
olandır.
- Dünyada acı deniz
var, tatlı su var;
aralarında da bir
berzah var ki birbirine
karışmaz o iki deniz.
- Bir kimseye mümin [yani
inanmış] denilirse ruhu rahat
bulur ama o adama münafık
[ikiyüzlü] derlerse titizlenir
ateş kesilir.
- Onun adı zatından sevgilidir.
Bununki kötülüğünden
dolayı insanı kinlendirir.
- Mim, vav, mim, nun
yazısının kendisinde bir
mertebe yoktur. Mümin lafzı
bir kısım insanları tarif
etmekten başka bir şey ifade
etmez.
- Ama öyleyken birisine
münafık diyecek olsan bu
aşağılık ad onun içini akrep
gibi dağlar.
- Bu ad cehennemden ayrılmış
ve kovulmuş olmasa şimdi
onda niçin cehennem tadı var
ya.
- O kötü adın çirkinliği
harfinden değildir –
manasındandır – deniz
suyunun acılığı kabından
değildir.
- Harf kaptır manası da su
gibidir. Mana denizi de
(kitabın anası nemli
huzurunda bulunan) zat-ı
ulûhiyettir.
- Dünyada acı deniz tatlı deniz
var. Aralarında da bir perde
var ki birbirine taşmazlar.⁶⁷³
- مؤمنش خوانند جانش خوش شود
ور مُنافق تُیز^{٦٧٠} و پُر آتش شود
- 294.
- نام او مَحْبُوب از ذَاتِ وَیَسْت
نام این مَبْغُوض از آفَاتِ وَیَسْت
- 295.
- میم و واو و میم و نون تشریف
نیست
لفظ مُؤْمِن جُزْ پِی تعریف نیست
- 296.
- گر مُنافق خوانی اش آن^{٦٧١} نام دُون
همچُو کز دُم^{٦٧٢} می خَلد در
اندر
- 297.
- گر نه این نام اشتقاقِ دوزخ است
پَس چرا در وَی مَذاقِ دُوزخ است
- 298.
- زشتی آن نامِ بد از حَرْف نیست
تلخی آن آبِ بحر از ظرف نیست
- 299.
- حرفِ ظرف آمد در و مَعْنی چو
آب
- 300.
- بحرِ مَعْنی عِنْدَهُ أُمُّ الْکِتَابِ
بحرِ تلخ و بحرِ شیرین در جهان
در میانشان بَرَزُخٌ لَا یَغِیَان
- 301.

^{٦٧٠} تُیز: گویی N

^{٦٧١} آن: این NK

^{٦٧٢} کز دُم: کز دُم N

⁶⁷³ Kur'an-ı Kerim, Rahmân, 20. : "(Fakat) aralarında bir engel vardır, birbirine geçip karışmıyorlar. (Fakat) aralarında bir engel vardır, birbirine geçip karışmıyorlar."

- Fakat şu da var ki iki deniz de bir asıldan çoşup akmada; sen şu ikisinden de geç de asla dek yürü, git.
- Kalp altınla hâlis altını, ayara vurulunca gör; mehenge vurmadiğınca ne olduğunu anlayamazsın.
- Tanrı, kimin canına bir meheng bağışladıysa gerçeği şüpheliden o ayırır.
- Yaşayan bir insanın ağzına bir çöp girse, onu çıkarınca dincelir, rahat eder ancak.
- Binlerce lokmanın arasında ağza bir çöp girdi mi yaşayan kişinin duygusu hemen anlar onu.
- Dünyâ duygusu, bu dünyânın merdivenidir; din duygusuyrsa gönlün merdiveni.
- Bu duygunun sağlığını hekimden arayın; o duygunun sağlığım sevgiliden.
- Bu duygunun sağlığı, beden sağlamlığındandır; o duygunun sağlığıysa beden yıkılmasından.
- Can yolu, kesin olarak bedeni yıkar; o yıkıntıdan sonra da
- Mamafih bu iki deniz de bir asıldan akar, bu iki denizden geçip aslına kadar erişmeye bak.
- Kalıp altın ile halis altın ayyâre getirildiğinde muhakkak olmadıkça ikisinin derecesi tayin edilemez.
- İşte Tanrı kimin ruhuna bir mihenk koyarsa o yakîn ile şekî ayırabilir.
- Bir zî ruhun ağzına bir çöp gider o zî ruh o çöpü harice atmadıkça rahat edemez.
- Binlerce lokma arasında ufacık bir çöp gelince zî ruhun hissi derhal onun izini sezer.
- Dünyaya ait hisler bu âlemin [21a] merdivenidir. Din hissi de göklerin [malîyetin yüksek manâların] merdivenidir.
- Bu hissin sağlığını hekimden isteyiniz. O hissin sağlığında Habîb-i Ekrem efendimizden ve vârislerinden isteyiniz.
- Bu hissin sağlığı vücudun sağlamlığındandır, o hissin sağlığı da vücudu harap etmekten [yani insan-ı kâmil olmak yolunda idman eylemekten] dir.
- Sultan can cismi [oruçla, diğer ibadetlerle, boğaz düşkünlüğünü terk ve sâir
- وانگه^{٦٧٤} این هر دو ز یک اصلی روان
بر گذر زین هر دو زو تا اصل آن
- 302.
- زرّ قلب و زرّ نیکو در عیار بی محک هرگز ندانی ز اعتبار
- 303.
- هر که را در جان خُدا بنهد محک هر^{٦٧٥} یقین را باز داند او ز شک
- 304.
- در دهان زنده خاشاکِ جهد آن گه آرامد که بیرونش نهد
- 305.
- در هزاران لقمه یک خاشاکِ خُرد چون در آمد حسی زنده پی بُرد
- 306.
- حسّ دُنیا نردبانِ این جهان حسّ دینی نردبانِ آسمان
- 307.
- صِحّتِ این حس بجوید از طیب صِحّتِ آن حس بجوید^{٦٧٦} از حیب
- 308.
- صِحّتِ این حس ز معمُوری تن صِحّتِ آن حس ز تخریب^{٦٧٧} بدن
- 309.
- راه جان مَر جسم را ویران کُند بعد^{٦٧٨} ویرانیش^{٦٧٩} آبادان کُند
- 310.

^{٦٧٤} وانگه: دانکه N

^{٦٧٥} هر: مر N

^{٦٧٦} بجوید: بخواید N

^{٦٧٧} تخریب: ویرانی N

yapar, dizer koşar onu. idmanlarla] önce vîran eyler.

311. ای خنک جانی که در عشق مآل
بدلگرد او خان و مان و ملک و
م_____ال^{٦٨٠}
312. کرد ویران خانه بهر گنج زر
ساختنش زان گنج زر^{٦٨١} معمورتر
313. آب را ببرد و جو را پاک کرد
بعد از آن در جو روان کرد آب
خ_____ورد
314. پوست را بشکافت و پیکان را
کش_____ید
پوستینو^{٦٨٣} بعد از آتش^{٦٨٤} بردمید
315. قلعه ویران کرد و از کافر ستد
بعد از آن بر ساختش صد بُرج و
س_____د
316. کاربچون^{٦٨٥} را که کیفیت نهد
این که گفتم این^{٦٨٦} ضرورت می
ده_____د
- Altın definesini çıkarmak için yıkmıştır evi; o defineyle de evi, daha da sağlam yapar. Suyu kesmiş, arkı temizlemiştir; ondan sonra da arka, içilecek su salmıştır.
- Viranlığından sonra da [İrfan-ı İlâhî ile keşf ve tahkikle ve sâir insan-ı kâmil ve Veliyyullah evsafıyla] daha âlâ mamur eyler. Mesela birisi suyu kesti, su yolunu tamir ve tethir⁶⁸² eyledi, sonra o temiz ırmağa içilmeye layık suyu salıverdi.
- Deriyi yarmış, temreni çıkarmıştır; ondan sonra da orada yeni deri bitmiştir.
- Mesela bir gazinin derisini yüzdü, oku çıkardı. Ondan sonra orada yepyeni deri bitti.
- Kaleyi yıkmış, kâfirden almıştır; ondan sonra da yüzlerce burç yapmıştır, yüzlerce hendek açmıştır. Neliksiz, niteliksiz Tanrı'nın işine kim, nasıldır, nicedir diyebilir? Bu söylediğim sözler de anlatma gayretiyle söylenmiştir.
- Kaleyi yıkıp kâfir elinden aldı ondan sonra oraya yüzlerce burçlar hendekler vücuda getirdi.
- Tanrı işine kim şekil tayin edebilir. Bu kadar misal îrad edişimde anlatmak zaruretinden ileri gelmiştir.

^{٦٨٨} بعد: بعد از آن NK

^{٦٨٩} بعد ویرانیش: بعد از آن ویرانی N

^{٦٨٠} ای خنک جانی که در عشق مآل *بدل گرد او خان و مان و ملک و مال: - NK

^{٦٨١} ساختنش زان گنج زر: وز همان گنجش کند NK

⁶⁸²Tethir (تطهير) : Farsça da temizlemek, bir şeyi su ile yıkamak ve temizlemek. (Logatname, Ferheng-i Motevasset-i Dehoda, Tehran 1385/2006, Çap-ı Evvel) .

^{٦٨٣} پوستینو: پوست تازه K

^{٦٨٤} پوستینو بعد از آتش: پوست تازه بعد ز آتش N

^{٦٨٥} بچون: بی چون NK

^{٦٨٦} این: هم NK

- Kimi böyle gösterir,
kimi zıddını belirtir;
din işinde ancak
şaşıp kalınır.
Fakat ardını ona
çeviren şaşkınım
şaşkınlığı değildir bu;
ona dalıp giden,
dostun sarhoşu olan
kişinin şaşırıp
kalışdır.
- Birinin yüzü sevgiliye
dönmüş; biri de var ki
yüzü, zâten onun yüzü
kesilmiş.
- İkisinin de yüzlerine
bak, yüzlerini
hatırında tut; olur ya,
dikkat ede ede yüzü
tanır bir hâle gelirsin.
İnsan yüzlü pek çok
İblîs vardır; öyleyse
her ele, el vermemek
gerek.
- Çünkü avcı da ıslık
çalar, kuşun ötüşünü
taklîd eder; o kuş
tutan böylece kuşları
kandırmak ister.
O kuş, kendi
cinsinden bir kuşun
ötüşünü duyar,
havadan uçup iner;
tuzağı bulur, yaranlanır.
- Aşağılık kişi de
dervişlerin sözlerini
çalar da bir bön kişiye
o afsunu okuyup
üfürerek kandırmak
ister.
- Kâh böyle gösterir kâh onun
aksini gösterir, din işleri
hayranlıktan başka bir şey
değildir.
- Ama din'e arkasını çevirmek
yolunda hayranlık değildir, o
biçim hayranlıktır ki cananda
mest ve müstağrik olmuş
olsun.
- Birisine çehresi canan a
müteveccihdir. Birinin yüzü
ise yine kendine doğrudur
[hodbinliktir].
- Her ikisinin çehresine de
dikkat edip mukayyet ol.
Mümkündür ki [sîmâhüm fî
vücûhihim]⁶⁸⁸ sırrına mazhar
sîmâşinas bir arif olasın.
Çünkü nice insan suratlı
iblisler vardır. İmdi her ele el
vermek [yed alıp inâye
eylemek] layık değildir.
- Çünkü avcı ötme taklidi sesi
çıkartır ki o avcının maksadı
kuşu aldatmaktır.
- O zavallı kuş kendi cinsinin
sesini işitir havadan iner
tuzağı ve yaranlanmayı bulur.
- Bir aşağı adam da
dervişlerin sohbetini çalar ki
maksadı yine saf bir kimseye
o kelamı[22a] [efsun gibi]
îrâd ile onu sayd
eylemektir.⁶⁸⁹
- گه چُنین بنماید و که خُسدِ این
جُز که حیرانی نباشد کار دین 317.
- نی چُنان حیران که پشتش سوی
اوست 318.
- آن یکی را روی او شد سُوی
دوست 319.
- رُوی هر یک می نگر می دار پاس
بُو که گردی تو ز خدمت رُو
ش 320.
- چُون بسی ابلیس آدم رُوی هست
پس به هر دستی نشاید داد دست 321.
- ز انکه صیّاد آورد بانگ صَفیر
تافرید مُرغ را آن مرغ گیر 322.
- بشنود آن مُرغ بانگ جنس
خویش از هوا آید بیابددام و
نش 323.
- حرف درویشان بڈزدد مرد دون
تا بخواند⁶⁹⁰ بر سلیمی ز آن فُشون 324.

⁶⁸⁷ وین : و آن NK

⁶⁸⁸ Kur'an-ı Kerim, Fetih, 29. :“Onların alametleri yüzlerindedir.”

⁶⁸⁹ Sayd eylemek: Avlamak.

⁶⁹⁰ تا بخواند : تا بخوانند N

- Erlerin işi apaydın oluştur, sıcaklıktır; aşağılık kişilerin işiyse düzendir, utanmazlıktır. Aşağılık kişiler dilenmek için yünden arslan yaparlar; Ebû Müseyleme'ye Ahmed adını takarlar. Ebû-Müseyleme'nin adı kezzâb olarak kaldı, Muhammed'eyse akıl sâhibi, ilim irfan sâhibi dendi. O Tanrı şarabının mührü, o şarap küpünün kapağı hâlis misktir; âdî şarap küpünün kapağıysa pis kokulu şeydir, azaptır.
- TAASUP YÜZÜNDEN HRİSTİYANLARI ÖLDÜRTEN YAHUDİ PÂDİŞÂHININ HİKÂYESİ**
- Yahudilerin zâlim bir pâdişâhı vardı; İsâ'ya düşmandı, Hristiyanları yakar yandırır; eritir giderdi. İsâ'nın çağıydı, nöbet onundu; Mûsâ'nın canı oydu; Mûsâ da onun canıydı.
- Pâdişâh, Tanrı yolunda şaşılı olmuştı; ö iki İlahî solukdaşı birbirinden ayrı görüyordu.
- Merdlerin huyu açıklık ve sıcaklıktır. Aşağıların işi de hile ve utanmazlıktır.
- Herif aslan kürkünü sırtına alır gezer⁶⁹² müsellemetül kezzâb iken kendine Ahmet adı koyar.
- Müslüman'ın adı kezzab kaldı. Muhammed de ulülelbâb sultanı oldu.
- O şarâb-ı ilâhînin neticesi saf misktir. Adı şarabın sonu da ağız kokusuyla sarhoşluk azabıdır.
- TAASSUBUNDAN ŞAŞI HRİSTİYANLARI ÖLDÜREN YAHUDİ PADIŞAHIN HİKÂYESİ**
- Zalim, İsa düşmanı, Hristiyan'a işkence eder, bir padişah vardı.
- Hazret-i İsa'nın devri idi, peygamberlik neveti onun idi. Musa onun canı, o da Musa'nın canı idi.
- Şaşılı görüşlü padişah hak yolunda olan iki hem demi birbirinden ayrı ad eyledi.
- خُوی^{۶۹۱} مُردانِ روشنی و گرمیست
کارِ دونان حیلہ و بی شرمیست
325.
- شیرِ پشمین از برای کد کُند
بُو مُسیلم را لقبِ اَحمد کُند
326.
- بُو مُسیلم را لقبِ کَذابِ مَاند
مَر مُحمد را اُولوِ الأَلْبَابِ مَاند
327.
- آن شرابِ حَقِ خَتامش مُشکِ ناب
باده را ختمش بود گند و عَذاب
328.
- داستان آن پادشاهِ جهود که
نصرانیان را می کشت از بهر
تعصب
329.
- بُود شاهی در جهُودان ظَلَمِ ساز
دُشمنِ عیسی و نصرانی گداز
330.
- [9a] عهدِ عیسی بُود و نوبتِ آن
او
جانِ مُوسی او و مُوسی جَآنِ او
331.
- شاهِ احوال کرد در راهِ خُدا
آن دو دمَسازِ خدایی را جُدا
331.

^{۶۹۱} خوی : کار NK

⁶⁹² [1] Eskiden bir kısım kalender dervişleri hayvan postuna bürünür gezer halka evliyalık satarlardı ben bunlara eriştim.

- Hani ustası şaşu
çırağına, tez dedi,
odaya git, o şişeyi
getir.
- Şaşu çırak, o iki
şişenin hangisini
getireyim, bir güzelce
anlat dedi.
- Ustası, yürü be dedi,
iki şişe yok; şaşılığını
bırak, biri fazla
görme.
- Çırak, usta dedi,
kınama beni. Ustası,
pekiyi dedi, o iki
şişenin birini kır.
- Çırak birini kırınca iki
şişe de gözünden yitti
gitti. İnsan istek
yüzünden, öfke
yüzünden şaşu olur.
- Şişe birdi, gözüne iki
göründü; şişeyi
kırınca öbürü de yok
oldu.
- Öfke ile istek, insanı
şaşu eder; canı
doğruluktan ayırır.
Garez geldi mi hüner
örtülür; gönülden
yüzlerce perde, gelir
de gözün önüne
çekiliverir.
- Kadı, gönlünden
rüşvet almayı kurdu
mu, zâlimi
mazlumdan nasıl ayırdı
edebilir?
- Pâdişâh, çifitçe kin
güttüğünden öylesine
şaşu olmuştu ki, aman
yarabbi, aman.
- Ustası bir şaşuya (gel, raftan
şu şişeyi çıkar) dedi.
- Şaşu (o iki şişeden hangisini
huzuruna getireyim açıkça
söyle) dedi.
- Ustası (haydi, o iki şişe
değildir. Yürü şaşılığını bırak
fazla görücü olma) dedi.
- Çırak (usta, beni paylama)
deyince ustası da (o iki
şişenin birini kır) dedi.
- Çırak birini kırınca her ikisi
de gözden kayboldu (insan
tarafgirlikten (kıskançlık) ve
kinden dolayı şaşu olur).
- Şişe tek iken o tek göz
yine[23a] iki göründü. Şişeyi
kırınca başkası kalmayıverdi.
- (Hiddet-i hevây-i nefsanî
insanı şaşu yapar, ruhun
istikametini çevirir.
Garez gelince asıl hüner
değişir [hünerin muktazâsı
yapılmamış olur], garazkâr
gönülden kürecik göz
tarafına yüz perde gelir.)
- Kadı, kalben rüşvet almaya
karar verince zalim bîçâre
mazlumdan nasıl tağrik eder.
- İşte o padişah ta beyhude
kendinden dolayı öyle bir
şey oldu ki;
- گفت استاد احولی را کاندرا
رَو بَرُون آراز و ثاق آن شیشه را
- گفت احول ز آن دُو شیشه من
کدام
- گفت آستا^{۶۹۳} آن دُو شیشه نیست
رَو
- گفت ای استا مرا طعنه مزن
گفت آستا ز آن دُو یک رادر شکن
- شیشه یک بُود و به چشمش دُو
نمُود
- چُون شکست او شیشه را دیگر
نبود
- چُون یکی بشکست هر دو شد ز
چشم
- مردم احول گردد از میلان و خشم
- خشم و شهوت مرد را احول کند
ز استقامت رُوح را مُبدل کند
- چُون غرض آمد هنر پوشیده شد
صد حجاب از دل به سوی دیده
- چُون دهد قاضی به دل رشوت
ق
- کی شناسد ظالم از مظلوم زار
- شاه از حقدِ جهودانه چنان
گشت احول کالامان یارب امان

Ben Mûsâ dînine sığınayım, o dîne arkayım ben diye yüzbinlerce inanmış mazlûmu öldürttü gitti.

VEZİRİN PÂDİŞÂHA DÜZEN ÖĞRETMESİ

O pâdişâhın öyle düzenbaz bir vezîri vardı ki, düzenle suyu bile düğümledi.

340. Pâdişâha dedi ki: Hristiyanlar canlarını korurlar, dinlerini pâdişâhtan gizlerler.

Onları o kadar öldürtme; zâten de öldürmede bir fayda yok; dînin kokusu yoktur ki; misk değil ya, ödağacı değil ya. Yüzlerce kılıf içinde gizli bir şey; dışını bilirsen bilirsin ancak; içiyse bildiğine aykırıdır.

Pâdişâh peki dedi, ne yapalım? Nasıl bir düzen düzelim ki

Dünyâda, ne meydanda, ne gizli, bir tek Hristiyan bile kalmasın.

Vezir, sözde bana gazez etmiş gibi emret, kulağımı, elimi kestir, burnumu, dudağımı yarıdır.

Aman Allah aman ben Musa dininin sığıncağıyım ve onun arzusuyum diye yüzbinlerce mazlum ehl-i iman öldürdü.

VEZİRİN PADIŞAHA HİLE ÖĞRETMESİ

Padişahın öyle yol verici hilekâr bir veziri vardı ki mekr ile suya düğüm vururdu.

Dedi ki Hıristiyanlar can sığıncağı yapıp dinlerini padişahıtan gizlerler.

Onları öldürme, fayda yok dinin kokusu çıkmaz misk öd değil ki.

Yüz tane kılıf içinde sırdır. Yüzü sana doğrudur ama içi aksine.

Padişah: “Pekiye söyle bakalım tedbir nedir, bu hilenin bu tezvîrâtın çaresi nedir?”

Ne aşikâr ne gizli din tutar Hıristiyan dünya da kalmasın.”

Vezir dedi: “Şiddetle ferman ederek kulağımı, elimi kes, alnımı dudağımı yarıla.

صد هزاران مُومن مظلوم کُشت که پناهَم دین موسی را و پُشت

342.

آموختن وزیر مکر پادشاه را

شه^{۶۹۴} وزیرى داشت گبر و عشه

343.

كو بر آب از مكر بر بستى گره گفت ترسايان پناه جان كُندند دین خود را از ملك پنهان كنند

344.

كم كُش ايشان را كه كُشتن سُود نيسنت دین ندارد بوى مُشك و عود نيسنت

345.

سِر پنهانست اندر صد غلاف ظاهرش با تُست و باطن بر^{۶۹۵} خ

346.

شاه گفتش پس بگو تدبير چيست چاره‌اى اين مكر و اين^{۶۹۶} تزوير چيست

347.

تا نماند در جهان نصرانى نى هويدا دین و نى پنهانى

348.

گفت اى شه گوش و دستم را بئر بينى ام بشكاف و لب در^{۶۹۷} حُكم مُر

349.

^{۶۹۴} شه : او NK

^{۶۹۵} بر - N

^{۶۹۶} اين مكر و اين : آن مكر و آن NK

^{۶۹۷} و لب در: بشكاف اندر N

- Sonra da beni darağacına, çarmlıha gerdirmeye yolla; derken birisi sana yalvarsın, bağışla desin.
Bunu tellal pazarında, Dört yol ağzı olan bir yerde yaptı.
- Sonra darağacı dibine beni gönder. O esnada bir şefaathçi benim suçumu dilesin.
350. بعد از آن در زیرِ دار آور مَرا تا بخواهد يك شفاعت گر مَرا
- Sonra da beni uzak bir şehre sür de ben onların arasına yüzlerce kötülük sokayım, yüzlerce aykırı işler ettireyim onlara dedi.
- Ondan sonra beni uzak bir şehre sor ki ben onların arasına türlü din kayıtsızlığı bırakayım.”
351. بَر منادی گاه کُن این کار تُو بر سرِ راهی که باشد چار سُو
- VEZİRİN HİRİSTİYANLARA DÜZENİ**
Ondan sonra, onlara diyeyim ki dedi; ben Hristiyanım; gizli din taşıyorum; a gizlileri bilen Tanrı, sen bilirsın beni.
Pâdişâh inancımı duydu, taassubundan canıma kastetti.
- [24a] VEZİRİN HİRİSTİYANLARA MEKR VE HİLESİ**
Sonra dedim ki ben gizli Hıristiyan’ım. (Ya Rabbi sen benim gönlümü bilirsın).
352. آنگهم از خود بران تا شهرِ دور تا در اندازم در ایشان صد فتور^{۶۹۸}
- تلبیس وزیر با نصاری^{۶۹۹}
- پَس بگویم من بسرِ نصرانیم ای خُدای راز دان می دانی ام^{۷۰۰}
- 353.
- Pâdişâh tan dînimi gizlemek istedim; onun dîninden görüneyim dedim.
Pâdişâh, sırlarımdan bir koku duydu; ona söylediğim sözlerle töhmet altına aldı beni.
Dedi ki: Senin sözlerin, içinde iğne olan ekmeğe benziyor; gönlümden gönlüne bir pencere var.
- Padişahtan dinimi saklamak istedim zahirde onun dinini yapmak diledim.
Ama padişah benim ısrarımdan korkusuzdu hep sözlerim padişah huzurunda kusurlu oldu.
Dedi ki: “Senin sözlerin, içi iğneli ekmek gibidir. Benim gönlümden senin gönlüne pencere var.
354. شاه واقف گشت از ایمانِ من وز تعصب کرد قصدِ جانِ من
355. خواستم تا دین ز شه پنهان کنم آن که دین اوست ظاهرِ آن کُتم
356. شاه بُویی بُرد از اسرارِ من مُتَّهم شد پیش شه گفتارِ من
357. گفت گفتِ تُو چُو در نان سوزنسست از دل من تا دلِ تُو روزنست

^{۶۹۸} صد فتور : شر و شور NK

^{۶۹۹} نصاری: نصارا N

^{۷۰۰} می دانی ام: می دانیم N

- O pencereden hâlini gördüm; hâlini gördüm ya, artık sözlerine kanmam senin.
- Ben önceden senin halini gördüm halini görünce artık lafını dinleyemem.”
358. مَنْ از آن روزن بدیدم حالِ تُو حالِ تُو دیدم نوشم قالِ تُو
- İsâ'nın himmeti bir çâre bulmasaydı bana, o, çifitça paramparça ettirirdi beni.
- Eğer Hazret-i İsa'nın ruhaniyeti bana imdâd etmeyeydi onu Yahudicesine parça parça ederdi.
359. گر بُودی جَانِ عیسی چاره‌ام او جُهودانه بکردی پاره‌ام
- İsâ'ya canımı fedâ ederim, başımı veririm; hem de bunu, yüz binlerce minnet bilirim canıma.
- Hazret-i İsa için başımı feda ederim. Canımı veririm ve bunun için yüz binlerce minnettar olurum.
360. بهرِ عیسی سَرِپارم جان^{۷۰۱} دهم صد هزاران مَنَش بر خود نهم
- İsâ'dan canımı esirgemem; yalnız onun dînini iyiden iyiye bilirim.
- İsa için can sakınmam fakat onun ulûm-u diniyyesine çok iyi vâkıfım.
361. جان درِیغم نیست از عیسی و لیک واقفم بر علم دینش نیک نیک
- O tertemiz dînin, bilgisizlerin elinde yok olup gitmesine açıklanmadayım.
- Bu pak dinin cahiller arasında mahvolması benim hayıfıma gelir.
362. حیف می آمد مرا کان دین پاک در میان جاهلان گردد هلاک
- Tanrı'ya da, İsâ'ya da şükürler olsun ki o hak dîne kılavuz olmuşum ben.
- Tanrıya, İsâ'ya şükürler olsun ki ben onun hak dinine yol gösterici oldum.
363. شُکر ایزد را و عیسی را که ما گشته‌ایم این^{۷۰۲} کیش حق را ره‌نما
- Belimize zünnar kuşanalı Yahudiden de kurtulduk, Yahudilikten de.
- Belimi zünnar ile bağladığımızdan beri Yahudi'den, Yahudilikten kurtulduk.
364. از جُهود و از جُهودی رسته‌ایم تابه زناری میان را بسته‌ام
- Ey insanlar, çağı İsâ'nın çağı; onun dîninin sırlarını canla başla duyun.
- Ey ahali, biliniz ki zaman İsâ'nın devrânıdır. Onun dininin esrarını candan dinleyiniz.
365. دَور دَورِ عیسیست ای مردُمان بشنوید اسرارِ کیش او بجان
- Vezir bu mekrini padişaha sayıp dökünce padişah gönlünden endişeyi külliye kazıdı.⁷⁰³
- Vezir bu mekrini padişaha sayıp dökünce padişah gönlünden endişeyi külliye kazıdı.⁷⁰³
366. چون وزیران مکر را بر سه شُمرد از دلش اندیشه را کُلِّ شُمرد^{۷۰۴}
- Pâdişâh, vezir ne dediyse yaptı ona;
- Vezir ne dediyse padişah vezire yaptı. Bu hakikati
367. کرد با وی شاه آن کاری که گفت خَلق حَیران ماند از آن^{۷۰۵} مکر

^{۷۰۱} سرپارم سر جان دهم : جان سپارم سر NK

^{۷۰۲} این : آن NK

⁷⁰³ Bu cümle Mesnevî'nin aslında yok, Veled Çelebi İzbudak açıklayıcı cümle olarak kullanmıştır.

^{۷۰۴} چون وزیران مکر را بر سه شُمرد *از دلش اندیشه را کُلِّ شُمرد: NK -

^{۷۰۵} ماند از آن: مانده از آن K

- halk, o gizli düzene
şaştı kaldı.
Onu, Hristiyanların
bulunduğu bir yere
sürdü; o da bundan
sonra onları dâvete
koyuldu.
- HRİSTİYANLARIN
ONUN DÜZENİNE
KANMALARI**
Hristiyanlar, azar azar
onun çevresinde
toplanmaya başladı;
topluluk yüzbinlere
vardı.
O gizlice onlara
İncil'in, zünnârın,
namazın sırlarını
anlatmadıydı.
Görünüşte hükümleri
söylüyordu; öğüt
veriyordu; fakat
içyüzünden ıslık
çalmadıydı; tuzak
kurmadıydı.
İşte bunun için kimi
Sahâbe
Peygamber'den
gulyabâniye
benzeyen, adamın
yolunu şaşırtan azgın
nefsin düzenlerini
öğrenmek isterdi.
Nefis, ibâdetlere, öz
temizliğine, gizli
garezlerden neler
katar diye sorarlardı.
Ondan, kulluğun
üstünlüğünü
aramazlardı; görünen
ayıp nedir, onu söyle
derlerdi, onu
araştırırlardı.
Gülü kerevizden ayırd
edercesine, kıldan
- meçhul hileden dolayı halk
hayran kaldı.
Onu Hristiyanlar diyarına
sürdü. Vezir de ondan sonra
halkı dine davete başladı.
- [25a] HRİSTİYANLARIN
VEZİRİN TEZVİRATINI
KABUL ETMELERİ**
Yüz binlerce Hristiyan
kimseler azar azar onun
semtine, onun civarına
toplandılar.
O, onlara öncülük, zünnâr,
ibadetin esrarını ince bir
lisanla anlattı.
O zahirde din ahkâmını vaaz
ediyor idi. Fakat bâtında
(kuşu avlayan) ötme ve tuzak
idi.
Bunun için bazı ashab Hz.
Peygamberden şeytan nefsin
hilesini sorarlardı;
Ki nefsi gizli arzlarla
ibadetlere, ruhani ihlâslara
neler karıştırır söyle derlerdi,
Yalnız ibadetin faziletini
aramazlardı zuhura gelen
kusurların ayıbını da nasıl
olduğunu – sormazlar idi.
İnce ince zerre zerre nefsin
hilesini gül ile kerevizin
- نهفت ۷۰۶
راند او را جانب نصرانیان
کرد در دعوت شروع او بعد از آن
قبول کردن نصاری ۷۰۷ مکر وزیر
را
صد هزاران مرد ترسا سُوی او
اندک اندک جمع شد در کوی او
او بیان می کرد با ایشان به راز
سِرِّ انگلیسون و زُنَّار و نَمَاز
او به ظاهر و اعْظِ احکام بُود
لیک در باطن صفیر و دام بود
بهر این بعضی صحابه از رسول
فلتمس بودند مکر نفس عُول
کز ۷۰۸ چه آمیزد ز اغراض نهران
در عبادتها و در اخلاص جان
فضل طاعت را نجستندی ازو
عیب ظاهر را بجستندی که کُو
مو به مو و ذَرَّة ذَرَّة ۷۰۹ مکر نفس
368.
369.
370.
371.
372.
373.
374.
375.

۷۰۶ خَلْق حَبِرَان ماند از آن مکر نهفت : خلق اندر کار او مانده شگفت N

۷۰۷ نصاری: نصاران N

۷۰۸ کز: کو NK

kurtarırısın; fakat biz yine tutar, bir tuzağa gideriz.	başka bir tuzağa doğru gideriz.	383. ما در این انبار گندم می کُنیم گندم جمع آمده گم می کُنیم
Siz şu ambara buğday yığmadayız; derken yığılmış, toplanmış buğdayı yitirip gitmedeyiz.	Biz bu anbara buğday biriktiririz. Toplanan buğdayı yine kaybederiz.	384. می نیندیشیم ما جمع و حوش ^{۷۱۳} کین خلل در گندم است از مکرِ موش
Aklımızı başımıza alıp hiç düşünmüyoruz ki buğdayın eksilmesi fârenin yüzünden.	Biz bu yabancı mahlûklar güruhu düşünmeyiz ki [26a] Bu buğdayın zâyî olması farenin hilesindedir.	385. موش تا انبارِ ما حفره زده ست از ^{۷۱۴} فنش انبارِ ما ویران شدست
Fâre ambarımızı deleli, ambarımız, onun düzeniyle yıkılıp gitmiş.	Fare anbarımızı deldikçe onun hilesine ambarımız harâb oldu.	386. اول ای جان دَفْعُ موشِهُوش ^{۷۱۵} کُن وانگهان در جمع گندم جوش کن
A benim canım, önce fârenin zararını gider de ondan sonra yığmaya giriş.	Ey can, evvela farenin şerrini def eyle ondan sonra buğday biriktirmeye çalış!	387. بشنو از اخبارِ آن صدر الصدور ^{۷۱۷} لَّا صَلَوةَ تَمَّ إِلَّا بِالْحَضُورِ
O gönüllere gönül kesilenin haberlerinden birini duy; hani “Namaz ancak gönül huzuruyla tamamlanır” der.	O reisler reisinin haberlerini dinle: “Huzur-u kalp olmadıkça namaz tamam olmaz” buyurmuşlardır. ⁷¹⁶	388. گر نه موشی دزد در انبارِ ماست گندم اعمالِ چل سَاله کُجاست
Ambarda hırsız bir fâre yoksa, peki, kırk yıllık kulluk buğdayı nerde, hani?	Eğer bizim ambarımızda hırsız fare olmaya idi. Kırk senelik ibadet buğdayı nereye gitti?	389. ریزه ریزه صدقِ هر روزه چرا جمع می ناید درین انبارِ ما
Her günün parça parça meydana gelen gerçekliği, neden ambarımızda toplanmıyor?	Her günün azar azar sadıkane ibadet taneleri niçin bizim ambarımızda toplanmaz.	390. بس ستاره‌ای آتش از آهن جهید و آن دلِ سُوزیده پذیرفت و کشید
Çakmaktaşıdan birçok kıvılcımlar sıçradı; o yanmış yakılmış gönül hepsini de kabûllendi.	Birçok ateş kıvılcımı çakmaktan sıçrayıp kovuk içi de onu kabul edip çekti.	391. لیک در ظلمت یکدزدی نهان
Fakat karanlıkta gizlenmiş bir hırsız	Ama karanlıkta gizli bir hırsız var. Muttasıl o	

^{۷۱۳} ما جمع و حوش : آخر ما به هوش NK

^{۷۱۴} از : وز NK

^{۷۱۵} موشهوش : شرّ موش NK

⁷¹⁶ Hadis-i Şerif: Ali b. Ebî Tâlib'den “Mü'minler, namazlarında huşua riayet ederler.” ayeti sorulduğu zaman O: “Huşu kalbededir. Huşu, Müslüman vakarına yakışır şekilde, vücudunun sakin olması ve gözünü namaz kıldığın yerden ayırmamandır” demiştir.

^{۷۱۷} صدر الصدور : صدر صدور NK

var ki o kıvılcımlara parmak basmada.	kıvılcımlara parmak basar.	می نهد انگشت بر استارگان	
Gökyüzünde bir ışık bile parlamasın diye o kıvılcımları bir bir söndürmede.	Felekte bir çerağ uyanmasın diye kıvılcımları birer birer söndürür.	می کُشد استارگان را یک به یک تا که نفروزد چراغی از فلک	392.
Yardımların bizimle oldukça o aşağılık hırsızdan korkar mıyız hiç?	Ya Rabbi senin inayetlerin bize yerleşirse o kötü hırsızdan biz korkar mıyız? ⁷¹⁸	چون عنایتت بُود با ما مقیم کی بُود به می از آن دُزد لئیم ^{۷۱۹}	393.
Bir adımda binlerce tuzak bile olsa, sen bizimle olduktan sonra hiç gam yok bize.	Ezelden binlerce tuzak olsa sen bizimle oldukça hiç keder yoktur.	گر هزاران دام باشد در قَدم چُون تو با مایی نباشد هیچ غم	394.
Her gece beden tuzağından canlarını kurtarırsın, tahtaları sökürsün.	Her gece tuzak tahtalarını söküp vücut tuzağından ruhları kurtarırsın.	هَر شبی از دام تن ارواح را می رَهانی می کُنی اَلواح را	395.
Canlar, her gece şu kafesten kurtulur; hiçbir şeyle ilişkileri kalmaz; ne kimseye buyruk yürütürler, ne kimsenin buyruğu altına girerler.	Ruhlar her gece bu kafesten kurtulurlar. Ne kimsenin hâkimi ne de mahkûmu olmayarak ferâgate erişirler.	می رهند ارواح هَر شب زین قَقَس فارغان نه حاکم و محکوم کس ^{۷۲۰}	396.
Geceleyin zindandakilerin zindandan haberleri yoktur; pâdişâh adamlarının da geceleyin devletten haberleri yoktur.	Geceleyin zindancıların zindandan haberi olmaz. Padişah adamları geceleyin padişahattan haberdar bulunmazlar.	شب ز زندان بی خبر زندانیان شب ز دولت بی خبر سُلطانیان	397.
Ne kâr, ziyan gamı vardır, ne böylesine bir düşünce; ne filânın hayâli vardır, ne feşmanın hayâli.	Kâr, zarar endişesi olmayarak, bu falanın o falanın hayalini de kurmazlar.	نی غم و اندیشه ای سُود و زیان نی خیال این فلانه ^{۷۲۱} و آن فلان	398.
Arifin uyanıkken de hâli budur; Tanrı, “Onlar uykudadır” demiştir.	İşte ariflerin uyanıkken de halleri böyledir, Tanrı Ashab-ı Kehf hakkında (sen onları gözleri açık görüp uyanık sanırsın, hâlbuki onlar uykudadırlar)	حالِ عارف این بُود بی خواب هَم گفت ایزد هَم رُقُودُ زین مَرم	399.

⁷¹⁸ Bu cümle Mesnevî'nin aslında yok, Veled Çelebi İzbudak açıklayıcı cümle olarak kullanmıştır.

^{۷۱۹} چون عنایتت بُود با ما مقیم * کی بُود به می از آن دُزد لئیم : K, در پاورقی - N

^{۷۲۰} فارغان نه حاکم و محکوم کس : فارغان از حکم و گفتار و قصاص N

^{۷۲۱} فلانه : فلان NK

buyurmuştur.⁷²²

Onlar gece gündüz,
dünyâ hâllerine karşı
uykuya dalmışlardır;
onlar Rabbin elinde
evirip çevirdiği kalem
kesilmişlerdir.

Yazı yazılırken eli
görmeyen kişi, yazı,
kalemin oynamasıyla
yazılıyor sanır.

Tanrı ârifin şu
hâlinden birazcığını
göstermiştir; akli da
zâten duygu uykusu
kapmış gitmiştir.

Canları neliksiz
niteliksiz bir olaya
gitmiştir; canları da
esendir, bedenleri de.

Derken bir ıslıkla gene
tuzağa çekersin onları;
hepsini de payını
aramaya koyultursun.

Sabah çağının ışığı
baş gösterip altın
akbaba kanat çırpınca,

Tanyerini yaran,
sabahı ısıtan, İsrâfil
gibi hepsini o ülkeden
alır, şu görünen âleme
getirir.

Yayılmış canları
beden yapar; her
bedeni de gene gebe
bırakır;

Can atlarını eysersiz
kor; işte “Uyku
ölümün kardeşidir”
sırrı budur.

Sen bundan ürkme, onlar
gece gündüz dünya
ahvalinden uykudadırlar,
Tanrı'nın elinde evirip
çevirdiği [27a] kalem
gibidirler.

Yazı esnasında eli görmeyen
o ef'ali kalem hareketinden
sanır,

Arif bu halden bir parça
gösterdi. Halkı da mahsus
olan uyku istila etti.

Onların canı mahiyeti
meçhul sahraya gitti ruhları
bedenleri de müsterih oldu.
[Ve her yeri kendi âleminde
gezdi.]

Sonra [kuş çağırır gibi] bir
ıslıkla yine beden tuzağına
çekersin herkesi mahkeme
ve mücâzâta çekersin.

Sabah vakti nuru başkaldırıp
feleğin altın kartalı kanat
çırpınca,⁷²³

Sabahı ayıran İsrâfil gibi
herkesi o diyardan suret
âlemine getirir.

Basit ruhları cisim yapar. O
her cismi de tekrar gebe
eder.

Can atlarını eyerden soyar
işte (Ennevm-ü ehul mevt =
uyku ölümün kardeşi) sırrı
budur.⁷²⁵

خفته از احوالِ دنیا روز و شب
چون قلم در پنجه‌ای تقلیب رب

400.

آن که او پنجه نبیند در رقم
فعل پندارد به جنبش از قلم

401.

شمه‌ای زین حال عارف وانمود
خلق را هم خوابِ حسی در ربود

402.

رفته در صحرای بی‌چون جانشان
زوحشان آسوده و ابدانشان

403.

وز صفیری باز دام اندر کشی
جمله را در داد و در داور کشی

404.

چون که نور صبحدم سر بر زند
کرکس زرین گردون پر زند^{۷۲۴}

405.

فَالِقُ الْأَصْبَاحِ اسرافیل وار
جمله را در صورت آرد ز آن دیار

406.

روح‌های منبسط را تن کند
هر تنی را باز آبستن کند

407.

آسپ جانها را کند عاری ز زین
سِرِّ النَّوْمِ اخ الموتست این

408.

⁷²² Kur'an-ı Kerim, Kehf, 18. : “Uykuda oldukları halde sen onları uyanık sanırsın. Biz onları sağa sola çeviriyorduk. Köpekleri de mağaranın girişinde iki kolunu uzatmış (yatmakta idi.) Onları görseydin, mutlaka onlardan yüz çevirip kaçardın ve gördüklerin yüzünden için korku ile dolardı.”

⁷²³ Bu cümle Mesnevî'nin aslında yok, Veled Çelebi İzbudak açıklayıcı cümle olarak kullanmıştır.

^{۷۲۴} که نور صبحدم سر بر زند * کرکس زرین گردون پر زند - N

⁷²⁵ Hadis-i Şerif: Câbir (r.a.)'den. Adamın birisi Rasûlullah (s.a.s)'dan “Cennet ehli uyur mu?” diye sordu. Rasûlullah (s.a.s) da: “Uyku, ölümün kardeşidir. Cennet ehli ise ölmez” buyurdular.

- Yalnız gündüzün geri
gelsinler diye
ayaklarını uzun bir
bağla bağlar.
Bağlar ki gündüz
olunca o çayırdan geri
gelsinler; o yayladan
gelip yük altına
girsinler.
Keşke şu canı, Ashâbı
Kehf gibi, yahut
Nûh'un gemisi gibi
korusaydı da
- Fakat gündüzün tekrar
gelmeleri için ayaklarına
uzun bir bağ bağlar.
- Tâ ki o bahçeden gündüzün
tekrar çeke ve yayıldığı
mahalden⁷²⁸ yük altına tekrar
getire.
- Keşke Ashab-ı Kehf gibi bu
ruhu hıfz edeydi. Yahut
Nuh'un gemisi gibi onları
saklayaydı.
- Şu hatırı, şu gözü
kulağı, bu uyanıklık,
bu anlayış tufanından
kurtarsaydı.
- Dünyâda, bu zamanda
da nice Ashâb-i Kehf
vardır ki senin yanı
başındadır,
karşındadır.
- Dost da onunla
nağmeler terennüm
eder, mağara da; fakat
ne fayda ki senin
gözünde, kulağında
mühür var.
- HALİFE'NİN
LEYLÂ'YI
GÖRMESİ**
- Halîfe Leylâ'ya, sen o
musun ki dedi;
Mecnûn senin
yüzünden, perperîşan
oldu, kendini yitirdi?
Başka güzellerden
fazla bir güzelliğin de
yok hani. Leylâ dedi
- Da bu uyanıklık ve akıl
âleminden bu fikir ve göz ve
kulak kurtulaydı.
- Hey! Dünyada çok Ashab-ı
Kehf vardır ki bu zamanda
senin yanı başında,
önündedir.
- Mağara onunladır,
arkadaşları da onunla teğanni
etmektedirler. Ama ne fayda
senin gözün kulağın
sihirlidir)
- [28a] HALİFENİN
LEYLA'YI GÖRMESİ
KISSASI**
- Leyla'ya halife, sen osun ki
Mecnun senin aşkından
perişan ve azgın oldu.
- Sen ise başka güzellerden
daha güzel değilsin, dedi.
Leyla, sus sen Mecnun
- لیک بهر آن که روز آیند باز^{۷۲۶}
بر نهد بر پایشان بندِ دراز^{۷۲۷}
- تا که روزش واگشد ز آن مُرغزار
وز چَراگاه آردش در زیرِ بار
- کاش چون اصحابِ کَهِفِ این
روح را
حفظ کردی یا چُو کشتی نُوح را
- تا ازین طوفانِ بیداری و هُوش
وارهیدی این ضمیر و چشم و
گوش
- ای بسی^{۷۲۹} اصحابِ کَهِفِ اندر
جَهان
پهلوی تو پیش تو هست این زمان
- غار با او یار با او در سُرود
مُهر بر چشمست و بر گوشت چه
سُود
- قصه‌ای دیدن خلیفه لیلی را
- گفت لیلی را خلیفه کان تُوی
کز تو مَجْنُونُ شُد پریشان و غوی
- از دگر خُوبان تو افزون نیستی
گفت خائش چون تو مَجْنُون

^{۷۲۶} باز: بار N

^{۷۲۷} بر نهد بر پایشان بندِ دراز: بر نهد بر پاش پا بند دراز N

⁷²⁸ [1] Otlak, mera, çerâgâh.

^{۷۲۹} بسی: بسا N

ki: Sus, sen Mecnûn değilsin ki.	değilsin diye cevap verdi.	نیستی	
Kim uyanıksa daha da beter uykudadır o; uyanıklığı uykusundan da beterdir onun.	Uyanık olanlar daha ziyade uykudadır. Onun uykusu uyanıklığından beterdir.	هَر که بیدارست او در خواب تر هست	417.
Canımız, Tanrı'yla uyanık olmazsa uyanıklık, bir geçittir, bir boğaz gibidir bize.	Canımız hak ile uyanmak olmazsa o uyanıklık bizim bağ içinde olmaklığımız gibidir.	چُون به حق بیدار نُبود جانِ مَا هست بیداریِ چُو در بندانِ مَا	418.
Canın, her gün bir hayâlin tekmesini yemekten, ziyankâr kaydına düşmekten, eldekini yitirme korkusundan	Can her gün hayalin tekmesini yemeden ziyandan, faydasından, elden gidermek korkusundan,	جان همه روز از لگدکوبِ خیال وز زیان و سُود وز خوفِ زوال	419.
Ne arılığı kalır, ne güzelliği, ne de gücükuvveti; göklere ağacak bir yol da kalmaz ona.	Ne temizliği ne letafeti ne de parlaklığı kalıyor. Ne de göklere çıkacak yolu kalıyor.	نی صفا می ماندش نی لُطف و فر نی به سوی آسمان راهِ سفر	420.
Uyumuş o kişidir ki her hayâlden bir şey umar; onunla konuşmaya dalar. Rûyasında şeytani hûri gibi görür; isteklenir de erlik suyunu saçardöker.	Uyumuş ona derler ki o her hayalden ümitvar olur, onunla konuşur.	خفته آن باشد که او از هَر خیال دارد اُمید و کُند با او مقال	421.
Soysop tohumunu çorak bir yere dökünce de kendine gelir, uyanır; hayâl de ondan gider.	Uykuda şeytani huri gibi görür, o şehvetle şeytana suyu döker.	دیو را چُون حُور بیند او به خواب پس ز شهوت ریزد او با دیو آب	422.
O hayâl yüzünden sersemleşir, bedeni pislenir. Ah o hem görünen, hem görünmeyen hayâlden, ah.	Nesil tohumunu çorağa dökünce uyanır. O kendine gelir, hayal de ondan kaçar.	چون که تخم نسل را ۷۳۰ در شوره ریخت	423.
Kuş yücelerdedir; gölgesiye aşağıda;	O halden bir yaş sersemliği sezer. Vücudu pis olur, ah o görünmez vaziyette görünür nakş.	او به خویش آمد خیال از وی گریخت	424.
	Kuş havada uçuyor, gölgesi tabii kuş gibi yerde görünür.	ضعف سر بیند از آن و تن پلید آه از آن نقش پدید ناپدید	425.
		[10a] مُرغ بر بالا وزیر آن سایه اش ۷۳۱	

۷۳۰ را : او N

۷۳۱ وزیر آن سایه اش : پران و سایه اش N

gölgesi toprak üstünde
kuş gibi uçar durur.

Bir ahmak da kalkar, o
gölgeyi avlamaya
girişir; öylesine, o
kadar koşar ki güçten
kuvvetten kalır.

Haberi bile yoktur ki
yakalamak istediği
havadaki kuşun yere
vurmuş gölgesidir; o
gölgenin nerde
olduğundan haberi
bile yoktur.

Gölgeye ok atar da
atar; bu atış, bu arayış
yüzünden de okluğu
bomboş kalır.

Ömür okluğu bomboş
kaldı; ömür geçti gitti;
gölgeyi avlamak için
koşarken eridi bitti.

Fakat adama, Tanrı
gölgesi dadı-taya
olursa onu hayâlden
de kurtarır, gölgeden
de.

Tanrı gölgesi, Tanrı
kuludur; o bu
dünyâdan ölmüştür;
Tanrı'yla dirilmiştir.

Hiç işkillenmeden
çabucak onun eteğine
sarıl da âhir zaman
fitnelerinden kurtul.

“Tanrı gölgeyi nasıl
uzattı” denmiş ya; bu,
erenlerin varlıklarına

Ahmağın biri o gölgeyi
avlamaya kalkışır takati
kalmayınca kadar koşar.

O gölge havadaki kuşun aksi
olduğundan haberi yok!

O gölgenin aslı nerede
olduğundan da malumatı
yok, muttasıl gölgeye doğru
ok atar arayıp tarama
esnasında ok fevri boşalır.

Ömrünün ok fevri boşaldı.
Gölge avı ardında koşmaktan
ömrü tükendi!

(Zıllüllah) tanrı gölgesi olan
insan-ı kâmil onun dadısı,
mürebbsi olursa hayaletten
gölgeden onu kurtarır.

Tanrı gölgesi diriliğim Tanrı
kulu der ki bu âlem
ailesinden ölmüş vasıfla sağ
ve ebedi kalmıştır.

Şüphe ve tereddüt
göstermeden hemen onun
eteğini tut. Ta ki ahir zaman
o canda necat bulanlardan
olasın.

“Keyfellaḥü temdidezzıl =
Tanrı gölgeyi nasıl
uzattırdı.”⁷³⁷ Ayet-i kerimesi

بر زمین پَران نماید^{۷۳۲} مرغوش

ابلهی صیاد آن سایه شود
می دود چندان که^{۷۳۳} بی مایه شود 426.

بی خبر کان عکس آن مرغ هواست
بی خبر که^{۷۳۴} اصل آن سایه
کجاست 427.

تیر اندازد به سُویِ سایه او
ترکشش خالی شود از جُست و
ج 428.

ترکش عُمرش تهی شد عُمر رفت
از دَویدن در شکارِ سایه تفت 429.

سایه یزدان چُو باشد دایه اش
وارهانند از خیال و سایه اش 430.

سایهٔ یزدان بُبود بندهٔ خُدا
مُرده او زین^{۷۳۵} عَالَم و زندهٔ خُدا 431.

دامنِ او گیر زودتر^{۷۳۶} بی گمان
تارهی در دامنِ آخر زمان 432.

كَيْفَ مَدَّ الظِّلَّ نَقِشِ اولیاست
كو دلیل نُورِ خُورشیدِ خُداست 433.

^{۷۳۲} بر زمین پَران نماید : می دود بر خاک پَران N

^{۷۳۳} چندان که: چندانک N

^{۷۳۴} که: کی N

^{۷۳۵} مُرده او زین : مردهٔ این N

^{۷۳۶} زودتر: زودتر N

⁷³⁷ Kur'an-ı Kerim, Furkân, 45. : “Rabbinin gölgeyi nasıl uzattığını görmez misin? İsteseydi onu sabit kılardı. Sonra biz güneşi gölgeye delil kıldık.”

- ışârettir; çünkü eren
Tanrı güneşinin
ışığına kılavuzdur.
Bu kılavuz olmadıkça
bu ovada yola düşme;
Halil gibi, ben
batanları sevmem de.
- Gölgeden çık, gölge
yüzünden bir güneş
bul; pâdişâh Tebrizli
Şems'tir; onun eteğine
sarıl.
- Bu düğüne, bu geline
varacak yolu
bilmiyorsan, Tanrı
ışığı Husâmeddin'e
sor.
- Yolda, haset gelir
çatar da gırtlığına
yapışır bil ki bu
hasette şeytanın
azgınlığı var.
- Çünkü o, haset
yüzünden, Ahmed'i
ayıplı kusurlu görüp
utanır; haset yüzünden
kutlulukla savaşa
girişir.
- Yolda, bundan daha
sarp bir geçit yoktur;
ne mutlu o kişiye ki
yoldaşı haset değil.
- Şu beden, bil ki haset
evidir; ev halkı,
soysop haset
yüzünden kirlenir, pis
bir hâle gelir.
- Beden, haset evidir
ama, Allah o bedeni
iyice arıtmıştır.
- “Evimi temizleyin”
buyruğu temizliği
- evliyanın [29a]nakşî ve
gölgesidir ki o Tanrı
güneşinin delilidir.
Bu yolda bu delil olmaksızın
yürüme Halil İbrahim
aleyhisselam gibi “Lâ
uhibbel âfilîn = batan şeyleri
sevmem”⁷³⁸ diyor,
Ve gölge delaletiyle güneşi
bul. Şah-ı Şemseddin
Tebrîzî'nin eteğini büküp
iyice sarıl.
- Eğer bu düğünün ve ziyafeti
makamının yolunu bilmez
isen Ziyatül Hak Hüsameddin
Çelebi hazretinden sor.
- Yolda eğer haset gırtlığına
sarılırsa bil ki şeytanın
insana en şiddetli hücumu
hasetledir.
- O iblis hasedinden Âdem
aleyhisselamdan ar etti
hasedinden saadetle cenk
etti.
- Salikin yolunda bundan daha
müshkil tehlikeli geçit yoktur,
haset yoldaşı olmayan kimse
ne mübarektir.
- İnsanın cesedi haset evidir.
Böylece bil aileler hasetten
mulevves bir hale girerler.
- Her ne kadar ceset haset evi
ise de Tanrı Te'alâ cesedi
ondan temizledi.
- “Tahhir beytî = evimi
temizleyiniz”⁷⁴⁰ ferman-ı
- اندر این وادی مَرَو بى این دلیل
لا أُحِبُّ الْاِفْلِینِ گوچون خلیل
434.
- روز سایه آفتابی را بیاب
دامنِ شه شمس تبریزی بتاب
435.
- ره ندانی جانب این سور و عرس
از ضیاء الحقّ حسام الدین پیرس
436.
- ور حسد گیرد تُرا در ره گُلو
در حسدِ ابلیس را باشد غُلو
437.
- کز آدم ننگدارد از حسد
با سعادتِ جنگ دارد از حسد
438.
- عقبه زین صعبت تر در راه نیست
ای خُنک آن کش حسد همراه
نیست
439.
- این جسد خانه حسد آمد بدان کز^{۷۳۹}
حسد آلوده باشد خاندان
440.
- گر جسد خانه حسد باشد و لیک
آن جسد را پاک کرد الله نیک
441.
- طَهِّرْ اِیَّتِی بِنِیَانِ پَکِیْسَت
442.

⁷³⁸ Kur'an-ı Kerim, En'âm, 76. : “Üzerine gece karanlığı basınca bir yıldız gördü. "İşte Rabbim!" dedi. Yıldız batınca da, “Ben öyle batanları sevmem” dedi.”

^{۷۳۹} کز : از K

bildirir; bedenin tılsımı topraktan ama, ışık definesidir beden.

ilahisi bu temizlik beyanıdır, o evin tılsımı topraktır ama nur definesidir.

گنج نَورست از^{۷۴۱} طلسمش
خاکیسست

Sen bedeni olmayana düzen düzer, haset edersen o haset yüzünden gönlüne karartılar çöker.

Sen hasedi olmayanlara haset edersen o hasetten kalbe karanlıklar çöker.

چون کُنْی بَر بی جسد^{۷۴۲} مکر و
حسد
ز آن حسد دل را سیاهیها رسد

443.

Tanrı erlerinin ayaklan altına döşen, toprak ol; bizim gibi sen de hasedin başına toprak saç.

Tanrı erlerinin ayağı altının toprağı ol bizim gibi hasedin başına toprak saç.⁷⁴³

خاک شو مردانِ حق را زیر پا
خاک بر سر کُن حسد را همچو ما

444.

VEZİRİN HASEDİ

VEZİRİN HASET EYLEMESİ

حسد کردن^{۷۴۴} وزیر

O vezirin yaratılışı hasettendi de o yüzden boş yere kulağını da yeledi, burnunu da.

O vezirciğin yaratılışı hasetten idi de batıl yere kulağını, burnunu feda eyledi.

آن وزیرک از حسد بُودش نژاد
تا به باطل گوش و بینی باد داد

445.

Bu işi de haset iğnesiyle işledi; yoksulların canlarını iğneledi, zehirledi, onların canlarını zehirlemek ümidiyle yaptı.

Bu ümitle ki hasedi zehrinden mazlumlar canına onun zehri erişecekti,

ر امید آن که از نیش حسد
زهر او در جان مظلومان^{۷۴۵} رسد

446.

Hasetle burnunu buran, kendisini kulaksız, burunsuz eder.

(her kim ki hasedinden dolayı burun kıvrır azamet ederse kendisini kulaktan burundan mahrum eder.

هر کسی کو از حسد بینی کند
خویش را^{۷۴۶} بی گوش و بی بینی
کُنسد

447.

⁷⁴⁰Kur'an-ı Kerim, Bakara, 125. : Hani, biz Kâbe'yi insanlara toplantı ve güven yeri kılmıştık. Siz de Makam-ı İbrahim'den kendinize bir namaz yeri edinin. İbrahim ve İsmail'e şöyle emretmiştik: "Tavaf edenler, kendini ibadete verenler, rukû ve secde edenler için evimi (Kâbe'yi) tertemiz tutun." Hani, biz Kâbe'yi insanlara toplantı ve güven yeri kılmıştık. Siz de Makam-ı İbrahim'den kendinize bir namaz yeri edinin. İbrahim ve İsmail'e şöyle emretmiştik: "Tavaf edenler, kendini ibadete verenler, rukû ve secde edenler için evimi (Kâbe'yi) tertemiz tutun."

^{۷۴۱} از : ار K

^{۷۴۲} جسد : حسد K

⁷⁴³ [1] Metn-i Şerif'te: Hak ber ser kon hased ra hemçu mâ - خاک بر سر نن هم چو ما (ما) da cinas var hem "biz" hem de "su" demektir ki toprağa su dökülünce tertemiz olur. Yazarın açıklaması: yukarıdaki mısranın anlamı, "Bizim gibi hasedin başına toprak dök." Mesnevi 1/436

^{۷۴۴} حسد کردن : بیان حسد NK

^{۷۴۵} مظلومان : مسکینان NK

^{۷۴۶} خویش را : خویشتن N

- Burun ona derler ki bir koku alır; koku da onu bir mahalleye ulaştırır.
- Kim koku almıyorsa burunsuzdur; koku da dînî kokudur ancak. Koku alıp da buna şükretmeyen, nimete kâfir olmuştur; kendi burnunu kırmıştır.
- Şükret, şükredenlere kul köle ol; onların huzurunda öl de ölümsüzlüğe ulaş.
- Vezîr gibi yol vuruculuğu sermâye edinme; halkı namazdan alıkoyma.
- O kâfir vezir, din öğütçüsü kesilmişti; düzenle bâdem helvasına sarmısak katmıştı.
- DİNLERİNİ TAM BİLEN HRİSTİYANLARIN, VERİRİN DÜZENİNİ ANLAMALARI**
- Tad alış duygusuna sahip olanlar, onun sözlerinde öyle bir tad buldular ki acımsıydı.
- Karışık sözler söylüyor, şekerli gülsuyu şerbetine zehir katıyordu.
- Sözünün dış yüzünden, çevik ol
- Koku alan buruna burun derler ki o kokuda onu bir didar tarafına çeker götürür.
- [30a]Böyle kokusu olmayan burunsuzdur. (Koku da din canibinden gelen kokudur. Böyle bir kokuya malik olup onun şükürünü eda etmeyen kimse küfran-ı nimet etmiş ve kendi burnunu mahvetmiş olur.
- Şükür eyle şükür edenlerin de bendesi ol. Onların huzurunda helak olarak ebedi hayatı kazan).
- Vezir gibi yol vuruculuğu sermaye edinme Tanrı kulluğunu ibadetten vaz geçirme.
- O kâfir vezir din nasihatçisiydi. Hile ile badem helvasına sarımsak karıştırdı.
- VEZİRİN HİLESİNİ HRİSTİYANLARIN AKLI ERENLERİNİN ANLAMASI HAKKINDADIR**
- Zevk sahibi olanlar onun sözünden acılık karışmış bir tat sezdiler.
- O şekerli gülsuyu içine zehir katmak kabilinden karışık nükteler söylüyordu.
- O zahirde (tetik ol) derdi. Akabinde cana (gevşek ol)
- آن بود بینی که او بویی برد^{۷۴۷}
بُوی او را جانپروی^{۷۴۸} برد 448.
- هر که بُویش نیست بی بینی بُود
بُوی آن بُویست کان دینی بود
چون که بُویی بُرد و شُکرِ آن نکرد
کُفرِ نعمت آمد و بینیش خُورد 449.
- شکر کُن مَر شاکران را بنده با
پیش ایشان مُرده شو پاینده باش 450.
- چون وزیر از رَه زنی مایه مَساز
خلق حق را^{۷۴۹} بر میاور از نماز 451.
- ناصرح دین گشته آن کافر وزیر
گَردِه او از مکر در لوزینه سیر 452.
- فهم کردن حاذقانِ نصاری^{۷۵۰} مکر
وزیر را 453.
- هر که صاحب ذوق بُود از گفت
او
لذتی می دید و تلخی جفتِ او 454.
- نکته‌ها می گفت او آمیخته
در جُلابِ قند زهری ریخته 455.
- ظاهرش می گفت در رَه
چیست^{۷۵۱} شُو 456.

^{۷۴۷} آن بود بینی: بینی آن باشد NK

^{۷۴۸} رویی: کویی NK

^{۷۴۹} حق را: را تو NK

^{۷۵۰} نصاری: نصارا N

anlamı anlaşıyordu amma ardından da cana, gevşek ol diyordu.	diyor idi.	وز اثر می گفت جان را سُست شو
Gümüşün dışı aktır, berraktır ama onun yüzünden el de kararır, elbise de.	Gümüş paranın dışı ak ve berrak ama el ve elbise ondan katran gibi simsiyah olur.	ظاهر نُقره سپیدست و مُنیر ^{۷۰۲} دست و جامه زو سیه گردد جو قیصر ^{۷۰۳} 457.
Ateşin, kıvılcımlarıyla alal bir yüzü vardır ama yaptığı kötü işe bak, sonundaki karalığı seyret.	Ateş kıvılcımından gerçi kızıl çehrelî görünürse sen onun ef'alinden işinin karanlığına bak!	آتش ار چه سرخ رُویست از سُرر تُو ز فعلِ او سیه کاری نگر 458.
Şimşek göze bir ışık olarak görünür amma gözü kamaştırma, görüşü çalma huyu vardır onda.	Yıldırım eğerçi bir bakma gözlere bir nur gösterir, ama göz nurunu bozmak onun hâssasıdır.)	بَرَق اگر نُوری نُماید در نُظر لیک هست از خاصیت دُزد بَصر 459.
Anlayışı, tad alma duygusu olmayanların boyunlarına bir halka oluyordu vezirin sözleri.	Uyanık ve zevk sahibi olanlardan başkasına o vezirin sözü boyunda bir mücrim halkası gibi idi.	هر که جُز آگاه و صاحب ذوق بُود گُفتِ او در گردنِ او طوق بُود 460.
Vezir padişah'tan altı ay ayrı kalmıştı; altı ay İsa'ya uyanlara sıgmacak kesilmişti.	Padişah'tan uzakta altı ay zarfında vezir İsa ümmetine sıgmacak oldu.	مُدتِ شش سال در هجرانِ شاه شُد وزیرِ اَتباعِ عیسی را پناه 461.
Halk, tümünden gönlünü de ona tapşırды; dînini de. Herkes onun buyruğuyla ölüme atılıyordu.	Dinlerini de gönüllerini de halk hep ona ısmarladılar. Onun emir ve hükmü önünde halk can feda eylediler.	دین و دل را کُل بدو بسپرد خلق پیشِ امر و حُکم او می مُرد خَلق 462.
PÂDİŞÂHIN GİZLİCE VEZİRE HABER GÖNDERMESİ	PADİŞAHIN VEZİRE GİZLİCE HABER GÖNDERMESİ	پیغام شاه پنهان بوزیر ^{۷۰۴}
Pâdişahla vezirin arasında gizlice haberler gelip gitmede, padişah ona vaatlerde bulunmadaydı.	Padişahla onun arasında haber gidip geliyordu. Padişahın gizlice ona tesellileri oluyordu.	در میانِ شاه و او پیغامها شاه را پنهان بدو آرامها 463.
Sonunda, isteğinin ele geçmesi,	En nihaye o murâd hâsıl olmak için onların toprağını	آخِر الأمر از برای آن مُراد 464.

^{۷۰۱} چیست: چُست N

^{۷۰۲} سپیدست و مُنیر: گر اسپید است و نو, K, N

^{۷۰۳} دست و جامه زو سیه گردد جو قیر: دست و جامه می سیه گردد از نو, K, N

^{۷۰۴} بوزیر: با وزیر K: مر وزیر را N

Hristiyanların
toprağını yele vermesi
için,

Ona, A benim devletli
vezirim, vakit geldi
çattı; gönlümden bu
dert çıksın gitsin artık
diye mektup yazdı,
gönderdi.

O da, pâdişâhım, o
işin üstüneyim; İsâ
dînine fitneler
salacağım diye cevap
yazdı.

HRİSTİYANLIĞIN ONİKİ BÖLÜĞÜ

O hüküm, o hükümet
devrinde İsâ'ya
uyanlara buyruk
yürüten on iki bey
vardı.

Her bölük bir beyin
buyruğuna uymuş,
ondan ümitlere
düşerek o beye kul
olmuştu.

O on iki beyle onlara
uyanlar, o kötü vezire
bağlanmışlardı.

Hepsi de onun sözüne
inanmadaydı; hepsi de
onun gidişine
uyumadaydı.

O, öl dese hangi
solukta, hangi saatte
derse her bey, hemen
karşısında can verirdi.

VEZİRİN İNCİL BUYRUKLARINI KARIŞTIRMASI

Vezîr, her beyin adına
bir tomar hazırladı;

rüzgârla savurmak için.⁷⁵⁵

Ona (Ey devlet ve ikbal
sahibi vezirim. Vakit geldi.
Artık kalbime feragat ver)
dedi.

[31a]Vezir de cevaben –
padişahım! Ben o işin
üzerindeyim. İsa dinine
fitneler bırakacağım dedi.

HRİSTİYANLARIN ON İKİ KISIM OLMASI

O alavere, ihtilafat arasında
on iki emir reisleri var idi.

Her zümre bir emire tâbî
idiler. Türlü ümitlerle
emirlerine kul olmuşlardı.

Bu on iki emirle tabileri o
kötü alametli vezire
bağlanmışlardı.

Cümlesi onun sözüne itimat
eylerdi. Cümlesi onun
mesleğine uyarlardı.

Her vakit ve saatte bütün
emir onun huzurunda can
verirdi öl dese ölürlerdî.

VEZİRİN İNCİL AHKÂMINI KARIŞTIRMASI

Her birinin namına birer
tomar yazdı. Her tomar

تا دهد چُون حاک ایشان را نباد^{۷۵۶}

پیش او بنوشت شه کای مُقَبِلِم
وقت آمد زود فارغ کُن دِلِم

465.

گفت اینک اندر آن کارم شها
کافکنم در دین عیسی فتنه‌ها

466.

بیان دوازده سبب از نصاری^{۷۵۷}

قوم عیسی را بُد اندر دار و گیر
حاکمانش^{۷۵۸} ده امیر و دو امیر

467.

هر فریقی مَر امیری را تبع
بنده گشته میر خود را از طمع

468.

این ده و این دُو امیر و قومشان
گشته بند^{۷۵۹} آن وزیر بدنشان

469.

اعتمادِ جُمله بَر گفتارِ او
اقتدایِ جُمله بَر رفتارِ او

470.

[10b] پیش او در وقت و ساعت
هر امیر
جان بدادی گر بدو گفتی بمیر

471.

تخلیطِ وزیر در احکام انجیل

ساخت طوماری به نام هر یکی

472.

⁷⁵⁵ Bu cümle Mesnevî'nin aslında yok, Veled Çelebi İzbudak açıklayıcı cümle olarak kullanmıştır.

^{۷۵۶} آخر الأمر از برای آن مُراد * تا دهد چُون حاک ایشان را نباد: K در پاورقی ، - N

^{۷۵۷} نصاری: نصارا N

^{۷۵۸} حاکمانش: حاکمانشان NK

^{۷۵۹} گشته بند: گشته بنده N

- her tomarda yazılan yazılar bir başka yoldaydı.
Her birindeki buyruklar bir başka çeşitti; bu, sonundan tâ başına dek ona aykırıydı.
Birinde riyâzat yolunu, açlığı tövbenin, Tanrı'ya dönmenin direği saymadaydı.
Birinde riyazattan fayda yok: bu yolda insanı cömertlikten başka birşey kurtaramaz demişti.
- Birinde demişti ki: Senin açlığın, senin cömertliğin mâbûduna şirk koşmandır.
Hem gam çağında, hem esenlik çağında Tanrı'ya dayanmandan, tümünden ona teslim olmandan başka herşey düzendir, tuzaktır.
Birinde demişti ki: Gereken şey hizmettir; yoksa Tanrı'ya dayanma düşüncesi bir töhmettir ancak.
Birinde, yap, yapma buyrukları, tutulmak için değil, bizim aczimizi bildirmek için verilmiştir;
Böylece bu buyruklarla gezimizi bilelim de o zaman, onun da kudretini anlayalım yazılarını yazmıştı.
Birindeyse aczini görme; aklını başına al, o aciz, nimete kâfir olmaktır;
- münderecatı birer tarzda idi.
Her birinin ahkâmı başka bir nev idi. Baştan aşağı birisi diğerinin muhalifi idi.
Birisinde riyazet ve perhizden bahsederdi, tövbeyi günahlardan rücuva esas ittihaz etmiş idi.
Diğer bir tomarda (riyazetin hiç faydası yoktur. Bu yolda tebeddül etmekten başka kurtuluş yoktur) diyordu.
Diğer birisinde senin perhiz ve îsârın mâbuduna karşı şirk sayılır.
Tevekkül ve teslim tam olmadıkça keder ve neşe zamanında hile ve tuzaktır demişti.
Birisinde üzerinize vacib olan hizmettir, yoksa tevekkül endişesi salîge mahz-ı tehemmüttür diyordu.
Diğer birisinde de işte emir ve nehiyleri, eda etmek için değil aczi bildirmek içindir.
Ta ki aczimizi görelim de halikin kudretini orada müşahede eyleyelim demiş idi.
[32a]Başka birisinde kendi acziyetini görme, o acz-i küfran-ı nimettir, kendi kudretini gör ki bu kudret Hak'tan der.
- نقش هر طومار دیگر مسلکی
حُکم‌های هر یکی نوعی دیگر این خلاف آن ز پایان تا به سر
در یکی راه ریاضت را و جُوع رُکن توبه کرده و شرط رجوع
در یکی گفته ریاضت سُود نیست اندر این ره مخلصی جُز جُود نیست
در یکی گفته که جُوع و جُود ت شِرک باشد از تو با معبود تو
جُز توکل جُز که تسلیم تمام در غم و راحت همه مَکُرسِت و دام
در یکی گفته که واجب خدمتست و ر نه اندیشه‌ای توکل تهمتست
در یکی گفته که امر و نهیهاست بهر کردن نیست شرح عَجَزِ ماست
تا که عَجَزِ خود ببینیم اندر آن قُدرتِ او را بدانیم آن زمان
در یکی گفته که عَجَزِ خود مَبین کُفر نعمت گردنست آن عَجَزِ هین
473.
474.
475.
476.
477.
478.
479.
480.
481.

- Kendi gücünü kuvvetini gör; çünkü kuvvet kudret de ondan; kudretini onun nimeti bil ki kudret, odur diyordu. Öbüründeysen şu ikisinden de geç, göze görünen her şey put olur demedeydi.
- Birinde, şu mumu söndürme diyordu; çünkü bu görüş meclise mum gibidir. Bakıştan, görüşten, hayâlden geçtin mi, gece yarısında buluşma, kavuşma mumunu söndürmüş olursun.
- Birindeyse söndür diyordu; korkma; söndür de karşılığında yüz binlercesini gör.
- Gücünü kuvvetini görüş mumunu söndürürsen can mumunun ışığı artar; sabır yüzünden Leylâ, Mecnûn kesilir. Kim zâhitliğe kalkışır da dünyâdan vazgeçmeyi kurarsa dünyâ ona daha da fazla kendini gösterir, daha da ziyâde yaklaşır.
- Birinde, Tanrı sana ne verdiyse, onu meydana getirirken de sana tatlılaştırmıştır.
- Sana kolaylaştırmıştır, hoş bir hâle getirmiştir
- Senin kudretin o zat-ı hüviyetin nimetidir diyordu.
- Başka birisine de demiş ki: Bu ikisinden de vazgeç nazarına her ne sokarsa put olur.
- Başka birisinde bu şem'ayı söndürme ki bu nazar cemiyet için göz mesafesindedir. Eğer nazardan, tehilâtan vazgeçecek olursan gece yarısında visal şem'asını söndürmüş olursun demiştir.
- Diğer birisinde ise söndür, hiç perva etme ki onun yerine yüz binlerce karşılık göresin demişti.
- Çünkü söndürmekten can şem'ası daha artar, kuvvetlenir. Sabrından Leyla'nın Mecnu'nu olur.
- (Maşukluktan âşıklık makamına yükselir) zühd ve kanaatinden dolayı bir zat dünyayı terk ederse onun önüne dünya çok, daha çok gelir.
- Başka birisinde demişti ki: Hak sana ne verirse daha onu yarattığında senin hak şeikle gidecek bir kabiliyette yarattı.
- Ve sana kolaylaştırdı onu güzelce al kendini meşakkate
- فُدرت خود بین که این فُدرت از اوست
فُدرت تو نعمت او دان که هوست
- 482.
- در یکی گفته کز این دو در^{۷۶۰} گذر بُت بود هر چه بگنجد در نظر
- 483.
- در یکی گفته مکش این شمع را کین نظر چون شمع آمد جمع را
- 484.
- از نظر چون بگذری و از خیال کشته باشی نیم شب شمع وصال
- 485.
- در یکی گفته بکش باکی ممدار تا عوض بینی نظر را صد هزار
- 486.
- که ز کشتن شمع جان افزون شود لیلی ات از صبر تو مجنون شود
- 487.
- ترک دنیا هر که کرد از زهد خویش بیش آید^{۷۶۱} پیش او دنیا و پیش^{۷۶۲}
- 488.
- در یکی گفته که آنچ^{۷۶۳} داد حق بر تو شیرین کرد در ایجاد حق
- 489.
- بر تو آسان کرد و خوش آن را
- 490.

^{۷۶۰} در : بر NK

^{۷۶۱} آید : آمد N

^{۷۶۲} پیش : بیش N

^{۷۶۳} آنچ : آنچه NK

onu; al onu, kabûllen; zahmete sokma kendini, demişti.	giriftar etme.	بگي خويشتن را در ميښگن در زحير	
Birindeyse, senin olanı bırak, vazgeç ondan; içinin kabullendiği şey iyi değildir, kötüdür. Birbirine aykırı yollar, kolay görünmüştür de herkes bir dîni seçmiştir; o dîn, o kişiye can kesilmiştir.	Yine başka birisinde diyordu ki: Kendine ait olanı terk çünkü tabiatının kabul ettiği merduddur, kötüdür. Türlü yollar var ki kolay gösterilmiştir. Her birinin birer millet canı gibi olmuştur.	در یکی گفته که بگذار آن خود کان قبول طبع تو زدست و بد	491.
Tanrı'nın bu kolaylaştırması, /yerinde bir yol olsaydı her Yahudi, her Mecûsî, Tanrıyı anlardı, bilirdi demişti. Öbüründe, kolaylaştırılan şey demişti; o şeydir ki gönüle yaşayıştır, cana gîdâdır. İnsanın içinin istediği şeyse geçip gider; sonu yoktur; çorak yere ekilmiş tohum gibidir; bitmez, meyve vermez. Onun verdiği şey, pişmanlıktır; ondan elde edilen şey ancak ziyandır. O, sonunda kolay değildir; sonunda adı, güç olur onun.	Eğer Hakk'ın kolay gösterdiği yol muvafık yol olsaydı her Yahudi ve putperest de onu anlamış (ve almış) olurdu. Başka birisine de demişti ki: Hakk'ın kolay gösterdiği denilen şey odur ki o, gönül hayatı, canın gıdası olur. Tabiatın zevkine giden şey, zail oluverince çorak yerin otu gibi mahsul ve fayda vermez. Onun hâsılatı pişmanlıktan başka bir şey olmaz. Onun kazandığı ziyandır. Mâadâ ⁷⁶⁶ bir nesne değildir. O Hakk tarafından kolaylaştırılmış sayılmaz. Neticede [33a]onun adı güçleştirilmiştir.	گر میسر کردن حق ره بُدی هر جهود و گبر از او آگه شدی ^{۷۶۴} در یکی گفته میسر آن بود که حیات دل غذای جان شود ^{۷۶۵} هر چه ذوق طبع باشد چون گذشت بر نه آرد همچو شوره ریع و کش جز پشیمانی نباشد ریع او جز خسارت پیش نارد بیع او آن میسر نبود اندر عاقبت نام او باشد معسر عاقبت	492. 493. 494. 495. 496. 497.

^{۷۶۴} شدی : بدی NK

^{۷۶۵} شود: بود NK

⁷⁶⁶ Mâadâ: dışında,-den başka, başka, öte.

- Gücü kolaydan ayırd et; bunun da yüzünü sonuna göre gör, onun da yüzünü sonuna göre.
- Bir tomarda, bir usta ara; işin sonunu görmeyi soy sop sâhibin de bulamazsın. Her çeşit dîne uyanlar kendilerine göre işin sonunu gördüler; gördüler ama sonunda suçlara tutsak olup gittiler.
- İşin sonunu görüş, elle dokunmuş değildir; böyle olsaydı dünyâda aykırılık mı olurdu, demişti.
- Öbür tomarda, usta da sensin; çünkü ustayı da sen tanırsın. Adam ol, adamlara maskara olma. Yürü, başının çâresini gör, sersemleşme demişti.
- Öbür tomardaysa, bunların hepsi de birdir demişti; kim iki görürse şaşî bir adamcağızdır o.
- Bir başkasındaysa yüz demişti, nasıl bir olur? Bunu kim düşünebilir? Meğer ki insan deli olsun.
- Bir söz var ki öbürünün tam zıddı; şekerle zehir nasıl bir olabilir?
- Zehirle şekerden geçmedikçe birlik gül bahçesinden nasıl koku alabilirsin?
- Yürü, kolaylaştırılmış ile güçleştirilmiş birbirinden ayır ki akıbetinde bunun da onun cemalini müşahade eylesin.
- Başka bir tomarda da bir usta ara. Öyle akıbet görmek hâssasını atadan kalma faziletlerden değildir. Her türlü milletler de akıbeti gördüler ama yine akıbet'ül emr yine bir nev mezelinin esiri oldular.
- Akıbet görmek öyle insanın fikrî mahsulü olamaz, böyle olsaydı bu din işlerinde ihtilaf olur muydu diyordu.
- Diğer birisinde demişti ki: Usta da sensin, çünkü ustayı anlayacak da sensin. Er ol halkın maskarası olma kendi başının çaresine bak. Sersem olma.
- Başka birisinde dahi bunların hepsi birdir. İki gören kimse şaşî adamcağızdır diyordu.
- O bir tomarda ise yüz nasıl bir olur. Bunu kim düşünür.
- Meğerki deli ola bunların her biri yekdiğerinin zıttıdır. Artık zehirle şeker bir olur mu?
- Zehirden de şekerden de vaz geçilmedikçe vahdet- birlik-bahçesinden koku alabilir misin? Diye yazılmıştı.
- رومیئسر از مُعَسَّر^{۷۶۷} باز دان عاقبت بنگر جمال این و آن 498.
- در یکی گفته که اُستادی طلب عاقبت بینی نیابی در حَسَب 499.
- عاقبت دیدند هر گون مِلَّتِی لاجرم گشتند اسیر زَلَّتِی 500.
- عاقبت دیدن نباشد دست‌باف وَر نه کی بُودِی ز دینها اختلاف 501.
- در یکی گفته که اُستا هم تویی ز آنکه اُستا را شناسا هم تویی 502.
- مَرَد باش و سخره‌ای مردان مَشُو رُو سِرِ خُود گیر و سِرِ گردان مَشُو 503.
- در یکی گفته که این جُمله یکیست هر که او دُو بیند احوال مَرَدکیست 504.
- در یکی گفته که صد یک چُون بُود این کی اندیشد مگر مجنون بُود 505.
- هر یکی قولیست ضِدِّ همدگر چُون بود آخر^{۷۶۸} یکی زهر و شکر 506.
- تا ز زهر و از شکر در نگذری کی تُو از گلزار وَحَدت بو بَری^{۷۶۹} 507.

^{۷۶۷} رومیئسر از مُعَسَّر : تو مُعَسَّر از مُیسر NK

^{۷۶۸} بود آخر : یکی باشد NK

^{۷۶۹} کی تُو از گلزار وَحَدت بو بَری: کی ز وَحَدت وز یکی بویی بری N

O, İsa dîninin düşmanı, on iki tomara bu çeşit yazılar yazmıştı işte...

AYRILIKLAR GİDİŞTEDİR, YOLUN ASLINDA DEĞİL

O, İsa'nın tek renkli oluşundan bir koku almamıştı; İsa küpünün huyuyla huylanmamıştı.

O tertemiz küpte yüz renkli elbise, ışık gibi arı duru bir hâle gelir, tek renge boyanırdı.

Fakat usanç veren tek renk değil; balıkla berrak su gibi hani.

Karada da binlerce renk var; var ama balıkların da karayla savaşları var.

Örnek olarak söylediğimiz balık da kimdir, deniz de ne ki bu üstünler üstünü, bu ulular ulusu pâdişâha benzesin?

Varlık âlemindeki yüzbinlerce deniz,

O İsa düşmanı bu tarzda on iki tomar yazmıştı.

İHTİLAF, GİDİŞ TARZINDA OLUP YOLUN HAKİKATİNDE OLMADIĞININ BEYANINDADIR

O İsa'nın tek renkliliğinden koku almamıştı. İsa'nın küpünün mizacından huy kapmamıştı.

İsa'nın o saf küpünden yüz renkli elbise sade ve tek renk olurdu⁷⁷³ o insanı usandıran tek renk değil belki balıkla saf su gibi idi.

Belki o tek renk deniz gibidir, ona dalanlar da balık gibi hayat ve neşe içindedirler.⁷⁷⁵

Karada gerçi binlerce renk [34a] var ama balıkların kurulukla cengi var-bağdaşamaz-

Misalimizdeki balık ne oluyor, deniz ne oluyor ki Sultan-ı Vahdet Azze ve Celle Hazretleri ona benzetilsin.

Yüz binlerce denizler, balıklar o ikram ve ihsan-ı

این نَمَط وین نوع ده طومار^{۷۷۰} و دو
بَر نوشت آن دین عیسی را عدو

508.

بیان آن که این اختلاف در صورتِ
رُوش است نه^{۷۷۱} در حقیقت راه

او ز^{۷۷۲} رنگی عیسی بُو نداشت
وز مزاج خُمِ عیسی خُو نداشت

509.

جامه‌ای صد رنگ از آن خُم صفا
ساده و یک رنگ گشتی چُون
ص_____با^{۷۷۴}

510.

نیست یک رنگی که^{۷۷۶} خیزد و
م_____لال
بَل مثال مَاهی و آبِ زلال

511.

گر چه درخشکی هزاران
رنگهاس_____ت
ماهیان را با بیوست جنگهاست

512.

کیست مَاهی چیست دریا در مثل
تا بَدانِ مانَد مُلکِ عَزَّ و جل

513.

صد هزاران بحر و مَاهی در وجود

514.

^{۷۷۰} طومار: دفتر N

^{۷۷۱} اختلاف در صورتِ رُوش است نه: اختلافات در صورتِ رُوش است نی، K نه: نی N

^{۷۷۲} یک: NK +

⁷⁷³ [1] Hazret-i İsa aleyhisselam bir boyacı küpüne kumaşı sokardı, sahibinin istediği reNKte boyanmış çıkardı.

^{۷۷۴} صبا: ضیا N

⁷⁷⁵ Bu beyit asıl eserde bulunmamaktadır.

^{۷۷۶} که: کز او NK

<p>yüzbinlerce balık, o bağışın, o cömertliğin tapısında secde eder. Nice bağış yağmuru yağdı da, bu yüzden deniz inciler saçan bir hâle geldi.</p> <p>Nice kerem güneşi parladı da böylece bulut da cömertliği öğrendi, deniz de.</p> <p>Toprağa, suya bilgi ışığı vurdu da yeryüzü tohumu kabûl eder bir hâl aldı.</p> <p>Toprak emindir; ona ne ekersen hâinlik etmez, onu biçersin.</p>	<p>ilahi huzurunda secde eyler.</p> <p>Nice ihsan-ı ilahi yağmuru yağdı da o sayede deniz inciler saçtı.</p> <p>Nice ihsan ve ikram-i ilahi güneşi nur saçtı da buluta, denize sehâvet⁷⁷⁷ öğretti.</p> <p>Suya çamura nur-u zatı vurdu da o sebeple yeryüzü tane ve tohum yetiştirmek kabiliyetini hâsil eyledi, Toprak emindir, ona ne ekersen hıyanet görmeksizin onun cinsini kaldırırsın.</p> <p>Toprak bu eminliği o Tanrı emanetinden bulmuştur. Çünkü adalet-i ilahi güneşi ona nur saçmıştır.</p> <p>Öyle ki bahar, Tanrı ferman namesini getirmediğinçe toprak esrarını aşikâr olarak gösterir mi?</p> <p>Cenab-ı Hakk kuru toprağa iş bu sehâveti ihsan eyledi, bu haberleri bu eminliği bu doğruluğu o bahşetti.</p> <p>İhsan-ı Bârî'si kuru toprağı böyle haberdar etti. Akıllı insanları kahr-ı celali kör eyler.</p> <p>Canda gönülde o Tanrı iradesinin coşmasına takat</p>	<p>سجده آرد پیش آن اکرام و جود</p> <p>چند باران عطا باران شده تا بدان آن بحر در افشان شده</p> <p>چند خورشید کرم افروخته تا که ابر و بحر جود آموخته</p> <p>پرتو دانش زده بر آب^{۷۷۸} و طین تا شده دانه پذیرنده‌ی زمین</p> <p>خاک آمین و هر چه در وی کاشتی بی‌خیانت جنس آن برداشتی</p> <p>[11a] این امانت ز آن امانت یافتـــــــــــــــــه ست کافتاب عدل بر وی تافته ست</p> <p>تا نشان حق نیارد نو بهار خاک سر را کی نماید^{۷۷۹} آشکار</p> <p>آن جوادی کو^{۷۸۰} جمادی را بداد این خبرها وین امانت وین سداد</p> <p>مر جمادی را کند فضلش خبیر عاقلان را قهر او کرده^{۷۸۱} ضریر</p> <p>جان و دل را طاقت آن جوش</p>	<p>515.</p> <p>516.</p> <p>517.</p> <p>518.</p> <p>519.</p> <p>520.</p> <p>521.</p> <p>522.</p> <p>523.</p>
---	---	--	---

⁷⁷⁷ Cömertlik, el açıklığı.

^{۷۷۸} آب : خاک N

^{۷۷۹} سر را کی نماید : سرها را نکرده NK

^{۷۸۰} کو : که NK

^{۷۸۱} قهر او کرده : کرده قهر او NK

Kime ne söyleyeyim?
Dünyâda bir tek kulak
bile yok.

Nerde bir kulak varsa
onun yüzünden göz
kesilmiştir; nerde bir
taş varsa onun
yüzünden yeşim taşına
dönmüştür.

520. Kimyâyı
meydana getiren odur,
kimyâ da ne oluyor?
Mûcizeler
bağışlayandır o, simya
da nedir?

Şu benim övüşüm,
övüşü bırakmak
sayılır; çünkü bu da
varlık delilidir;
varlıkta yanlış bir
şeydir.

Onun varlığına karşı
yok olmak gerek; ona
karşı varlık nedir?
Kör, yaşlara batmış
bir hiç.

Kör olmasaydı onun
yüzünden erir giderdi;
güneşin hararetini
tanır da yok olurdu.

Yaşlara batıp mor
elbiselere
bürünmeseydi şu
âlem, buz gibi donar
mıydı hiç?

**VEZİRİN BU
DÜZEN
YÜZÜNDEN
ZİYANA**

yoktur. Kime söylesem
cihanda bir tek kulak yoktur.

Nerede kulak var ise feyz-i
ilahiden o kulak göz kesildi,
nerede bir taş var ise o
tecelliden yeşim gibi
kıymetli taşa döndü.

Kimya dediğin ne oluyor
nefs-i kimyayı halk eden o
Tanrı'dır. Simya necidir,
Tanrı mucize bağışlayıcıdır.

Benim bu sena
söylemekliğim senanın terki
sayılır. Çünkü bu varlık
delilidir, varlık ise hatadır.

Hakk'ın varlığı huzurunda
yok olmalıdır, varlık dediğin
o zat ecel-i âlî yanında nedir
bir takım kör mavi
nesnelerdir.

Kör olmasaydı güneşin
şavaşasını anlardı da erirdi.
Mavi olmayaydı o civarda
taziyeden dolayı buz gibi
nasıl donardı.⁷⁸³

Bu zâhiri vücudun Allah'ın
varlığıyla var olduğunu
bilmemesi körlüğe
delildir.⁷⁸⁴

**[35a] VEZİRİN BU
HİLEDE ZİYANA
UĞRAMASI**

نیست
با کی ۷۸۲ گویم در جهان یک گوش
نیست

هر کجا گوشى بد از وی چشم
گشت
هر کجا سنگى بد از وی یشم
گشت

524.

کیمیا سازست چه بود کیمیا
مُعجزة بخش است چه بود سیمیا

525.

این ثنا گفتن ز من ترك ثناست
کین دلیل هستی و هستی خطاست

526.

پیش هست او ببايد نیست بود
چیست هستی پیش او کور و کبود

527.

گر نبودى کور از او بگداختى
گر مى خورشید را بشناختى

528.

ور نبودى او کبود از تعزیت
کى فُسردهى همچو یخ آن ۷۸۵
ناحیست

529.

بیانِ خسارتِ وزیر در این مکره

۷۸۶

۷۸۲ کی : که NK

⁷⁸³ [1] Mavi reNK bazı milletlerde matem alametidir ondan teşe'üm ederler. Türkler de sevmez (gök gözlü köpeğin etini) diye sökerler (körkebüd) farside berbad, adi nesne demektir.

⁷⁸⁴ Bu beyit asıl eserde bulunmamaktadır.

۷۸۵ آن : این NK

۷۸۶ مکره : مکره NK

UĞRAMASI

Vezir de pâdişâh gibi
bir şeycik bilmiyordu;
hiçbir şeyden haberi
yoktu; önüne ön
olmayan, kendisinden
çekinmeye imkân
bulunmayan Tanrıyla
pençeleşmeye
girişmişti.

Öyle her şeye gücü
yeten Tanrıyla
pençeleşmeye
girişmişti ki âlem gibi
yüzlercesini bir
solukta yokdan var
edebilir.

Gözüne görüş gücü
verdi mi, gözünde bu
âlem gibi yüzlerce
âlem peydahlanır.

Sana göre bu dünyâ
pek büyüktür,
sonsuzdur ama bil ki
Tanrı gücüne karşı bir
zerre bile değildir.

Aslında bu dünyâ,
sizin canlarınıza bir
hapisanedir; haydin o
yana gidin; orasıdır
ovanız sizin.

Bu dünyânın sınırı
vardır; o dünyâ ise
sınırsızdır; şekil, kılık,
o anlama engeldir.

Firavun'un
yüzbinlerce mızrağını,
Mûsâ'nın bir
sopasıyla kırdı geçirdi.

Padişah gibi vezir de cahil ve
gafil idi, herkesi aciz bırakan
kadim tanrı ile
pençeleşiyordu.

Öyle kudretli bir Tanrı ile ki
bir anda yoktan bu âlem gibi
yüz tanesini vücuda getirir.

Senin gözünle kendini
görmek hâssasını verince bu
âlem gibisini nazarında
peyda eyler.

Her ne kadar dünya senin
yanında azametli ve
nihayetsizdir, fakat bilesin ki
kudret-i ilahi yanında bir
zerre bile değildir.

Bu âlem nefsül emrde sizin
canlarınızın hapisanesidir,
haydi sizin [neşe ve
saadetinizi hâvi olan] cihete
koşunuz ki orası sizin
sahranızdır.

Bu âlem mahdud [ucu bucağı
malum] dur o âlem ise had
ve gagesizdir, nakış ve suret
o mânâ âlemine bir set ve
manidir.

Firavunun yüz binlerce
mızrağı Musa'nın bir
çomağından bozuldu.

همچو شه نادان و غافل بد وزی
پنجه می زد با قدیم ناگزیر

530.

با چنان قادرِ خدایی کز عدم
صد چو عالم هست گرداند به دم

531.

صد چو عالم در نظر پیدا کند
چون که چشمت را به خود بینا
کُنْد

532.

گر جهان پیشت عظیم^{۷۸۷} و
بسی بنیست
پیش قدرت ذره‌ای می دان که
نیست

533.

این جهان خود حبس جانهای
شماسست
هین زوید آن سُو که صحرای
شماسست

534.

این جهان محدود و آن خود
بسی حدست
نقش و صورت پیش آن معنی
سدست

535.

صد هزاران نیزه‌ای فرعون را
در شکست از موسی با یک عصا

536.

- Yüzbinlerce Calinus'un hekimliği, İsa'ya, onun soluğuna karşı yok oldu gitti.
- Yüz binlerce şiir defteri vardı; onun Ümmi'sinin bir harfi karşısında ayıp oldu, âr kesileli.
- Böyle üstün Tanrı'ya karşı, aşağılık değilse, ne diye ölmesin insan?
- Nice dağ gibi gönülleri koparmıştır; kurnaz kuşu iki ayağından baş aşağı asa komuştur o.
- Anlayışı, hatırı keskinleştirmekle Tanrı'ya yol bulunmaz; pâdişâhın lûtfu ancak kırılmış, dökülmüş gönülleri alır katına.
- Nice define gömenler, nice kıyı bucak kazanlar, o hayâller kuran vezire maskara oldu gitti.
- Öküz kim oluyor ki sen ona maskara olasın? Toprak da nedir ki onun otu olacakmışsın?
- Bir kadının, kötü bir iş yüzünden yüzü sarardı mı, Tanrı onu çarptı da Zühre yıldızı yaptı. 540. Bir kadını Zühre yapmak çarpmaktır da toprak olmak, balçık kesilmek çarpılmak değil midir a inatçı?
- Yüz binlerce Calinuslar⁷⁸⁸ tababeti vardı, hazret-i İsa'nın ve nefsinin yanında bîçare kaldı.
- Yüz binlerce şiir ve belagat defteri vardı, bir ümminin bir harfi huzurunda o defterlerin getirilmesi ar sayılırdı.
- Eğer kendisi bir süprüntü değilse böyle galip Tanrı'ya karşı insan nasıl erimez.
- O Tanrı nice dağ gibi gönülleri yerinden kopardı, kurnaz kuşu o iki ayağından asakodu,
- Asıl tarik, kalemi hâtırı keskinletmek değildir. Padişah-ı lâhûtun kerem ve ihsanı yokluk ve aczden başka bir şey istemez.
- Nice hazine saklayanlarla hazine kazıp arayanlar o tatlı tatlı ümitli hayaller kuran kimse için o göz arkasındaki yara oldu.
- O göz nedir ki sen onun yarası olasın toprak ne oluyor ki sen onun süprüntüsü olasın.
- Bir kadının fena bir işten dolayı yüzü sararıp günahkâr olunca Tanrı onu çarpıp zühre yıldızı [36a] eyledi.
- Bir kadını zühre yapmak mesh-çarpma- olursa toprak ve çamur yapmak mesh değil midir?
- صد هزاران طبّ جالیئوس بُود پیش عیسی و دَمَش افسوس بُود 537.
- صد هزاران دفتر اشعار بُود پیش حَرف اُمّی اش عار بود 538.
- با چُنین غالب خُداوندی کَسی چُون نمیرد گر نباشد او خسی 539.
- بس دلِ چون کوه را انگیخت او مُرغِ زیرک با دو پا آویخت او 540.
- فهم و خاطر تیز کردن نیست راه جُز شکسته می نگیرد فضلِ شاه 541.
- ای بسا گنج آگنان کُنج کَاو کان خیال اندیش را شد ریش گاو 542.
- گاو کی بُود تا که^{۷۸۹} ریش او شوی خاک چه بُود تا حشیش او شوی 543.
- چُون زنی از کارِ بد شُد روی زرد مَسخ کرد او را خُدا و زُهره کرد 544.
- عورتی را زُهره کردن مَسخ بود خاک و گل گشتن نه مَسخ است^{۷۹۰} ای عُنود 545.

⁷⁸⁸ İslâm tıbbını etkileyen ünlü Grek tabip ve filozofu. (İ.A. cilt: 07; sayfa: 32)

^{۷۸۹} کی بُود تا که : که بُود تا تو NK

^{۷۹۰} نه مَسخ است:چه باشد N

- Can, seni güzelim gökyüzüne götürürken sen tutmuşsun, aşağılarda balçık kesilmişsin.
Akılların bile kıskandığı öyle bir varlığı, şu alçaklık yüzünden çarptın gitti.
Şimdi bir dikkat et de gör; şu kendini çarpışın nasıl şey? Bu, öbür çarpılmaya karşı pek, hem de pek aşağılık bir çarpılış.
Himmet atım yıldız bilgisine sürdün de meleklerin secde ettikleri Âdem'i tanımadın.
A hayırsız evlât, sonunda Âdemoğlusun sen; alçaklığı niceye bir yücelik sanacaksın?
Ne vakte dek dünyâyı zaptedeceğim, varlığım ile şu dünyâyı dolduracağım diyeceksin?
- Dünyâ, baştanbaşa karla dolsa güneş bir baktı mı, hararetle hepsini eritir gider.
Tanrı o vezirin yaptığı kötülüğü de, onun gibi yüzlercesinin kötülüğünü de bir kıvılcımla yok ediverir.
O hayâl kuruşları tutar, hikmet hâline getirir; o zehirli suyu şerbete döndürür.
- Be inatçı, ruh seni en yüksek göklere götürür iken sen en aşağıdaki su ve çamur cihetine gittin.
Akılların bile imrendiği böyle bir vücudu kendini bu aşağı beşeriyet âleminde mesh edip değiştirdin.
İmdi bak bu senin kendini mesh eylemekliğinin nasıldır ki o mesh-i ilahi yanında bu gayet aşağıdır.
- Himmetin atını yıldız cihetine sürüp [onu yüksek ad ettin]. Meleklerin secde ettiği Âdem'i anlayamadın.
Ey hırsız evlat, sen Âdem evladısın. Aşağılığı sen nasıl şeref ad edersin.
- Nice bir ben bu âlemi istila edeyim cihanı kendi varlığımdan doldurayım dersin.
- Dünyâyı baştanbaşa kar kaplasa güneşin harareti bir görünüşte onu eritir.
O vezirin vezir ve vebalini, daha onun gibi yüz binlerce vezirin varlığını Tanrı Teâlâ bir kıvılcımdan yok eder.
Ayn-i hayalât-ı hikmet eyler⁷⁹² aynî zehirli suyu şerbet eyler.
- رُوحِ مِی بُرَدَتِ سُوی چَرخِ بَرینِ
سُوی آب و گل شُدِی در اسفلین 546.
- وِیشتن را مَسخِ کَرْدِی زینِ سُفولِ
ز آن وجودی که بد آن رشکِ
عُفُولِ 547.
- پس ببین کینِ مَسخِ کَرْدنِ چُونِ بودِ
پیشِ آن مَسخِ اینِ به غایتِ دُونِ
بُودِ 548.
- اسبِ هَمَّتِ سُوی اخترِ تاختی
آدمِ مَسجودِ را نشِ تاختی 549.
- آخرِ آدمِ زادِ ای ناخلفِ
چندپنداری تو پستی را شرفِ 550.
- چَندِ گویی مَنِ بگَیرمِ عالمی
اینِ جهانِ را پُر کنم از خودِ همِ 551.
- گر جهانِ پُر بَرَفِ گردد سَرَبه‌سَرِ
تابِ خورِ بگدازدش با یَکِ نظرِ 552.
- وزرِ او و وزیرِ چُونِ او^{۷۹۱} صدِ
هزارِ 553.
- نِیستِ گرداند خُدا از یَکِ شَرارِ
عَینِ آن تَخییلِ را حَکمتِ کُندِ
عَینِ آن زهرِ آبِ را شَرِبتِ کُندِ 554.

^{۷۹۱} وزیر چون او: صد وزیر و NK

⁷⁹² [1] Başka bir insanın manasız tahayyülâtına benzeyen hayalâtı yüksek fikirli ve lâhûtî düşünceli yarattığı âdemlerin zihninde enva-i maarif ve hikmet menbağı eyler; cenab-ı Mevlânâ işte bunlardandır: Mesnevî misalidir.

O işkilleri koparan,
zanlar türeten şeyleri
tam inanç eder; kin
sebeplerinden sevgiler
bitirir.
İbrâhim'i ateş içinde
besler, yetiştirir;
korkuyu can emniyeti
yapar.

Onun sebep
yakıcılığından
sevdâlara düşmüşüm;
onun hayâllerine
dalmışım da Sofestâi
kesilmişim.

**VEZİRİN
TOPLUMU
SAPITMAK İÇİN
BİR BAŞKA
DÜZEN KURMASI**
Vezîr, kendiliğinden
bir başka düzen kurdu;
öğüdü bıraktı, halvete
girdi.

Ona bağlananları,
özlem ateşine attı;
halvet tam kırk gün,
elli gün sürdü.

Halk ona özlem
besleyerek deli divâne
oldu; onun hâlinden,
onun sözlerinden
ayrıldılar, onun
tadından mahrum
kaldılar da çıldırdılar.

Yalvarıyorlar,
yakarıyorlar,
ağlıyorlardı, oysa
halvette, riyâzatta iki
büklüm olmuştu.
Halk, sensiz ışıgımız
yok; sopasını tutup

O zan ve şüphe doğuran
fikirleri hakikat ve yakîn
eyler, kin ve adavet
sebeplerinden dostluk ve
muhabbet bitirir.
İbrahim'i ateş içinde besler
havf⁷⁹³ ve endişeyi de ruhun
emniyet ve selameti kılar.

O Tanrı'nın sebepler yakan-
delilleri tuğyan- kudretinden
divaneyim. Kudret-i Bâri'nin
tahayyülatına dalınca
(Sofestâi) gibi şüpheye
dalarım.

**[37a] HRİSTİYANLARI
AZDIRMAK
HUSUSUNDA VEZİRİN
BAŞKA BİR HİLE
KURMASI**

O vezir kendince başka bir
hile daha kurdu. Vaaz ve
nasihati bırakıp halvete
oturdu.

Müritleri yanıp tutuşma
içinde bıraktı. Kırk elli gün
halvete çekildi.

Halk onun iştiyakından onun
hal ve tavrı ile sözü ve
sohbetinden uzak düşünce
deli oldular.

Onlar yalvarıp sızlanıyordu
vezir ise halvette riyazetten
iki büklüm olmuştu.

Hepsi birden: "Biz sensiz
kötülük ve karışıklık

آن گمان انگیز را سازد یقین
مهرها رُو یاند از اسباب کین 555.

پرورد در آتش ابراهیم را
ایمنی رُوح سازد بیم را 556.

از سبب سُوزیش مَن سَوَدایم
در خیالاتش چُو سُو فسطایم 557.

بر انگیختن وزیر مکر دیگر^{۷۹۴} در
اضلال قوم

مکر دیگر آن وزیر از خود بیست
وعظ را بگذاشت و در خلوت
نشست 558.

در مُردان در فکند آشوبو سوز^{۷۹۵}
بود در خلوت چهل پنجاه رُوز 559.

خَلق دیوانه شدند از شوق او
از فراق حال و قال و دُوق او 560.

لابه و زاری همی کردند و او
از ریاضت گشته در خلوت دُو تو 561.

جُمله گفته بی تُو در شَریم و
شور^{۷۹۶} 562.

⁷⁹³ Korku.

^{۷۹۴} بر انگیختن وزیر مکر دیگر: مکر دیگر انگیختن وزیر NK

^{۷۹۵} آشوبو سوز: از شوق و سوز NK

- yeden biri olmayınca
körün hâli nicolur?
- Lütfet de Tanrı için
olsun bundan fazla
senden ayrı bırakma
bizi.
- Biz çocuklara
benzeriz; dadı sensin
bize; gölgeni sal
başımıza dedi.
- Oysa, canım dedi,
dostlardan uzak değil;
fakat halvetten
çıkamama izin yok.
- O beyler, şefaata
kalkıştılar; ona
uyanlar da kendilerini
yer miye giriştiler.
- Dediler ki: Ne kötü
bahtımız varmış a
kerem sâhibi;
gönülden de olduk,
dinden de; sensiz
yetim kaldık.
- Sen bahâneler
bulmadasın; bizimse
dertli yüreğimiz
yanıyor da soğuk
soğuk âh edip
duruyoruz.
- Senin güzelim
sözlerine alışmışız;
senin hikmet sütünü
emmişiz.
- Allâh için olsun, Allâh
için, bize şu Cefâda
bulunma; hayırda,
bulun, bugünü yarına
atma.
- Gönlün râzı olur mu
ki bu âşıklar sensiz
kalsınlar da ellerine
bir şeycikler girmesin;
- Hepsi de balık gibi
karada çırpınsın?
- içindeyiz. Değneğini yeden
birisi olmadıkça körün ahvali
ne olur.
- İnayet ediniz, Allah için
olsun bundan ziyade bizi
kendinden ayırma.
- Bizler çocuk gibiyiz sen
bizim dadımızsın. O şefkat
gölgeyi bizim üzerimize
döşe” diyorlardı.
- Vezir dedi ki: “Canım
dostlardan uzak değildir
fakat tâşra çıkmaya izin
yoktur.”
- O emirler rica ve şefaate
başladılar, diğer müridler ve
ahvali ise sitem ediyorlar idi.
- Diyorlardı ki: “Ey kerem ve
merhamet sahibi, biz sensiz
imanımız ve vicdanımız
hususunda kimsesiz kaldık.
- Sen bahaneler ediyorsun biz
ise yürek yangınlığından
soğuk nefesler çıkarıyoruz.
- Biz senin güzel sohbetine
alışmışız, biz senin maarif ve
hikmet sütünü beslenmişiz.
- Allah aşkına bize bu cefayı
yapma lütfet bugünü yarına
bırakma!
- Gönlün razı olur mu ki bu
gönül vermiş âşıkların akıbet
istifadesine kalsınlar.
- Hepsi karadaki balık gibi
çırpınıyorlar. Suyu aç
- بی عصا کش چون بود احوالِ کُور
از سرِ اکرام و از بهرِ خُدا
بیش از این ما رامدار از خود جُدا
مَا چُو طفلانیم و مَا را دایه تُو
بر سرِ مَا گستران آن سایه تُو
گفت جانم از مُحَبِّان دُور نیست
لیک بیرون آمدن دستور نیست
آن امیران در شفاعت آمدند
و آن مریدان در شناعت آمدند
[11b] کاین چه بد بختیست مَا را ای کریم
از دل و دین مانده ما بی تو یتیم
تُو بهانه می کُنی و ما زِ دَرَد
می ز نیم از سُوزِ دل دمهایی سرد
مَا به گفتارِ خوشْت خُو کرده ایم
مَا ز شیرِ حکمتِ تُو خورده ایم
الله الله این جَفَا با مَا مَکُن
لطف^{۷۹۷} کن امروز را فردا مَکُن
می دهد دل مَر تُو که این بی دلان
بی تو گردند آخر از بی حاصلان
جُمله در خُشکی چُو ماهی می طپند
آب را بُگشا ز جُوبَر دار بند
- 563.
- 564.
- 565.
- 566.
- 567.
- 568.
- 569.
- 570.
- 571.
- 572.

^{۷۹۶} جُمله گفته بی تُو در شَرِیم و شور: گفته ایشان نیست ما را بی تو نور NK

^{۷۹۷} لطف: خیر NK

- karadan doğmuştu o;
can İsa'sıysa ayağını
denize bastı.
- Şu kuru beden karada
gezebilir; canın
gezişiyse denizin ta
göbeğine ayak basarak
olur.
- Ömür, kimi dağlara
tırmanarak, kimi
denizleri geçerek,
kimi ovalar aşarak
karada geçip gittikten
sonra
Âbı Hayât'ı nerden
bulacaksın; denizin
dalgalarını nerden
yaracaksın?
- Toprağın dalgası
bizim vehmimizdir,
anlayışınızdır,
düşüncemizdir;
denizin dalgasıysa
kendinden geçiştir,
sarhoş oluştur,
yokluktur.
- Sen bu sarhoşlukta
kaldıkça o
sarhoşluktan uzaksın;
bundan sarhoş
oldukça o kadehe
karşı kör kesilirsin
sen.
- Şu duyulan dedikodu,
toza toprağa benzer;
bir zamancağız da
aklını başına al,
susmayı huy edin.
- hissiyatı görmüştür, can
İsa'sı-ki can âleminde
doğmuştur-,ayağını vahdet
deryasına koymuş-ve
yürümüş-tür.
- Kuruluk-yani toprak ve
beşeriyet âlemi- cisminin
yürümesi-ve ilerlemesi-
kuruya [yani toprağa] vaki
olmuştur.
- Can hareketi ise ayağını
deryaya koymuş-ve öyle
ilerlemiş-tir. Çünkü ömür
kuruluk-yani dünya- yolunda
kâh dağ kâh deniz, kâh ova
geçerek geçmiştir.
- Bengi suyu-âb-ı hayat-ı ne
vakit bulacaksın deniz
dalgalarını-âli ve dakik-i
maânî ve hakâyıkî-nasıl
yarıp geçeceksin-
keşfedeceksin.
- Kara dalgası bizim
kuruntularımız ve
düşüncelerimizdir. Deniz
dalgası ise yokluk ve
sarhoşluk ne faniliktir.
- [39a] -Hakîm-i ilahi
yoludur- sen bu beşeriyet
sarhoşluğunda oldukça o
lâhûtî sarhoşluktan
uzaktasın, bu beşeriyet
sarhoşluğunda oldukça o
mani badesinden nefret
eylersin.
- Soru dedikodu-can aynasına-
toz gibidir. Kulak gibi bir
müddet dinlemeyi adet edin.
- عیسی جان پای بر دریا نهاد
- سیر جسم خشک بر خشکی فتاد
سیر جان پا در دل دریا نهاد
- چون که عمر اندر ره خشکی
گذشت
- گاه کوه و گاه دریا گاه دشت
- آب حیوان را^{۸۰۱} کجا خواهی تو
یافت
- موج دریا را کجا خواهی شکافت
- موج خاکی وهم و فهم و فکر
ماس
- موج آبی محو و سُکرست و
فَناس
- تا در این سُکری از آن سُکری تو
دور
- تا از این مستی از آن جامی تو
نفور^{۸۰۲}
- گفت وگویی ظاهر آمد چون غبار
مُدتی خاموش خو کُن گوش
وار^{۸۰۳}

^{۸۰۱}را: از NK

^{۸۰۲}نفور: کور NK

^{۸۰۳}گوش وار: هوشدار NK

**MÜRİTLERİN,
HALVETTEN ÇIK
DİYE**

YALVARMALARI

Hepsi de dedi ki: A
bizi kırmayı revâ
gören hakîm, bize şu
düzeni yapma; bu
cefâyı etme bize.

Hayvana çekebileceği
yükü yükley: arıklara,
güçleri götüreceği
kadar iş buyur.

Her kuşun yemi, kendi
miktarıncadır; her kuş,
bir inciri bütün olarak
yutabilir mi?

Çocuğa süt yerine
ekmek verirsen,
yoksul çocuğu o
ekmek yüzünden öldü
say.

Fakat dişleri çıktı mı,
artık gönlü,
kendiliğinden ekmek
arar.

Kanadı çıkmamış kuş
uçmaya kalkıştı mı,
her yırtıcı kediye
lokma olur gider.

Fakat kanadı çıktı mı,
zorlaman da, iyi
kötü ıslık çalman da
kendiliğinden uçar o.

Senin sözün, şeytanı
susturur; senin sözün
kulağımıza akıl
bağışlar.

Söyleyen sen olunca
kulağımız akıl kesilir;
deniz sen olunca

**MÜRİDLERİN HALVETİ
TERK ET DİYE TEKRAR
NİYAZ EYLEMESİ**

Hepsi dediler ki ey vesile
arayan hekim. Bu aldatmayı
bu cefâyı bize reva görme!

Hayvana tâkâti derecesinde
yük yüklet zayıflara
iktidarları nispetinde iş
havale eyle!

Her kuşun tanesi boğazı
ölçüsünce, her kuşun
gıdası nereden incir olacak.

Süt çocuğuna süte bedel
ekmek verirsen o zavallı
yavrunun o ekmekten
ölmesine katiyen hükmet.

Ondan sonra dişleri çıkarsa
kendi kendine onun içi
ekmek ister.

Henüz kanadı çıkmayan kuş
uçmaya kalkıştırsa her yırtıcı
kedinin lokması olur.

Ama kanatlanınca o
kendisinden hiç teklifsiz
iyinin kötünün ıslığına hacet
görmeksizin uçar.

Ey hekîm! Senin nutkun
şeytanı susturur-bizi
vesveseleyemez- senin lütuf
ve keremin bize
kulağımızdan akıl ilgâ eder.

Sen sevildiğin müddetçe
bizim kulağımız akıl kesildi,
sen deniz olduğça bizim

مکرر کردن مُریدان با وزیر^{۸۰۴} که
خلوت را بشکن

جمله گفتند ای حکیم رخنه جو
این فریب و این جفا با ما مگو

چار پا را قدر طاقت بار نه
بر ضعیفان قدر قوت کار نه

دانه‌ای هر مرغ اندازه‌ای وی است
طعمه‌ای هر مرغ انجیری کی است

طفل را گر نان دهی بر جای شیر
طفل مسکین را از آن نان مُرده گیر

چون که دندانها بر آرد بعد از آن
خود^{۸۰۵} به خود گردد دلش جویای
ن_____ان^{۸۰۶}

مُرخ پُر نارسته چُون پَران شود
لقمه‌ای هر گربه‌ای دران سُود

چون بر آرد پر پرداز^{۸۰۷} ز خود
بی تکلف بی صفیر نیک و بد

دیو را نطق تو خامش می کند
گوش ما را لطف^{۸۰۸} تو هوش می
کُند_____د

گوش ما هوش است چون گویا
ت_____وی

^{۸۰۴} با وزیر - NK

^{۸۰۵} خود : هم K

^{۸۰۶} خود به خود گردد دلش جویای نان : هم به خود طالب شود آن طفل نان N

^{۸۰۷} ز : به NK

^{۸۰۸} لطف : گفت NK

karamız denize döner.	karalarımız da denizdir.	خَشَكِ مَا بِحَرَسْتِ چُونِ دَرِيَا تَوِي	
Seninle olduktan sonra toprak, gökten de güzel bize a Simâk burcundan balığa dek her yanı yüzüyle ışıtan.	Seninle beraber bize yer gökten daha iyidir, şimalden-menazil-i kamerden - semeğe- deniz dibine- kadar hep senden nurlanmıştır.	بَا تَوِ مَا رَا خَاكِ بَهْتَرِ اَزْ فَلَكَ اِي سَمَاكِ اَزْ تُوِ مُنَوَّرِ تَا سَمَاكِ	596.
Sensiz olduk mu, gökyüzü bile karanlıktır bize. A ay, sana karşı şu gökyüzü de kim oluyor ki?	Sensiz gün yüzü karanlıktır ey mâh seninle bu felek artık ne olmak lazım gelir.	بِي تَوِ مَا رَا بَرِ فَلَكَ تَارِيكِي اَسْتِ بَا تَوِ اِي مَا هَايِنِ فَلَكَ بَارِي كِي اَسْتِ	597.
Gökler, görünüşte yüksektir; anlam bakımından yükseklikse tertemiz canındır.	Göklerde yükseklik suret[40a] suret zahiri vardır.	صُورَتِ رَفَعْتِ بُودِ اِفْلَاكِ رَا مَعْنَى رَفَعْتِ رَوَانِ پَاكِ رَا	598.
Görünüşteki yükseklik, bedenlerindir; fakat anlama karşı bedenler, adlardan ibârettir.	Yükseklik sureti cisimler hakkındadır, mana huzurunda cisimlerin ancak ismi vardır.	صُورَتِ رَفَعْتِ بَرَايِ جِسْمِهَاسْتِ جِسْمِهَا دَرِ پِيْشِ مَعْنَى اَسْمِهَاسْتِ	599.
VEZİRİN, HALVETTEN ÇIKMAYACAĞIM DİYE CEVAP VERMESİ	VEZİRİN “HALVETİ TERK ETMEM” DİYE CEVAP VERMESİ	جَوَابِ گَفْتِنِ وَزِيرِ كِه ^{۸۰۹} خَلُوتِ رَا نَمِي شَكْنَم	
Vezir, delillerinizi kısa kesin dedi; öğüdümü canla, gönülle dinleyin.	Vezir dedi ki: Delillerinizi kısa kesiniz. Nasihatime canda yürekte bir yol ediniz.	گَفْتِ حَجَّتِهَایِ خُودِ كُوتِه كَنِيْدِ پَنْدِ رَا دَرِ جَانِ وَ دَرِ دَلِ رِه كَنِيْدِ	600.
Eminsem, emîn olan kişi töhmet altına alınmaz; gökyüzüne yer desem bile böyledir bu.	Emin isem emin âdem ittiham edilmez. Göğe yerdiysem bile inanmalısınız.	گَرِ اَمِيْنَمِ مُتَّهَمِ نَبُودِ اَمِيْنِ گَرِ بَغُويِمِ اَسْمَانِ رَا مَنِ زَمِيْنِ	601.
Olgunsam olgunluğu inkâr ediş de ne? Değilsen bu zahmet neden, bu incitiş de nedir?	Eğer ben mahz-i kemâl isem kemâl-i inkâr niçindir? Kemâl değilsen bu zahmet bu eziyet ne oluyor?	گَرِ كَمَالَمِ بَا كَمَالِ اِنْكَارِ چِيْسْتِ وَرِ نِيْمِ اَيْنِ زَحْمَتِ وَ اَزَارِ چِيْسْتِ	602.
Bu halvetten çıkmıyacağım ben;	Ben bu halvetten taşra çıkmıyacağım. Çünkü ahval-	مَنْ نَخَوَاهَمِ شُدْ اَزِ اَيْنِ خَلُوتِ ب_____ رُونِ	603.

^{۸۰۹} که : کی N

çünkü gönül ahvâliyle
meşgulüm ben.

i kalbiyemle meşgulüm.

ز آن که مَشغولم با^{۸۱۰} احوالِ
درون

**MÜRİTLERİN,
VEZİRİN
HALVETİNE
İTİRAZLARI**

Hepsi de a vezir
dediler: sözlerimiz
inkâr değil, bizim
sözlerimiz
yabancıların sözlerine
benzemez.

600. Ayrılığın
gözyaşlarımız
akmada; canımızın tâ
içinden ahlâr, eyvahlar
çoşup durmada.

Çocuk dadısıyla
inatlaşmaz ama iyi
nedir, kötü nedir;
bilmeden ağlar durur.

Biz çenge dönmüşüz,
mızrabı vuran sensin;
inleyiş bizden değil;
sen inliyorsun.

Biz ney gibiyiz,
bizdeki ses şendedir;
biz dağ gibiyiz,
bizdeki yankı
şendedir.

Kazanıp mat olmada
şatranç gibiyiz biz; a
sıfatlan hoş zat;
kazanıp mat olmamız
da senden.

A bizim canımıza can
olan, biz kim oluyoruz
ki seninle beraber bu
arada bulunabilelim?

Biz yoklarız; bizim
varlıklarımız, geçici
şekiller izhâr eden,

**MÜRİDLERİN VEZİRE
YALVARMALARI**

Hepsi birden dediler ki: Ey
vezir inkâr etmiyoruz. Bizim
sürurumuz ağyarın sözü gibi
değildir.

Ayrılığın gözyaşları
koşuyor canımızın ortasında
ah vahlar çoşuyor.

Çocuk dadısıyla kavga
etmez, ancak o boyuna ağlar,
ne iyiden anlar ne kötünden.

Biz bir cengiz mızrabı vuran
sensin inleme bizden
değildir, o da sendendir,

Biz (nây) ız Bizdeki name
sendendir. Biz dağız bizdeki
seda sendendir.

Biz bir satrancız kazanıp
kazanıp kaybetmedeyiz ey
güzel o sakallı zat, bizim
kazanıp kaybetmemiz de
sendendir.

Ey canlar canı, biz kim
oluyoruz ki seninle beraber
bir de biz mevcudiyet
gösterelim.

Bizler ademiz -yokuz-, bizim
varlığımız kâni görünüşlü
olan sen (vücut-u [41a]

لا به کردن مریدان مر وزیر را^{۸۱۱}

جمله گفتند ای وزیر انکار نیست
گفت ما چون گفتن اغیار نیست

اشک دیده‌ست از فراق تو دوان
آه آهست از میان جان روان

طفل با دایه نه استیزد و لیک
گرید او گر چه نه بد داند نه نیک

ما چون چنگیم و تو زخمه می
زنی
زاری از ما نی تو زاری می کنی

ما چو ناییم و نوا در ما ز تست
ما چو کوهیم و صدا در ما ز تست

ما چو شطرنجیم اندر برد و مات
برد و مات ما ز تست ای خوش
صفت

ما که باشیم ای تو ما را جانِ جان
تا که ما باشیم با تو در میان

ما عدمهاییم و هستیهای ما
تو وجود مطلق فی فانی نما

604.

605.

606.

607.

608.

609.

610.

611.

^{۸۱۰} با : به NK

^{۸۱۱} لا به کردن مریدان مر وزیر را : اعتراض مریدان در حلولت وزیر NK

Mutlak Varlık olan sensin ancak.	mutlak) sını. ⁸¹²		
Biz arslanlarız ama bayraklardaki arslanlar; onların oynayışı, saldırışı, solukdan soluğa yel yüzündendir.	Bizler aslanlarız ama bayrak aslanı. O bayrak aslanlarının daima hamd ve hücum göstermeleri rüzgârdandır. ⁸¹³	مَا هَمَّ شِيرَانٍ وَلِي شِيرِ عَلَمٍ حملة شان از باد باشد دم به دم	612.
Onların oynayışları görürü de yel görünmez. O görünmeyen yok mu, hiç mi hiç eksik olmasın.	Onların hamdleri görünür, rüzgâr görünmez. Ya Rabbi o görünmeyen eksik olmasın.	[12a] حملة شان پیدا و ناپیداست _____ آن که ناپیداست یا رب ^{۸۱۴} گم مباد	613.
Yelimiz de senin vergindir, varlığımız da; varlığımız, tümünden senin icâdındır.	Bizim rüzgârımız da, varlığımız da senin ihsanıdır. Bizim vücudumuz senin icadındır.	بَادٍ مَا وَبُودٍ مَا مِنْ دَادٍ تُسْتُ هَسْتِي مَا جُمْلَةٌ مِنْ دَادٍ تُسْتُ	614.
Yoğa varlık tadını tattırdın; yoğu kendine âşık ettin.	Yok ve fani olan mevcudatta bir varlık tadı gösterdin yok olanı (faniyi) de kendine âşık eğledin.	لَذَّتْ هَسْتِي نَمُودِي نَيْسْتِي رَا عَاشِقِي خُودِ كَرْدِي نَيْسْتِي رَا	615.
Verdiğin tadı, lütfettiğin nimeti geri alma; sunduğun mezeni, şarabını, kadehini alma geriye.	O en'am ve ihsanın lezzetini geri alma çerezini, şarabını, kadehini geri alma. Alsan dahi senden kim arayıp tarayabilir? Nakış nakkaşla nasıl mücadele eyler?	لَذَّتْ اِنْعَامِ خُودِ رَا وَامْغِيرِ نَقْلٍ وَخَمْرٍ ^{۸۱۵} وَجَامِ خُودِ رَا وَامْغِيرِ	616.
Geri alırsan senden kim arayabilir? Resim, nasıl olur da ressamla savaşa girer?	Bize bakma, bizim ef'alimize nazar eyleme. Kendi sehavet ve ikram sıfatınla nazar eyle!	وَر بَغِيرِ كَيْتِ جُسْتَجُو كُنْدِ نَقْشِ بَا نَقَّاشِ چُون نِيرو كُنْدِ	617.
Bize bakma, bizim yaptıklarımızı görme. Kendi lütfuna, kendi cömertliğine bak.	Bir vakit ne biz var idik ne de bizim mücadelemiz vardı. Senin lütfun ve keremin bizim henüz söylemediklerimizi de işitiyordu.	مَنْگَر اِنْدَر مَا مَكْنِ دَر مَا نَظَرِ اِنْدَر اِكْرَامِ وَ سَخَايِ خُودِ نَگَرِ	618.
Ne biz vardık, ne dileğimiz vardı; lütfun söylenmemiş sözlerimizi duyuyor,	Nakış nakkaşın ve kaleminin huzurunda ana karnında çocuk gibi aziz ve eli bağlıdır.	مَا بُيُودِيْمِ وَ تَقَاضَا مَانِ نِيوُدِ لُطْفِ تَو نَاگَفْتِهَائِي مَا مِي شُنُودِ	619.

⁸¹² [1] Yani bizler beşeriyet noktasından fani mahlûklarız senin gibi insan-ı kâmilde tecelli eden bir varlık vardır ki işte o hakkın varlığıdır, fakat senin beşerinin de tecelli ettiği için fani gibi görünür. Cenab-ı Mevlânâ usul-u vech ile burada hikâyeden mânâyâ adûl eylemiştir.

⁸¹³ [2] Türkler sonra Selçuklu Türkleri bayraklarına aslan resmi yaparlardı. Kimilerin kıçında aslan heykeli yapılırdı (kimi aslanı gösterişten ibaret çalım satan değildi).

^{۸۱۴} یا رب : هرگز NK

^{۸۱۵} خمر: باده NK

işitiyordu.

Resim, ressamın, kaleminin önünde, ana karnındaki çocuk gibi âcizdir; ona, onun dileğine bağlanmıştır. Bütün yaratıklar Tanrı gücüne karşı, iğne önündeki gergef gibi âcizdir.

Tanrı gücü, gergefe kimi şeytan resmi işler, kimi insan. Kimi sevinç nakşeder, kimi gam.

Gergefin eli yoktur ki elini oynatsın da engel olsun; dili yoktur ki zarar yahut fayda için bir soluk alsın, ses çıkarsın.

Sen, beytin îzâhmı gene Kur'ândan oku; Tanrı "Attığın zaman sen atmadın" dedi.

Biz ok atarsak o ok atış bizden değildir; biz yayız, yaydan ok atan Tanrı'dır.

Kudret-i bâri huzurunda bütün bargâh-i ilahi mahlûkları iğne önünde gergef gibidir.

Bazen şeytan resmi bazen insan resmi işler, gâh neşe gâh keder nakş eyleyler.

Gergefin⁸¹⁶ eli yok ki onu def için elini kıvıldatsın. Dili yok ki kapta, zarar hususunda ses çıkarsın.

Şu benlik izahı zımninde Kur'an-ı Kerim'den oku ki Tanrı Teâlâ "Ey Muhammed, o attığın oku sen atmadın fakat Allah attı."⁸¹⁸

Buyuruyor.

Biz bir ok atarsak o bizden [42a] atılmamıştır. Biz bir yayız, o yaydaki oku atan Tanrıdır.

Bu cebr değildir.⁸²¹ Cebbarlığın mânâsıdır.⁸²² Cebbarın zikri mahzan Tanrı'ya tefri⁸²³ ve niyaz içindir.

نقش باشد پیش نقاش و قلم عاجز و بسته چو کودک در شکم 620.

پیش قُدرت خلق جُمْلَه بارگه عاجزان چُون پیش سُوزن کارگه 621.

گاه نقشیش^{۸۱۷} دیو و گه آدم کُند گاه نقشیش شادی و گه عَم کُند 622.

دَسْت نه^{۸۱۹} تا دَسْت جُنْبَانَد به دفع نُطْق نه تا دم زَنَد دَر^{۸۲۰} ضر و نفع 623.

تُو ز قرآن باز خوان تفسیر بیت گفت ایزد ما رَمِیْتْ إِذْ رَمِیْتْ 624.

گر بپَرَّانیم تیر آن نه^{۸۲۴} ز ماست مَّا کمان و تیر اندازش خداست 625.

⁸¹⁶ Nakış işlenecek kumaşın gerilip işlenmesine mahsus alet ki dört ayaklı açılır kapanır dört pervazdan ibarettir.

^{۸۱۷} نقشیش: نقش N

⁸¹⁸ Kur'an-ı Kerim, Enfâl, 17. : "(Savaşta) onları siz öldürmediniz, fakat Allah onları öldürdü. Attığın zaman da sen atmadın, fakat Allah attı. Mü'minleri, tarafından güzel bir imtihanla denemek için Allah öyle yaptı. Şüphesiz Allah hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir."

^{۸۱۹} نه: نی N

^{۸۲۰} نه تا دم زَنَد دَر: نی تا دم زَنَد از N

⁸²¹[1] Cebr: ilm-i kelâmda (kul mecburdur iradesi yoktur her şeyi Hak yapar kulda yapma kuvveti yoktur) itikadı.

⁸²² [2] Kullara emrettiğini yaptıran Allah.

⁸²³ Fâriğ olma, bir işi bitirip kurtulma.

^{۸۲۴} نه: نی N

- Bu, cebir değildir, cebbarlığın mânâsıdır; cebbarlığı a niş da Tanrı'ya yalvarmak içindir.
- Bizim teferruatımız maftir-ve kudretsiz olduğumuzun delilidir.
- این نه جبر این معنی جباری است ذکر جباری برای زاری است
- 626.
- Ağlayıp inlememiz, gücümüz olmadığına delildir; fakat utanmamız da dileğimizle iş gördüğümüze delil. Dileğimizle iş görmeseydik bu utanma ne oluyor; bu açıklanma, bu utanma, bu dertlenme de ne?
- Yaptığımızdan utanmamızda elimizde bir ihtiyar olduğuna delildir. Yapıp yapmama da elimizde ihtiyar olmasa idi bu yaptığımızı utanmak nedendir? Bu teessüfler, bu mahcubiyetler bu arlanma nedir. Hocaların şakirtleri terbiye etmesi niçindir?
- زارى مَا شُد دليلى اضطرار خجلتِ مَا شُد دليلى اختيار
- 627.
- Hocalar, neden talebeyi terbiye için sıkıştırıyor; fikir neden kuruntulardan kuruntulara dönüp duruyor. Sen tutar da onun cebirle iş gördüğünden haberi yoktur; Tanrı Ay'ın yüzünü bulut altına gizliyor dersen, Buna bir güzel cevap var; dinler, tutarsan küfürden vazgeçersin, dîne uyarsın.
- Hâtırı bir tedbirden başka tedbire çevirmeler ne oluyor. Eğer sen (o âram cebirden gafildir hakkın ayı cebr perdesinde yüzünü kapıyor) dersen.⁸²⁵ Eğer beni dinlersen küfürden geçip dine iman eylersen buna da hoş bir cevap var.
- گر نبودى اختيار اين شرم چیست وين دريغ و خجلت و آزرم چيست
- 628.
- Zanger, neden şakirdleri sıkıştırıyor; fikir neden kuruntulardan kuruntulara dönüp duruyor. Sen tutar da onun cebirle iş gördüğünden haberi yoktur; Tanrı Ay'ın yüzünü bulut altına gizliyor dersen, Buna bir güzel cevap var; dinler, tutarsan küfürden vazgeçersin, dîne uyarsın.
- Hâtırı bir tedbirden başka tedbire çevirmeler ne oluyor. Eğer sen (o âram cebirden gafildir hakkın ayı cebr perdesinde yüzünü kapıyor) dersen.⁸²⁵ Eğer beni dinlersen küfürden geçip dine iman eylersen buna da hoş bir cevap var.
- زجر أستاذان و شاگردان چراست خاطر از تدبيرها گردان چراست
- 629.
- Bu şey ne geçen günlere hasret cürüm ve isyan uğrunda ağlayıp inlemeler ki hastalık zamanında insana arz olur.
- Bu şey ne geçen günlere hasret cürüm ve isyan uğrunda ağlayıp inlemeler ki hastalık zamanında insana arz olur.
- ور تُو گویی غافلست از جبر او ماهِ حق پنهان کند^{۸۲۶} در ابر رُو
- 630.
- Hastalık çağında insan, özlem çeker, inler durur; hastalık çağı, tümünden uyanıklıktır. Hasta oldun mu, suçtan. tövbe etmeye, başışlanma dilemeye koyulursun.
- Zaten hastalık zamanı insanın uyanıklık zamanıdır sen hasta olduğun zaman da günahıtan istiğfar edersen, Sana günahının çirkinliği görünür (tekrar yola geleyim Müslüman'ca yaşayayım) diye niyet edersen.
- هست اين را خوش جواب از بَش نوى بگذرى از کُفر و در دين بگروى
- 631.
- Hastalık çağında insan, özlem çeker, inler durur; hastalık çağı, tümünden uyanıklıktır. Hasta oldun mu, suçtan. tövbe etmeye, başışlanma dilemeye koyulursun.
- Zaten hastalık zamanı insanın uyanıklık zamanıdır sen hasta olduğun zaman da günahıtan istiğfar edersen, Sana günahının çirkinliği görünür (tekrar yola geleyim Müslüman'ca yaşayayım) diye niyet edersen.
- خسرت و زارى گه بيمارى است گاه^{۸۲۷} بيمارى همه بيدارى است
- 632.
- Hastalık çağında insan, özlem çeker, inler durur; hastalık çağı, tümünden uyanıklıktır. Hasta oldun mu, suçtan. tövbe etmeye, başışlanma dilemeye koyulursun.
- Zaten hastalık zamanı insanın uyanıklık zamanıdır sen hasta olduğun zaman da günahıtan istiğfar edersen, Sana günahının çirkinliği görünür (tekrar yola geleyim Müslüman'ca yaşayayım) diye niyet edersen.
- آن زمان که مى شوى بيمار تُو مى کُنسى از جُرم استغفار تُو
- 633.

⁸²⁵ [3] Yani Hakk'ın cebbarlığı öyle kalın bir perdedir ki Hakk'ın hakikati aciz beşere hakkıyla görünmüyor.

^{۸۲۶} کند: شد N

^{۸۲۷} گاه: وقت NK

634. Suçun çirkinliği görünür sana; gene yola geleyim der, doğru yola gelmeyi kurarsın. Ahd edersen ki (bundan sonra tanrıya kulluktan başka bir iş ihtiyar etmeyeyim) diye. می نماید بر تو زشتی گنه می کنی نیت که باز آیم به ره
635. Bundan böyle buyruklara uymaktan başka bir iş seçmiyeyim diye ahdedersin, söz verirsin. İşte yakinen anlaşıldı ki bu hastalık sana akıllılık, uyanıklık bahşediyor. عهد و پیمان می کنی که بعد از این طاعت نبودم کاری گزین
636. Demek iyiden iyiye anlaşıldı şu ki hastalık, akıl fikir veriyor uyanıklık bağıslıyor. Ey asıl arayan kimse! Şu aslı bil ki kimde dert varsa o dermana yol bulur. پس یقین گشت این که بیماری ترا می ببخشد هوش و بیداری ترا
637. Ey temeli arayan, bu temeli bil: Kimde dert varsa koku alan odur. Kim en uyanık ise o en dertlidir kim işi daha iyi anlamışsa onun benzi daha sarıdır.⁸²⁹ پس بدان این اصل را ای اصل جو هر که را دردست او بردهست بو
638. Kim daha uyanıkrsa daha dertlidir o; kim gerçeği daha iyi anlamışsa beti benzi daha sarıdır onun. Hakkın cebrinin (kulu mecbur tutuşunun) farkında isen günahına ağlayıp inlemekliği ne oluyor? هر که او بیدارتر پُر دردتر هر که او آگاهتر زخ زردتر
639. Onun cebrini anlamışsan ağlayıp inlemen nerde Onun cebbarlık zincirini görüşün hani? Hani cebbar olan (mecbur kılan) tanrının zincirini görmekliğın ne oldu? (Neye öyle bir zincir görüyorsun?) گر ز جبرش آگهی زاریت کو بینش زنجیر جباریت کو
640. Zincire bağlanmış adam nasıl sevinir; hapiste tutsak olan nasıl hürlük satar? Zincire bağlanan neşe gösterebilir mi? Hissin esiri olan serbestlik tavrı takılabilir mi? بسته در زنجیر چون شادی کند کی اسیر حبس آزادی کند
641. Ayağım bağladıklarım, başına pâdişâh çavuşlarını diktiklerini görüyorsan, Eğer sen görüyorsan ki ayağını bağlamışlar üstünde padişahın polisleri [43a] oturup bekliyorlar. ور تو می بینی که پایت بسته اند بر تو سرهنگان شه بنشسته اند
642. Sen de âcizlere karşı çavuşluk etmeye, kalkışma; çünkü bu, âcizlerin huyu olamaz, Artık sende acizlere polislik etme. Çünkü bu vazife acizlerin huyu ve tabiatı değildir.⁸³⁰ پس تو سرهنگی مکن با عاجزان ز آن که نبود طبع و خوی عاجز آن

^{ATA} غیر: جز که NK

⁸²⁹ [4] Kullar aciz ve alel itlâk mecbur olmayıp belki tanrı onlara da beşeriyetleri nisbetinde dünyada iyi ile kötü ile mübtela olup imtihan geçirmeleri için bir kudret ve ihtiyar vermiştir. Bu da hastalık imtinasına meydana çıkıyor, insan o vakit ihtiyarı ile günahlar işlediğini itiraf ediyor.

⁸³⁰ [1] Eğer hakikaten Tanrı'nın her fiilinde müstakil cebbar olduğunu aynen görmüşsen bir takım acizlere zulme kalkışma ki hakkındaki adl-i ilâhî yi def'e kâdir değilsin.

âcizler bu işi yapamaz. Mademki önün cebrini görmüyorsun, cebirden, söz açma. Yok, görüyorsan görüş belirtisi hani? Hangi işe gönlün akıyorsa o işi yapmada kendi gücünü apaçık görür durursun.	Görmüyorsan Tanrının cebrinden bahsetme! Görüyorsan hani gördüğünün nişânesi? ⁸³¹	چون نمی بینی مگو از جبر او ^{۸۳۲} ور همی بینی نشان دید کو	643.
640. Gönlün hangi işe akmazsa, neyi istemezsen, o işte kendini cebrî yapar da bu, Tanrı'dandır dersin.	Herhangi şeye ki meylin olursa aynen hakkın kudretini görürsün.	در هر آن کاری که میلستت بدان قدرت خود را همی بینی عیان	644.
Peygamberler, dünyâ işlerinde cebrîdir; kâfirler âhîret işlerinde cebrî.	Hangi şeye meylin ve isteğin yoksa kendini cebrî yapıp (bu haktandır. Ben ise onu yapmaktan mecbur kaldım dersin.	و اندر آن کاری که میلستت نیست و خواست خویش را جبری گئی ^{۸۳۴} کاین از خداساست	645.
Peygamberlerin, âhîret işlerinde ihtiyarları vardır; bilgisizlerin dünyâ işlerinde ihtiyarlan.	Enbiya (ve onlara uyanlar). Dünya işlerinde cebrîdirler. ⁸³⁵ Kâfirlerde ahîret umurunda cecebrîdirler.	انبیا در کار دنیا جبری اند کافران در کاری عقبی جبری اند	646.
Çünkü her kuş, kendi cinsine doğru uçar durur; kendisi geridedir, canıysa ilerde mi, ilerde.	Enbiya ahîret işini, kafirlerde dünya işini ihtiyar eylemişlerdir.	انبیا را کار عقبی اختیار جاهلان را کار دنیا اختیار	647.
Kâfirler, Siccîn cinsindedir de o yüzden dünyâ zindanına hoşlanarak, sevinerek gelmişlerdir.	Her kuş kendi cinsi tarafına uçar. O arkada canı da daha ilerde gider.	ز آن که هر مرغی به سوی جنس خویش می پرد او در پس و جان پیش پیش	648.
	Kâfirler (siccîn) ⁸³⁶ cinsinden olduklarından dünyâ zindanı onlara daha eğlenceli görünüyor.	کافران چون جنس سچین آمدند سجن دنیا را خوش آیین آمدند	649.

⁸³¹ [2] Ancak Tanrının fiilinde müstakil cebbar olduğunu bilmenin nişanesi kendisinde müstakil kudret görmeyip halka zulüm etmekten korkmaktır çünkü kendinin üstünde bir kâhîr cebbar vardır.

^{۸۳۲} چون نمی بینی مگو از جبر او : چون تو جبر او نمی بینی مگو NK

^{۸۳۳} و اندر : در هر N

^{۸۳۴} خویش را جبری گئی : اندر آن جبری شدی N

⁸³⁵ [3] Enbiya dünyâ işlerinde (her şey Hak'tandır derler Hakka teslim olurlar her ne gelirse Haktan bilirler kâfirler âhîret işinde cebrîdirler ne yapalım mecbur idik Allah isteseydi bize ibadet kudreti verirdi, günah işlemekten men eder idi bizim elimizde ihtiyar yok ki sevap işleyip gûnahtan kaçalım derler.

⁸³⁶ [4] Siccîn, siccîn yani zindan manasında cehennemde en müthiş bir yerdir ki kâfirlerin asilerin bir kısmı orada azap göreceklerdir.

Peygamberler, İlliyyîn cinsindedir de o yüzden can, gönül İlliyyîn'ine' varmışlardır.	Enbiya (ılliyyîn) ⁸³⁷ cinsinden olduklarından can ve gönül ılliyyîne- yüksek makamına- doğru gittiler.	انبیا چون جنسِ علیین بودند شوی علیین جان و دل شدند 650.
Sözün sonu yoktur ama biz, gene o hikâyeyi tamamlayalım.	Bu sözün sonu yoktur. Fakat biz o hikâyenin alt tarafını söyleyelim.	این سخن پایان ندارد لیک ما باز گویم آن تمامی قصه را 651.
VERİRİN, HALVETİ BIRAKMAKTA MÜRİTLERİN' ÜMİTLERİNİ KIRMASI	[44a]HALVETİ TERKETMEK MESELESİNDE VEZİRİN MÜRİTLERİ EMİRSİZ BIRAKMASI	نومید کردنِ وزیر مُریدان را از رفضِ خلوت
Vezîr halvetten seslendi: Ey müritler dedi, benden şunu anlayın :	O vezir içerden ses verdi dedi ki: Ey müritler benden size şu malum olsun.	آن وزیر از اندرون آواز داد کای مُریدان از من این معلوم باد 652.
İsâ bana böyle haber verdi: Bütün dostlardan, bütün yakınlardan aynı, tek ol;	Hazret-i İsa bana hep yakınlarından ayrı tek yaşa.	که مرا عیسی چنین پیغام کرد کز همه خویشان ^{۸۳۸} و یاران باش فرد
Yüzünü dıvara tut, yapayalnız otur; kendi varlığından da halvet ol, dedi.	Yüzünü duvara çevirip yalnızca otur kendi vücudundan bile halveti ihtiyar et.	روی در دیوار کُن تنها نشین وز وجودِ خویش هم خلوت گزین 654.
Bundan böyle söze de izin yok; dedikoduyla da işim yok benim.	Bundan sonra konuşmaya izin yoktur. Bundan sonra dedi kodu ile işim yoktur.	بعد از این دستوری گفتار نیست بعد از این با گفت و گویم کار نیست 655.
Elvedâ a dostlar, ölmüşüm ben; varımı yoğumu dördüncü kat göğe götürmüşüm ben.	Dostlar! Elveda ben öldüm. Yükümü dördüncü kat göğe ilettilim. ⁸³⁹	الوداع ای دوستان من مردهام رخت بر چارم فلک بر بُردهام 656.
Böylece de ateşten yaratılmış gökyüzünün altında zahmetler, mihnetler	Artık bu ateşli feleğin altında zahmet ve meşakkatler içinde yanmayacağım.	تا به زیر چرخ ناری چون خطب من نسوزم در عنا و در عطب 657.

⁸³⁷ [5] İlliyyîn: Yükseklikler demektir. Cennetlerden bir cennetin adıdır, Peygamberler, evliya, büyük işler görenler oraya girecektir.

^{۸۳۸} خویشان: یاران NK

⁸³⁹ [1] Her Peygamber göğün bir katında oturuyor Hazret-i İsa da dördüncü kat göktedir.

- içinde odun gibi
yanmayacağım.
Bundan böyle
dördüncü kat göğün
yücesinde, İsa'nın
yanında oturacağım
ben.
- VEZİRİN, HER
BEYİ AYRI AYRI
KENDİ YERİNE
DİKMESİ**
- Derken o beyleri teker
teker, yalnız olarak
huzuruna çağırды, her
birine bir söz söyledi.
- Her birine, İsa dininde
Tanrı nâibi, benim
halifem sensin;
Öbür beyler sana
uyacaklar; İsa hepsini
de sana taraftar etti.
- Hangi bey baş çekerse
yakala onu, ya öldür,
yahut da tutsak et,
bırakma.
- Ancak ben yaşadıkça
bunu açma; ben
ölmeyince bu
başbuğluğa kalkışma.
- Ben ölmedikçe
söyleme bunu;
pâdişahlık dâvasma,
her yanı elde etmek
sevdâsma girişme.
İşte şu tomar; bunda
Mesih'in hükümleri
yazılı; ümmete açık
bir dille bir bir oku
dedi.
- Her beye ayrıca bu
sözleri söyledi; Tanrı
dîninde dedi, senden
başka nâip yok.
- Bundan sonra dördüncü kat
göğün üstünde Hazret-i
İsa'nın yanında oturacağım.
- VEZİRİN HERBİR
EMİRİ AYRI AYRI
VELİAHT İTTİHAZ
EYLEMESİ**
- O esnada o emirleri yalnız
bire bir çağırıp her biriyle
konuştu.
- Her birine: "İsa dininde
Tanrı vekili ve benim
halifem sensin.
Öbür emirler senin
tabilerindir. Hazret-i İsa
hepsini senin manilerin
eylemiştir.
- Hangi emir, baş kaldırırsa
yakala, ya öldür yahut esir
eyle.
- Ama ben sağ iken bunu
kimseye söyleme, ben
ölmedikçe bu reisliğe talip
olma.
- Ben ölmedikçe bunu hiç
meydana çıkarma. Saltanat
ve istila'yı memleket
davasına girişme.
- İşte tomar ve Hazret-i
Mesîha'nın ahkâmı. Bunu
ümmete fasih bir tarzda oku.
- Her emire ve vezire ayrı ayrı
tembih eyledi (din hakkında
senden başka halife yoktur)"
dedi.
- پهلوی عیسی نشینم بعد از این
بر فراز آسمان چارمین
- 658.
- ولی عهد ساختن وزیر هر يك امیر
را جدا جدا
- و آن گهانی آن امیران را بخواند
يك به يك تنها به هر يك حرف
رانند
- 659.
- گفت هر يك را به دین عیسوی
نایب حق و خلیفه ای من توی
[12b] و آن امیران دگر اتباع تو
کرد عیسی جمله را اشباع تو
- 660.
- 661.
- هر امیری کو کشید گردن بگیر
یا بکش یا خود همی دارش اسیر
- 662.
- ليك تا من زنده ام این را^{۸۴۰} مگو
تا نمیرم این ریاست را مجبو
- 663.
- تا نمیرم هیچ^{۸۴۱} این پیدا مکن
دعوی شاهی و استیلا مکن
- 664.
- اینک این طومار و احکام مسیح
يك به يك بر خوان تو بر ائمت
فصیح
- 665.
- هر امیری را چنین گفت او جدا
نیست نایب جز تو در دین خدا
- 666.

^{۸۴۰} را : و NK

^{۸۴۱} هیچ : من تو NK

derdini, tam yerinde
bir derman gördüler.
Halk, mezarının
başında tam bir ay,
gözlerinden kanlı
gözyaşları akıttı.

derdini derman bildiler.

Bir ay o ahali mezarı üstünde
gözlerinden yaşlara yol
verdiler.

آن خلایق بر سرِ گورش مہی
کرده خون را از دُو چشم خود
رہ

676.

Ayrılığıyla pâdişahlar
da, büyükler de,
küçükler de âh
ediyorlardı, feryâd
ediyorlardı.

Onun ayrılığı derdinden
padişahları da büyükleri de
küçükleri de hepsi ah ve
efgân eyliyorlardı.

جمله از درد فراقش درفغان
هم شہان و ہم کہان و ہم
مہان^{۸۴۵}

677.

**TANRI ESENLIK
VERSİN, İSÂ
ÜMMETİNİN,
BEYLERDEN,
“İÇİNİZDEN ONUN
YERİNE GEÇEN
HANGİNİZ, DİYE
SORMASI, YERİNE
GEÇENİ
DİLEMESİ**

**İSA ALEYHİSSELÂM
ÜMMETİNİN
EMİRLERE İÇİNİZDE
VELİAHT VE HALİFE
KİMDİR DİYE SORMASI**

طلب کردن اُمتِ عیسی علیہ
السلام^{۸۴۶} کہ ولی عهد از شما
کدامست

Bir ay sonra halk, a
ulular, beylerden onun
yerine geçen kimdir?

Bir ay sonra halk dediler ki:
Ey büyük zatlar siz
beylerden o vezirin
makamına oturacak kimdir?

بعد ماہی خلق گفتند ای مہان^{۸۴۷}
از امیران کیست بر جایش نشان

678.

Bilelim de onun
yerine, ona uyalım;
elimizi de, eteğimizi
de onun eline verelim.

Ki biz o zatı o vezirin
yerinde imam ve mukteda
bilelim. Elimizi de, eteğimizi
de onun eline verelim.

تا بہ جای او شناسیمش امام
دست و دامن را بدست او دەیم

679.

Mademki güneş
dolundu; bizi dağlayıp
battı; onun yerine bir
mum yakmaktan
başka çâre yok.

Güneş çekilip de ayrılığı bize
dağ derun olunca çaresiz
onun yerine çerağı dinleriz.

چون کہ شد خورشید و ما را کرد
داغ
چارہ نبود بر مقامش از^{۸۴۸} چراغ

680.

Sevgiliyle buluşma
çağı geçti; dost gitti.
Artık ondan armağan
olarak bir nâip gerek.

Göz önünden cananın
vücudu zail olunca onun
yâr-kârî olmak üzere ondan
bize bir naib gerektir.

چون کہ شد از پیش دیده وصل
یار
ناییی باید از او مان یادگار

681.

Gül solup gül bahçesi
harab olduktan sonra

Gül mevsimi geçip de
bahçe[46a] harab vaziyetine

چون کہ گل بگذشت و گلشن شد

682.

^{۸۴۵} جمله از درد فراقش در فغان * هم شہان و ہم کہان و ہم مہان : - NK

^{۸۴۶} از امرا + NK

^{۸۴۷} خلق گفتند ای مہان : گفت خلق ای مہتران N

^{۸۴۸} از : او N

gülün kokusunu neden
duyabiliriz?
Gülsuyundan dediler.

gelince, o gülün kokusunu
kimden bulayım, tabii gül
suyundan.

خبراب
بوی گل را از که یابیم از گلاب

Tanrı apaçık
görünmediğindendir
ki bu peygamberler,
Tanrı naîpleri olarak
geldiler.

Hak Teâlâ Hazretleri bile
ayan surette meydana
çıkmanınca tabii şu
peygamberler hakkın vekili
olurlar.

حق تعالی چون^{۸۴۹} نیاید در عیان

نایبِ حَقَّنَد این پیغمبران 683.

Hayır, yanlış
söyledim; nâiple nâip
edeni iki sanırsan
çirkin bir zandır bu,
güzel değil.

Hayır, yanlış söyledim, vekil
ile vekil kılanı ayrı ayrı iki
zat sanırsan güzel değil,
çirkin bir şey olur.

نی غلط گفتم که نایب با منوب

گر دو پنداری قبیح آید نه خوب 684.

Sen şekle taptıkça iki
görünür sana; fakat
şekilden kurtulana
göre birdir o.

Sen surete tapıp (surete
bağlanırsan) galat olarak
ikidir. Fakat suretten
kurtulan zatın yanında bir
olurlar.

نی^{۸۵۰} دو باشد تا تویی صورت

پرس

پیش او یک گشت کز صورت 685.

برست

Görünüşe bakarsan
senin gözün de ikidir;
fakat sen, gözden
beliren göz ışığına
bak.

Suretine bakarsan gözün
ikidir. Sen onun nuruna bak
ki o bir tanedir.

چون به صورت بنگری چشمت

دوست

تو به نورش درنگر کان یک 686.

توست^{۸۵۱}

İnsan gözün ışığına
baktı mı iki gözün
ışığım ayırd etmenin
imkânı yoktur.

İnsan nuruna bakınca her iki
gözün nuru ayrılamaz.

نور هر دو چشم نتوان فرق کرد

چون که در نورش نظر انداخت

مرد 687.

**O MAHPUS
BEYANINDADIR Kİ HEP
PEYGAMBERLER
HAKKIN NURUDURLAR
NASIL Kİ TANRI
PEYGAMBERLERİNDEN
HİÇ BİRİNİN ARASINI
AYIRAMAYIZ
BUYRULMUŞTUR**

Bir yere on tane mum
getirseler, görünüşte

Bir yerde eğer on tane çerağ
hazır ederlerse surette her

در بیان آن که جمله پیغامبران بر

حقند که لا نفرق بین احد من

رَسُولِهِ^{۸۵۲}

ده چراغ آر حاضر آید در مکان 688.

^{۸۴۹} حق تعالی چون : چون خدا اندر NK

^{۸۵۰} نی : نه N

^{۸۵۱} کان یک توست: کز چشم رست NK

^{۸۵۲} در بیان آن که جمله پیغامبران بر حقند که لا نفرق بین احد من رَسُولِهِ - NK

her biri öbüründen ayırır.	biri diğerinin gayrisidir.	هر یکی باشد به صورت غیر آن	
Fakat ışıklarına yüz çevirdin mi, hiç şüphe yok ki birinin ışığı, öbüründen ayırd edilemez. Sen, istersen yüz tâne elma, yüz tâne armut say; sıktın mı, yüz kalmaz, bir olur gider.	Ama eğer nuruna yüz çevirip bakarsan hiç şüphesiz hiç birinin nuru diğerinden fark edilemez. Eğer sen yüz tane elmayı, ayvayı sayarsan yüz tanedir ama hepsini de sıkarsan yüz adedi kalmaz bir tane olur.	فرق نتوان کرد نور هر یکی چون به نورش زوی آری بی شک	689.
Mânâlarda bölüm, sayı yoktur; mânâlarda ayırd ediş, tektek sayış olamaz. Dostun dostlarla birleşmesi hoştur; sen mânâ eteğini tut; görünüşü inatçıdır, baş çeker.	Mana âleminde taksim ve sayı yoktur, mana âlemlerinde ayırma birleştirme yoktur. Dostların dostlarla birliği hoştur, suret-i serkeş ve hoyrattır. Sen mana ayağına sarıl (ve oraya bağlan).	در معانی قسمت و اعداد نیست در معانی تجزیه و افراد نیست اتحاد یار با یاران خوش است پای معنی گیر صورت سرکش است	691.
İnatçı görünüşü eziyetlerle erit gitsin de onun altında defineye, benzeyen birliği seyret. Sen eritmezsen onun yardımları zâti eritir onu; hay, gönlüm kulu kölesi olsun onun.	Hoyrat olan sureti mücâhede eyle eritip mahv eyle ki onun altında define gibi vahdeti – birliği – müşahede eylesin. Eğer sen eritemezsen o kendi eritir hey gönlüm onun kölesidir. – Yani kurbanı olayım ne büyük kerem kârlıktır.	صورت سرکش گدازان کُن به رنج تا بینی زیر او وحدت چو گنج ور تو نگذاری ^{۸۵۳} عنایت‌های او خود گدازد ای دلم مولای او	693.
O, hem gönüllere gösterir kendini; hem dervişin hırkasını diker. Yayılmıştık, hepimiz de bir cevherdik; o yanda hepimiz de başsızdık, ayaksızdık. Güneş gibi bir cevherdik; su gibi düğümsüzdük, berraktık.	Gönüllere kendini yine o gösterir, dervişin hırkasını yine o diker. Biz hepimiz basit bir cevher idik, o âlemde hepimiz başsız kıçsız idik. Güneş gibi bir cevher idik [47a] su gibi pürüzsüz ve saf idik.	او نماید هم به دلها خویش را او بدو زد خرقه‌ای درویش را منبسط بودیم و یک جوهر همه بی‌سر و بی‌پا بدیم آن سر همه یک گهر بودیم همچون آفتاب بی‌گره بودیم و صافی همچو آب	695. 696. 697.
O güzelim ışık, şekle bürününce kale	O kıymettar nur, suret âlemine gelince kale	چون به صورت آمد آن نور سره	698.

^{۸۵۳} نگذاری : نگذاری N

burçları gibi sayılar belirdi.	kongoresi ⁸⁵⁴ gölgeleri gibi adet oldu (sayılan nesne nevinden oldu).	شُد عدد چون سایه‌های کنگره	
Burçları mancınıklıkla yıkın da şu bölüğün arasındaki fark kalksın.	Mancınık hamlelerinden ⁸⁵⁵ kongoreleri yıkınız ki bu tarife ve sayı ayrılıkları aradan zail ola.	کنگره ویران کنید از منجریق تا رود فرق از میان این فریق	699.
Bunu iyice açar, anlatırdım, ama birinin fikri sürçmesin diyorum; bundan korkuyorum hani İnce sözler, keskin bir çelik kılıca benzer; kalkanın yoksa geri dur.	Ben bunu daha ziyade şerh ederdim ama şüphe arz olarak bir hatırın ayağı kaymasından (yanlış zehabetten) korkarım. Nükteler keskin bir çelik kılıçtır. Eğer kalkanın yoksa gerisingeriye kaç!	شرح این را گفتمی من از مری لیک ترسم تا نلغزد خاطری	700.
Bu elmas kılıcın önüne kalkansız gelme; çünkü kılıca, kesmekten utanç gelmez	Kalkansız bu elmasın karşısına durma! Çünkü kılıç kesmekten utanmaz.	نکته‌ها چون تیغ پولاد است تیز گر نداری تو سپر واپس گریز	701.
Bu yüzden kılıcı kına koydum ben; eğri okuyan biri, aykırı okumasın, ters anlamasın dedim. Biz gene hikâyeyi tamamlamaya, gerçekler topluluğunun vefâ sını anlatmaya geldik.	Bu sebeple ben kılıcı kınına koydum ta kim bir ters okuyan muhalif bir şekilde okumaya.	پیش این الماس بی اسپر میا کز بُردن تیغ را نبود حیا	702.
O uydukları adamdan sonra kalktılar, onun yerine bir naip istemeye giriştiler.	Hikâyenin ve doğru bir zümrenin vefakârlığı bahsinin tamamına eriştik söyle ki:	زین سبب من تیغ کردم در غلاف تا که کثر خوانی نخواند بر خلاف	703.
ONUN YERİNE GEÇMEK İÇİN BEYLERİN KAVGALARI	EMİRLERİN VELİAHTLIK VE HALİFELİK HUSUSUNDA CENK EDEREK BİRBİRLERİNE KILIÇ ÇEKMELERİ	آمدیم اندر تمامی داستان وز وفاداری جمع راستان	704.
O beylerden biri ıleriye atıldı; o vefâ	Hıristiyanlar o reisleri olan vezirin vefatından sonra hepsi ayaklanıp onun makamına bir halife istemişlerdi.	کز پس این پیشوا برخاستند بر مقامش نایی می خواستند	705.
		جنگ کردن امرا در ولی عهدی و تیغ کشیدن بر هم دیگر ^{۸۵۶}	
		یک امیری ز آن امیران پیش رفت پیش آن قوم وفا اندیش رفت	706.

⁸⁵⁴ [1] Kongore: - Tüngüre - kale duvarları üstünde sivri sivri çıkıntılar ki süsten ziyade onun siperinden düşmana ok yağdırırlardı.

⁸⁵⁵ [2] Mancınık: Üstünden hasım cihetine büyük taşlar atılan ibtidâi makine ki pek uzağa atardı.

^{۸۵۶} جنگ کردن امرا در ولی عهدی و تیغ کشیدن بر هم دیگر: منازعت امرا در ولی عهدی NK

düşüncesine dalan
toplumun önüne vardı.
İşte dedi, o erin nâibi
benim; zemânede
İsâ'nın nâibiyim ben.

Dedi ki: "İşte o zatın naibi
Hazret-i İsa'nın halifesiyim.

[13a] گفت اینک نایبِ آن مرد
مَن
نایبِ عیسی منم اندر زَمَن

707.

İşte şu tomar da
tanığım benim; bu
nâiplik ondan sonra
benimdir.

İşte tomar benim elimde
burhandır ki o zattan sonra
vekillik bana aittir."

اینک این طومار بُرهانِ مَن است
کاین نیابت بعد ازو آنِ مَن است

708.

Derken öbür bey
pusudan çıktı; onun
dâvâsı, bunun
dâvâsına aykırıydı.
Koltuğundan o da bir
tomar çıkarıp gösterdi;
derken ikisini de bir
çifit öfkesidir sardı.

Diğer emirler ede hepsi bir
köşeden çıktı. Halifelik
hususunda onların davası da
aynen böyle idi.

آن امیر دیگر آمد از کمین
دعوی او در خلافت بد همین

709.

O da koltuğundan bir tomar
çıkardı. Hepsinin de
gözlerini Yahudi kini
bürümüştü.

O da koltuğundan bir tomar
çıkardı. Hepsinin de
gözlerini Yahudi kini
bürümüştü.

از بغل او نیز طوماری نمود
تا بر آمد هر دُو را خشمِ جُهود

710.

Öbür beyler de bir bir
ortaya çıktılar; su
verilmiş keskin
kılıçlarını çektiler.

Diğer emirlerde birer birer
katar katar (aveneleriyle
beraber) mücellâ kılıçları
çekmişlerdi.

آن امیرانِ دگر یک یک قطار
بَر کشیده تیغهای آب دار

711.

Her biri, elinde bir
kılıç, bir tomar; sarhoş
filler gibi birbirlerine
düştüler.

Her birinin elinde kılıçla
tomar olduğu halde filler gibi
birbirlerine düşmüşlerdi.

هر یکی را تیغ و طوماری به دست
درهم افتادند چون پیلانِ مَسْت

712.

Yüzbinlerce Hristiyan
öldürüldü; kesik
başlardan tepeler
meydana geldi.

Yüz binlerce Hristiyan öldü.
Ölümlerin kellelerinden
tepecikler meydana geldi.

صد هزاران مرد ترسا کشته شد
تاز سَرهای بریده پشته شد

713.

Soldan, sağdan sel
gibi kanlar aktı; bu
savaş yüzünden
havaya dağ dağ tozlar
kalktı.

Sağdan soldan sel gibi kanlar
aktı. Dağlarcasına havaya
[48a] tozlar yükseldi.

خون روان شد همچو سَیل از چپ و
راس_____
کُوه کُوه اندر هوا زین گرد خاست

714.

Onun ektiği fitne
tohumlan, başlarına
âfet kesildi.

O vezirin ektiği fitne tohumu
onların başına âfet kesilmişti.

تخمهایِ فتنه‌ها کو کشته بُود
آفتِ سَرهای ایشان گشته بود

715.

Cevizler kırıldı, içi
olan kırıldıktan sonra
tertemiz, güzelim bir
can kesildi.

Cevizler kırıldı. Hangisinin
içi sağlamsa öldükten sonra
körpe, temiz ruhu meydana
çıktı.

جوزها بشکست و آن کان مغز
داش_____ست

716.

Bedene çullanan
öldürülmek, ölmek var
ya; narı yarmak
gibidir, elmayı
soymak gibidir.

Vücut şekli için kesilmek
ölmek hususu kana nazik
elmanın kırılıp kesilmesi
gibidir.

بعد کُشتن رُوح پاکِ نغز داشت
کشتن و مُردن که بر نقشِ تن است
چون انار و سیب را بشکستن
اس_____ست

717.

Tatlı olan nar şerbeti olur; çürümüş olanınsa bir sesi kalır ancak.	Nar eğer tatlı ise âlâ nerdek olur. Pörsümüş kuru gürlütü gibi (hiçbir işe yaramaz).	آن چه شیرین است کورد ^{۸۵۷} نارداننگ و آن که پوسیده است نبود غیر باننگ	718.
Mânâsı olan, zâten kendiliğinden meydana çıkar; çürüyense rezil olur gider.	Eğer içinde manası var ise güzelce meydana çıkar. Pörsümüşse açılınca rüsva olur.	آن چه با معنی است خوش ^{۸۵۸} پیدا شود و آن چه پوسیده است خود ^{۸۵۹} رسوا شود	719.
Ey şekle, kılığa tapan, yürü, mânâyı bulmaya çabala; çünkü mânâ, şekle kanattır.	Ey surete tapan kimse! Haydi, manaya çalış çünkü mana şu suret cismi için kanat mesabesindedir.	رَو به معنی کوش ای صورت پرس ز آن که معنی بر تن صورت پر است	720.
Mânâ eliyle düş, kalk da hem bağışlar elde et, hem yiğit ol.	Sen erbab-ı mana ile otur kalk ki hem onların atıye sine nail olasın hem de erbab-ı fütüvvetten olasın.	همنشین اهل معنی باش تا هم عطا یابی و هم باشی فتی ^{۸۶۰}	721.
Sözüm hiç de eğri değil; bedendeki mânâsız can, kılıf içindeki tahta kılıca benzer.	Bu cisimde, manasız can hiç şüphe yoktur ki kılıf içinde tahta kılıçtır.	جان بی معنی در این تن بی خلاف هست همچون تیغ چوبین در غلاف	722.
Kılıfta durdukça değerlidir; kılıftan çıkarıldı mı yakılmaya yarar ancak.	Kılıfta buldukça kıymetlidir. Çıkınca yakmak için bir tutturaktır.	تا غلاف اندر بود با قیمت است چون بزون شد سوختن را آلت است	723.
Tahta kılıçla savaşa gitme; iş başa düşmeden önce bir gör, anla onu.	Bilmeyerek tahta kılıcı muharebeye götürme. Önce bir kere muayene et ki bilahare işin ah-u figan olmasın.	تیغ چوبین را مبر در کارزار بنگر اول تا نگردد کار زار	724.
Tahtaysa yürü, bir başka kılıç ara; ama elmasa neş'yle gel beri.	Eğer kılıç tahtadan ise haydi başkasını ara. Eğer elmas ise pür neşe ona fırla.	گر بود چوبین برو دیگر طلب ور بود الماس پیش آبا طرب	725.
Kılıç, erlerin silahlığındadır, onları görmek kimyadır	Elmas kılıç Evliyâullah'ın silah fabrikasında yapılır. Onları müşahede eylemek	تیغ در زرادخانه‌ای اولیاست دیدن ایشان شما را کیمیاست	726.

^{۸۵۷} کورد : او شد K ، آن شد N

^{۸۵۸} خوش : خود NK

^{۸۵۹} خود : او K ، آن N

^{۸۶۰} فتی : فتا N

sana.	sizin için kimya mesabesinde.	
Bütün bilenler, bunu böyle demişlerdir, böyle: Bilen âlemlere rahmettir.	Bilcümle âlimler bunu böyle söylemişlerdir ki: Âlim bütün cihana rahmet-i ilahidir.	جُمْلَه دانایان همین گفته همین هست دانا رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ 727.
Nar alacaksın gülen narı al; o gülüş, sana tânesinden haber versin.	Nar aldığında gülen (çatlak) narı al ki onun gülmesi sana tanesinden haber versin.	گر اناری می خجری خندان بخر تا دهد خنده ز دانه‌ای او خَبر 728.
Ne kutlu gülüştür o gülüş ki can kutusundaki inci gibi ağızdan gönlü gösterir.	O ne mübarek gülme ki can kutusundan inci çıkar gibi ağızdan yürek görünür.	ای مُبارک خنده‌ای که آن ^{۸۶۱} از دهان _____ می نماید دل چُو در از درج جان 729.
Kutsuz gülüş, lâlenin gülüşüdür; çünkü ağzından, gönlünün karanlığını gösterir.	Menhus ⁸⁶² gülme de lalenin gülmesidir ki ağzından kalbinin karası görünür.	نائبَارک خنده‌ای آن لاله بُود گز دهانِ او سَوَاد ^{۸۶۳} دل نمُود 730.
Gülen nar, bağı, bahçeyi de güldürür; erlerle sohbet, seni de erlere katar.	Gülen nar bahçeyi güldürür erler sohbeti de seni erlerden eyler.	نارِ خندان باغ را خندان کُند ضَحَبَتِ مَرْدَانَت از مَرْدَان کُند 731.
Katı taş olsan, mermer kesilsen bile bir gönül sâhibine ulaştın mı, inci olursun.	Eğer sen katı taş ve mermer bile olsan gönül erenlerine erişince cevher olursun.	گر تُو سنگِ صَخْرَه و مَرمر شوی چُون به صاحب دل رسی گوهر _____ شوی 732.
Temiz erlerin sevgisini tâ canının içine dik; gönlü hoş kişilerin sevgisinden başka bir sevgiye gönül verme.	Temizlerin muhabbetini ta canın ortasına dik. Gönlü hoş olanların muhabbetinden mâedasına ⁸⁶⁴ gönül verme.	مهرِ پاکان در میانِ جان نشان دل مده إلا به مهرِ دل خوشان 733.
Ümitsizlik köyüne gitme; ümitler var. Karanlığa doğru yürüme, güneşler var.	Ümitsizlik diyarına gitme daha ümitler vardır. Karanlık cihetine varma daha nice güneşler vardır.	کوی نومیدی مَر و امیدهاست ^{۸۶۵} سوی تاریکی مَر و خورشیدهاست 734.
Gönül, seni gönül ehlinin mahallesine çeker, bedense seni	Gönül seni ehl-i diller diyarına çeker. Ten seni [49a] su çamur	دل تُرا در کوی اهلِ دل کَشَد تَشُرا در حبسِ آب و گل کَشَد 735.

⁸⁶² Kötü, Uğursuz.

⁸⁶⁴ -den başka.

^{۸۶۱} خنده‌ای که آن: خنده‌اش کو NK

^{۸۶۳} سَوَاد : سیاہی NK

^{۸۶۵} امیدهاست: او امیدهاست NK

balçık hapisanesine çeker.	hapisanesine çeker.	
Hadi, bir gönüldeşten gıdâ ver gönlüne; yürü, devleti, devlet sâhibinden ara.	Gönüldeşinden alıp gönle gıda ver, ehl-i ikbalden ikbal iste.	هین غذایِ دل بده از هم دلی رَو بجو اقبال را از مُقبلی 736.
TANRI RAHMET ETSİN, ESENLIK VERSİN MUSTAFA'NIN İNCİL'DEKİ VASIFLARINI ULULAMALARI	İNCİL'DE MEZKÛR OLAN O SAF PEYGAMBERİ YE TAZİM HAKKINDA	تعظیم نعتِ مُصطفی صلواتالله ^{۸۶۶} که مذکور بود در انجیل
İncil'de Mustafâ'nın, o peygamberler başının, o temizlik denizinin adı vardı.	Serdar-ı Enbiya ve deryayı Mustafa efendimiz Hazretlerinin İncil'de Nam ve Evsaf-ı Celileleri mezkûr idi. ⁸⁶⁷	بُود در انجیل نامِ مُصطفی آن سرپیغمبران بحرِ صفا 737.
Vasıfları, şekli, savaşları, orucu, iftarı, o kitapta anılmıştı.	Hilye-i Seniyele ve Şemali Celileleri mestur idi. Gazavat-ı âliyelele ibâdât ve ahval-i mübarekeleri yâd olunuyordu.	بُود ذکرِ حلیه‌ها و شکلِ او بُود ذکرِ عَزْو و صوم و اکلِ او 738.
Hristiyanlar, sevap kazanmak için o ada, o hitâba eriştiler mi,	Hristiyanlar o nam ve evsaf- ı celileye geldiklerinde namı pak Muhammed Mustafa'ya eriştiklerinde sevaba nail olmak üzere o nam-ı şâyığı öperlerdi.	طایفه‌ای نصرانیان بهرِ ثواب چُون رسیدندی بدان نام و خطاب 739.
O yüce adı öperlerdi; o güzel övüşe yüz sürerlerdi.	O şemal-i seniyye ye yüz sürerlerdi.	بُوسه دادندی بر آن نامِ شریف رُو نهادندی بر آن وَصْفِ لطیف 740.
Bu söylediğimiz sınanmada bu topluluk, sınanmadan, korkudan sağesen kalmıştı.	O beyan eylediğim fitne ve kargaşalık esnasında o zümre fitne ve kargaşalıktan halâs oldular.	اندراین فتنه که گفتیم آن گروه ایمن از فتنه بدند و از شکوه 741.
Beylerin, vezirlerin şerrinden emin olmuşlar, Ahmed'in adının sığmağına sığınmışlardı	Onlar, o emirlerin ve vezirin şerlerinden emin olup Hazret-i Muhammed'in adı sığıncağına iltica etmişlerdi.	ایمن از شَرِّ امیران و وزیر در پناه نامِ احمد مستَجیر 742.
Ahmed'in ışığı yardım etti, dost oldu da onların soyu soppu	Onların nesli de çoğaldı, Hazret-i Muhammed'in nuru yardımcı olarak onlara yar	نَسَلِ ایشان نیز هم بسیار شد نُورِ احمد ناصِر آمد یار شد 743.

^{۸۶۶} صلواتالله : صَلَّى اللهُ وَ سَلَّمَ K ، عليه السَّلَام N

⁸⁶⁷ Kur'an-ı Kerim, Saf, Hani, Meryem oğlu İsa, "Ey İsrailoğulları! Şüphesiz ben, Allah'ın size, benden önce gelen Tevrat'ı doğrulayıcı ve benden sonra gelecek, Ahmed adında bir peygamberi müjdeleyici (olarak gönderdiği) peygamberiyim" demişti. Fakat (İsa) onlara apaçık mucizeleri getirince, "Bu, apaçık bir sihirdir" dediler.

çoğaldı.

oldu.

- Hristiyanların bir başka bölüğüse Ahmed'in adını aşığalar, hor görürdü. Onlar, bu imtihanlarla, o kutsuz vezirle onun yolsuz düzeni yüzünden aşağı hâle geldiler, hor olup gittiler.
- Anlatışı ters tomarlar yüzünden dinleri de bâtil oldu, uydukları hükümler de.
- Ahmed'in adı, böyle bir yardımda bulunursa ışığı nasıl korur, nasıl gözetir.
- Ahmed'in adı böyle bir sağlam kale; o esenlik veren ruh nedir? Sen düşün artık.
- O vezirin belâsı yüzünden, derman kabûl etmez bir derde düşen bu kan dökücüden sonra.
- İSÂ DİNİNİ YOKETMEYE ÇALIŞAN BAŞKA BİR YAHUDİ PÂDİŞÂHININ HİKÂYESİ**
- O çifitın soyundan bir başka pâdişâh meydana çıktı; İsâ ümmetini yok etmeyi kurmaya başladı.
- Hıristiyanlardan diğer güruh ki Hazret-i Peygamber'in mübarek adına ihanet ediyorlardı,
- O kargaşalıktan ve o meş'um fikirli ve muhevves düzenli vezirin tezviratından hor ve kıymetsiz oldular.
- Hem de o tersine hekimler yürüten tomarlar ahkâmından dolayı dinleri de idare ve hayatları da berbat oldu.
- Hazret-i Muhammed Aleyhisselâmın ism-i şerifi bu derece yardım ederse artık nur-u inayetleri ne kadar hıfz ve himaye eyler (sen kıyas eyle).
- Hazret-i Muhammed'in mübarek adı sağlam bir kale olunca o emin ruhun zat-ı celili olmak gerektir.
- Bu kan dökken nedâvîsi kâbil olmayan fitneden sonra ki o vezirin belasıyla zuhur eylemişti. (Ayette ki vakıa meydana geldi)
- [50a] BAŞKA BİR YAHUDİ PADIŞAHI HİKÂYESİDİR Kİ O DA İSA ALEYHİSSELAM EFENDİMİZİN DİNİNİ MAHVA ÇALIŞMIŞTI**
- O Yahudi neslinden başka bir padişah dahi İsa aleyhisselam kavminin mahvına yürümüştü.
- و آن گروه دیگر از نصرانیان نام احمد داشتندی مُسْتَهان
- خوار و بی مقدار^{۸۶۸} گشتند از فتن از وزیر شوم رای شوم فن
- هم مُخبط دینشان و حُکمشان از پی طومارهای کژ بیان
- نام احمد این چنین یاری کُند تا که نورش چون نگهداری کُند
- نام احمد چون حصارى شد حصصین تا چه باشد ذات آن رُوح الامین
- بعد از این خونریز درمان ناپذیر کاندر افتاد از بلاي آن وزیر^{۸۶۹}
- حکایت پادشاه جهود دیگر که در هلاک دین عیسی رو^{۸۷۰} نمود يك شه دیگر ز نسل آن جهود
- يك شه دیگر ز نسل آن جهود در هلاک قوم عیسی رو نمود
- 744.
- 745.
- 746.
- 747.
- 748.
- 749.
- 750.

^{۸۶۸} خوار و بی مقدار : مستهان و خوار NK

^{۸۶۹} بعد از این خونریز درمان ناپذیر* کاندر افتاد از بلاي آن وزیر- N

^{۸۷۰} رو : سعی K ، سعی می N

<p>Bu pâdişâhın meydana çıkışından haber almak istersen “And olsun burçları olan göğe” sûresini oku. İlk pâdişahdan kötü bir yol yordam meydana geldi ya, o pâdişâh da bu yola, bu yordama ayak bastı.</p>	<p>Bu başka bir kıyamdan malumat istersen “Vessemâi zêti’l bürûc”⁸⁷¹ suresinde o kıssayı oku.</p>	<p>گر خبر خواهی از این دیگر خُروج سُوره بَر خُوان و السما ذات البُروج</p>	<p>751.</p>
<p>Bu birinci padişahdan doğan âdete başka bir padişah da ayak uydurdu.</p>	<p>O nev mezalimden bu günkü kimse ne yapmışsa bilesiniz ki Tanrı Teâlâ fazlasız eksiksiz geçmişlerden arar.⁸⁷³</p>	<p>سُنَّتِ بَد كَز شِه اَوَّل بَزَاد این شه دیگر قدم بر⁸⁷² وی نهاد</p>	<p>752.</p>
<p>Kim bir kötü yol yordam korsa her solukta ona lânet gider, çatar.</p>	<p>Kim fena bir adet koymuşsa her an o kimse cihetine lanet gider.</p>	<p>دان که هر چه این کند ز آن گون سَم ز اولین چوید خدا بی پیش و کَم⁸⁷⁴</p>	<p>753.</p>
<p>İyiler geçip gittiler; iyi âdetleri kaldı; kötülerden de zulüm kaldı, lânetler kaldı.</p>	<p>İyiler gittiler, onlardan güzel usul ve âdetler kaldı. Kötü âdemlerden de zulümler ve mucip lanet işler kaldı.</p>	<p>هر که او بنهاد ناخوش سُنَّتِی سُوی او نفرین زود هَر سَاعَتِی</p>	<p>754.</p>
<p>Bil ki kıyâmete dek o kötülerin cinsinden gelen kişinin yüzü, hep o kötülöklere yönelir.</p>	<p>Kıyamete kadar her kim o fena âdemin sulbünden meydana gelirse yüzü ona müteveccih olur (onun mesleğini tutar).</p>	<p>[13b] نیکوان رفتند و سُنَّتِها بماند وز لئیمان ظلم و لعنتها بماند</p>	<p>755.</p>
<p>Bu tatlı suyla acı su, halk içinde damar damardır. Sur üfürölünceye dek böyle gider bu.</p>	<p>Bu tatlı su tuzlu su damar damardır. Ta kıyamet suru üfleninceye kadar halk arasında böylece cereyan eder.</p>	<p>تا قیامت هَر که جنس آن بدان در وجود آید بُود رُویش بدان</p>	<p>756.</p>
<p>İyilere kalan mîras tatlı sudur. O ne mîrâsıdır? “Kitâbı miras olarak verdik” mîrâsı.</p>	<p>İyiler (maarif-i ilâhiye) hoşafından miras vardır, o mirasta “Kitab-ı ilahi müntehabımız olanlara miras kıldık.”⁸⁷⁵ Mealinde ki ayet-i kerime de beyan</p>	<p>رگ رگست این آب شیرین و آب شور در خلایق می زود تا نفخِ صور</p>	<p>757.</p>
<p>İyilere kalan mîras tatlı sudur. O ne mîrâsıdır? “Kitâbı miras olarak verdik” mîrâsı.</p>	<p>İyiler (maarif-i ilâhiye) hoşafından miras vardır, o mirasta “Kitab-ı ilahi müntehabımız olanlara miras kıldık.”⁸⁷⁵ Mealinde ki ayet-i kerime de beyan</p>	<p>نیکوان را هَسْت میراث از خوش آب آن چه میراث است أَوْرُثْنَا الْکِتَاب</p>	<p>758.</p>

⁸⁷¹ Kur’an-ı Kerim, Burûc, 1. : “Burçlarla dolu göğe andolsun.”

⁸⁷² بر : در N

⁸⁷³ [1] Bu tercümesini yazdığım beyit ancak nezdindeki kadim nüshada var.

⁸⁷⁴ دان که هر چه این کند ز آن گون ستم * ز اولین چوید خدا بی پیش و کم - NK

⁸⁷⁵ Kur’an-ı Kerim, Fatır, 32. : “Sonra biz o kitabı kullarımızdan seçtiğimiz kimselere (Muhammed’in ümmetine) miras olarak verdik. Onlardan kendine zulmedenler vardır. Onlardan ortada olanlar vardır. Yine onlardan Allah’ın izniyle hayırlı işlerde öne geçenler vardır. İşte bu büyük lütuftur.”

buyrulmuştur.

- Dikkat edersen görürsün ki isteyenler, peygamberlerin incisinin parıltılarını isterler; bunun için yalvarır yakarır. Parıltılar incilerle yanardöner; yalım, inci neredeyse oraya gider.
- Pencereden vuran ışık evin içinde döner durur; bütün çevreyi dolaşır; çünkü güneş bir burçtan bir burca gitmededir.
- Kim bir yıldızla ilgiliyse, o yıldızla, kendi yıldızıyla koşup durur o.
- Talihi Zühre'ye gönlü tümünden çalgıya çağanağa akar, aşk aramaya koyulur, o sevdaya düşer.
- Kan dökmeyi huy edinmiş Mirrih yıldızıysa, savaş, iftirâ, düşman arar o.
- Yıldızların ardında öyle yıldızlar var ki onlar ne ihtiraaka düşerler, ne de kutsuzdur onlar.
- Onlar, bu muteber, bu bilinen, tanınan yedi gökten başka göklerde döner, yürürler.
- Tanrı ışıklarının parıltısına iyiden iyiye dalmışlardır; ne birbirlerine bitişiktir
- Dikkat derseni taliplerin niyaz ve matlubu Peygamber cevherinden bir şüledir.
- Şuleler cevherlerle beraber hareket eder, şule de o cevherin olduğu canibe gider.
- Pencerenin ziyası odanın etrafını dolaşır.Çünkü (o ziyayı veren) güneş burçtan burca gezer.
- Her kim bir yıldızla merbut ise o kendi yıldızı ile hareket eyler.⁸⁷⁶
- Tâlî zühre ise şevk ve taraba⁸⁷⁷ aşk ve talebe gilyan-ı meyl eyler,
- Tâlîi kan dökücü huylu [51a] merihe ait ise o zat cenk, bühthan husumet arayıcı olur.
- Yıldızlar maverasında yıldızlar vardır ki onlarda ihtirak ve nahis olmaz.⁸⁷⁸
- Onlar bu meşhur yedi kat gökten başka diğer göklerde seyr ve hareket eylerler.
- Ne birbirine merbut, ne de birbirinden ayrı olmak üzere envar-ı ilahiye ziyasında rûsuh hâsıl eylemişlerdir.
- شُد نیاز طالبان از بنگری
شُعله‌ها از گوهر پیغمبری
- شُعله‌ها با گوهران گردان بود
شُعله آن جانب رُود هم کان بود
- نور روزن گرد خانه می دود
ز آنکه خور بُرجی به بُرجی می رُود
- هر که را با اختری پیوستگیست
مَر و را با اختر خود هم تگیست
- طالعش گر زُهره باشد در طرب
میل کَلّی دارد و عشق و طَلَب
- ور بُبود مریخی خونریز خُو
جنگ و بُهتان و خصومت جوید او
- اخترانند از و رای اختران
که احتراق و نَحس نبود اندر آن
- سایران در آسمانهای دگر
غیر این هفت آسمان مُشتهر⁸⁷⁹
- راسخان در تاب انوار خُدا
نی بهم پیوسته نی از هم جُدا

⁸⁷⁶ [2] Eski âlem-i nücûma göre herkesin bir yıldızı olur ve hayatı o yıldızın ahkâmına uygun olurdu.

⁸⁷⁷ Mutluluk.

⁸⁷⁸ [1] Yıldızlar ardında yıldız, bu gördüğümüz âlemlerden başka nice âlemler olması Cenab-ı Mevlâ'nın yedi asır evvel keskin ve lâhûtî irfanıyla keşf eylediği hakayıktandır.

⁸⁷⁹ مُشتهر : معتبر K

onlar, ne birbirlerinden ayrı. Talihi bu yıldızlardan olan, kâfirleri taşlar da yakar yandırır.	Her kimin taliği o yıldızdan olursa o kimsenin zâtı taşlamak suretiyle kâfirleri yakar.	هَر كِه بَاشد طَالعِ او ز ^{۸۸۰} آن نَجُومِ نَفِيسِ او كَفَّارِ سوزد در رُجومِ	768.
Onun öfkesi, hâlden hâle giren, kimi üstün olan, kimi alt olan Mirrîh'in öfkesi değildir.	Onun hışım ve gadabı merih hışımı olmaz çünkü merih alt üst, kâh galip kâh mağlup bir tarzdadır.	خشمِ مَرِيخِي نَبَاشد خَشَمِ او مُنْقَلِبِ رُو غَالِبِ و مَغْلُوبِ خُو	769.
Üstün olan ışık, eksilmeden de amandadır, kararmadan da; Tanrı ışığı Tanrı'nın iki parmağı arasındadır. O ışığı canlara Tanrı saçmıştır; bahtlı olanlar da eteklerle o ışığı toplamışlar, elde etmişlerdir.	Enbiyanın galip nuru noksan olmaktan ve zulmet arz olmaktan emindir Hak Teâlâ'nın iki nur parmağı arasında hareket eyler.	نورِ غَالِبِ اِيْمَنِ از نَقْصِ و غَسَقِ دَر مِيانِ اصْبَعَيْنِ نُوْرِ حَقِّ	770.
Yüzünü, Tanrı'dan başkasına çevirmeyen kişi o ışık saçısından elde etmiştir.	Hak Teâlâ nurunu canlara saçtı. Devlet ve ikbal sahipleri de eteklerini açıp o nur sahiplerini toplamışlardır.	حَقِّ فِشَانَدِ آن نُورِ را بَر جَانِهَا مَقْبَلَانِ بَر دَاشْتَه دَامَانِهَا	771.
Kimin aşk eteği yoksa o ışık saçısından bir pay elde edememiştir.	O nur saçısını bulanlar Hak'tan maidesinden yüzlerini çevirmişlerdir. ⁸⁸¹	و آن نِشَارِ نُوْرِ را و ^{۸۸۲} يافتَه رُوِي از غَيْرِ خُدا بَر تافتَه	772.
Parça buçukların yüzleri tümdedir; bülbüller, güllerle aşk oyununa girer.	Kimin ki aşk eteği yok idi o nur saçısından nasipdar olmadı.	هَر كِه را دَامَانِ عَشْقِي نَابَدَه ز آن نِشَارِ نُوْرِ بِي بَهْرَه شُدَه	773.
Öküzün rengini dışından ara, insanın rengini içinden; ister al olsun, ister san.	Cüzülerin yüzü küledir. ⁸⁸³ Bülbüllerin aşkı da gül yüzünedir	جُزُوها را رُوِيها سُوِي كُلسْت بُلْبَلانِ را عَشْقِ با رُوِي ^{۸۸۴} گلست	774.
Güzel renkler, temizlik küpünden meydana gelir;	O gözün rengini dışından insanın ⁸⁸⁵ ise sarı kırmızı (her ne olursa) içinden ara.	گاو را رَنگِ از بَرُونِ و مَرَدِ را از دَرُونِ جُو رَنگِ سَرخِ و زَرَدِ را	775.
	İyiler renkleri saflık küpünden çirkinler rengi ise mülevveslik kara	رَنگِهايِ نِيكِ از خُصَمِ صِفاسْت رَنگِ زِشْتانِ از سِياهِ آبِايِ جِفاسْت	776.

^{۸۸۰} N - ز

⁸⁸¹ "O nur saçısını bulanlar": bu ibare sonradan yeşil kalemle satır arasına eklenmiştir.

^{۸۸۲} N او :

⁸⁸³ [2] Cüz'ü= parçaları, bir cismi doğrayınca hâsil olan kıymetler. Kül= tüm, top, bir parça.

^{۸۸۴} N با رُوِي : پایزی با

⁸⁸⁵ "O gözün rengini dışından insanın" bu kısım metinde yeşil reNK mürekkep ile yazılmıştır.

Nefis demirle taş gibidir; put o çakmaktaşıdan sıçrayan kıvılcımdır; o kıvılcım suyla sönergider.	Nefs, taş çakmaktır. Putta ondan çıkan kıvılcımdır. O kıvılcım ancak sudan sakin olur.	آهن و سنگ است نفس و بُت شَرَر آن شرار از آب می گیرد قرار 784.
Fakat çakmaktaşıyla demir, ne vakit suyla söner? İnsanoğlu, bu ikisi, kendisiyle oldukça nasıl esenliğe ulaşır?	Fakat taş çakmak sudan sakin olur mu? Bu ikisi bulunduğça âdemoğlu nasıl emin olur?	سنگ و آهن ز آب کی ساکن شود آدمی با این دُو کی ایمن بود 785.
	Ateş çakmağın içinde gizlidir. Su bunların içine giremez. Harici sular söner. ⁸⁸⁹	سنگ و آهن در درون دارند نَار آب را برنارشان نبود گذار ⁸⁹⁰ 786.
	Taş çakmak içine su nasıl girer. Küpün, destinin suyu fani olsa bile pınar suyu daima taze ve baki kalır. ⁸⁹¹	ز آب جُنارِ بزُون کشته شود در درونِ سنگ و آهن بی رود ⁸⁹² 787.
		آب خُم و کوزه گر فانی شود آب چشمه تازه و باقی بود ⁸⁹³ 788.
		آهن و سنگینست اصلِ نار و دود فرع هر دو کفر ترسا و جُهود ⁸⁹⁴ 789.
Put, testide gizli duran kara sudur; nefsiyse, bu kara suya kaynak bil.	Nefis; destide gizli bir kara sudur. Nefis ise o kara suyun pınarıdır.	بت سیاه آب است در کوزه نَهان ⁸⁹⁵ نفس مَر آب سیه را چشمه دان ⁸⁹⁶ 790.
O yontulmuş put, kara sele benzer; put yonan	O yontulmuş put kara bir sel gibidir. Put yapan nefis ise	آن بُتِ مَنحوت چون سیل سیاه نفسِ بُتگر چشمه‌ای بَر شاه ⁸⁹⁷ 791.

⁸⁸⁹ Bu cümle Mesnevî'nin aslında yok, Veled Çelebi İzbudak açıklayıcı cümle olarak kullanmıştır.

⁸⁹⁰ سنگ و آهن در درون دارند نَار * آب را برنارشان نبود گذار - NK

⁸⁹¹ Bu cümle Mesnevî'nin aslında yok, Veled Çelebi İzbudak açıklayıcı cümle olarak kullanmıştır.

⁸⁹² ز آب جُنارِ بزُون کشته شود * در درونِ سنگ و آهن بی رود - NK

⁸⁹³ آب خُم و کون گر فانی شود * آب جسمتان و باقی بود - NK

⁸⁹⁴ آهن و سنگینست اصلِ نار و دود * فرع هر دو کفر ترسا و جُهود - NK

⁸⁹⁵ در کوزه نهان: اندر کوزه‌ای N

⁸⁹⁶ چشمه دان: چشمه‌ای N

⁸⁹⁷ شاه: آب K

nefisse anayoldaki kaynaktır.	cadde de bir pınardır.	راه ^{۸۹۸}	
Bir parçası yüzlerce testiği kırar ama kaynağın suyu durmadan dinlenmeden coşar kaynar.	Bir taş parçası yüz destiyi kırar ama çeşme suyu durmadan akar.	صد سبُو را بشکند يك پاره سنگ و آب چشمه مزهاند بی درنگ	792.
Put kırmak kolaydır, pek kolay; fakat nefsi kırıp geçirmeyi kolay görmek bilgisizliktir, bilgisizlik.	Put kırmak kolay, gayet kolaydır. Fakat nefis adam akıllı cahilindir.	بُت شکستن سهل باشد نيك سهل دیدن نفسرا جهلست جهل	793.
Ey oğul, nefsin şeklini arıyorsan yedi kapılı cehennemin hikâyesini oku.	Ey oğul, nefsin tasvir ve izahını istersen yedi kat cehennem kıssasını güzelce oku.	صُورَتِ نفسِ اَزِ بجویی ای پسر قصّه‌ای دوزخ بخوان با هفت دَر	794.
Her solukta bir düzeni vardır nefsin; her düzeninde de yüzlerce Firavun, o firavunlara uyanlarla berâber batır gider.	Nefsin her anda bir hilesi var ve o her hilesi denizinde de yüzlerce firavun avanesiyle beraber boğulmuştur!	هر نفسِ مکرری و در هر مکر از آن غرقه صد فرعون با فرعونیان	795.
Mûsâ'nın Tanrı'sına, Mûsâ'ya kaç; Firavunluk ederek îman suyunu dökme. Ahad'e, Ahmed'e el at; a kardeş, kurtul beden Ebû-Cehl'in den.	Musa'nın Tanrısına ve Musa'ya iltica etmeye bak. İman suyunu Firavunluktan dolayı döküp telef eyleme! Ellerinle Hodâvend-i Ehad'e Hazret-i Ahmed'e sarıl, ey birader. Bu ten Ebu Cehil'inden kurtul!	در خدای مُوسی و مُوسی گریز آب ایمان را ز فرعونى مریز	796.
ÇOCUĞUN ATEŞ İÇİNDE SÖZE GELMESİ, HALKI ATEŞE ATILMAYA DÂVET ETMESİ	O YAHUDİ PADİŞAHIN KUCAĞINDA ÇOCUKLA BİR KADINI GETİRMESİ, O ÇOCUĞU ATEŞE ATMASI, ÇOCUĞUN LİSANA GELMESİ VE HALKI ATEŞE ATILMAYA TEŞVİK EYLEMESİ	دست را اندر احد و احمد بزن ای برادر واره از بُو جهلِ تن	797.
O çifit, bir kadını, çocuğuyla o putun karşısına getirtti; ateş yalım yalım yanmadaydı.	O Yahudi padişahı çocuklu bir kadını putun önüne getirdi. Ateş ise yanmaktaydı.	آوردن آن پادشاه جهود ز بی باطعل کوچک و انداختنِ آن طفل را در آتش و سخن آمدنِ طفل و تجریض کردن خلق را در افتادن با آتش ^{۸۹۹}	798.

^{۸۹۸} بر شاه راه: پر آب ورا K

^{۸۹۹} آوردن آن پادشاه جهود ز بی باطعل کوچک و انداختنِ آن طفل را در آتش و سخن آمدنِ طفل و تجریض کردن خلق را در افتادن با آتش :

به سخن آمدن طفل در میان آتش و تجریض کردن خلق را در افتادن به آتش NK

- Kadından çocuğu aldı; ateşin içine attı. Kadın korktu, gönlünü imandan ayırdı.
Putu secde etmek istedi; derken çocuk bağırdı, ben ölmedim dedi.
Dedi ki: Anne, buraya gel, hoşum ben, görünüşte ateşin içindeyim ama iyi bir hâldeyim.
Bu ateş gerçeği örtmek için bir gözbağı; yakadan baş göstermiş bir rahmet oysa.
Anne, atıl ateşe de Tanrının kesin delilini gör; Tanrı haslarının zevkini seyret.
Su gibi görünen, fakat gerçekte ateş olan bir dünyâdan çık da dal ateşe benzeyen suya.
Dal da İbrâhîm'in sırlarını gör; hani o da ateşte selviler, yaseminler bulmuştu.
Senden doğarken ölümü görüyordum; senden ayrılmaktan pek korkuyordum.
Fakat doğunca, daracık bir zindandan kurtuldum, havası hoş, rengi güzel bir dünyâyâ çıktım.
Şimdi de ateşin içindeki esenliği görünce dünyâyı ana
- [53a] Çocuğu ondan alıp ateşe attı. Kadın korkup gönlünü imandan fek eyleyecek oldu.
Kadın put önünde secde edecek oldu. Çocuk ateş içinden “ben ölmedim” diye haykırdı.
Dedi ki: Ana, gerçi zahirde ateş içinde isem de ben burada iyiyim hoşum.
Bu ateş perde olmak üzere bir göz bağcılığıdır. Yoksa mana yakasından çıkmış merhamet-i ilâhidir.
Ana gel de Tanrı'nın mucizesini gör de hâssatullah olan evliyanın zevk ve işaretini ondan anlayasın.
Gel de suya benzer ateş olan bir âlemdeki ateşe benzer suyu gör gel de!
Ateşte gül ve yasemin bulan Hazret-i İbrahim'in esrarını müşahede eyle.
Senden doğma zamanını öldüm sandı idim. Senin rahminden düştüğümde şiddetle korkmuştum.
Hal bu ki senden doğunca havası hoş, renkleri güzel bir âleme gelip dar bir zindandan kurtuldum.
Şimdi de bu ateş içinde bu sükûnet ve rahatı görünce ben bu dünyâyı ana rahmi
- [14a] طفل از او بستد در آتش در فکند
زن بترسید و دل از ایمان بکنند
خواست تا او سجده آرد پیش بُت
بانگ زد آن طفل ^{۹۰۰}إِنِّي لَمَّمِ آئِمَّت
اندر آ ای مَادر اینجا مَن خُوشم
گر چه در صُورت میانِ آتشم
چشم بندست آتش از بهر
حجج ^{۹۰۱}باب
رحمتست این سر بر آورده ز
جیب
اندر آ مَادر بین برهانِ حق
تا بینی عِشرتِ خَاصانِ حق
اندر آ و آب بین آتش مثال
از جهانی کاتش است آبش مثال
اندر آ اسرارِ ابراهیم بین
کو ^{۹۰۲}در آتش یافت و رد ^{۹۰۳} و
یاسمین
مرگ می دیدم گه زادَنِ زتو
سخت خوفم بُود افتادن ز تُو
چُون بزادم رستم از زندانِ تنگ
در جهانِ خوش هَوایِ خُوب رنگ
من جهان را چُون رَحِم دیدم کنون
چُون در این آتش بدیدم این
799.
800.
801.
802.
803.
804.
805.
806.
807.
808.

N + ك ^{۹۰۰}

^{۹۰۱}حجج : حجیب N

^{۹۰۲}كو : کاو N

^{۹۰۳}رد : سرو NK

- Çocuk, o topluluğun ortasında bağıırıp duruyordu; halkın canı heybetle dolmadaydı, herkes kendinden geçmedeydi. Bu bağııştan, bu çağrııştan sonra halk, kadın erkek, kendinden geçmiş bir hâlde ateşe atılmaya başladı. Memurlar zorlamadan, hiç biri, kimseyi tutup sürmeden, çekmeden, dostun aşkıyle ateşe atılıyorlardı; çünkü her acıyı tatlılaştırmak ondandır, onun elindedir. İş bir hâle vardı ki memurlar, ateşe girmeyin diye, halka engel olmaya başladılar. O Yahudi utandı, yüzü kara oldu; yaptığına pişman oldu, gönlü sıkıldı. Çünkü halk, îmâna daha da fazla âşık oldu; bedenini yok etmede daha da gerçekleşti. Şükürler olsun ki şeytanın düzeni ayağına takıldı; şükürler olsun ki şeytan da kendini yüzü kara gördü. Halkın yüzüne sürüp durduğu pislik bir araya toplandı, o adam olmayanın yüzüne bulaştı.
- Böyle nida eyledi. O ahali [54a] arasında cümlesinin canı heyecanla doldu.
- Onun üzerine halk kendilerine malik olmayarak kadın erkek kendilerini ateşe attılar.
- Hiçbir işkenceye memur kimse yok iken, kimse kendilerini sürüklemiyorken mahzan dostun aşkından (ateşe atılıyorlardı) çünkü her acıyı tatlandıran o dur.
- Bir hale geldi ki hademe, halkı (ateşe itilmeyiniz) diye men eyliyordu.
- O Yahudi yüzü kara ve mahcup oldu bu sebeple pişman ve kalbi merîz oldu.
- Halk iman kuvvetiyle daha âşık ve kendilerini feda eylemek hususunda daha sadık oldular.
- Şükür olsun ki şeytanın kendisini kara suretli gördü.
- Biçare halkın çehresine sürdüğü bir nesne vardı ki o nesne nakıs melunun çehresinde toplandı.
- بانگ می زد در میان آن گروه
پُر همی شد جانِ خلقان از شکوه
- خلق خود رابعد از آن بی خویشتن
می فگندند اندر آتش مَرَد و زن
- بی مُوگُل بی کُشش از مِهَر^{۹۰۸}
دوست
ز آن که شیرین کردنِ هر تلخ از
اوست
- تا چُنان شد کان عوانان خَلق را
مَنع می کردند که آتش در میا
- آن یهودی شد سیه رُو و خجل
شد پشیمان زین سبب بیمار دل
- کاندر ایمان خلق عاشق تر شدند
دَر فنایِ جسم صادق تر شدند
- مکرِ شیطان هم در و^{۹۰۹} پیچید
شکر
دیو هم خود را سیه رو دید شکر
- آن چه می مالید در رُوی کسان
جمع شد در چهره‌ای آن ناکس آن
- 818.
- 819.
- 820.
- 821.
- 822.
- 823.
- 824.
- 825.

^{۹۰۸} مِهَر : عشق NK

^{۹۰۹} و : او NK

- gönlümüze, ağlayıp inleme isteğini verir. Ne mutlu gözdür o göz ki onun için ağlar; ne kutlu gönüldür o gönül ki onun için yanar kavrulur.
- Her ağlamanın sonu gülmektir; sonu gören kişi kutlu bir kuldur.
- Nerde akarsu varsa orada yeşillik vardır; nerde akan gözyaşı varsa oraya rahmet gelir.
- İnleyen dolap gibi gözlerinden yaşlar saç da can alanından yeşillikler bitsin. Ağlamak istiyorsan gözyaşı dökenlere acı; acınmak istiyorsan sen de acı arıklara.
- O ÇİFIT PÂDİŞÂHIN ATEŞİ PAYLAMASI**
- Pâdişâh yüzünü ateşe döndürdü de a sert huylu dedi; şendeki o dünyâyı yakan huy nerde?
- Nasıl oluyor da yakmıyorsun, o huyna ne oldu? Yoksa bahtımızdan, kurduğun kuruntu değişti mi? Sen ateşe tapanı bile bağışlamazsın; sana tapmayan nasıl kurtuldu?
- münacat cihetine meylettirir.
- Ona mübarek göz derki hak uğrunda ağlar. O ne mukaddes [55a] yürek ki onun aşkıyla püryan olmuştur.
- Her ağlamanın sonu gülmektir. Sonunu gören âdem ne mübarek bir kuldur.
- Nereye su akarsa orası yeşilliktir. Nerede gözyaşı dökülürse oraya rahmet nazil olur.
- Dolap gibi inleyici ve gözü yaşlı ol ki canın hulîsinde yeşillikler püskürsün.
- Ağlama istersen [sana acıyıp merhamet edilmesini arzu eylersen] gözyaşı dökenlere merhamet eyle. Merhamete nail olmak istersen zayıf ve biçarelere merhamet kıl.
- O YAHUDİ PADİŞAHIN ATEŞE İTÂB EYLEMESİ**
- Padişah ateşe yüz çevirip dedi ki ey titiz huylu. O tabii meşrik olan cihan yakıcılığına ne oldu?
- Neye yakmıyorsun? Ne oldu senin hâssiyetin yoksa bizim taliimizden dolayı niyetini mi çevirdin?
- Sen kendine tapanı bile affetmiyordun? Sana tapmayan senin elinden nasıl kurtuldu?
- ای خنک چشمی که آن گریان
اوست
وی^{۹۱۵} همایون دل که آن بریان
اوست
- 833.
- آخر هرگریه آخر خنده‌ای است
مرد آخر بین مُبارک بندهایست
- 834.
- هر کجا آبِ روان سبزه بُود
هر کجا اشکِ روان رَحمت شود
- 835.
- باش چُون دُولابِ نالان چشم تر
تا ز صحنِ جانت بَرِ زُوید خُصِر
- 836.
- آشکِ خواهی رَحِمِ کُن بر اشکِ بار
رَحِمِ خواهی بر ضعیفانِ رَحِمِ آر
- 837.
- عتاب کردن آن پادشاهِ جُهود مَر
آتش را^{۹۱۶}
- زُو به آتش کرد شه کای تَنَد خُو
آن جهان سُوَزِ طَبِیعی خُوت کو
- 838.
- چُون نمی سوزی چه شد
خاصیت
یا ز بختِ مَآ دگر شد نیّت
- 839.
- می نبخشایی تو بر آتش پرست
آنکه نپرستد تُرا او چون برست
- 840.

^{۹۱۵} وی: ای N

^{۹۱۶} آن پادشاهِ جُهود مَر آتش را: آتش را آن پادشاهِ جُهود NK

- A ateş, sen hiç dayanmazdın; nasıl oluyor da yakmıyorsun; Bu nedir, gücün mü yok? Bu, bir gözbağı mı, yoksa akıl bağı mı? Böyle yücelen yalım nasıl olur da yakmaz?
- Ey ateş! Sen hiç sabırlı değil idin? Neye yakmıyorsun kadir mi değilsin?
- Bu göz bağı mı, yoksa akıl bağı mı? Böyle yükselmiş bir alev neye yakmaz?
- Sana birisi büyü mü yaptı; yoksa simyâ mı bu? Yahut da huyunun bu aykırılığı bizim bahtımızdan mı?
- Ateş dedi ki: A şaman, ben gene oyum; atıl bana da yakıcılığımı gör.
- Yaradılışım da değişmedi, özüm, huyum da. Tanrı kılıcıyım, izinle keserim ben.
- Türkmenin köpekleri çadırın önünde konuğa yaltaklanırlar.
- Fakat çadırın yanından bir yabancı geçmeye kalkışırsa köpeklerin, kendisine arslancasına saldırdıklarım görür.
- Kullukta ben de köpekten aşağı değilim ya; Tanrı da dirilikte bir Türk'den aşağı değil.
- Yaratılış ateşin seni gamlandırırorsa bu yakışı, dîn pâdişâhının
- Sana bir cadılık mı eden oldu yoksa simya mı?⁹¹⁸ Yahut ta bu tabiatının değişmesi bizim taliimizden mi?
- Ateş dedi ki: Ey ateş perest, ben yine o ateşim hele bir kere gel de benim hararetimi göresin.
- Benim tabiatım da unsurum da değişmedi. Ben Tanrı kılıcıyım, izinle keserim.
- Çadır önünde Türkmen'in köpeği misafir önünde yaltaklanır.
- Ama çadıra düşman suratlı birisi uğrayacak olursa aslancasına hamleler görür.
- Kulluk hususunda ben köpekten aşağı değilim. Tanrı Teâlâ'da daim ve kadir olmak hususunda bir Türk'ten aşağı kalmaz.
- Tabiat ateşi eğer (seni yakıp) gamlı ederse o yakmayı din sultanına [56a] emrinden
- هرگز ای آتش تو صابر نیستی چون نسوزی چیست قادر نیستی
- چشم بندست این عجب یا هوش بنده چون نسوزاند چنین شعله‌ای⁹¹⁷ بلند
- جادویی⁹¹⁹ کردت کسی یا سیمیاست یا خلاف طبع تو از بخت ماست
- گفت آتش من همانم ای شمن⁹²⁰ اندر آتا تو بینی تاب من⁹²¹
- طبع من دیگر نگشت و عنصرم تیغ حقم هم به دستوری بزم
- [14b] بر در خرگه سگان ترکمان چاپلوسی کرده پیش میهمان
- ور به خرگه بگذرد بیگانه رو حمله بیند از سگان شیرانه او
- من ز سگ کم نیستم در بندگی کم ز ترکی نیست حق در زندگی
- آتش طبعت اگر غمگین کند سوزش از امر ملیک دین کند
- 841.
- 842.
- 843.
- 844.
- 845.
- 846.
- 847.
- 848.
- 849.

⁹¹⁷ نسوزاند چنین شعله‌ای : آتش افروز N

⁹¹⁸ [1] Eskiden (simya) ve (kimya) isimleriyle eşyadan türlü ahkâm çıkardığı zan olunan ilimler vardı.

⁹¹⁹ جادویی : جادوی N

⁹²⁰ ای شمن : آتشم N

⁹²¹ تاب من : تابشم N

buyruğuydur.	dolayı yapar.		
Yaratılış ateşin sana bir sevinç verirse ona o neş'eyi gene dîn pâdişâhı verir.	Tabiat ateşi eğer sana sevinç verirse ona o sevinci din sultanı verir. ⁹²²	آتش طبعت اگر شادی دهد اندر و ^{۹۲۳} شادی ملیک دین نهد	850.
Gam gördün mü bağışlanma dile; çünkü gam, yaptığı işi, yaratıcısının buyruğuyla yapar.	Gam görünce istiğfar eyle, ⁹²⁴ çünkü gam Hak Teâlâ'nın emriyle faal olmuştur.	چُون که غم بینی تو استغفار کُن غم به امر خالق آمد کار کُن	851.
Tanrı isterse gamın ta kendisi neş'e olur; ayak bağıının ta kendisi hürlük kesilir.	Tanrı isterse aynı gam neşe olur. Aynı ayak bağı mahz ⁹²⁵ azatlık ve haris olur.	چُون بخواهد عین غم شادی شود عین بند پای آزادی شود	852.
Yel de kuldur, toprak da; su da kuldur, ateş de. Bana karşı, sana karşı ölüdür bunlar; Tanrı ile diridirler.	Rüzgâr, toprak, su ateş hep kölelerdir. Sana bana ölü görünürler hak ile diridirler.	باد و خاک و آب و آتش بندهاند با من و تو مُرده با حق زندهاند	853.
Ateş, Tanrı tapısında ayaktadır; âşık gibi gece gündüz kıvranıp durmadadır.	Ateş, huzur-u ilahi de daima ayakta. Âşık gibi gece gündüz kıvranmaktadır.	پیش حق آتش همیشه در قیام همچو عاشق رُوز و شب پیچان مُدام	854.
Çakmak taşını demire vurdun mu dışarıya sıçrar; Tanrı buyruğuyla dışarıya ayak basar.	Taşı çakmağı çakınca kıvılcım taşraya fırlar. Niye Tanrı fermanıyla taşra ayak basar.	سَنگ بر آهن زنی بیرون جَهد هَم به امر حق قدم بیرون نهد	855.
Zulüm demiriyle sitem çakmak taşını birbirine vurma; çünkü bu ikisi erkekle kadın gibi çocuk meydana getirir.	Zalim taş çakmağını birbirine vurma, çünkü bunlar karı koca gibi doğururlar.	آهن و سنگِ ستم بر هم مَزن کین ^{۹۲۶} دُو می زاینند همچون مَرد و	856.
Çakmaktaşıyla demir zâti sebeptir ancak; fakat a iyi kişi, sen daha yukarıya bak.	Taş çakmak nefsu'l emirde bir sebeptir. Ey iyi âdem sen daha yüksek nazar eyle ki bu sebebi o (yüksek sebep) zuhura getirmiştir.	سَنگ و آهن خود سبب آمد و لیک توبه بالاترنگر ای مَرد نیک	857.

⁹²² “Tabiat ateşi eğer sana sevinç verirse ona o sevinci din sultanı verir.”: Bu kısım yeşil reNKte sonradan satır üzerine ilave edilmiştir.

^{۹۲۳} و : او NK

⁹²⁴ [1] Fakat mesnevi şerif iptidasında (İnşallah) bahsinde buyrulduğu vech yalnız estağfirullah lafzını değer eylemek değil candan nadim olmalıdır.

⁹²⁵ Halis, katıksız, sade.

^{۹۲۶} کین: کاین N

<p>Çünkü bu sebebi o sebep meydana getirmiştir; bir sebep olmadıkça sebep, kendiliğinden nasıl meydana gelir? Peygamberlere kılavuz olan sebeplerse bu sebeplerden de üstündür.</p>	<p>Hiç sebepsiz başka sebep husule gelmiş midir?</p>	<p>که این^{۹۲۷} سبب را آن سبب آورد پیش بی سبب هرگز سبب کی شد^{۹۲۸} ز خوش</p>
<p>Bu sebebi, iş görür bir hâle getiren o sebeptir; kimi de olur, kanatsız bir hâle sokar, bir iş gördürmez ona. Bu sebeplere akıllar mahremdir; o sebeplereyse peygamberler mahrem.</p>	<p>Enbiya'nın rehberi olan sebepler bu sebeplerden çok yüksektirler.</p>	<p>و آن سببها کانییا را رهبرست آن سببها زین سببها برترست</p>
<p>Arapça bir söz olan sebep, neyi hatırlatır? Cevap ver de "resen ip,, sözünü de; bu kuyuda o iptir işe yarayan.</p>	<p>Bu sebepleri faaliyete getiren asıl o sebeplerdir. Yine o sebepler bazen bu sebepleri hükümsüz ve mu'tıl⁹²⁹ bırakırlar. Bu sebeplerin mahremi akıllardır. O sebeplerin mahremi de enbiyadır.</p>	<p>کین^{۹۳۰} سبب را آن سبب عامل کند باز گاهی بی بر و عا ط ل کند</p>
<p>Çıkrığın dönüşü, ipin sarılmasına, boşalmasına sebeptir; fakat çıkırığı döndüreni görmemek de kötü bir şeydir. Sakın ha, sakın, dünyâdaki şu sebep iplerini, şu başı dönmüş felekten bilme. Bilme de felek gibi eli boş, başı dönmüş bir hâlde kalma; özsüzlükten çıra gibi</p>	<p>Arapça 'sebe'p' ne demektir. İp manasıdır. İşte bu (dünya ve hayvaniyet) kuyusundan çıkmaya bu ip işe yarar.</p>	<p>این سبب چه بود به تازی گو رسن اندر این چه این رسن آمد به فن</p>
<p>Mağarayı döndürmeye ip bir sebeptir. Fakat bu kolunu döndüreni görmemek adiliktir.</p>	<p>Bu dünyayı döndüreni görmemek adiliktir. Bu dünyayı döndüren sebep iplerini sakın ha bu başı dönmüş felekten zan eyleme. Ki sende bu çarkı felek gibi boş ve başı dönmüş sersem kalmayasın. İçsizlikten⁹³² kav gibi yanmayasın.</p>	<p>گردش چرخه رسن را علئتست چرخ^{۹۳۱} گردان را ندیدن زلتست</p>
<p>Bu dünyayı döndüreni görmemek adiliktir. Bu dünyayı döndüren sebep iplerini sakın ha bu başı dönmüş felekten zan eyleme. Ki sende bu çarkı felek gibi boş ve başı dönmüş sersem kalmayasın. İçsizlikten⁹³² kav gibi yanmayasın.</p>	<p>Bu dünyayı döndüreni görmemek adiliktir. Bu dünyayı döndüren sebep iplerini sakın ha bu başı dönmüş felekten zan eyleme. Ki sende bu çarkı felek gibi boş ve başı dönmüş sersem kalmayasın. İçsizlikten⁹³² kav gibi yanmayasın.</p>	<p>این رسنهایی سببها در جهان هان و هان زین چرخ سر گردان _____دان</p>
<p>Bu dünyayı döndüreni görmemek adiliktir. Bu dünyayı döndüren sebep iplerini sakın ha bu başı dönmüş felekten zan eyleme. Ki sende bu çarkı felek gibi boş ve başı dönmüş sersem kalmayasın. İçsizlikten⁹³² kav gibi yanmayasın.</p>	<p>Bu dünyayı döndüreni görmemek adiliktir. Bu dünyayı döndüren sebep iplerini sakın ha bu başı dönmüş felekten zan eyleme. Ki sende bu çarkı felek gibi boş ve başı dönmüş sersem kalmayasın. İçsizlikten⁹³² kav gibi yanmayasın.</p>	<p>تا نمائی صفر و سر گردان چو چرخ تا نسوزی تو ز بی مغزی چو مرخ</p>

^{۹۲۷} کین: کاین N

^{۹۲۸} هرگز سبب کی شد: کی شد سبب هرگز NK

⁹²⁹ Boş yere kanı akıtılmış olan.

^{۹۳۰} کین: این NK

^{۹۳۱} چرخ: چرخه NK

⁹³² [2] İç- malumdur ki ceviz fındık fıstık gibi tohumlardaki yağlı maddelerdir.

yanma.

Yel, Tanrı buyruğuyla ateşi yer, sömürür; her ikisi de Tanrı şarabıyla sarhoş olmuş gitmiştir.

Ey oğul, gözünü açarsan yumuşaklık suyunun da Tanrı buyruğuyla var olduğunu görürsün, öfke ateşinin de. “Yelin canı Tanrı’yı bilmeseydi, Âd kaymini ayırd edebilir miydi hiç?

Hûd, inananların çevresine bir çizgi çizmişti; yel oraya varınca yumuşuyor, hafifliyordu. O çizgiden dışarıda olanlarıysa havalara kaldırıyor, havada paramparça ediyordu.

Tıpkı bunun gibi Şeybânı Râi de sürünün çevresine bir çizgi çekerdi. Cuma geldi de namaz vakti oldu mu, kurt saldırmazın diye öyle yapardı.

Rüzgâr hakkın emriyle ateş olur,⁹³³ her ikisi de Tanrı şarabıyla sarhoş olmuşlardır.

Ey oğul! Eğer gözünü açarsan hilm suyunu, haşm ateşini her ikisini de haktan bilirsən.

Rüzgârın canı Hak’tan vukuf-u kesb etmeseydi [57a] Ad kavmi arasını nasıl tarif ederdi (mü’minleri bırakıp kâfirleri öldürmüydü?).

**HUD PEYGAMBER
ZAMANINDA AD
KAVMİNİ HELAK EDEN
RÜZGÂRIN HİKÂYESİ**

Hud peygamber mü’minlerin etrafına bir çizgi çekmişti. Rüzgâr çizginin olduğu yere erişince yumuşak eserdi.

Çizgiden taşra olanları havada parça parça koparıyordu.

Şeyban-ı Rai’de sürünün etrafına belli bir çizgi çekti.

O zat-ı şerif namaz vakti cumayı edaya gittiğinde kurtlar sürüye koşuşmasın diye böyle yapmıştı.

باد آتش می شود^{۹۳۴} از امرِ حَق
هَر دو سَر مست آمدند از خَمِرِ
ح_____ق

866.

أَبِ حِلْمٍ وَ آتِشِ خَشْمِ اِي پَسَر
هَم ز حَق بِنِي چُو بُگشايي بَصَر

867.

گر بُودِي واقف از حَق جَانِ باد
فَرَق كِي كَرْدِي مِيانِ قَوْمِ عَاد

868.

قَصَّه اِي باد كه در عَهْدِ هُودِ پيغمبر
قَوْمِ عَادِ را هلاك كَرْد^{۹۳۵}

هود گردمؤمنان خطی کشید
نرم می شد باد کآنجا می رسید

869.

هَر كه بيرون بُود ز آن خطِ جُمَلِه
را
پاره پاره می گسست اندر هَموا

870.

همچنين^{۹۳۶} شيبانِ راعي می کشید
گرد بر گردِ رَمِه خطی پديد

871.

چون به جُمعه می شد او وقتِ
نم_____از
تا نيارد گرگ آن جا تُرَك تاز

872.

⁹³³ [3] Hava gazı, elektrik ve emsali gibi Mevlana bunları vaktiyle görmüştür.

^{۹۳۴} شود : خورد K

^{۹۳۵} قصه ای باد که در عهد هود پیغمبر قوم عاد را هلاک کرد - K

^{۹۳۶} همچنين : همچنان N

- Hiç bir kurt o çizgiden içeriye girmezdi; hiç bir koyun da çizgiden dışarıya çıkmazdı.
- Hiçbir kurt sürü içine girmezdi, hiçbir koyun da çizgi dışına çıkmazdı. 873.
- Tanrı erinin çizdiği dolaylı çizgi, kurdun hırs yelini de yatıştırır dı, koyunun hırs yelini de.
- Kurdun hırs rüzgârı koyunun hırs rüzgârı merdân-ı ilahi dairesine bağlandı. 874.
- Böylece ecel yeli de âriflere, Yûsüflardan (gül bahçesinden) gelen yel gibi yumuşak, güzel eser.
- Böylece ecel rüzgârı da ariflere gül bahçeleri Nesimi gibi yumuşak ve hoş oldu. 875.
- Ateş İbrahim'e diş geçiremedi; çünkü Tanrı seçkiniydi o, nasıl ısırabilirdi onu?
- Ateş, İbrahim atamıza diş geçiremedi, çünkü Tanrı güzidesidir, nasıl ısırabilir? 876.
- Din ehli de şehvet ateşi ile yanmaz; geri kalanları ise o ateş alır, tâ yerin dibine götürür.
- Din erbabı da şehvet ateşinden yanmaz. Ama başkalarını ta yerin dibine geçirmiştir. 877.
- Tanrı emriyle kabaran deniz dalgaları, Mûsâ'nın adamlarını tanıdı; kıptilerden ayırdetti.
- Deniz dalgası Tanrı fermanıyla koşuştuğunda Musa kavmi ile Kıptileri fark etti. 878.
- Tanrı buyruğu gelince yer, Kaarun'u altınlarıyla, tahtıyla dibine dek çekti, yuttu.
- Tanrı fermanı erişince toprak Karun'u altınlarıyla tahtıyla kendi içine çekti. 879.
- Suyla toprak, İsa'nın soluğunu otlayınca kol kanat açtı; bir kuş oldu da uçtu.
- Su ile toprak, Hazret-i İsa nefesinden gıdalanınca kuş oldu. Kanatları açıp uçtu. 880.
- Senin teşbihin, suyla topraktan meydana gelen bir buğudur ama gönül gerçekliğiyle üflenen soluktan suyla toprak canlanır, cennet kuşu olur.
- Senin tespihin, su ile balçığa bahar mesabesinde olup gönül sadakatın nefesinden cennet kuşu oldu. 881.
- Turdağı Mûsâ'nın ışığıyla oyuna daldı; olgun bir sûfi kesildi,
- Tur dağı, Musa nurundan raksan olup sahib-i kemal bir sofi oldu noksanından 882.
- هیچ گرگی در نرفتی اندر آن
گوسفندی هم نگشتی ز آن نشان
- بادِ حرصِ گرگ و حرصِ گوسفند
دایره‌ای مردِ خدا را بُود بند
- همچنین بادِ اجل با عارفان
نرم و خوش همچون نسیم
گلستان^{۹۳۷}
- آتشِ ابراهیم را دندان نزد
چون گزیده‌ای حق بُود چُونش گزد
- ز آتشِ شهوت نسوزد اهلِ دین
باقیان را بُرده تا قعر زمین
- موج دریا چُون به امرِ حق بتاخت
اهلِ موسی را ز قبطی و اشناخت
- خاکِ قارون را چُو فرمان در رسید
با زر و تختش به قعرِ خود کشید
- آب و گل چُون از دم عیسی چرید
بال و پَر بگشاد مُرغی شد پرید
- هست تسبیحت بخارِ آب و گل
مُرخِ جنتِ شد ز نفخِ صدقِ دل
- کوهِ طُور از نورِ موسی شد به
رقص

eksiklikten kurtuldu.

kurtuldu.

صُوفِي كَامِلٌ شُدَّ وَ رَسَتْ أَوْ ز
نَقَصَ

Dağ yüce bir sūfi
olduysa şaşılır mı
buna? Mûsâ'nın
bedeni de bir kesek
parçasından
düzülmüştü.

**YAHUDİ
PÂDİŞÂHININ
BUNU KINAYIP
İNKÂR ETMESİ,
ADAMLARININ
ÖĞÜDÜNÜ
DİNLEMESİ**

O çiftit pâdişâh bu
şaşılacak şeyleri gördü
de gene kınamaya
düştü, ancak yalanladı
bunları.

Öğütçüler, haddini
aşma; inat bineğim
böyle sürme dediler.
Öğütçülerin ellerini
bağlatıp hapsettirdi;
zulmü zulme uladı
gitti.

Derken iş mademki
buraya geldi; ayağını
dire a köpek, kahrımız
geldi çattı, diye bir ses
geldi.

Ondan sonra ateş kırk
arşın yüceldi,
yalımlandı, alevlendi,
bir halka hâline geldi;
o çiftitleri yakıtı gitti.

Önceden de temelleri
ateşi onların; sonunda
da temellerine gittiler.

O bölük ateşten
doğmuştu ya; parça
buçukların yolu,

Dağın bir sofîy-i aziz olması
hiç de acaib değildir.
Musa'nın cismi de zaten
çamurdan idi.

**[58a] O YAHUDİ
PADİŞAHIN İNKÂR VE
İSTİHZAYA SAPIP
NASİHAT EDENLERİN
SÖZÜNÜ DİNLEMESİ**

O Yahudi padişahı bu acayip
mucizeleri gördü. İstihza ve
inkârdan maide bir şey
yapmadı.

Nasihatçiler; işi haddinden
ileri götürme, inat hayvanını
bu kadar ileri sürmediler.
Nasihatçiler de ellerini
bağlayıp hapsetti.
Mezalimini daha ziyade
tahakküm eyledi.

“Madem iş bu dereceye
vardı, ey köpek ayağını
sağlam tut, kahrımız eriştii,”
diye bir ses geldi.

Ondan sonra ateş kırk arşın
alevlendi, bir halka teşkil
etti. Ve o Yahudileri de
kâmilen yakıtı.

Onların asılları iptidasında
ateşten idi sonunda da
asıllarına rücû eylediler,

. Zaten o zümre ateşten
yaratılmışlardı cüzülerin kül
cihetine yolu olur.

چه عجب گر کوه صُوفِي شد عزیز
جسم موسی از کلوخی بُود نیز

883.

طنز و انکار کردنِ پادشاهِ جهود و
قبول ناکردنِ نصیحتِ خاصانِ
خویش

این عجایب دید آن شاهِ جُهود
جُز که طنز و جُز که انکارش نُبُود

884.

ناصحان گفتند از حدِ مگذران
مَرکب استیزه را چندین مران
ناصحان را دست بست و بند کرد
ظُلَم را پیوند در پیوند کرد

885.

886.

بانگ آمد کار چون اینجا رسید
پای دار ای سگ که قهرِ ما رسید

887.

بعد از آن آتش چهل گز بر
فروخت
حلقه گشت و آن جهودان را
بشُـوخت

888.

اصلِ ایشان بُود آتش ز^{۹۳۸} ابتدا
سوی اصلِ خویش رفتند انتها

889.

هم ز آتش زاده بُودند آن فریق
جزوها را سُوی کُل باشد^{۹۳۹} طریق

890.

^{۹۳۸} ز ~ آتش N

^{۹۳۹} باشد : آمد N

tümedir.

Onlar inananı yakan
bir ateşti ancak;
ateşleri çerçöp gibi
kendilerini yaktı
yandırdı.

Anası Hâviye olanın
bucağı, gene
Hâviye'dir.

Oğul anası, oğlunu
arar; temeller, kendi
parçalarını peşlerine
takar.

Sular havuzda
mahpustur ama yel
gene de yukarıya
çıkartır onları, çünkü o
su da yel gibi dört
direğin biridir.

Yel o suyu azar azar
alır, tâ mâdeninedek
götürür, hapisten
kurtarır onu, sen
görmezsin bile.

Bu soluk da bizim
canımızı, tıpkı onun
gibi azar azar dünyâ
hapisanesinden çalar.

Temiz sözler, bizden
çıkart da ona doğru
ağar, ondan başka
kimsenin bilmediği bir
yere dek varır, ulaşır.

Soluklarımız, temizlik
yüzünden çıkar,
yücelir de bizden
armağan olarak
ölümsüzlük yurduna
varır.

Sonradan ululuk
sâhibinden,
sözlerimizin karşılığı,
rahmet olarak iki kat
çoğalır da bize gelir.

Onlar hemen mü'min yakan
ateş idiler. Kendilerini kendi
ateşleri süprüntü gibi yaktı.

Anası (mayası) haviye adlı
cehennem olan kimsenin
hayat-ı zaviyesi yine
haviyedir.

Çocuğun anası elbet onu
arar, farklar (parçalar)
asılların ardındadır.

Su havuz içinde zindanda
gibidir ama hava onu çeker
ki onun usul ve
erkânındandır.

. Onu havuzdan kurtarır ta
madenine kadar götürür, azar
azar öyle bir halde ki nasıl
alıp götürdüğünü görmezsin.

Bu nefeste bizim canlarımızı
azar azar dünya
hapisanesinden öylece
çalar.

Ta Tanrı Teâlâ'nın (Hak
Teâlâ canibinden sözün
güzelleri yükselir)
buyurduğu cihette.

[59a] Bizden yükselerek
Tanrı'nın bildiği makam-ı
muallâyâ kadar gider.
Nefeslerimiz güzide makama
yükselir.

Bizim tarafımızdan âlem-i
bekaya hediye gider. Sonra
Hodavend-i Zülcelâl
rahmetinden kat kat emsali
giden kelimelerimizin
mükâfatı olarak gelir.

آتشی بُودند مؤمن سُوز و بس
سُوخت خود را آتیش ایشان چو
خ_____س

891.

آن که بُودهست اُمُّهُ الْهَآوِيَه
هَآوِيَه اَمَد مر او را زاوِيَه

892.

مَادرِ فرزندِ جُويَانِ وَيَسْت
اصلها مَرِ فرعها را در پيَسْت

893.

[15a] آب اندر^{۹۴۰} حَوْضِ اَگر
زندانیست
باد نشفش می کُند کار کانِیست

894.

می رهند می بَرَد تا مَعَدَنَش
انْدک انْدک تا نینِی بُرَدَنَش

895.

وین نفس جَانهایِ مَا را همچنان
انْدک انْدک دُزد از حبِیسِ جِهَان

896.

تَا إِلَیْه یَضَعْدَاطِبَابُ الْکَلِمِ
صَاعِدًا مِنَّا إِلَی حَيْثُ عَلِمَ

897.

تَرْتَقِي اَنْفَاسُنَا بِالْمُنْتَقَى
مُتَّحِفًا مِنَّا إِلَی دَارِ الْبَقَا

898.

تُؤمُّ تَأْتِينَا مُكَافَاتُ الْمَقَالِ
ضِعْفٌ ذَاكَ رَحْمَةً مِنْ ذِي الْجَلَالِ

899.

^{۹۴۰} آب اندر: آبها در K

Fakat benzeyen şeyden alman tad, eğretidir; eğreti şey de sonunda kalmaz. Yok olur gider.

Kuşa, ıslıktan bir tad gelse bile kendi cinsini bulamadı mı, hoşlaşmaz, kaçar.

Susuz seraptan bir tad gelse bile serâbın görüldüğü yere varınca görünen su, görünmez olur; gene su arar susuz.

Müflisler, kalp paradan hoşlanırlar ama, kalp para, basılan yerde rezîl olur gider.

Dikkat et de kalp paranın altın suyuna batmış olması seni yoldan alıkoymasın; eğri büğrü hayâller seni kuyuya atmasın. Kelîle'den şu hikâyeyi tekrar oku da ondaki kıssadan hisse al.

O müşâbe olanlar ariyet olur, ariyet nesne ise akıbet baki kalmaz.

Islık kuşun meşrebine hoş gelerek kuş ıslık cihetine gelip de orada kendi cinsini bulamayınca [ve avcı tarafından yapıldığını görünce] hemen ok gibi uçar.

Susuz kimseye uzaktan serabın⁹⁴³ görünüşünden zevk gelir, fakat oraya erişince hâlî görür, hemen koşup su arar.

Müflisler kalıp pâreden hoşlanırlarsa da darphanede rüsvâ olurlar.

Dikkat et, altını [60a] karıştırırlar seni yoldan azdırmazlar, dikkat et, makûs düşünceler seni kuyuya düşürmesinler.

Kelîle⁹⁴⁵ den bu hikâyeyi oku hem de o hikâye içinde hisseyi ara!

آن که مانندست باشد عاریت عاریت باقی نماند عاقبت

909.

مُرع را گر ذوق آید از صَفیر چون نباید جنسِ خُد پَرِد جُویتَر^{۹۴۲}

910.

تشنه را گر ذوق آید از سراب چون رَسد در وی گریزد جُوید آب

911.

مُفلسان گر^{۹۴۴} خوش شوند از زَرِّ قَلب لیک آن رُسوا شود در دارِ ضرب

912.

تا زر اندودیت از ره ننگند تا خیالِ کثر تُرا چه ننگند

913.

از کليلة باز جو آن قصه را و اندر آن قصه طلب کن حصه را^{۹۴۶}

914.

AV
HAYVANLARININ
ARSLANA,
TANRI'YA
DAYANMASINI
ÇALIŞMAKTAN
VAZGEÇMESİNİ

AV HAYVANLARININ
ASLANA TEVEKKÜL
EDİP ÇALIŞMAYI TERK
ETMESİNİ
SÖYLEMELERİ
HİKÂYESİ

حکایت توکل و ترک جهد گفتن
نخجیران با شیر^{۹۴۷}

^{۹۴۲} چون نباید جنسِ خُد پَرِد جُویتَر: چونکه جنسِ خود نباید شد نغیر NK

⁹⁴³ [2] Serab – Fârsîdir. Türkçesi (ılgım salgım) dır ki yaz sıcağında çölde su gibi görünür.

^{۹۴۴} گر: هم K

⁹⁴⁵ [1] Kelîle ve dimne – Hindistan'da bir hikâye kitabıdır ki içinde yüzlerce eski hikâyeler vardır onun zihninden memleket idaresi ve ahlak beyan edilir.

^{۹۴۶} این بیت در حاشیه وجود دارد K

^{۹۴۷} حکایت توکل و ترک جهد گفتن نخجیران با شیر: بیان توکل و ترک جهد گفتن نخجیران به شیر NK

SÖYLEMELERİ

Av hayvanlan,
güzelim bir ovada
yayıyorlardı ama
arşlanın korkusundan
da kıvranıp
duruyorlardı.
Çünkü arşlan boyuna
pusudan çıkıp birini
kapıyordu. Bu yüz den
o otlak zehir kesilmişti
onlara.

Düzene başvurdular;
arşlana geldiler,
dediler ki: Biz, sana
her gün ne yiyeceksen
getirir veririm,
doyururuz seni.
Bundan sonra
avlanmaya kalkışma;
bir av peşine düşme
de, şu otlak zehir
olmasın bize.

ARŞLANIN AV HAYVANLARINA CEVAP VERMESİ VE ÇALIŞMANIN FAYDALARIM SÖYLEMESİ

Arşlan dedi ki: Evet,
fakat vefâ görsem,
düzene düşmesem.
Ben Zeyd'den,
Bekr'den nice
düzenler görmüşüm.
insanların yaptıkları
işler, kurdukları
düzenler yüzünden
ölmüşüm ben; yılanlar
sokmuş, akrepler
sançmış beni.
İçimde pusu kurmuş
olan nefisse düzende,
kin gütmeye bütün

Güzel bir dereye av
hayvanları güruhu hep
ızdırab içinde idiler.

Çünkü daima bir arşlan
pusudan birisini kapıyordu.
O yaylak artık hepsi için
çirkin görünüyordu.

Bir çareye teşebbüs edip
arşlanın huzuruna geldiler:
“Biz seni gündelik ile daima
doyuralım,

Bundan sonra av avlamak
için gelme ki bu otlak bize
zehir olmasın” dediler.

ARŞLANIN AV HAYVANLARINA CEVAP VERİP ÇALIŞMANIN FAYDASINI SÖYLEMESİ

Dedi ki: “Evet, hile
görmeyip de vefa görecek
olsam doğru. Ancak, şundan
bundan çok dubareler
görmüşümdür.

Ben insanların türlü
işlerinden hilelerinden helak
olmuşum, ben yılanlar
akrepler tarafından
dağlanmışım.

İçimdeki bu suda bulunan
nefes âdemi, kir ve kin
hususunda bütün âdemlerden

طایفه‌ای نخجیر در وادی خوش
بودشان^{۹۴۸} از شیر دایم کش مکش

915.

بس که آن شیر از کمین درمی
زُبُود
آن چَرا بر جُمله ناخوش گشته بُود

916.

حیله کردند آمدند ایشان بشیر
کَز وظیفه مَما تُرا داریم سیر

917.

بعد از این اندر^{۹۴۹} پی صیدی میا
تانگردد تلخ بر ما این گیا

918.

جواب گفتن شیر نخجیران را و
فایده‌ای جهد گفتن

گفت آری گر وفا بینم نه مکر
مکرها بس دیده‌ام از زید و بکر

919.

مَن هَلاکِ فَعَلِ و مَکَرِ مُرَدَمِ
مَن گزیده‌انزخمِ مَمارِ و کَزْدَمِ^{۹۵۰}

920.

مَرْدُمِ نَفَسِ از درونم دَر کَمینِ
از هَمه مَرْدُمِ بتر در مَکَرِ و کینِ

921.

^{۹۴۸}بودشان : بوده‌اند K

^{۹۴۹}بعد از این اندر : جز وظیفه در K

^{۹۵۰}کَزْدَمِ: کزدمم K

insanlardan da beter.

beterdir.

Kulağım, “İnanan, bir delikten iki kere sokulup yaralanmaz” sözünü duydu; Peygamber’in sözünü canla, gönülle kabûl etti.

AV

**HAYVANLARININ
TANRI'YA
DAYANMAYI,
ÇALIŞIP
KAZANMAKTAN
ÜSTÜN
TUTMALARI**

Hepsi de a her şeyden haberi hakim dedi; çekinmek adamı kaderden kurtarmaz ki.

Çekinmekte per perişan olmak, kötülöklere uğramak var; yürü, Tanrı'ya dayan; dayanç daha iyidir.

A sert öfkeli er, kaza ve kaderle pençeleşme de kaza ve kader seninle pençeleşmesin.

Tanrı buyruğuna karşı ölü olmak gerek ki tanyerini yaran, günü ıştan Tanrı'dan bir yara almayasın.

**ARSLANIN,
ÇALIŞIP
KAZANMAYI,
TANRI'YA
DAYANIP TESLİM
OLUŞTAN ÜSTÜN
TUTUŞU**

Arslan dedi ki: Evet, dayanç kılavuzdur ama şu sebebe

Benim kulağım “Mü'min bir zehirli hayvan deliğinden iki kere dağlanmaz” kelâm-ı âlisini işitti. Hazret-i Peygamber'in bu kelâm-ı âlisini canla gönülle ihtiyar eyledi.”⁹⁵¹

[61a] AV

**HAYVANLARININ
TEVEKKÜLÜ ÇALIŞIP
KAZANMAYA TERCİH
EYLEMELERİ**

Hepsi birden dediler ki: Ey malumatlı hekim. Gocunma insanı kaderin ahkâmından kurtaramaz.

Kaderden çekinme de türlü kötülöklere bulunmak vardır. Haydi, sen tevekkül etmeye bak ki en iyisi tevekküldür.

Ey sert titiz âdem kaza ile pençeleşme ki kaza'yı ilâhi seninle kavgaya tutuşmasın,

Ferman'ı ilâhi karşısında teslim ölü gibi teslim olmalıdır ki Tanrı tarafından bir zarar erişmesin.

**ASLANIN ÇALIŞIP
KAZANMAYI
TEVEKKÜLE,
TESLİMİYETE TERCİH
EYLEMESİ**

Dedi ki: Evet tevekkül kılavuz ise de bu sebep meselesi de Hazret-i

گوش مَن لا يلدغ المؤمن شنيذ
قولِ پيغمبر به جان و دل گزید

922.

ترجیح نهادنِ نخچیران توکل را بر
جهد و اكتساب

جمله گفتند ای حکیم با خیر
الحدذر دغ لیس یغنی عن قدر

923.

در حذر شوریدن شور و شرست
رو توکل کن توکل بهترست

924.

با قضا پنجه مزن ای تُند و تیز
تا نگیرد هم قضا با تُو ستیز

925.

مُرده باید بود پیش حُکم حق
تا نیاید زخم از رَبِّ الْفَلَكِ

926.

ترجیح نهادنِ شیر جهد و اكتساب
را بر توکل و تسلیم

گفت آری گر توکل زهبرست
این سبب هم سُنتِ پیغمبرست

927.

⁹⁵¹ Hadis-i Şerif: Ebû Hüreyre (r.a.)' den. Peygamber Efendimiz: “Mü'min, bir zehirli hayvan deliğinden iki kere dağlanmaz” buyurmuşlardır.

**ARSLANIN,
ÇALIŞMAYI
DAYANÇTAN
ÜSTÜN TUTMASI**

Arslan dedi ki: Evet, fakat kulların Rabbi ayağımızın önüne de bir merdiven koymuştur.

Dama basamak basamak çıkmak gerek; burada cebrî olmak, ham bir ümittir.

Ayağın var, nasıl kendini topal edersin? Elin var, pençeni nasıl gizlersin?

Efendisi, kulunun eline beli verdi mi, söz söylemeden dileği anlaşılır.

Bele benzeyen el de onun işaretlerindedir, buy ıraklarındandır; işin sonunu düşünmek de onun sözleridir.

Buyruklarım canla kabûl ettin mi, buyruğu yerine getirmek için de can verirsin.

Derken sana sır buyrukları verir; yükünü kaldırır senin; iş güç verir sana.

Yük altındasın; yükünü alır da seni bineğe bindirir; buyruklarını kabûl

**ASLANIN YİNE
ÇALIŞMAYI
TEVEKKÜLE TERCİH
EYLEMESİ**

Aslan dedi ki: Evet, kulların Tanrısı bizim ayağımız altına bir merdiven koydu.

Dama doğru ayak ayak çıkmalıdır. Cebrî⁹⁵⁸ olmak burada ham tamahtır.

Ayağın var iken kendini neye topal edersin elin var iken neye pençeni saklarsın.

Efendi kölenin eline beli verince söylemeden onun muradı malum oldu.

Bel gibi olan el Tanrı işaretleridir. Sonu düşünmek hassası da Tanrı'nın (manen yazılmış) ibareleridir.

Tanrı'nın bu işaretlerini canına nakşedersen ve o işaretle vefakârlık olarak can verirsin.

Daha sana nice Esrar-ı İlâhî işaretleri bahş eyler. Senin yükünü sırtından alır sana nice fayda ihsan eder.

Haktan geleni yüklenmekliğin seni nice âlî ve kutsi binitlere yükletir sende ki yüklenmeye

باز^{۹۵۷} ترجیح نهدان شیر جهد را بر توکل

گفت شیر آری ولی رَبُّ الْعِبَادِ نردبانى پیش پای مانهداد

پایه پایه رفت باید سُوی بام هُست جَبْرِی بُودن اینجا طَمَعِ خَام

پای داری چون کُنئی خُود را تو لَنگ دست داری چون کئی پنهان تو چَنگ

خواجه چُون بیلی به دستِ بنده داد

بی زبان معلوم شد او را مُراد دستِ همچُون بیل اشارتِهای اوست آخر اندیشی عبارتِهای اوست

چون اشارتِهای را بر جان نهی در وفای آن اشارتِ جان دهی

پس اشارتِهای اسرارِ دهد بار بر دَارد زُتُو کَارتِ دهد

حاملی مَحْمُولِ گرداند تُرا قابلی مَقْبُولِ گرداند تُرا

944.

945.

946.

947.

948.

949.

950.

951.

باز^{۹۵۷} K-

⁹⁵⁸ [2] Cebrî: Kul mecburdur elinden bir şey gelmez hayır şer hepsini kulda Tanrı yaratır fenalığı yapmak kulun elinden gelmez itikadında bulunan İslam da bir taifedir.

<p>etmişsin; seni makbûl bir hale kor. Şimdi onun buyruğunu kabûl etmişsin; sonra o buyruğu sen söylersin. Ona ulaşmayı aramadasın; ondan sonra ona ulaşır gidersin. Tanrı nimetine şükretmeye çalışmak güçtür, kuvvettir; senin cebre inancınsa o nimeti inkâr etmektir. Yüce kuvvete şükretmek, gücü kuvveti arttırır; cebir inancıysa nimeti elinden çıkarır. Senin cebre inancın yolda uyumaya benzer. Uyuma, uyuma o kapıyı görmeden, o kapıya varmadan. Sakın a ibret almayan tembel cebri, uyuma o meyvalı ağacın altından başka bir yerde.</p> <p>Yalnız orada yat, uyu da her solukta yel, dalı silksin, uyuyanın başına mezeler, azıklar düşürsün. Cebre inanmakla yol kesenlerin arasında yatıp uyumak birdir; çağı gelmeden uçan, vakti gelmeden öten kuş nasıl kurtulur?</p>	<p>kabiliyet seni makbul-ü İlahi eyler. Sen hakkın fermanına kabiliyetli olursan (Hak'tan bahş olunan maarif ve manayı) söyleyici olursun. Hakka erişme seni azarsan bilahare vasıl olursun.</p> <p>Tanrı'nın nimetinin şükrüne çalışmak bir kudrettir, senin [63a] (Cebri) liğın ise o nimeti inkârdır.</p> <p>Kudretinle şükretmek kudretini arttırır, cebir ise nimeti elinden giderir.</p> <p>Senin cebriliğın tıpkı yol ortasında uyumak gibidir, sakın uyuma ta ki o kapıyı, o dergâhı görmedikçe uyuma!⁹⁵⁹</p> <p>Ey ibret almamış dikkatsiz cebri. Sakın o meyveli ağacın dibine erişmeden uyuma!</p> <p>Ta kim rüzgâr her anda dalları sallayıp üstüne daima yiyecek ve çerez döksün.</p> <p>(Cebir) İle haydutlar arasında uyumak (ikisi birdir) vakitsiz (öten) kuş eman bulur mu?</p>	<p>قَابِلِ أَمْرِ وَيَسِي قَابِلِ شَوِي وَصَل جُوبِي بَعْدَ از آن وَاَصِل شَوِي _____</p> <p>952.</p> <p>سَعِي شُكْرِ نَعْمَتِش قُدْرَتِ بُود جَبْرِ تُو اِنْكَارِ آن نَعْمَتِ بُود</p> <p>953.</p> <p>شُكْرِ قُدْرَتِ قُدْرَتِ افْزُونِ كُنْد جَبْرِ نَعْمَتِ از كَفْتِ بِيْرُونِ كُنْد</p> <p>954.</p> <p>جَبْرِ تُو خَفْتَنِ بُود دَر رِه مَحْضَب تَا نَبِيْنِيْ آن دَر وَ دَرْگِه مَحْضَب</p> <p>955.</p> <p>هَيْنِ⁹⁶⁰ مَحْضَبِ اِي جَبْرِ⁹⁶¹ بِي اَعْتَبَر _____ جُزْ بِه زِيْرِ آن دَر خَتِ مِيْوِه دَار</p> <p>956.</p> <p>تَا كِه شَاخِ افْشَانِ كُنْد هَر لِحْظِه بَاد بَر سَرْتِ دَامِ⁹⁶² بَرِيْزْدِ نُقْلِ وَ زَاد</p> <p>957.</p> <p>جَبْرِ وَ خَفْتَنِ دَر مِيَانِ رِه زَنَانِ مُرْغِ بِي هَنْگَامِ كِي يَابَدِ اَمَانِ</p> <p>958.</p>
---	--	---

⁹⁵⁹ [1] Yani sen o kapının bendesi ve o dergâhın makbulü olup sende keşf ve îkan ve şuhud ve irfan hâsıl olup her ince ve gizli hakikatlere erişmek ve keşf eyleme kudreti vücuda gelmedikçe kayıtsız bulunma.

⁹⁶⁰ هين : هان NK

⁹⁶¹ جبری : كاهل K

⁹⁶² بر سرت دام: بر سر خفته K

Onun buyruklarına
burun büküyorsun da
erkek mi sanıyorsun
kendini? Bir dikkat
edersen görürsün ki
kadınsın sen.

Hani şu kadarcık
aklın var ya; o da yiter
gider; aklı uçan başsa,
kuyruk kesilir.

Çünkü şükretmemek
uğursuz, kötü bir iştir;
bu iş, şükretmeyi
cehennem ta dibine
götürür.

Dayanıyorsan
koyulduğun işte dayan
Tanrı'ya; ek de sonra
dayan kırıkları
onarana.

**AV
HAYVANLARININ
GENE DAYANCI
ÇALIŞMADAN
ÜSTÜN
TUTMALARI**

Hepsi birden ona
bağıra bağıra dediler
ki: Sebep tohumlarını
eken harisler,

Kadın erkek,
yüzbinlerce
yüzbinlerdi hani; ne
diye zamânın
faydalarından bir şey
elde edemediler?

Dünyâ kurulalı
yüzbinlerce yüzyıllar
içinde o harisler,
ejderhâ gibi yüzlerce
ağzı açmışlardı.

O bilgin topluluk
öylesine düzenler
düzmüştü ki o
düzenler yüzünden

Eğer Tanrı (irşat) ve
işaretlerine burun kıvrırırsan
kendini erkek sanırsın,
görürsün ki kadınsın.

Sendeki bu kadarcık akılda
zayı oldu. Kendisinden akıl
uçan bir baş kuyruktur.

Müteşekkir olmamak
meş'um ve ar olduğundan
dolayı müteşekkir
olmayanları ta ateşin dibine
kadar götürür.

Tevekkül edeceksen çalışma
da yap, çalışmadığını kazan
ve muvaffak ol sonra da
Hakka tevekkül eyle.

**YİNE AV
HAYVANLARININ
TEVEKKÜLÜ
ÇALIŞMAYA TERCİH
EYLEMELERİ**

Hepsi birden ona bağırıldılar.
Dediler ki o harisler ki bu
sebepleri ektiler.

Kadın erkek yüz binlerce
içinde nice binlerce kimseler
eski zamanlarda neye
mahrum kaldılar.

Dünya başlangıcından
itibaren yüz binler asır
ejderha gibi yüzlerce ağzı
açarak;

O bilgiç yığınlar türlü
kurnazlıklar yaptılar öyle ki
onların yaptıkları
tedbirlerden dağ yerinden

وَر اِشَارَتِهَاش رَا بِيْنِي زَنِي
مَرْد پَنْدَارِي و چُون بِيْنِي زَنِي

959.

اين قَدْر عَقْلِي كِه دَارِي گَم شُود
سَر كِه عَقْل از وي بِيَرَد^{۹۶۳} دُم شُود

960.

ز آن كِه بِي شُكْرِي بُود شُوم و
ش_____نار
مِي بَرْد بِي شُكْر رَا در قَعْرِ نَار

961.

گر توگُل مِي كَنِي در كار كُن
كشت كُن پَس تَكِيه بَر جَبَّار كُن

962.

باز تَرْجِيح نِهَادن نَخچِيران توگُل
را بَر جِهَد

جمله با وَي بانگها برداشتند
كان حريصان كه اين^{۹۶۴} سببها
كاش_____تند

963.

صد هزار اندر هزار از مَرْد و زن
پَس چِرا مَحْرُوم ماندند از زمن

964.

صد هزاران قرن ز آغازِ جهان
همچو اژدرها گشاده^{۹۶۵} صد دهان

965.

مَكْرها كَرْدند آن دانا گروه
كِه ز بُن بَر كَنده شُد ز آن مَكْر كُوه

966.

^{۹۶۳} بِيَرَد: بِيَرَد N

^{۹۶۴} اين - NK

^{۹۶۵} گشاده: گشوده N

<p>dağ bile yerinden kopar. Ululuk sâhibi, onların düzenlerini, “O yüzden dağların tepeleri bile yerlerinden oynar” diye anlatır hani.</p>	<p>kopardı. Onların hilelerini Cenâb-ı Hak (dağlar tepesi yıkılırdı) mealindeki ayet-i kerime⁹⁶⁶ de beyan buyurdu.</p>	<p>کَرْد وَصِفِ مَكْرَهَاشَان دُوَالْجَبَالُ لِتَزُولَ مِنْهُ أَقْبَالُ الْجِبَالِ 967.</p>
<p>Ezelden verilen paydan başka, onların avlanmalarından, çabalarından hiçbir şeycik yüz göstermedi gitti.</p>	<p>(Bunca tedbirlerine rağmen) Ezelde cereyan eden kismetten başka avlamalarından, çalışmalarından bir şey yüz göstermedi.</p>	<p>غَيْرِ ۹۶۷ آن قِسْمَتِ كِه رِفْت اندر ازل رُوی نَنُمُود از شَكَار ۹۶۸ و از عمل 968.</p>
<p>Hepsi de düzenden, işten kaldılar da yalnız her şeyi bilerek düzüp koşan Tanrı'nın işi kaldı, buyrukları kaldı.</p>	<p>Hepsinin tedbirleri de çalışmaları da heba oldu. Cenâb-ı Hakk'ın yarattıkları ile emirleri baki kaldı.</p>	<p>جُمْلَه افتادند از تدبیر و کار ماند کار و حکمهای کردگار 969.</p>
<p>Ey ünlü er, kazancı bir addan başka bir şey bilme; ey düzenbaz, çabayı bir vehimden başka bir şey sanma.</p>	<p>Ey adı sanı belli kimse, kazanma denilen şey bir addan başka bilme ey kurnaz kimse çalışmayı da bir vehimden başka sanma.</p>	<p>کَسْبِ جُز نامی مدان ای نامدار جَهْدِ جُز وهمی میندار ای عیار 970.</p>
<p>AZRÂİLİN BİRİSİNE BAKMASI O ADAMIN SÜLEYMAN'IN SARAYINA KAÇMASI, DAYANCIN ÇALIŞMADAN ÜSTÜN OLDUĞU, ÇABANIN PEK AZ FAYDA VERDİĞİ</p>	<p>[64a] AZRÂİL'İN BİR KİMSEYE BAKMASI O KİMSENİNDE SÜLEYMAN ALEYHİSSELÂM'IN SARAYINA KAÇMASI VE TEVEKKÜLÜN ÇALIŞMAYA TERCİHİ VE ÇALIŞMANIN FAYDASININ AZLIĞI</p>	<p>نگریستنِ عَزْرَائِلِ بِشَخْصِی و گریختنِ آن شحص در سرایِ سلیمان علیه السلام و تقریرِ ترجیحِ توکلِ بَرِ جَهْدِ و قَلَّتِ فایده‌ای جهد^{۹۶۹}</p>
	<p>Âhâddan bir kimse sabahleyin erişip Süleyman Peygamber'in saray muadelatına (saray-ı mu'dilatına) koştu.</p>	<p>ساده^{۹۷۰} مردی چاشتگاهی در رسید در سَرَا عَدَلِ سُلَیْمَانِ در دوید 971.</p>

⁹⁶⁶ Kur'an-ı Kerim, İbrâhîm, 46. : Onlar gerçekten tuzaklarını kurmuşlardı. Tuzakları yüzünden dağlar yerinden oynayacak olsa bile, tuzakları Allah katındadır (Allah onu bilir).

^{۹۶۷} غیر : جز که NK

^{۹۶۸} شکار: سگال N

^{۹۶۹} نگریستنِ عَزْرَائِلِ بِشَخْصِی و گریختنِ آن شحص در سرایِ سلیمان علیه السلام و تقریرِ ترجیحِ توکلِ بَرِ جَهْدِ و قَلَّتِ فایده‌ای جهد :

نگریستنِ عَزْرَائِلِ بَرِ مَرْدِی و گریختنِ آن مَرْدِ در سرایِ سلیمان و تقریرِ ترجیحِ توکلِ بَرِ جَهْدِ و قَلَّتِ فایده‌ای جهد NK

^{۹۷۰} ساده : زاد K

- Yüzü kederden sararmış, her iki dudağı da morarmıştı. Süleyman peygamber ona: “Efendi, ne oldu?” dedi.
- O da: “Azrail bana şöyle hışım ve kin ile baktı” dedi.
- Süleyman: “Şimdi ne istersin iste bakayım” dedi. O da “Ey canımın sığınacağı, rüzgâra emret,
- Beni buradan Hindistan’a götürsün; olur ya, bu kul o yana gider de canını kurtarır.
- İşte bak, halk yoksulluktan böyle kaçır; kaçır da hırsla, isteğe lokma olur gider.
- Yoksulluk korkusu, tıpkı o korkuya benzer; hırslı, çabayı da Hindistan say sen.
- Süleyman yele buyurdu, yel de tezce aldı, tâ Hindistan’ın bir ucundaki bir adaya ilettili adamı.
- Ertesi günü divan kurulmuştu; herkes Süleyman’ın tapısına gelmişti. Süleyman Azrâil’e dedi ki:
970. O Müslümana, onu canından, malından âvâre etmek
- Beni ta Hindistan’a götürsün belki kulunuz ta oraya gitmekle canını kurtarır” dedi.
- İşte halk fakirlikten de böyle korkarlar. Onun için insanlar hırs ve emele lokma olurlar.
- Fakirlikten korkmak tabii o âdemin ölümden korkması gibidir. Hırsı çalışmayı da sen Hindistan farz eyle!
- Hazret-i Süleyman rüzgâra emretti onu su üstünde Hindistan toprağına kadar götürdü.
- Ertesi gün divanda ve büyüklerle görüşme zamanında Süleyman peygamber Azrail’e dedi ki:
- “Ey Müslüman’a hışımla ne için baktın. Ey tanrı elçisi bana anlat.”⁹⁷³
- رُویش از غم زرد و هر دُوب کبُود
پس سُلیمان گفتش^{۹۷۱} ای خواجه چه بسود
- گفت عزراییل در من این چنین یک نظر انداخت پُر از خشم و کین
گفت هین اکنون چه می خواهی بخود
- گفت فرما باد را ای جان پناه تا مرا زینجا به هندستان برد
بُو که بنده کان طرف شد جان برد
- نک ز درویشی گریزانند خَلق لُقمه ای حرص و اَمَل ز آنند خَلق
- ترس درویشی مثال آن هراس حرص و کوشش را تو هندستان ش
- باد را فرمود تا او را شتاب بُرد سوی حاکم^{۹۷۲} هندستان بر آب
- روز دیگر وقتِ دیوان و لِقَا پس سُلیمان گفت عزراییل را
- کآن مُسلمان را بخشم از چه سبب^{۹۷۴}
- 972.
- 973.
- 974.
- 975.
- 976.
- 977.
- 978.
- 979.
- 980.

^{۹۷۱} گفتش : گفت K

^{۹۷۲} حاکم : قعر NK

⁹⁷³ Bu cümle Mesnevi’nin aslında yok, Veled Çelebi İzbudak açıklayıcı cümle olarak kullanmıştır.

^{۹۷۴} چه سبب: بهر آن NK

- için mi öyle öfkeli
baktın?
- بنگریدی با ز کوای پیکِ رَبِّ ۹۷۵
- Acaba bu işi, o âdemi
hanümanından avare etmek
için mi yaptın?"
- ای عجب این کرده باشی بهر آن
تا شود آواره او از خان و مان ۹۷۶
- 981.
- Azrâil dedi ki: Ne
vakit öfkeli bakmışım
ona? Yol uğrağında
gördüm de şaşırđım
kaldım; şaşkın şaşkın
baktım.
- Demekle özür ile cevaben
dedi ki: "Ey cihanın zevalsiz
padişahı. O ters anladı. Ona
hayal göründü." 977
- گفتش ای شاهِ جهانِ بی زوال
فهم کژگرد و نمود او را خیال ۹۷۸
- 982.
- Çünkü Tanrı bana,
onun canını bugün
Hindistan'da alacaksın
buyurmuştu.
- Ben ona hışımla niye
bakayım? Onu yol uğrağında
görünce taaccüp ettim ki Hak
Teâlâ bana (haydi onun
canını Hindistan da al)
buyurdu."
- من درو ۹۷۹ از خشم کی کردم نظر
از تعجب دیدمش بر ۹۸۰ رهگذر
- 983.
- Şaştım da yüzlerce
kanadı olsa dedim,
onun Hindistan'a
varabilmesi uzak mı,
uzak.
- Da taaccüp ile dedim ki eğer
onun yüz tane kanadı olsa
onun Hindistan'a gitmesi
çok nadir olur şeylerdendir.
- که مرا فرمود حق که امروز هان
جان او را تو به هندستان ستان
- 984.
- Sen, dünyânın bütün
işlerini buna kıyasla;
gözünü aç da gör.
- İşte sen dünya işlerini hep
buna kıyas et ve gözünü açta
gör kimden kaçıyor.
- تو همه کارِ جهان را همچنین
کُن قیاس و چشم بگشا و ببین
- 986.
- Kimden kaçıyoruz?
Kendimizden mi? Ne
de olmayacak şey.
Kimden neyi
kapıyoruz? Tann'dai
mı? Ne de büyük suç.
- Kendimizden mi, ne muhal
şey, kimden kapıp
kurtarıyoruz Hak'tan mı ne
azim vebal.
- از کی ۹۸۱ بگریزیم از خودای مُحال
از کی ۹۸۲ برابیم از حق ای وبال
- 987.

۹۷۵ با ز کوای پیکِ رَبِّ : تا شد آواره ز خان NK

۹۷۶ ای عجب این کرده باشی بهر آن * تا شود آواره او از خان و مان - NK

977 Bu cümle Mesnevî'nin aslında yok, Veled Çelebi İzbudak açıklayıcı cümle olarak kullanmıştır.

۹۷۸ گفتش ای شاهِ جهانِ بی زوال *فهم کژگرد و نمود او را خیال - NK

۹۷۹ من درو : گفت من NK

۹۸۰ بر : در N

۹۸۱ کی : که NK

۹۸۲ کی : که NK

**ARSLANIN
ÇALIŞMAYI
DAYANMADAN
ÜSTÜN TUTMASI,
ÇALIŞMANIN
FAYDALARINI
ANLATMASI**

Arslan, evet dedi,
fakat bir de
Peygamberlerin,
inananların
çalışmalarına bak.

Yüce Tanrı onların
gördükleri cefâlara,
uğradıkları sıcağa,
soğuğa dayanıp
çalışmalarını
doğrulttu, yitirmedi.

Ne düzdüler,
koşularsa herhâlde
güzel oldu, hoş oldu.

Zâti güzelden ne
gelirse güzeldir.

Tuzakları felek
kuşunu tuttu; eksikleri
fazla sayıldı.

A ulu kişi, gücün
yettikçe
peygamberlerle
erenlerin yolunda
çalış, çabala.

Kaderle pençeleşmek
savaş değildir; çünkü
bizi onunla
pençeleştiren de
kaderdir.

Birisi inanç yolunda,
kulluk yolunda yürür
de bir soluk olsun
ziyan ederse kâfir
olayım ben.

**[65a] YİNE ASLANIN
ÇALIŞMAYI TEVKKÜLE
TERCİH EYLEMESİ VE
ÇALIŞMANIN
FAYDALARINI
BİLDİRMESİ**

Aslan dedi ki: Doğru ama
peygamberlerin ve bunca
müminlerin çalışmalarını da
gör.

Soğuk sıcak her ne zahmet
gördülse Hak Teâlâ onun
çalışmalarını isabet ettirdi,
onların başvurdukları çareler
hep ahvâl-i latife oldu.

Zariften ne gelirse zariftir.
Onların kurduğu tuzak
feleğin kuşunu tuttu,

Onların eksik şeyleri
artıklığa mazhar oldu ey
efendi.

Elinden geldiği kadar Enbiya
ve Evliya yolunda çalış.

Kazây-ı ilâhî ile
pençeleşmek çalışma
sayılmaz. Çünkü bunca
pençeleşmeyi de bizim
başımıza getiren yine o
kazâdır.

Bir kimse iman ve itaat
yolunda bir nefsi ziyan
eylemişse ben kâfirim⁹⁸⁵
başın yarık değildir.

باز ترجیح نهادن شیر جهد را بر
توکل و فواید جهد را بیان کردن

گفت^{۹۸۳} شیر آری و لیکن ہم بین
جهدهای انبیا و مؤمنین

988.

حق تعالی جهدشان را راست کرد
آن چه دیدند از جفا و گرم و سرد

989.

حیله‌هاشان جمله حال آمد لطیف
کذل شیء من ظریف هو ظریف

990.

دامهاشان مرغ گردونی گرفت
نقصاهاشان^{۹۸۴} جمله افزونی
گرفت

991.

جهد می کن تا توانی ای کیا
در طریق انبیا و اولیا

992.

با قضا پنجه زدن نبود جهد
ز آن که این را هم قضا بر ما نهاد

993.

کافر من گر زیان کردست کس
درره ایمان و طاعت یک نفس

994.

^{۹۸۳} گفت ~ شیر NK

^{۹۸۴} نقصاهاشان : نقصاهاشان K

⁹⁸⁵ [1] Buradaki iman ve itaat Kur'an-ı Kerim'de tarif edilmiştir ki: Tam Dîn-i Muhammedî ahkâmıyla hareket etmektir. Yoksa bâlâdaki yalnız imanın lâfzî, tâğun şekli kâfi değildir.

Başın yarılmamış, şu başımı bağlama; bir iki günceğiz çalış sonra güledur.	Şu başı bağlama birkaç gün çalış, sonra gül.	سر شکسته نیست این سر را مَبند چَند ^{۹۸۶} روزی جهد کن باقی بخند	995.
Dünyâyı arayan, olmayacak, kötü bir şeyi aradı; âhreti arayansa iyi, güzel bir hâl aradı.	Dünya yı arayan olmayacak fenâ bir şey aradı. Ukbâyı arayan da hoş hali aradı. ⁹⁸⁷	بد محالی جُست کو ^{۹۸۸} دُنیا بجُست نیک حالی جُست کو ^{۹۸۹} عُقبی بجُست	996.
Dünyâ kazancında düzenlere başvurmak soğuk bir şeydir; fakat dünyâdan vazgeçmek için düzenler kurmak da var, yerindedir bu.	Dünya kazanmakta hayli soğuk ve gayr-i makbuldür. Dünya terkinde çare aramak eserde gelmiştir.	مکرها در کسبِ دنیا باردست مکرها در ترکِ دُنیا واردست	997.
Düzen odur ki kurtulmak için zindanı deler; açılmış deliği kapatmaksa, soğuk bir düzendir.	Hile diye zindanı delip de dünya ya çıkmaya derler. Yoksa birisi [zaten açılmış] deliği kapatırsa o soğuk bir hile dir.	مکرِ آن باشد که زندان حفره کرد آن که حفره بست آن مکرست س_____رد	998.
Bu dünyâ zindandır; biz de dünyâdaki mahpuslarız; del zindanı da kurtar kendini.	Bu dünya zindan, biz de zindan halkıyız. Zindanı del, kendini kurtar!	این جهانزندان و ما زندانیان حفره کُن زندان و خود را وارهان	999.
Nedir dünyâ? Tanrı'dan gafil olmak; kumaş, para, ölçü, tartı, kadın dünyâ değildir.	Dünya nedir? Tanrıdan gâfil olmaktır. Yoksa kumaş pâre, ölçüp biçme, kadın vesâire değildir.	چیست دُنیا از خُدا غافل بُدن نی قماش و نقره و میزان و زن	1000.
Malı, din için, Tanrı için yüklenirsen, Peygamber buna, ne de güzel mal dedi.	Malı eğer din için yüklenirsen Hazret-i Peygamber ona (ne güzel mal) ⁹⁹⁰ demiştir. ⁹⁹¹	مال را کز بهرِ دین باشی حُمول نِغمَ مَالِ صَالِحِ خواندش رَسول	1001.

^{۹۸۶} چَند : یک دو NK

⁹⁸⁷ [2] Dünya, ukbâ da hayatta geçirilen hallerle henüz geçmeyen ve âhirete ve ebediyete kadar uzanan zamanda asıl akıbeti düşünölmeli ve dünyâyı akıbeti için kazanmalı.

^{۹۸۸} کو : کاو N

^{۹۸۹} کو : کاو N

⁹⁹⁰ Hadis-i Şerif: Amr b. el-As anlatıyor: Bir gün Resûlullah (s.a.s) Efendimiz beni çağırarak, üzerime kıyafetimi ve silâhımı alıp gelmemi söyledi. Ben hazırlığımı yapıp döndüğüm zaman Resûlullah (s.a.s) abdest alıyordu. Bakışlarını bana doğru kaldırdı tekrar indirdi ve şöyle buyurdu: “Yâ 'Amr! Ben, seni, askerinin başında kumandan olarak göndermek istiyorum. Bu vesile ile Allah seni zenginleştirecek (yani birçok ganimet elde edeceksin). Senin bir miktar temiz mal kazanmanı son derece arzu ediyorum” dedi. Ben: “Yâ Resûlullah! Mal heveslisi olduğum için Müslüman olmadım. Sadece İslâm'a karşı sevgim ve Allah'ın Resulü ile beraber olabilmem için Müslüman oldum” dedim. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.s): “Ya Amr! Salih kimse için temiz mal ne güzel şeydir!” buyurdular.

⁹⁹¹ [3] Burada daha tarif edilmiştir. Her mü'min kazanmalı kendini de islâmiyeti de zengin etmeli serveti hep dîn uğruna sarf olunmalı.

Geminin içindeki su, gemiyi batırır; gemi altındaki suysa gemiye arka olur.	Suyun gemi içinde olması geminin helâkidir. Suyun gemi altında bulunması [geminin yürümesine yardımcıdır].	آب در کشتی هلاکِ کشتی است آب اندر زیرِ کشتی پُشتی است	1002.
Malı mülkü gönlünden sürmüştü de bu yüzden Süleyman, ancak yoksul adını takınmıştı.	Mal, mülk esirliğini [66a] - kalpten sürüp çıkardığından dolayı Süleyman peygamber kendisine miskinden başka bir şeyle yâd eylemedi.	چون که مال و مُلک را از دلِ براند ز آن سُلیمان خویش جُز مسکین نخواند	1003.
Ağzı kapalı testi, uçsuz bucaksız denizin üstünde hava dolu bir gönülle yüzer gider.	Bu yük su üstünde ağzı kapalı testi, içi hava ile dolu olmasından dolayı su üstünde gitti.	کوزه‌ای سَر بسته اندر آبِ زفت از دلِ پر باد فوقِ آبِ زفت	1004.
İçte yoksulluk havası oldu mu insan, dünyâ denizinin üstünde	Dervişlik hevâsı bâtında oldukça dünya suyu üstünde sakın olur.	بادِ درویشی چُو در باطنِ بُود بر سرِ آبِ جهان ساکن بُود	1005.
Bu dünyâ, tümünden onun mülküdür de gönlünün gözünde hiçbir şey değildir mal mülk.	Bütün dünya kendi mülkü olsa bile mülk onun gözünde lâ şey mesabesindedir.	گر چه این جُمله ^{۹۹۲} جهان مُلکِ وی است مُلکِ در چشمِ دلِ او لا شی است	1006.
Şu hâlde gönül ağzını yum, mühürle; onu Min Ledün ululu doldur.	Öyle ise kalp ağzını bağlayıp mühürle, onu ledünnî bir kibriyâ hevâsıyla doldur! ⁹⁹³	پس دهانِ دلِ ببند و مُهر کن پر کُنش از بادِ کبرِ مِنْ لَدُنْ	1007.
Çalışmak dan Sair, dert de hak, devâ da hak; fakat inkâr eden, çalışmayı inkâr etmeye çalışır durur.	Çalışmada haktır, devâ da haktır, dertte haktır. Münkir kimse çalışmayı inkârda çalışır durur.	جهدِ حَقِّست و دوا حَقِّست و درد مُنکر اندر نفیِ جهدش ^{۹۹۴} جهد کَرْد	1008.
ÇALIŞMANIN DAYANÇTAN ÜSTÜN OLUŞU Arslan bu çeşit birçok deliller getirdi; o cebrîler, arslanın cevaplarını dinleyip kandılar.	ÇALIŞMANIN TEVEKKÜLE TERCİHİ KARARLAŞMASIDIR Aslan bu yolda çok deliller söyledi bir halde ki o cebrî mesleğiyle cevaba kandılar.	مُقَرَّر شدنِ ترجیحِ جهدِ بَرِ تَوَكُّلِ زینِ نمطِ بسیارِ بُرهانِ گفتِ شیر کز جوابِ آنِ جبریانِ گشتندِ سیر	1009.
Tilki de, ceylân da, tavşan da, çakal da	Tilki, geyik, tavşan, çakal cebrî ve dedikoduyu	رُوبه و آهُو و خرگوش و شغال جبر را بگذاشتند و قیل و قال	1010.

^{۹۹۲} این جُمله : جمله این NK

⁹⁹³ [1] Ledünnî Kibriyâ- tam mü'min kimsenin müstağnî hayatıdır, dünya için kimseye yaltaklanmamasıdır.

^{۹۹۴} نفی جهدش : جهد جهدش N

<p>TAVŞANIN AV HAYVANLARINA CEVAP VERMESİ Tavşan, dostlar dedi. Tanrı ilhâm etti bana; gerçekten de zayıf biri, kuvvetli bir düzen kurabilir. Tanrı'nın bal arasına öğrettiği şeyi ne arslan yapabilir, ne yabaneşegi. Tâze balla dolu petekler kurar; Tanrı, o bilgidен bir kapı açmıştır ona. Tanrı'nın ipekböceğine öğrettiğini hiçbir fil bilebilir mi; o çeşit düzeni düzebilir mi? Topraktan yaratılmış Âdem'e, Tanrı, bilgi öğretti de tâ yedinci kat gögedek her yanı o bilgiyle ışıttı.</p> <p>Hak'ta şüpheye düşen kişinin körlüğüne rağmen meleklerin adlarını da kırdı, geçirdi, sanlarını da.</p> <p>Altıyüzbin yıllık zâhidin, o buzağının ağzını bağlayakodu.</p> <p>Böylece de din bilgisi sütünü emmesine, o sağlam köşkün çevresinde dönmesine engel oldu</p>	<p>TAVŞANIN AV HAYVANLARINA CEVABI Dedi ki: Dostlarım bana Hakk ilham etti, zayıf adama kavî bir fikir verildi.</p> <p>Tanrı'nın arıya öğrettiğini belki aslanda, filde, ejderha da yoktur.¹⁰⁰³</p> <p>Taze tatlılarla dolu haneler yapar. Tanrı ona âlemin kapısını açtı,</p> <p>Tanrı'nın ipek böceğine öğrettiğini, öyle bir sanatı (kocaman) fil bilir mi?</p> <p>Topraktan yaratılmış âdem ilmi Hak'tan öğrendi. İlmi yedinci kat göğe dek aydınlattı.</p> <p>Tanrı'nın büyüklüğünde şüphesi olanların körlüğüne rağmen meleklerin nam ve şanlarını geri bıraktı.</p> <p>Altı yüz bin yıllık zahide o buzağıya din âlimi sütünü emmesin.</p> <p>O sağlam köşün etrafında dönmesin, diye bir ağız bağı yaptı.</p>	<p>جوابِ خرگوش نخچیران را</p> <p>گفت ای یاران حَقِّم الهام داد مرضعینی را قوی رایبی فتاد 1025.</p> <p>آن چه حَقِّ آموخت مَر زنبور را نبود آن در شیر و پیل واردها؛¹⁰⁰⁴ 1026.</p> <p>خانهها سازد پُر از حلوائِ تَر حق بر او آن علم را بگشاد دَر 1027.</p> <p>آن چه حق آموخت کرم پیله را هیچ پیلی داند آن گون حیلہ را 1028.</p> <p>[16b] آدمِ خاکی ز حق آموخت عِلْمِ تا به هفتم آسمان افروخت علم 1029.</p> <p>نام و ناموسِ مَلِك را در شکست کورِ آن کس که در حق درشکست 1030.</p> <p>زاهدِ ششصد¹⁰⁰⁵ هزاران ساله را پوز بندی ساخت آن گوساله را 1031.</p> <p>تا نتاند¹⁰⁰⁶ شیرِ علم دین کشید تا نگردد گِردِ آن قصرِ مَشید 1032.</p>
--	---	---

¹⁰⁰³ Kur'an-ı Kerim, Nahl, 68. : Rabbin bal arısına şöyle ilham etti: “Dağlardan, ağaçlardan ve insanların yaptıkları çardaklardan (kovanlardan) kendine evler edin.”

¹⁰⁰⁴ نبود آن در شیر و پیل واردها : آن نباشد شیر را و گور را NK

¹⁰⁰⁵ ششصد : چندین N

¹⁰⁰⁶ نتاند : داند N

- Duygu ehlinin bilgisi,
o yüce bilgiden süt
emmeye engel olan bir
ağız bağıdır.
Bir katre olan gönüle
öylesine bir inci düştü
ki denizlere, göklere
bile verilmedi o.
A şekle tapan, niceye
bir şekle tapıp
duracaksın? Anlamsız
canın şekilden
kurtulmadı gitti.
Adam şekille insan
olsaydı Ahmed'le
EbûCehil bir olurdu.
- Hissiyat erbabının âlemleri o
yüksek âlemden süt
emmemek için hep ağız
bağıdır.
Gönül damlasına bir cevher
düştü ki onu Tanrı denizlere
ve göklere vermedi.
- Nice bir suret [ile
meşguliyet] artık ey surete
tapan! Manen siz canın
suretten kurtulmadı.
- Suretle âdem insan olaydı
hazret-i Muhammed ile Ebu
Cehil nefsül emir de müsâvî
olurdu.
- [68a] Duvar üstündeki resim
insan suretidir. Bak bir kere
suretin nesi eksiktir.
- O mücellâ suretin canı
eksiktir. Yürü, o emsalsiz
cevheri ara!
- Dıvara yapılan adam
resmi de adama
benzer; bir bak da gör,
şekil bakımından nesi
eksik?
- Fakat o parlak şeklin
canı yok; yürü de az
bulunur inciyi ara.
- Tuttular da Ashâbı
Kehf'in köpeğine el
verdiler; bunu görünce
dünyâdaki bütün
arlanlar baş eğdiler o
köpeğe.
Madem ki canı, ışık
denizine batmış
gitmiş; o kötü şekilden
ne ziyan var ona?
- Ashab-ı Kehf'in köpeğine
kudret bahş olununca cihan
aslanlarının başı hep aşağı
düştü.
- Canı, nur denizine daldıktan
sonra o menfur (köpek)
şeklinden sonra ona ne ziyan
olur.
- [Kaşı şöyledir gözü böyledir,
diye] kalemler insanın
suretini tavsif etmez. Belki
kâğıt üzerine âlimdir, âdildir,
gibi evsafını yazar.
- Âlim, âdil [gibi sıfatlar] hep
manadır ki o manayı önde
artta diğer mekânda
- علمهای اهل حس شد پوز بند
تا نگیرد شیر از آن علم بلند
1033.
- قطره‌ای دل را یکی گوهر فتاد
کآن به ذریاها و گردونها نداد
1034.
- چند صورت آخر ای صورت
پرس
جان بی معنیت از صورت نرسد
1035.
- گر به صورت آدمی انسان بدی
أحمد و بوجهل خود یکسان بدی
1036.
- نقش بر دیوار مثل آدم است
بنگر از صورت چه چیز او کم
است
1037.
- جان کم است آن صورت با تاب
را
رو بجو آن گوهر کمیاب را
1038.
- شد سر شیران عالم جمله پست
چون سگ اصحاب را دادند دست
1039.
- چه زیان استش از آن نقش نفور
چون که جانش غرق شد در بحر
نور
1040.
- وصف صورت نیست اندر خامه‌ها
عالم و عادل بود در نامه‌ها
1041.
- عالم و عادل همه معنیست بس
کش نیابی در مکان و پیش و پس
1042.

<p>yerde bulamazsın; önde, ardda değildir onlar. Onlar mekânsızlık âleminde parıldar, oradan bedene vurur; can güneşi gökyüzüne sığmaz ki. TAVŞANIN BİLGİSİ, BİLGİNİN ÜSTÜNLÜĞÜ, FAYDALARI</p> <p>Bu söze son yoktur; sen akımı başına al da tavşanın hikâyesini dinle.</p> <p>Eşekkulağını sat, bir başka kulak al; çünkü bu sözü eşekkulağı anlayamaz.</p> <p>Sen yürü de tavşanın tilki gibi oyununa bak; tavşanın arslanı aldatıp altetmesine dikkat et. Süleyman saltanatının yüzüğüdür bilgi. Bütün dünyâ şekildir, candır bilgi. Denizlerdeki yaratıklar, dağdaki,</p>	<p>bulamazsın.¹⁰⁰⁷</p> <p>Can güneşi gönülde sığmaz. Lâ mekân âleminden vücuda aks eder.¹⁰⁰⁸</p> <p>TAVŞANIN İLMİNİN ANILMASI VE İLMİN FAYDALARININ FAZİLETİNİN BİLDİRİLMESİ</p> <p>Bu sözün sonu gelmez. Dinle kulağını tavşan hikâyesi cihetine çevir!</p> <p>Eşekkulağını sat ta başka kulak al ki bu sözü eşekkulağı anlamaz!</p> <p>Haydi, sen tavşanın tilki oynatmasını gör. Tavşanın aslanı künde den attıran hilesini gör!</p> <p>İlim, Süleyman saltanatının hatemidir¹⁰¹⁴ bütün âlem surettir. İlim candır.</p> <p>Bu hünerden dolayı denizlerin, dağların, ovaların</p>	<p>می زند بر تن ز سوی لامکان می نگنجد در فلک خورشید جان</p> <p>1043.</p> <p>ذکرِ دانشِ خرگوش و بیانِ فضیلت و منافع دانستن¹⁰⁰⁹</p> <p>این سخن پایان ندارد گوش دار¹⁰¹⁰</p> <p>هوش¹⁰¹¹ سُویِ قَصّه‌ای خرگوش دار</p> <p>گوشِ خر بُفروش و دیگر گوش خ کین¹⁰¹² سخن را در نیابد گوش خ</p> <p>1044.</p> <p>رَو توروبه بازی خرگوش بین مکر و شیر اندازی¹⁰¹³ خرگوش بین</p> <p>1045.</p> <p>خاتم مُلکِ سلیمانست علم جمله عالم صورت و جانست علم</p> <p>1046.</p> <p>آدمی را زین هُنر بی چاره گشت خلقِ دریاها و خلقِ کوه و دشت</p> <p>1047.</p> <p>1048.</p>
--	---	--

¹⁰⁰⁷ [1] Bir resim ve heykel yapılırsa onun önü ardı vesâiresi bulunur fakat ilim, adalet, ahlak, zalim gibi sıfatların ne şekli olur, ne de hududu olur.

¹⁰⁰⁸ [2] Bütün kâinatı harekete getiren manevi kuvvet ki can güneşi denilmiştir onun vücudu görülmez ancak eşyaya aks ve tecelli eyler onları istîğdadlarına göre yaşatır ve harekete getirir.

¹⁰⁰⁹ دانستن : دانش N

¹⁰¹⁰ گوش دار: هوش دار NK

¹⁰¹¹ هوش: گوش N

¹⁰¹² کین : کاین N

¹⁰¹³ مکر و شیر اندازی : شیر گیری سازی N

¹⁰¹⁴ [3] Süleyman Aleyhisselâmin lâhûtî eşkâli hâvî bir yüzüğü vardı onunla insanları cinleri, vahşileri teshîr etmişti.

- ovadaki yaratıklar, bu hüner yüzünden insana karşı çâresiz bir hâle düşmüşlerdir. İnsandan kaplan da, arslan da fâre gibi korkar. Timsah da onun yüzünden çoşmuş köpürmüştür, deniz de; ikisinin de ödü patlamıştır ondan. İnsan yüzünden peri de, şeytan da kıyıyı tutmuştur; her biri bir gizli yeri yer edinmiştir. İnsanın gizli düşmanı çoktur; çekinen, ihtiyatla iş gören insan akıllı insandır.
- Çirkin, güzel, nice gizli yaratılmışlar var ki onların ağlayışı her solukta gönüle vurur durur.
- Yıkanmak için dereye girersen suyun dibindeki diken zarar verir sana.
- Su dibindeki diken aşağılıktır, aşağıdadır ama, sana battı mı bilirsin ki suda diken varmış.
- İçine doğanlarla hatırına gelen vesveselerin çarpıntısı binlerce kişinin yüzündendir, bir kişinin değil. Hele dayan da duyguların bir değişsin; değişsin de onları gör, zor da çözülsün gitsin.
- mahlûkatı hep insana karşı aciz kaldı.
- O hünerli âdemden kaplan, aslan fare gibi korkar. Vahşî canavarlar ovalarda dağlarda ondan gizlenmişlerdir.
- Periler şeytanlar, ondan sahiller boyladı. Her birisi gizli bir yerde mesken tuttu.
- Âdemoğlunun çok [69a] gizli düşmanı var. Sakıncı âdem akıllı kimsedir.
- Bizden gizli, güzel çirkin bir hayli mahlûk vardır ki her demde onların darbeleri bizim kalbimize tesir eder.
- Yıkanmak için suya girersen, su içindeki diken sana bir elem eriştirir.
- Her ne kadar diken suyun dibindedir ama sana batınca bilirsin ki bir diken vardır.
- Vahiilerin, vesveselerin [yani ruhani nefsanî veyahut batıl düşüncelerin] zihni tırmalamaları binlerce âdemlerde zuhur eder, yalnız bir kimse de değildir. [Yani diken teşbihi gibi insanlara açıkça malum olur] sabır ette senin hislerin değişsinde onları görüp bilesin ve müşkülün
- زو پلنگ و شیر ترسان همچو
ش
زو شده پنهان بدست و که
و^{۱۰۱۵}جوش
- زُوپری و دیو سَاحلها گرفت
هر یکی در جای پنهان جا گرفت
- آدمی را دشمن پنهان بسیست
آدمی با خذر عاقل کیست
- خلقِ خوب و زشت هست از ما
نهان^{۱۰۱۶}
- می زند در دل به هر دم کوبشان
- بهر غُسل ار در روی در جویبار
بر تو آسیبی زند در آب خَار
- گر چه پنهان خَار در آبست پست
چون که در تُو می خلد دانی که
هست
- خارخار و حیها و وسوسه
از هزاران کس بُود نی یک گسه
- باش تا حسهای تُو مُبدَل شود
تا ببینشان و مُشکل حل شود
- 1049.
- 1050.
- 1051.
- 1052.
- 1053.
- 1054.
- 1055.
- 1056.

^{۱۰۱۵} زو شده پنهان بدست و که و : زو نهنگ و بحر در صفرا و NK

^{۱۰۱۶} خوب و زشت هست از ما نهان : پنهان زشتشان و خوبشان NK

Ondan dinin tatlı suyu coşar ki o sudan tâlipler hayat bulurlar ve artarlar. ¹⁰²⁷	آبِ عَذْبِ دینِ همی خوشدازُو طالبان را ز آن حیاستت و نمود ^{۱۰۲۸}	1081.	
Tanrı âdeminden başkasını kuru kumsal ad eyle ki o kumsal her zaman senin ömrün suyunu içer [mahveder]. ¹⁰²⁹	غیر مردِ حقِ جویکِ خوشکدار که آبِ عُمرت را خورد او هر زمن ^{۱۰۳۰}	1082.	
Hakîm olan erlerden hikmet iste ki o hikmetle görücü bilici olasın. ¹⁰³¹	طالبِ حکمت شو از مردِ حکیم تا از و کردی تو بینا و علیم ^{۱۰۳۲}	1083.	
Hikmet arayan hikmet kaynağı olur; o kişi, elde etmeye çalışmaktan, sebebe yapışmaktan vazgeçer artık.	[71a] Hikmet arayan hikmet kaynağı olur. O [manevi ilimleri] tahsilden ve türlü sebeplere teşebbüsten kurtulur.	منبع حکمت شود حکمت طلب فارغ آید او ز تحصیل و سبب	1084.
Ezberleyen îfevîh, Levh-i Mahfûz olur; aklı canından zevk alır.	Levh-i hafız[ulûm-u rusûmu hıfz eden bir kalp iken hikmet kaynağı olduktan sonra] levh-i mahfuz [yani Tanrı tarafından bahşedilmiş olan ilm-i ilâhi ve hikmet-i rabbani kaynağı] olur.	لوحِ حَافِظِ لوحِ مَحْفُوظِی شود عقلِ او از رُوحِ مَحْظُوظِی شود	1085.
Akıl önce ona muallimdi; ondan sonra akıl ona bir şakirt kesilir.	Önce ona akıllı hoca gibi iken sonra [hekimlerden hikmeti öğrenince] akıl ona şâkird oldu.	چون معلم بُود عقلش ز ابتدا ^{۱۰۳۳} بعد از آن ^{۱۰۳۴} شد عقلِ شاگردی وَرَا	1086.
Akıl Cibril gibidir, Ahmed der, bir adım daha atarsam, yakar yandırır bu adım beni.	Akıl; Cebrail gibi Ey Ahmed! [Yani muallim-i hikmet-i ilâhiye] bir adım atarsam yanarım der. ¹⁰³⁵	عقل چون جبریل گوید احمددا گریکی گامی نهم سُوزد مَرا	1087.

¹⁰²⁷ Bu cümle Mesnevî'nin aslında yok, Veled Çelebi İzbudak açıklayıcı cümle olarak kullanmıştır.

^{۱۰۲۸} آبِ عَذْبِ دینِ همی خوشدازُو * طالبان را ز آن حیاستت و نمود - NK

¹⁰²⁹ Bu cümle Mesnevî'nin aslında yok, Veled Çelebi İzbudak açıklayıcı cümle olarak kullanmıştır.

^{۱۰۳۰} غیر مردِ حقِ جویکِ خوشکدار * که آبِ عُمرت را خورد او هر زمان - NK

¹⁰³¹ Bu cümle Mesnevî'nin aslında yok, Veled Çelebi İzbudak açıklayıcı cümle olarak kullanmıştır.

^{۱۰۳۲} طالبِ حکمت شو از مردِ حکیم * تا از و کردی تو بینا و علیم - NK

^{۱۰۳۳} ز ابتدا : مرد را N

^{۱۰۳۴} آن : این NK

¹⁰³⁵ [1] Hazret-i Peygamber efendimiz miraca teşriflerinde Cebrail aleyhisselâm kendilerine refakat eder. (Sidretül müntehâ) ya vardıklarında Cebrail kalır buradan bir adım atarsam yanarım der.

<p>Artık beni bırak, bundan böyle sen yürü ileriye; a can pâdişâhı, benim sınıırım burasıydı. Tembellik yüzünden şükürü, sabn bırakan, aîncak şunu bilir: Cebir ayağını tutmuştur onun.</p> <p>Cebir inancını ortaya koyan, kendini hasta eder; o hastalık onu alır, mezara götürür.</p>	<p>Sen beni bırak, bundan sonra sen ileri sür. Ey sultanca! Benim hududum bu kadardır der.</p> <p>Kim ki şükürsüz, sabırsız mahzâ tembellikten dolayı geri kalırsa o ancak şunu öğrenir ki [cebir] ayağını tutmuş olur.</p> <p>[Yani ben kâdir değilim, mecburum, Tanrı istese yedi bekada o hikmeti öğretirdi demiş olur] uzaklaştırır.</p>	<p>تو مَرا بگذار زین پس پیش ران حدِّ مَن این بُود ای سُلطانِ جان</p> <p>هَر که ماند از کاهلی بی شکر و ص_____بر</p> <p>هَر که جبر آورد خود رنجور کَرَد تا همان رنجوریش مَهجُور^{۱۰۳۶} ک_____رد</p>	<p>1088.</p> <p>1089.</p> <p>1090.</p>
<p>Peygamber, yalancıkta hasta olmak, adama hastalık getirir; sonunda o adam mum gibi erir, söner gider demiştir. 'Cebir nedir? Kırığı bağlamak, yahut kopmuş daman damara aşılama.</p> <p>Madem ki bu yolda ayağını kırmamışsın; kime gülüyorsun, ne diye ayağını bağlamışsın?</p> <p>Çalışıp çabalama yolunda ayağını kıranaysa burak gelir; ona biner o.</p>	<p>Hazret-i Peygamber buyurdu ki: Abes yere hastalansan gerçekten hastalık getirir. Hatta mum gibi erir.¹⁰³⁷</p> <p>(Cebir) Nedir? Kırık sarmak yahut kopmuş damarı bağlamaktır.</p> <p>Mademki bu yolda ayağını kırmadın, kime gülüyorsun, ayağını neye sardın?</p> <p>Ama hakikaten çalışma uğrunda ayağı kırılan için derhal burak gelir¹⁰³⁹ ona biner.</p>	<p>گفت پیغمبر که رنجوری به لاغ رَنج آرد تا بمیرد چون چراغ</p> <p>جبر چه بود بَسْتَن اشکسته را یا پیوستن رگی بگسسته را</p> <p>چُون درین رَه پای خود نشکسته‌ای بر کی^{۱۰۳۸} می خندی چه پا را ب_____ته‌ای</p> <p>و آن که پایش در ره کوشش شکسته در رسید او را بُراق و بر نَشست</p>	<p>1091.</p> <p>1092.</p> <p>1093.</p> <p>1094.</p>
<p>Dîni yüklenmişti o, şimdi din yüklenir onu. Buyruk kabûl ederdi, şimdi makbûl olur, onu kabûl ederler.</p>	<p>Kendisi önce din hamalı [zahir âlemi] iken o burağa [lâhûtî binite] bindirilmiş oldu.</p>	<p>حَامِل دین بُود او مَحْمُول شُد قابِلِ فرمان بد او مَقْبُول شُد</p>	<p>1095.</p>

^{۱۰۳۶} مَهجُور: در گور NK

¹⁰³⁷ Hadis-i Şerif: “Hasta olmadığımız halde hasta imiş gibi görünmeyin (temaruz etmeyin); gerçekten hasta olursunuz. Kabirlerinizi de önceden kazdırmayın, sonra ölürsünüz”.

^{۱۰۳۸} کی : که NK

¹⁰³⁹ [2] (Burak) Cennette üzerine binilen bir hayvandır.

Şimdiye dek
pâdişâhtan buyruklar
alırdı; bundan böyle o,
orduya buyruk verir.

Şimdiye dek yıldız
tesir ederdi ona;
bundan böyle yıldız
bey kesilir o.

Bu sözler işkilli
görünüyorsa sana,
demek ki “Ay yarıldı”
hükümünde de işkilin
var senin.

İmânını yenile; ama
dille söyleyerek değil
a gizlice dileğini
yenileyen kişi.

Dile uyuş
yenilendikçe imân
yenilenemez; çünkü
nefsin dileğine uyuş, o
kapının kilididir
ancak.

Anlamına
dokunulmamış sözü
te’vîl etmişsin;
Kur’ânı değil, kendini
te’vil et.

Kendi havana uyuyor
da Kur’ân-ı te’vil
ediyorsun; yüce
anlam, senin
yüzünden alçalıyor,
eğriliyor.

SİNEĞİN GEVŞEK TE’VİLİNİN DEĞERSİZLİĞİ

Şimdiye kadar padişah
fermanını alır [ona göre
hareket eder] iken bundan
sonra orduya emir verici
mevkiye gelir.

Şimdiye kadar talih yıldızı
ona tesir eder iken bundan
sonra o yıldız üzerine emir
olur.

Eğer sen bu nazariyeden
şüphelenirsen imdi o surette
sen (Şekk-i Kamer)¹⁰⁴⁰ den
şüphelisin.

Ey gizlice [daima kendi
kendine] hevâ ve hevesini
tazeleyen kimse! Sen
imanını tazele ama yalnız dil
ile olmasın.

Hevâ ve hevesi tazelenip
durdukça iman [72a] taze
değildir. Çünkü heva o iman
kapısının kilidinden başka
değildir.

Bakır harfî (kelamı) te’vil
ediyorsun. Kelam-ı mezkûru
te’vil etme!

Kendini te’vil eyle [heva ve
heves manasına murad-ı
Allah cihetine çevir] hevaya
göre Kuran’ı te’vil ediyorsun
o âlî mana senin te’vilinden
aşağıladı ve ters bir şekle
girdi.

Senin ahvalin o tuhaf sineğ
benzer ki o kendini bir âdem
sanırdı.¹⁰⁴³

تا کنون فرمان پذیرفتی ز شاه
بعد از این فرمان رساند بر سپاه
1096.

تا کنون اختر اثر کردی در او
بعد از این باشد امیر اختر او
1097.

گر تُرا اشکال آید در نظر
پس تو شک داری در انشَقَّ الْقَمَرِ
1098.

تازه کُن ایمان نه از گفتِ زبان
ای هَو را تازه کرده در نهان
1099.

تا هَو تازهست ایمان تازه نیست
کین^{۱۰۴۱} هَو اجز قفلِ آن دروازه
نیست
1100.

کرده ای تاویل حرفِ بکر را
خویش را تاویل کُن نی ذکر را
1101.

بر هَو تاویلِ قُرآن می کُنی
پست و کثر شد از تو معنی سنی
1102.

زیافت یافت^{۱۰۴۲} تاویلِ رکیک
مگس

مانند احوالتِ بدان طرفه مگس
کوهمی به ندانست خود را هست
1103.

¹⁰⁴⁰ [3] İslam iptidasında kâfirler peygamberden ayı iki parça etmesini istedi. Mucize ile onlara öylece görüldü. Mucizâtı böylece kabul etmeli, te’vil caiz değildir. Keyfiyeti Tanrı bilir kulları bilmediklerine nispetle bildikleri gayet azdır. (Kur’an-ı Kerim, Kamer, 1. : “Kıyamet yaklaştı ve ay yarıldı.”)

^{۱۰۴۱} کین : کاین N

^{۱۰۴۲} یافت - NK

- Aslı olmayan te'vîl sâhibi de sineğe benzer; onun vehmi eşek sidiğidir, düşüncesi de saman çöpü.
Sinek, kendi düşüncesine saplanıp te'vîle kalkışmasa, bundan vazgeçse, baht o sineği devlet kuşu hâline getirir.
İbretle bakan, kişi sinek olamaz; canı da şekle bağlanmaya lâayık değildir.
TAVŞANIN GEÇ GELMESİNİ ARSLANM HOŞ GÖRMESİ
Arslanla pençeleşen o tavşan gibi hani. Onun cam, boyuna posuna lâayık olur mu hiç?
Arslan öfkeli bir hâlde düşman diyordu, kulağıma sözler söyledi de gözümü bağladı benim.
Cebrîlerin düzenleri beni bağlaya koydu; tahta kılıçları bedeni yaraladı.
Bundan sonra o gürültüyü dinlemem ben; o seslerin hepsi de şeytan sesleri, gulyabani sesleri.
Durma a gönül, parçala onları; derilerini yüz; zâti de
- İşte batıl te'vil yapanda senin gibidir. Onun vehmi de eşek sidiği ile sinek süprüntüsü teşbih ve tasavvurudur.
Eğer sinek kendi sinekçe rey ve te'vilinden vazgeçeydi talihî o sineği hümâ derecesine yükseltirdi, artık o sinek olmaz.
İbretyâb olmaya, imrenmeye layık bir zat olurdu. Ruhü da tarif ve tasvire sığmaz bir kıymette bulunurdu.
[73a]TAVŞANIN GEÇ GELMESİNDEN ASLANIN İNCİNMESİ
Aslanla pençeleşen bir tavşan emsalinin ruhu, hiç şekli gibi (ufak tefek olurmu).
Aslan titizlik ve hiddet cihetinden [bir vaziyet alarak] (düşman kulak yolundan benim gözümü bağladı) dedi [yani bana bir takım deliller getirerek kandırdı]
Ehl-i cebrin hileleri beni bağladı, tahta kılıçları kalbimi hasta eyledi.
Bundan sonra ben artık o gürültüyü dinlemem, onlar hep şeytanların, gulyabânilerin gürlemeleridir.
Ey gönül, durma! Onları hep parçala. Zaten kabuktan ibaret olan haşeratın hep
- صاحبِ تاویل باطل چون مگس وهم او بولِ خر و تصویرِ خس
گر مگس تاویل بگذارَد به رای آن مگس را بخت گرداند همای
آن مگس نبود کِش این عبرت بود رُوح او نی در خور صورت بود
رنجیدن^{۱۰۴۹} شیر از دیر آمدن خرگوش
همچو آن خرگوش کو^{۱۰۵۰} بر شیر زد
رُوح او کی بُود اندر خورد قد شیر می گفت از سر تیزی و خشم کز ره گوشم عدو بر بست چشم
مکرهای جبریانم بسته کرد تیغ چوینشان تنم را خسته کرد
زین سپس من نشنوم آن دمدمه بانگ دیوان است و غولان آن همه
بردران ای دل تو ایشان را مه ایست پُوستشان بر کُن که غیر^{۱۰۵۱} پوست
1112.
1113.
1114.
1115.
1116.
1117.
1118.
1119.

^{۱۰۴۹} رنجیدن : تولیدن NK

^{۱۰۵۰} کو : کاو N

^{۱۰۵۱} که غیر: کشان جز NK

deriden başka bir şey değildir onlar.	derilerini yüz.	نیست	
Deri nedir? Renk renk sözler; hani suyun üstündeki menevişler gibi; hiç de duramaz onlar.	Deriden maksat nedir? Renk renk laflar su üstündeki zincirlemeler gibi ki bir an durması mahaldir.	پوست چه بود گفتهای رنگ رنگ چون زره بر آب کیش نبود درنگ	1120.
Deri, kötü için ayıbım örter; içiyse, gayb âlemi, gayretinden örter, gizler.	Söz dediğimiz kabuk gibidir, mana onun içi ve tanesidir. Bu söz bir kalp gibidir mana ise candır.	این سخن چون پوست و معنی مغز آن ۱۰۰۲ این سخن چون نقش و معنی همچو جان	1121.
Bu söz deriye benzer, bil ki anlam onun içidir, özüdür. Bu söz şeikle benzer, anlamsa cana.	Kabuk, çürük tanenin ayıbını örter. Sağlam tanenin Ğayretullah cihetinden ayıbını örter. ¹⁰⁵³	پوست باشد مغز بد را عیب پوش مغز نیکو را ز غیرت غیب پوش	1122.
Kalem yelden olur, defter de sudan olursa, ne yazarsan yaz, hemencecik yok olur gider.	Kalemin rüzgârdan, kâğıdın da sudan olursa ne yazarsan derhal hiç olur.	[17b] چون زبادستت قلم ۱۰۰۴ دفتر ز آب هر چه بنویسی فنا گردد شتاب	1123.
Sudaki şekildir; ondan vefâ ararsan pişman olursun, ellerini dişler durursun.	O su üstüne yazı yazmak kabilindendir. Sen ondan vefa umarsan [pişmanlıkla] iki elini ısırarak dönersin.	نقش آب است از وفا جویی از آن باز گردی دستهای خود گزان	1124.
Yel insanlardaki hevestir, istektir; hevesten, istekten geçtin mi, artık O'nun haberi gelir çatar.	İnsanlardaki rüzgâr, hevâ arzusudur. Ama hevâdan geçersen [o hevâ] Hû'nun [Tanrı'nın ilhamı olur].	باد در مردم هوا و آرزوست چون هوا بگذاشتی پیغام هوست	1125.
Her şeyi düzüp koşan Tanrının haberleri hoştur; çünkü o haberler baştan sona dek ölümsüzdür.	Tanrı fermanları çok hoştur. Çünkü baştan sona kadar ebedî kalır.	خوش بود پیغامهای کردگار کان ۱۰۰۵ ز سر تا پای باشد پایدار	1126.
Pâdişâhların hutbeleri de değişir, ululukları da; ancak peygamberlerin	Padişahların hutbede [sikkede, fermanlarda] namları ve [sair surette] ihtişamları hep zâ'il olur.	خطبه‌ی شاهان بگردد و آن کیا جز کیا و خطبه‌های انبیا	1127.

۱۰۰۲ آن: دان NK

¹⁰⁵³ [1] Te'vil meselesinde de mukaddes âsârın lafzı havasa mahsus olan manayı avam gözünden orta batıl mezheplere ait sözlerde çürük iç gibi olan manasını avama karşı örter.

۱۰۰۴ ز بادستت قلم: قلم از باد بد NK

۱۰۰۵ کان: کو، K، کاو N

yüzer; fakat suyla
doldu mu, kab denize
batar gider.

Akıl gizlidir,
görünense başka bir
âlemdir, şeklimiz de o
denizin bir dalgası,
yahut bir ıslaklığıdır.
Şekil, deniz olmak
için neye başvurursa
vursun, deniz, o
başvurduğu şeyden de
uzağa atar onu.

Gönül, kendisine sır
söyleyeni, ok,
kendisini uzağa atanı
görmedikçe;

Atı kaybolmuş sanır
da hırçınlaşır; bindiği
atı yolda daha da hızlı
sürer, koşturur.
O eli açık er, atı
yitmiş sanır; atsa onu
yel gibi
koşturmadadır.

Feryâd eder, arar tarar
o şaşkın; her yanda
sorar soruşturur, kapı
kapı gezer durur.

Atımızı çalan nerde,
kimdir o der. A
efendi, şu oyluğunun
altındaki nedir ki?

Evet, attır bu, fakat bu
at nerde? A at arayan
tek binici, kendine gel.

Akıl görünmez, fakat
görünür bir âlem vardır.
Bizim şeklimizde ya bir
dalga yahut dalgadan bir
nemdir.

Suret neyi bir vesile ittihaz
ederse o vesile hasebiyle
deniz onu daha uzağa
fırlatır.¹⁰⁶⁰

[Deniz onun için daha
uzaklara atar ki] gönüllere
esra ve hakayıkı bahşeden
ciheti göremesin ve uzağa
atılan oku göremesin diye
böyle yapar.¹⁰⁶¹

[Mesela bir âdem] altındaki
atı kaybettim sanıp,
hırçınlığından yolda atını
hızlı hızlı sürer.

O yiğit atını kaybolmuş
sanıyor. At ise onu rüzgâr
gibi koşturuyor.

O sersem bağırır, arar tarar,
kapı kapı [75a] Her tarafı
arar ve sorar.

Atımı gören var mı, hani
gören kimdir? Der. Efendi şu
uyluğunun altındaki mahlûk
nedir?

Evet, bu attır fakat hani at?
Ey at arayan biniciler şahı
kendine gel!

چون که پُر شد طُشت در وی غرق
گش_____ت

عقل پنهانست و ظاهر عالمی
صُورتِ مَا مَوجِ یا از وی نمی
1136.

هَر چه صُورت می وسیت
س_____ازدش
ز آن وسیت بحر دُور اندازدش
1137.

تا نبیند دل دهنده‌ای راز را
تا نبیند تیر دُور انداز را
1138.

اسپِ خُود را یاوه داند وز ستیز
می دواند اسپِ خود در راه تیز
1139.

اسپِ خُود را یاوه داند آن جواد
و اسپِ خُود او را دوان^{۱۰۶۲} کرده
چ_____و ب_____اد
1140.

در فغان و جُست و جُو آن خیره
س_____ر
1141.

هر طرف پرسان و جویان دربه دَر
کان که دزدید اسپِ ما را کُو و
کیس_____ت
این که زیرِ ران تست ای خواجه
چیس_____ت
1142.

آری این اسپست لیک این اسب
کُ_____و
1143.

¹⁰⁶⁰ [1] Mana âlemi bir deryadır. İnsanların hayat âlemi de onun bir dalgasıdır. O dalga getirince kendi soru âlemine göre bir iş yapmaya kalkışırsa mana deryasından ortaya uzaklaşır.

¹⁰⁶¹ [2] Rüyada [falan sahrada falan cihete bir ok at, orayı kaz, define bulacaksın] yolunda mesnevi hikâyesine işaretir.

با خود آ ای شهسوار اسپ جو

Can apaçık ortadadır,
yakın mı, yakındır da
o yüzden yitmiş
gitmiştir. Hani küpün
kamı suyla doludur
da, dudakları
kupkurudur ya, onun
gibi.

Kırmızıyı, yeşili, ala
çalını, bu üç rengi
görmeden önce ışığı
görmezsen nasıl, ne
vakit görebilirsin ki?

Canın gaipliği, görünmezliği
pek zahir ve çok yakın
olduğundandır. Fârîn gibi su
dolu, desti gibi ağzı kuru.

Bu üçünden önce aydınlığı
görmeden kırmızı, yeşil ve
sarıyı nasıl görürsün.

جان ز پیدایی و نزدیکست گم
چونشکم پُر آب و لب خشکی چو
خُ

1144.

گی بینی سُرخ و سبز و زرد^{۱۰۶۳}
را
تا بینی پیش از این هر سه
ض

1145.

Fakat senin aklın
fikrin renkte kayboldu
da o renkler ışığı
görmene perde kesildi.

Gece oldu da o renkler
örtüldü mü, görürsün
ki renkleri görüş,
ışıkla mümkünmüş.

Dışarıdan bir ışık
olmadıkça renkleri
görmeye imkân yok;
içteki hayâl rengi de
tıpkı böyledir işte.

Bu, güneş yüzünden,
Sühâ yıldızının
yüzünden görünür;
içteki renk de yücelik
ışığının vuruşuyla
görünür.

Senin gözündeki
ışığın da gönül
ışığıdır; göz ışığı,
gönüllerin ışığından
meydana gelir.

Ama senin aklın renkler
içinde kaybolduğundan
dolayı o renkler senin nuru
görmemeğiyle yüz örtüsü
oldu.

Geceleyin o renkler örtülü
[görünmez] olduğu için renk
görünmesi nurdan olduğunu
görmüş [anlamış] oldun.

Harici nur olmadıkça renk
görünmesi mümkün değildir.
Dâhili [kalbî] tehilât [ve
tefkirat] ki rengi de aynen
bunun gibidir.

Bu hariçteki renk güneşten,
Sühâ'dan¹⁰⁶⁵ [ve emsalinden]
dolayı meydandadır. O
dâhildeki renk [envâr-i âlâ]
nın aks eylemesindedir.¹⁰⁶⁶

Senin gözünün nurunun nuru
kalp nurudur. Göz nuru
kalpler nurundan hâsıldır.

لیک چون در رنگ گم شد هوش
تُو

1146.

چون که شب آن رنگها مسثور بود
پس بدیدی دید رنگ از نور بود

1147.

نیست دید رنگ بی نور بزون
همچنین رنگ خیال اندرون

1148.

این بزون از آفتاب و از سُها
و آن درون^{۱۰۶۷} از عکس انوارِ غلا

1149.

نورِ نورِ چشم خود نورِ دل است
نورِ چشم از نورِ دلها حاصل است

1150.

^{۱۰۶۳} زرد : فور NK

^{۱۰۶۴} هر سه ضیا : سه نور را NK

¹⁰⁶⁵ [1] Sühâ: Benât'un Nâş yanında küçük bir yıldızdır. Ancak keskin gözler görür.

¹⁰⁶⁶ [2] Envar-ı âlâ: Nur-i Zât-ı İlâhîdir ki ehlulâhın kalbine gözüyle tecelli eder. Bazı ariflerinde istiğdadına göre bahş olunur.

^{۱۰۶۷} آن درون : اندرون K ، و اندرون N

- Varlık âleminde Tanrı ışığına bir zıd yok ki zıddıyla o da meydana çıksın, görünsün. Hâsılı “Gözler onu kavrayamaz; o gözleri kavrar, bunu, Mû sâ’ya, Turdağı’na bak da gör, anla.
- Şekille anlamı arslanla orman say; yahut sesle, sözle düşünce gibi tut.
- Bu söz, bu ses, düşünceden meydana gelir; fakat sen, düşünce denizi nerdedir, bilmezsin bile.
- Ancak söz dalgasının güzelliğini görürsün de onun denizinin de yüce olduğunu bilir, anlarsın.
- Bilgiden düşünce dalgası belirdi de sözden, sestten bir şekle büründü.
- Sözden bir şekil meydana geldi, gene ölüp gitti; dalga, kendisini gene denize verdi, görünmez oldu. Şekil, şekilsizlikten belirdi, gene şekilsizliğe gitti; Gerçekten de biz, gene ona dönenleriz.
- Şu varlık âleminde Hakk nurunun zıttı yoktur. Hâlbuki o zıttıyla meydanda gösterilebilir.
- Bu surette tabii bizim gözümüz onu idrak edemez. [76a] O kendi idrak eder buyrulmuştur.¹⁰⁷⁴ Hazret-i Musa ile Tur-u tecellâ da bu sırrı gör.
- Suretle mana misalini ormandaki aslan gibi edayla yahut düşünce âlemiyle seslenme ve söylemeyi kıyas et.¹⁰⁷⁶
- Bu söz, bu ses; düşünceden çıktı bilmezsin ki düşünce denizi nerdedir.
- Amma latif bir söz dalgası görünce onun denizi olduğunu hem de bir bahr-i şâyia olduğunu bilirsin.
- Âlemden bir tefekkür dalgası çalkalanınca o tefekkür sözden, sestten bir suret [bir şekil peyda] etti.
- Sözden bir şekil çıktı ve yine oldu. O dalga kendini yine denize iletti.
- Sûret, sûretsizlikten çıktı ve yine avdet etti ki “Biz Tanrınız ve yine ona döneceğiz.”¹⁰⁷⁷ Buyrulmuştur.
- نورِ حق را نیست ضِدِّی دَر و جُود
تا به ضِدِّ او را توان پیدا نمود
- لاجرم ابصارُ ما لا يُدْرِكُه^{١٠٧٥}
وَ هُوَ يُدْرِكُ بَيْنَ تُو از مُوسَى وَ كُه
- صورت از معنی چُو شیر از بیشه
دان
- این سخن و آواز از اندیشه خاست
تُو ندانی بحر اندیشه کجاست
- لیک چُون موج سخن دیدی لطیف
بحرِ آن دانی که باشد هم شریف
- چون ز دانش موج اندیشه بتاخت
از سخن و آواز او صورت
- از سخن صورت بزاد و باز مُرد
موج خود را باز اندر بحر بُرد
- صورت از بی صورتی آمد بزون
باز شد که اِنَّا إِلَیْهِ رَاجِعُونَ
- 1159.
- 1160.
- 1161.
- 1162.
- 1163.
- 1164.
- 1165.
- 1166.

¹⁰⁷⁴ Kur’an-ı Kerim, Enâm, 103. : “Gözler onu idrak edemez ama O, gözleri idrak eder. O, en gizli şeyleri bilendir, (her şeyden) hakkıyla haberdar olandır.”

^{١٠٧٥} يُدْرِكُه : تَدْرِكُه NK

¹⁰⁷⁶ [1] Mana: ucu bucağı bulunmayan bir ormandır. Orada bazen zuhur eden sözler, gelirler ormandaki aslan vesair vahş gibidir. Yani sözlere fikirlere eserlere sanatlara nispetle düşünce âleminin nihayetsizliğini beyan buyurdular.

¹⁰⁷⁷ Kur’an-ı Kerim, Bakara, 156. : Onlar; başlarına bir musibet gelince, “Biz şüphesiz (her şeyimizle) Allah'a aidiz ve şüphesiz O'na döneceğiz” derler.

- Demek ki sana, her solukta bir ölüm var, bir geriye dönüş var; Mustafâ da “Dünyâ bir andan ibarettir, buyurdu.
- Düşüncemiz, O'nun havaya attığı bir oktur; nasıl olur da havada durabilir? Uçar gider, Tanrı'ya ulaşır gene. Her solukta dünyâ da yenilenir; fakat biz onu, duruyor görürüz de bu yenilenmeden haberimiz bile olmaz.
- Ömür, ırmak gibi yeniden yeniye gelir, akar; fakat bedende bir durgunluk, bir daimilik gösterir.
- Ucu yanmakta olan bir sopayı eline alsan da tez tez sağa sola oynatsan göze, durup duran upuzun bir ateş çizgisi görünür; ömür de pek tez akar gider de o yüzden duruyor gibi görünür.
- Ucu ateşli dalı sağa, sola oyna; göze upuzun bir ateş çizgisi görünür dedik ya; Bu uzunluk, bu sürüp giden zaman, yaratılışın tezliğindedir; Tanrının tez tez, yeniden yaratmasını gösterir.
- Bu sim bilmek isteyen, pek derin bir bilgin bile olsa, deriz
- İmdi senin için her göz açıp kapamada ölmek ve dirilmek vardır. Hz. Peygamber (Dünya saattir.)¹⁰⁷⁸ Buyurmuştur.¹⁰⁷⁹
- Bizim fikrimiz (hüviyet)¹⁰⁸⁰ âleminde atılmış bir oktur havada durur mu? Durmaz Hüdâ' ya kadar gelir.
- Dünyada, dünyadakilerde her nefes yenilenir. Beka âleminde yenilenmesinden haberi olmaz.
- Ömür: akarsu gibi yeniden yeniye erişir. Vücudumuzda bir istimrar [ve devam] gösterir o süratten dolayı müstemir şekli alır.
- Elinle hızlı çevirdiğin ateş parçası gibidir. Ateşli çöpü bir tarzda sallarsan ateş gözüne çok uzun görünür.
- Bu uzunluk müddeti saatle yapılmadandır. Sürati yapan elinden o öyle uzun görünür.
- Eğer bir büyük âlem bu sırrı isterse işte Hüsameddin Çelebi Hazretleri ki onun (Samî Nâme) si [yani mesnevî si, yazdığı mesnevî] vardır.
- [yahut: işte sana Hüsameddin Çelebi gibi bir insan-ı kâmil ki onun vücudu
- پس تُرا هر لحظه مرگ و رجعتیست
مُصطفی فرمود دُنیا ساعتیست
- فکر ما تیرست از هُو در هُو
در هُوا کی باید آید تا خُدا
- هر نفس نو می شود دُنیا و ما
بی خَبر از نو شدن اندر بقا
- عُمر همچون جوی نو نو می رسد
مُستمِر می نماید در جسد
- آن ز تیری مُستَبر شکل
آمدست^{۱۰۸۱}
چون شرر کش تیز جُنبانِ به
دست
- شاخ آتش را بجنبانِ به ساز
در نظر آتش نماید بس دراز
- [18a] این درازی مُدّت از تیزی
صُنع
می نماید سُرعَت انگیزی صُنع
- طالب این سر اگر علامه‌ای ایست
نک حُسام الدّین که سَامی نامه‌ای
- 1167.
- 1168.
- 1169.
- 1170.
- 1171.
- 1172.
- 1173.
- 1174.

¹⁰⁷⁸ [2] (Dünya saattir, onu tâate sarf et) mealinde bir eser vardır Hazret-i Pir, Peygamber buyurdu dediğine göre şüphesiz mealı muvafıktır. Hazret-i Pir Mesnevî'de îrâd eylediği bu gibi meal-i kutsîsine bakar ilim usûl hadîsine göre soru derecesine bakmazlar.

¹⁰⁷⁹ Hadis-i Şerif: Dünya kısa bir andan ibarettir, onu da ibadetle geçir.

¹⁰⁸⁰ [3] (Hüviyet Âlemi) dilimizce (ona ait âlem) ki her halini ehli bilir.

**TAVŞANIN ÖZÜR
GETİRMESİ**

Tavşan, aman efendim dedi, büyüklük eder de bağışlarsan bir özrüm Var.

A ahmakların kusuru dedi arslan, ne özrün var Pâdişâhların huzûruna bu zaman mı gelirler?

Vakitsiz öten horozun başını kesmek gerek; ahmağın özrü dinlenmeye değmez.

Ahmağın özrü kabahatından da beterdir; bilgisiz kişinin özrü her bilgiye zehirdir.

A tavşan, senin özründe bilgi yok, bomboş. Ben tavşan değilim ki bunu bana dinletesin.

Pâdişâhım dedi tavşan, adam olmayanı da adam say; sitem görmüş kişinin özrünü bir dinle.

Hele mevkiinin zekâtı olarak bir yol azıtmış yolundan sürme.

Deniz bile bütün ırmaklara, arklara su verirken gene tutar, her çerçöpü başının üstünde, yüzünün üstünde gezdirir.

Bu keremi yüzünden denizden bir şey

**TAVŞANIN
MAZERETİNİ
SÖYLEMESİ VE
ASLANA**

YALTAKLANMASI

Tavşan dedi ki: Eğer efendimizin affı müsait olursa aman dileyeceğim mazeretim var.

Aslan dedi ki: Ey ahmakların kusur kalanı, özür ne oluyor. Padişahlar huzuruna bu zaman mı gelinir.

Sen vakitsiz öten kuşsun, başını kesmelidir. Ahmağın mazereti dinlenmez.

Ahmağın özrü kabahatinden beter olur. Cahillerin özrü her ilmin zehridir.

Ey tavşan! Senin iğtizârın ilimden hâlidir. Ben tavşan değilim ki kulağıma girdiresin.

Dedi ki: Şahım. Adam olmayanı da adam sırasına say. [78a] Zulüm gören [bîçare] nin itizarına kulak ver.

Makam-ı muallânızın sadaka-i mahsusası olarak yolunu şaşıranı kendi yolundan sürme!

Bütün ırmaklara su veren deniz her süprüntüyü başı üstünde taşır.

Deniz, bu kereminden dolayı eksilemez. Deniz kerem

عذر گفتنِ خرگوش و لا به کردنِ شیر را^{۱۰۸۷}

گفت خرگوش الامان عذریم
هست 1182.

گر دهد عفوِ خداوندیت دست
گفت چه عذر ای قُصور ابلهان
این زمان آیند در پیشِ شهان 1183.

مُرخِ بی‌وقتی سرت باید بُرید
عذرِ احمق را نمی شاید شنید 1184.

عذرِ احمق بدتر از جُرْمش بُود
عذرِ نادان زهر هر دانش بُود 1185.

عذرت ای خرگوش از دانش تهی
من چه خرگوشم که در گوشم نهی 1186.

گفت ای شه ناکسی را کس شمار
عذرِ اِستم دیده‌ای را گوش دار 1187.

خاص از بهر زکات جاه خُود
گمراهی را تُو مران از راه خُود 1188.

بحر کاو^{۱۰۸۸} آبی به هر جُوی می
دهد
هر خسی را بر سر و رُو می نهد 1189.

کمنخواهد گشت دریا زین کرم
از کرم دریا نگردد بیش و کم 1190.

^{۱۰۸۷} عذر گفتنِ خرگوش و لا به کردنِ شیر را : عذر گفتنِ خرگوش NK

^{۱۰۸۸} کاو : کو K

- eksilmez; bu kerem yüzünden ne çoğalır deniz, ne azalır.
Arslan, ben de dedi, yerinde lütufta bulunurum; herkese boyuna göre elbise biçerim.
Tavşan dedi ki: Bir dinle de lütfâ değmezsem zâti kahrır ejderhâsının önüne baş koydum.
Kuşluk çağı yola düşmüş, geliyordum. Yoldaşım ile beraber pâdişâhımın huzûruna gelmek üzere yola koyulmuşum.
O topluluk, senin için benimle beraber başka bir tavşanı da bana yoldaş etmişler, yollamışlardı.
Yolda bir arslan bu kula saldırdı; her iki yoldaşa kastetti.
- karlığından dolayı aşağılaşmaz.
Aslan dedi ki: Ben kerem ve ihsanımı yerine yaparım. Herkesin elbisesini boyuna göre biçerim.
Tavşan dedi ki: “Lütfunuza layık olmasam dahi dinle: Müthiş bir ejderha önüne baş koydum.
Ben arkadaşım ile beraber kuşluk vakti padişahıma doğru yola düzülmişim.
O arkadaşlarım senin için başka bir tavşanı dahi bana yoldaş kılmış idiler.
Bir erkek aslan kulunuzun kanına kast etti. Yolda gelen bu iki yoldaşa sataştı.
- گفت دارم من کرم بر جای او جامه‌ای هر کس برم بالای او
1191.
گفت بشنو گر نباشم جای لطف سر نهادم پیش از درهای غنم
1192.
من به وقت چاشت در راه آمدم با رفیق خود سوی شاه آمدم
1193.
با من از بهر تو خرگوشی دگر جفت و هم‌مره کرده بودند آن نفر
1194.
نزه شیری قصد خون^{۱۰۸۹} بنده کرد قصد هر دو هم‌مره آینده کرد
1195.
گفتمش ما بنده‌ای شاهنشاهیم خواجه‌تاشان که آن درگهیم
1196.
گفت شاهنشاهی کی^{۱۰۹۰} باشد شرم دار
1197.
هم ترا و هم شهت را بر درم گر تو با یارت بگردید از درم
1198.
گفتمش بگذار تا بار دگر روی شه بینم برم از تو خبر
1199.
- Biz dedim, pâdişâhlar pâdişâhımın kullarıyız; o kapının kapı yoldaşlarıyız biz.
Utan be dedi, pâdişâhlar pâdişâhı dediğin de kim? Bana karşı öyle her adam olmayanın adını anma.
Eşinle beraber kapımdan döner giderseniz seni de paralarım, pâdişâhım da.
Bırak da dedim ona, bir kerecik pâdişâhın yüzünü göreyim, seni de ona haber vereyim.
- Biz ona; “Biz şahların şahının kuluyuz. O maktum sarayın küçük iki kapı yoldaşlarıyız.” dedik.
Dedi ki: “Utan be. Şahların şahı dediğiniz kim oluyor. Benim huzurumda öyle her nakısların adını anma!
Eğer huzurumda iki adım atarsan seni de şahını da parça parça ederim.”
Dedim ki: “Beni bırak bir defa daha şahımın yüzünü görüp senden haber vereyim.”

^{۱۰۸۹} نزه شیری قصد خون : شیری اندر راه قصد NK
^{۱۰۹۰} کی : که NK

<p>Yoldaşımı yanımda rehin bırak; yoksa benim töremde kurbansın sen dedi. Çok yalvardım ona, bir fayda vermedi; arkadaşımı aldı, beni tek bıraktı.</p>	<p>Dedi ki: “Yoldaşımı huzurumda rehin bırak. Yoksa sen benim kanunumca kurbansın.” Ona çok yalvardım hiç fayda etmedi. Yoldaşımı alıp beni yalnız bıraktı.</p>	<p>گفت همره را گرو نه پیش من ور نه قربانی تُو اندر کیش من 1200.</p>
<p>Arkadaşım, hem alım, hem güzellik, hem beden bakımından iki mislimdi benim.</p>	<p>Arkadaşım şişmanlıkta hem letafette, hem güzellikte, hem de vücutça benim üç mislimdi.</p>	<p>لابه کردیمش بسی سُودی نکرد یار من بستد مرا بگذاشت فرد 1201.</p> <p>یارم از زفتی سه ۱۰۹۱ چندان بد که _____ من هم به لطف و هم به خوبی هم به _____ تن 1202.</p>
<p>Bundan sonra o arslan yüzünden o yol kapanmıştır; hâlim buydu işte, sana söyledim; böylesine bir düşman yüzünden yol bağlanmıştı pâdişâhım.</p>	<p>Bundan sonra o aslandan bu yol kapanmıştır. İşte bizim halimiz size arz eylediğim vech iledir.</p>	<p>بعد از این ز آن شیر این ره بسته شُد از چنین خصمی ره ای شه بسته شُد ۱۰۹۲ 1203.</p>
<p>Sana gönderilen gündelikten, bundan böyle ümit kes; sana doğru söylüyorum;</p>	<p>Bundan sonra tahsisattan ümidini kes hak söylüyorum, hak acıdır.</p>	<p>از وظیفه بعد از این اومید بُر حق همی گویم تُرا و الحق مُر 1204.</p>
<p>Gündelik övün gerekse yolu temizle; hadi gel de o korkusuzu kaldır ortadan.</p>	<p>Tahsisat lazımsa yolu temizle. Haydi, gel, o pervasız def et.”</p>	<p>گر وظیفه بایدت ره پاک کُن هین بیا و دفع آن بی پاک کُن 1205.</p>
<p>ARSLANIN, TAVŞANA CEVAP VERMESİ VE ONUNLA YOLA DÜŞMESİ</p>	<p>ASLANIN TAVŞANA CEVAP VERMESİ VE ONUNLA GİTMESİ</p>	<p>جواب گفتن شیر خرگوش را و رَوان شدن با او</p>
<p>Arslan hadi dedi; gel, nerde o, oraya dek gidelim; doğru söylüyorsan öne düş.</p>	<p>Dedi ki: “Bismillah [haydi] gel bakalım, nerede o, doğru söylüyorsan düş önüme!</p>	<p>گفت بسم الله بیا تا او کُجاست پیش در شو گر همی گویی تو راس_____ت 1206.</p>
<p>Gidelim de onun da lâyığım vereyim, onun gibi yüz binlercesinin de; bu sözün yalansa</p>	<p>Ki onun ve daha onun gibi yüz tanesinin dahi cezasını vereyim.” [79a] Bu [dediğin] yalansa senin layığım</p>	<p>تا سزای او و صد چُون او دهم ور دروغست این سزای تو دهم 1207.</p>

۱۰۹۱ سه: دو K

۱۰۹۲ از چنین خصمی ره ای شه بسته شد: حال من این بود و با تو گفته شد K، رشته ایمن ما بگسسته شد N

senin de lâyığımı vereyim. Tavşan arslanı, kurduğu tuzağa çekmek için kılavuz gibi öne düştü. Önceden nişan koyduğu bir kuyuya doğru yürümeye koyuldu. Bu derin kuyuyu onun canına tuzak etmişti. İkisi de kuyunun yanına dek gittiler; işte sana saman altındaki suya benzer bir tavşan.	vereyim. Tavşan, onu kurduğu dolaba düşürmek için kılavuz gibi öne düştü. Zaten hazırladığı tuzağa, derin bir kuyuya ki onun canına tuzak kılmıştı. İşte ona doğru her ikisi de kuyuya kadar gittiler. İşte sana saman altında su gibi bir tavşan!	اندر آمد چون قلاووزی به پیش تا برد او را به سُوی دام خویش سُوی چاهی کاو نشانش کرده بُود چاهِ مُغِ رادم جانش کرده بُود می شدند آن ۱۰۹۳ هر دُو تا نزدیک چاه اینْت خرگوشی چُو آبی زیر کاه	1208.
Su, bir saman çöpünü ovaya götürür ama bir dağı nasıl sürer götürür acaba? Onun düzen tuzağı arslana kemend olmuştu; ne tuhaf bir tavşandı bu ki arslanı kapıyordu.	Su samanı ovaya götürür. Su, dağı acaba götürebilir mi? Onun hile tuzağı aslana kement oldu. Ne tuhaf tavşan ki bir aslanı avladı.	آب کاهی را به هائون می برد آب کوهی را عجب چون می برد دام مکر او کمند شیر بُود طرفه خرگوشی که شیری می رُبود	1211.
Bir Mûsâ ki Firavunu, ordusuyla, ağır bir toplulukla Nil ırmağına çekiyor.	Bir Musa Firavun'u askeriyle, ağır toplantı ile Nil ırmağında öldürür.	مُوسیٰ فرعون را با رُود نیل می کشد با لَشکر و جمع ثقیل	1213.
Bir sivrisinek ki yarım kanadıyla, pervâsızca Nemrud'un kafasını yarıyor.	Bir sivrisinek yarım kanadıyla pervasızca başın derzini yarar.	پشه‌ای نمروود را با نیم پَر می شکافد بی‌مُحابا درزِ سَر	1214.
Düşman sözünü dinliyenin hâli budur işte; hasetçiye dost olanın lâyığımı seyret.	Düşman sözü dinleyenin hali budur. Hasûdun dostu olanın cezasını görünüz.	حالِ آن کو قولِ دشمن را شنود بین جزای آنکه شد یارِ حَسُود	1215.
Hâmân'm sözünü dinliyenin hâli budur; şeytanın sözünü dinliyenin, Nemrud'un hali budur.	Hâmân'ı dinleyen Firavun'un, şeytanı dinleyene Nemrut'un hali budur.	حالِ فرعونى که هامان را شنود حالِ نمروودى که شیطان را شنود	1216.
Düşman dostçasına söz söyler ama yemden söz etse bile	Düşman her ne kadar dostça söylese de ve taneden bahş eylerse de sen onu tuzak bil!	دُشمن از چه دُستانه گویدت دام دان گر چه ز دانه گویدت	1217.

tuzak bil o sözü.

Sana şeker verirse
zehir bil onu; üstün bir
lûtufta bulunursa kahır
bil onu.

Fakat kazâ gelip çattı
mı, deriden başka
birşey göremezsin,
düşmanları dosttan
ayırılmazsın.

Böyle bir hâl baş
gösterdi mi
yalvarmaya koyul;
inle, tesbîhe, omca
sarıl.

Feryâd ederek
Yârabbi de, sen gizli
şeyleri bilirsin; kötü,
düzen taşının altında
ezme bizi.

Biz köpeklik ettiyse
ey arslanı yaratan, şu
tuzaktan, arslanı
musallat etme bize.

Tatlı suya ateş şeklini
verme; ateşi de su
şeklinde gösterme.

Kahır şarabıyla
sarhoşluk verdin mi,
yoklara da varlık
şeklini verirsin sen.

Sarhoşluk nedir?
Gözün, taşı inci,
pamuğu yeşimtaş
görecek kadar
bağlanması,
görmemesi.

Sarhoşluk nedir? İlgin
ağacının göze
sandalağacı
görünmesi, duyguların
bu kadar değişmesi.

Sana şeker verirse sen onu
zehir bil, vücuduna lütufla
muamele ederse onu sen
kahır bil!

Kaza gelince kabuktan başka
bir şey göremezsin [içini
müşahede eyleyemezsin]
düşmanları dostlardan
ayırılmazsın.

Böyle olunca yalvarmaya
başla, yalvarmaya, tespihe,
oruç a devam eyle!

(Ey gaipleri bilen Tanrı,
günahtan dolayı bizden
intikam alma) diye yalvar.

Ey aslanları yaratan, eğer biz
bir köpeklik etmişsek bu
pusudan bizim üstümüze
aslanı havale etme.

Güzel suya ateş şekli verme,
ateş içine de su şekli koyma!

Kahır şarabından sarhoş
edince yoklara dahi var şekli
verirsin.

Sarhoşluk nedir? Gözün göz
peçesinden görmesidir. Ta ki
taş cevherin yükü dahi yeşim
görünür.

Sarhoşluktan maksat nedir?
Hislerin değişmesidir. Ok
ağacı göze sandal
görünmesidir.

گر تُرا قندی دهد آن زهر دان
گر به تن لُطفی کُند آن قهر دان

1218.

چُون قضا آید نبینی غیر پوست
دُشمنان را باز شناسی ز دوست

1219.

[18b] چُون چُنین شُد ابتِهال
اَغــــاز کــــن
نالَه و تَسبیح و رُوزَه سَاز کُن

1220.

نالَه می کُن کای تُو عَلَامُ العُیُوب
انتقام از ما مَکَش اندر دُئُوب^{۱۰۹۴}

1221.

گر سگی کردیم ای شیر آفرین
شیر را مگمار بر ما زین کمین

1222.

آب خوش را صُورتِ آتَش مده
اندر آتَش صُورتِ آبی منه

1223.

از شراب قهر چُون مَسْتی دهی
نیستها را صُورتِ هستی دهی

1224.

چیست مَسْتی دید^{۱۰۹۵} چشم از
بند^{۱۰۹۶} چشم
تا نُماید سَنگ گوهر پشم یَشَم

1225.

چیست مَسْتی حَسَّها مَبْدَل شدن
چُوبِ گز اندر نظر چَندل^{۱۰۹۷}
شدن

1226.

^{۱۰۹۴} انتقام از ما مَکَش اندر دُئُوب: زیرِ سَنگِ مَکَرِ بَدِ ما را مَکُوب NK

^{۱۰۹۵} دید: بند NK

^{۱۰۹۶} بند: دید NK

^{۱۰۹۷} چَندل: صندل NK

**KAZÂ GELİP
ÇATINCA AYDIN
GÖZLERİN BİLE
BAĞLANACAĞINI
ANLATAN
HÜTHÜT'LE
SÜLEYMAN'IN
HİKÂYESİ**

Süleyman'ın divan
çadırını kurdular;
bütün kuşlar huzûruna
geldi.

Onu, dillerini bilir,
sırlarına mahrem
kesilir buldular da bir
bir, canla, başla
huzûruna koştular.

Bütün kuşlar çıkçık
diye ötmeyi bıraktılar;
Süleyman'la,
kardeşinden daha
fasîh bir tarzda
konuşmaya başladılar.

Bir dili konuşmak
hısımlıktır, bağlılıktır;
insan yabancılarla
kaldı mı bağlanmışa,
hapısa düşmüşe
benzer.

Nice Hintliyle
Türk'ün dili birdir de
nice iki Türk de
yabancılar gibi
birbirinin dilini
anlamaz.

Demek ki mahremlik
dili, apayrı bir dil;
gönüldeşlikse
dildeşlikten de daha
iyi.

Sözsüz, işâretsiz,
yazısız; gönülden
yüzbinlerce terceman
kopar, belirir.

Bütün kuşların her
biri, kendi sırlarını;
hünerlerinden,
bilgilerinden,
işlerinden neleri varsa
hepsini;

**HÜDHÜD İLE
SÜLEYMAN KISSASI KI
KAZÂ'YI İLÂHÎ
GELİNCE PARLAK
GÖZLER KAPANIR
OLDUĞUNU BEYAN
EYLER**

Süleyman'ın umuma divanı
kurulunca bütün kuşlar
huzurunda toplanırlar.

Kendilerine [80a] dildaş ve
mahrem bulunca onun
huzuruna birer birer canla
başla koştular.

Hep kuşlar cik cik ötmeyi
terk edip Süleyman ile
kardeşinden daha açık
konuşur oldular.

Dildaşlık, akrabalık ve
merbutiyettir. İnsan
namahremeler içinde mahpus
gibidir.

Nice Hintli ve Türk vardır ki
dildaştırlar. Nice iki Türk de
vardır ki yabancılar
gibidirler.

İmdi mahremiyet dili
bambaşka bir dildir.
Yürekdaşlık dildaşlıktan çok
iyidir.

Söylemeksizin, işaret
etmeksizin, yazmaksızın yüz
binlerce tercüman yürekten
zuhura gelir.

Bütün kuşlar hepsi de
hünerlerinden, bilgilerinden,
işlerinden bütün sırlarını;

قصه‌ای هُدهد و سُلیمان در بیانِ
آن که چُون قضا آید چشمهای
روشن بسته شود

چُون سُلیمان را سرآپرده زدند
جُمله مُرغانش به خدمت آمدند

1227.

هم زبان و محرم خود یافتند
پیش او یک یک به جان بشتافتند

1228.

جُمله مُرغان ترک کرده جیک جیک
با سُلیمان گشته افصح من اخیک

1229.

همزبانی خویشی و پیوندی است
مرد با نامحرمان چون بندی است

1230.

ای بسا هندو و ترک هم زبان
ای بسا دُو ترک چُون بیگانگان

1231.

پس زبان محرمی خُود دیگرست
هم دلی از هم زبانی بهترست

1232.

غیر نطق و غیر ایما و سجّل
صد هزاران ترجمان خیزد ز دل

1233.

جُمله مُرغان هر یکی اسرارِ خُود
از هُنر وز دانش و از کارِ خُود

1234.

görürüm.

Ey Süleyman,
ordunun konacağı yeri
tâyin etmek için bu
bilip anlayan kulunu
seferlerde berâber
götür.

Süleyman da, derin,
susuz çöllerde bize iyi
bir yoldaşsın sen dedi.

KARGANIN, HÜTHÜT'ÜN DÂVÂSINI KINAMASI

Karga bu sözleri
duyunca hasedinden
Süleyman'ın huzûruna
geldi de o dedi, aykırı
söyledi, kötü söyledi.
Pâdişâhlara karşı söz
söylemek edebe
aykırıdır; hele o söz
yalan olursa,
olmayacak bir söz
olursa.

Önda, boyuna bu
görüş olsaydı bir avuç
toprağın altındaki
tuzağı nasıl görmezdi?
Nasıl olur da tuzağa
tutulurdu; nasıl olur da
murâdına ermez,
kafese tutsak olurdu
o?

Bunun üzerine
Süleyman, a Hüthüt

Ey Süleyman Peygamber!
Ordu için bu defa kulunuzu
sefere götür!

İmdi Süleyman susuz
çöllerde bize yoldaş ol. Ey
Refik-i Şefik ki asker için
bulasın. Seferde yoldaşlara
saka olasın” dedi.

[81a]KARGANIN SAKA KUŞUNUN DÂVÂSINA TA'N ETMESİ

Karga işitince gülüp
hasedinden nâşi Süleyman
peygambere: “Çavuş kuşu
ters ve yanlış söyledi.

Sultan huzurunda laf
söylemek hatadır. Husûsan
ki o laf da yalan karışık
muhâlâtan olursa.

Eğer onda daima böyle bir
görüş olsa idi bir avuç toprak
altındaki tuzağı nasıl
görmezdi?

Nasıl tuzağa tutulurdu, nasıl
me'yûsâne girerdi?” dedi.

İmdi Süleyman dedi ki: Ey
Hüdhüd lâyıkımdır ki senin

ای سلیمان بهر لشکرگاه را
در سفر می دار این آگاه را

1244.

پس سلیمان گفت ای نیکو رفیق
در بیابانهای بی آب ای شفیق^{۱۰۹۹}

1245.

تا ییابی بهر لشکر آب را
در سفر سقا شوی اصحاب را^{۱۱۰۰}

1246.

طعنه‌ای زدن زاغ بردعوی
هدهد^{۱۱۰۱}

زاغ چون بشنود آمد از حسد
با سلیمان گفت کو کز گفت و بد

1247.

از ادب نبود به پیش شه مقال
خاصه خود لاف دروغین و محال

1248.

گر مر او را این نظر بودی مُدام
چون ندیدی زیر مُشتی خَاك دَام

1249.

چون گرفتار آمدی در دام او
چون قفس اندر شدی ناکام او

1250.

پس سلیمان گفت ای هدهد
رواست

1251.

^{۱۰۹۹} ای شفیق: عمیق NK

^{۱۱۰۰} تا ییابی بهر لشکر آب را * در سفر سقا شوی اصحاب را - NK

Yukarıdaki bu beyit Muhammed Ali Muvahhid tarafından kendi eserinin dipnotunda gösterdiği 4 Nüşadan yararlanarak metne dahil etmiştir. Bkz. l.c. 1227

^{۱۱۰۱} طعنه‌ای زدن زاغ بردعوی هدهد : طعنه‌ای زاغ دعوی هدهد NK

مه سیه گردد بگیرد آفتاب

Kazânın bu çeşit düzenleri eksik değildir; kazâyı, kaderi inkâr edenin inkârım da kazâdan, kaderden bil.

**ESENLIK ONA,
ÂDEM'İN
HİKÂYESİ,
APAÇIK EMRE
UYUP TE'VİLDEN
VAZGEÇMEDE
KAZÂNIN, ONUN
GÖZÜNÜ**

BAĞLAMASI

“Adlan öğretti” âyetinin beyi olan, her damarında yüzbinlerce bilgi bulunan insanlar atası var ya;

Herşeyin adı, o şey nasılsa, hem de sonuna dek ne hâle geleceksin hepsi, onun canına bildirilmiştir.

O, ne ad taktıysa değişmedi; çevik dediği tembelleşmedi.

Sonunda inanç sâhibi olacak kişiyi önceden gördü; sonunda kâfir olacak kişi önceden belirdi ona.

Sen, herşeyin adı, bilen kişiden işit; “Adları öğretti” remzinin sırrını duy.

Kazây-ı İlâhînin böyle metres kurması nâdir midir? Birisinin kazâyı inkâr etmesi de kazây-ı ilâhîdir.”

**ÂDEM ALEYHİSSELÂM
KISSASI VE ONUN
GÖRÜŞÜNÜ KAZÂ-YI
İLÂHÎNİN SARİH EMRE
RİÂYETTEN VE TE'VİLİ
TERK ETMEKTEN
KAPAMASI**

Beşerin babası ki “Tanrı Âdem’e bütün isimlerin hepsini öğretti”¹¹¹⁰ ferman-ı ilâhîsine hâiz bir emirdir.

Onun her damarında yüz binlerce bilgi vardır. Her nesne olduğu gibi- [82a] - sonuna kadar Âdem’in canına bağlanmıştır.

Hazret-i Âdem eşyaya ne lâkap verdiyse o değişmemiştir. Eli çabuk dediği tembel olmamıştır.

Sonunda mü'min olacak kimseyi önce gördü. Sonunda kâfir olacak âdem ona besbelli oldu.

Her şeyin adını sen bilenden işit “Tanrı ona isimleri bildirdi” ayet-i kerimesinde gizli.

از قضا این تعبیه کی نادرستاز قضا دان کو^{۱۱۰۹} قضا را منکرست

1259.

قصه‌ای آدم علیه السلام و بستن قضا نظر او را از مُراعاتِ صریح نهی و ترکِ تأویل

بو البشر کو^{۱۱۱۱} عَلَّمَ الْأَسْمَاءَ
بگسست
صد هزاران علمش اندر هر
رگسست

1260.

اسم هر چیزی چنان کان چیز
هست
تا به پایان جان او را داد دست

1261.

هر لقب کو^{۱۱۱۲} داد آن مُبدل نشد
آن که چُستش خواند او کاهل نشد

1262.

هر که آخر^{۱۱۱۳} مُؤمن است اوّل
بدید
هر که آخر کافر او را شد پدید

1263.

اسم هر چیزی تُو از دانا شنو
سرّ رمزِ عَلَّمَ الْأَسْمَاءَ شنو

1264.

کو: کاو NK^{۱۱۰۹}

¹¹¹⁰ Kur'an-ı Kerim, Bakara, 31. : Allah Âdem'e bütün varlıkların isimlerini öğretti. Sonra onları meleklerle göstererek, "Eğer doğru söyleyenler iseniz, haydi bana bunların isimlerini bildirin" dedi.

کو: کاو NK^{۱۱۱۱}

کو: کاو NK^{۱۱۱۲}

آخر: اوّل NK^{۱۱۱۳}

Herşeyin adı, bize göre, görünüşüne uygundur; fakat Tanrı'ya göre içyüzüne uygundur.	Sırrı dinle her nesne adının dışı bizedir. Her nesne adının içyüzü de yaratandır.	[19a] اسم هر چیزی بر ما ظ_____اهرش اسم هر چیزی بر خالق برش 1265.
Mûsâ'ya göre sopasının adı sopadır; fakat Tanrı katında sopanın adı ejderhâdır.	Musa yanında sopasının adı asadır. Yaratın yanında onun adı ejderha idi.	نزد موسى نام چویش بُد عصا نزد خالق بُود نامش ازدها 1266.
Ömer'in adı, burada, puta tapandı; fakat Elest âleminde adı, inanandı onun.	Bu âlemde Ömer'in adı puta tapan idi. Hâlbuki ta (elest) bezminde adı mü'min idi. ¹¹¹⁴	بُود عُمر را نام اینجا بت پرست لیک مُؤمن بُود نامش در اَلست 1267.
Bizim katımızda, adı erlik suyu olan, Tanrı katında şu benliğimizle, varlığımızla beliren şekildi.	Bizim yanımızda adı meni olan nesne Hak yanında şu ben dediğimiz surettir.	آن که بُود نزدیک ما نامش منی پیش حق این نقش بُود که با منی 1268.
Bu erlik suyu, yokluk âleminde bir şekle bürünecekti; artıksız eksiksiz Tanrı bilgisinde vardı.	Bu meni yokluk âleminde ne fazla ne eksik Tanrı âleminde mevcut idi.	صورتی بُود ¹¹¹⁵ این منی اندر عدم پیش حق موجود نی بیش و نه کم 1269.
Hâsılı sonumuz ne olacaksa, Tanrı katında gerçekten adımız odur bizim.	Hâsılı şudur ki: Hakikatte bizim adımız, sonumuz tanrı huzurunda ne olacak ise işte o dur.	حاصل این ¹¹¹⁶ آمد حقیقت نامما پیش حضرت کان بُود انجام ما 1270.
Tanrı, insana, sonuna göre bir ad takar; halkın taktığı eğreti ad gibi değildir o.	İnsana akıbeti üzere bir ad koyarlar. Yoksa ariyet konulan ad üzere değildir!	مرد را بر عاقبت نامی نهاد نی بر آن کو عاریت نامی نهاد 1271.
Âdem'in gözü de tertemiz ışıkla baktı, gördü de ona adların canı, içyüzü belirdi.	Âdem atanın gözü pak nurla görünce adların canı ve içyüzü ona ayan oldu.	چشم آدم چون به نور پاک دید جان و سرّ نامها گشتش پدید 1272.
Melekler, onda Tanrı ışığının parladığını gördüler de secdeye	Melekler onda Hak nurunu görünce her birisi ona secdeye vardılar. ¹¹¹⁷	چون ملایک نور حق دیدند از او ¹¹¹⁸ 1273.

¹¹¹⁴ [1] Ezelde ruhlar yaratıldığında Tanrı (Elestü birabbiküm: Ben sizin Tanrınız değilmiyim?) buyruldu. İman edenler (Belî: Evet) dediler. Kâfirler (Belî değilsin) dediler.

¹¹¹⁵ بُد : بود NK

¹¹¹⁶ این : آن NK

¹¹¹⁷ [2] Fârside (secde berov) ibaresi hem (ona secde ettiler) demek hem de (yüz üzere secde) manasına gelir, birinci tercih edildi.

¹¹¹⁸ ملایک نور حق دیدند از او : ملک انوار حق در وی بیافت NK

kapandılar, onu ağırladılar.	جمله افتادند در سجده بر او ^{۱۱۱۹}	
Adını anıyorum, şu Âdem'i övüyorum ya; kıyâmete dek ululuklarını saysam, övüp dursam gene bir şey yapamam, sayamam da, övemem de onu.	Adını andığım şu Âdem'in methini kıyamete kadar saysam yine kusur etmiş olurum.	مدح این ^{۱۱۲۰} آدم که نامش می برم قاصرَم گر تا قیامت بشمرم ^{۱۱۲۱}
		1274.
Âdem, bu adların hepsini bildi; fakat kazâ gelip çattı im, bir "Yapma" buyruğunu anlayış, biliş, yanlış attı onu.	Âdem bunların hepsini bildi fakat kaza gelince: Bir Nehyi Îlâhî'yi bilmek ona hata oldu şöyle ki:	این همه دانست ^{۱۱۲۲} چون آمد قضی دانش يك نهی شد بر وی خطا
		1275.
Acaba dedi, bu yapma buyruğu, haram olduğundan mı Verildi; yoksa bir yorumu sığar mı, korkutmak için mi?	Acaba bu nehyi; haram kılmak manasına bir nehyi mi, yoksa bir te'vile aitmidir?	کای عجب نهی از پی تحریم بود یا به تأویلی بُد و توهیم بود
		1276.
Gönlünde tevil üstün oldu, şaşırda da bu şaşkınlıkla buğdaya koştu.	Ki o vehme sokucu bir haldir. Te'vil bir kere onun gönlünde tercih bulunca tabiatına hayran bir tarzda buğday tarafına koştu.	در دلش تأویل چون ترجیح یافت طبع در حیرت سوی گندم شتافت
		1277.
Bahçıvanın ayağına diken batınca hırsız, fırsat buldu, tezelden kumaşı aldı, götürdü.	Bahçıvanın ayağına diken batınca [onu çıkarmakla meşgul oldu] hırsızda fırsat buldu, acele kumaşı götürdü.	باغبان را خار چون در پای رفت دزد فرصت یافت کالا بُرد تفت
		1278.
Âdem, şaşkınlığından dönüp gene yola gelince bir de gördü ki hırsız, iş yurdundan pılıyıpırtıyı almış gitmiş.	Âdem hayretten kurtulup da yola düzülünce baktı ki hırsız eşyayı iş yerinden götürmüştür.	چون ز حیرت رست باز آمد به راه دید بُرده دزد رخت از کارگاه
		1279.
Rabbimiz, gerçekten de biz zulmettik deyip âh etmeye, yâni	"Yâ Rabbî, biz nefsimize zulmettik" ¹¹²³ deyip ah etti. Yani "Zulmet geldi, yol	رَبَّنَا إِنَّا ظَلَمْنَا گفست و آه یعنی آمد ظلمت و گم گشت راه
		1280.

^{۱۱۱۹} جمله افتادند در سجده بر او : در سجود افتاد و در خدمت شتافت NK

^{۱۱۲۰} ملای مدح این : این چنین N

^{۱۱۲۱} قاصرَم گر تا قیامت بشمرم : گر ستایم تا قیامت قاصرَم N

^{۱۱۲۲} و K

¹¹²³ Kur'an-ı Kerim, A'râf, 23. : Dediler ki: "Rabbimiz! Biz kendimize zulüm ettik. Eğer bizi bağışlamaz ve bize acımazsan mutlaka ziyan edenlerden oluruz."

karanlık bastı, yol yitti
demeye koyuldu.

Bu kazâ, güneşi örten
bir buluttur; arslanla
ejderhâ bile kazâ
yüzünden fâreye
döner.

Kazâ buyruğunu
yürütünce tuzağı
görmezsem, kazâ
yüzünden bilgisiz bir
hâle gelen yalnız ben
değilim ya.

Ne mutlu iyi bir iş
tutana; zoru bırakıp da
feryâd etmeye,
inlemeye koyulana.

Kazâ gelir de gece
gibi seni kavrar,
kuşatırsa sonunda
gene elini tutacak
kazâdır.

Kazâ yüz kere canına
kastetse, gene sana
can verecek, dermân
edecek odur.

Şu kazâ yüz kere
yolunu vursa, gene
senin çadırını
gökyüzünün yücesine
o kurar.

Seni, aman yurduna
götürüp dikmek için,
şu korkutuşunu lütuf,
kerem say.

Bu sözün sonu yoktur;
vakit de geç oldu; sen
tavşanla arslanın
hikâyesine kulak ver.

**KUYUYA
YAKLAŞINCA
TAVŞANIN
ARSLANDAN GERİ**

kayboldu.”¹¹²⁴

[83a] Bu kaza, güneşe perde
olan bir buluttur. Aslan
ejderha ondan feryat ve figan
eylemiştir.

Ben eğer hâkim kaza ile
tuzağı göremiyorsam hâkim
kaza yolunda cahil olup
“tuzağı göremeyen” yalnız
ben değilim ya.

Mübarek o âdemdir ki daima
efâl-i hasene işler kuvvetine
güvenmeyi bırakır, Tanrıya
yalvarır.

Eğer kazasını gece gibi
karanlıkta bırakırsa akıbette
İlâhî yine kazay-ı ilâhîsinin
elinden tutar.

Kazâ yüz kere cana kast
ederse yine kazâ sana can ve
(kuvvet) verirdir demekle
derman eyler.

Eğer kaza yüz kere yolunu
vurursa yine gökler üstüne
çadırını kurar.

Seni böyle korkutmasını
kerem [ve inâyet bil] seni
emînlik mülküne oturtup
[rahat ettirecek]

Bu sözün sonu gelmez,
uzadı. Sen tavşanla aslan
hikâyesini dinle.

**KUYUYA YAKLAŞINCA
TAVŞANIN ASLANIN
YANINDAN GERİ
ÇEKİLMESİ**

این^{۱۱۲۵} قضا ابری بود
خورشید پوش
شیر و اژدها شود زو در
خورش^{۱۱۲۶}

1281.

من اگر دامی نیستم گاه حکم
من نه تنها جاهلم در راه حکم

1282.

ای خنک آن کو نکو کاری گرفت
زور را بگذاشت او زاری گرفت

1283.

گر قضا پوشد سیه همچون شبت
هم قضا دستت بگیرد عاقبت

1284.

گر قضا صد بار قصد جان کند
هم قضا جانانت دهد درمان کند

1285.

این قضا صد بار اگر راهت زند
بر فراز چرخ خرگاهت زند

1286.

از کرم دان این که می ترساندت
تا به ملک ایمنی بنشاندت

1287.

این سخن پایان ندارد گشت دیر
گوش کن تو قصه ای خرگوش و
شیر

1288.

پای^{۱۱۲۷} کشیدن خرگوش از شیر
چون نزدیک چاه رسید

¹¹²⁴ [3] Hazret-i Pîr Efendimiz (İnnâ Zalemnâ) ayet-i kerîmesi hem (biz nefsimize zulmettik) manasına hem de (Zalemnâ) zulmetten düştük yolu kaybettik manasını vermişlerdir.

¹¹²⁵ این : پس K

¹¹²⁶ در خوش : همچو موش K

¹¹²⁷ واپس + NK

KALMASI

- Kuyuya yaklaştıkları vakit arslan, bir de baktı ki tavşanayağını çekiyor, eğri kalıyor.
- Niçin ayağını geri çektin dedi, geri kalma, düş öne.
- Tavşan dedi ki: Nerde ayağım? Elim de gitti, ayağım da; canım tir tir titriyor; yüreğim yerinden oynadı.
- Yüzümü görmüyor musun? Betim benzim altın gibi sapsarı; rengim, içimin ne hâle geldiğini haber veriyor zâti.
- Tanrı yüze, bildirici adını takmıştır; ârif kişinin gözü de yüze dalmış gitmiştir.
- Renkle koku, çan gibi gammazdır; atın kişnemesi, atın varlığını bildirir.
- Her şeyin sesi, o şeyden haber verir de eşeğin anırmasını kapının çalınmasından ayırd edersin.
- Peygamber, insanlardaki ayırd ediş kaabiliyetini anlatırken insan demiştir, dilinin altında gizlidir.
- Yüzün rengi, gönül hâlini bildirir; acı bana, sevgimi gönlünde tut.
- Kuyu yanına gelince aslan, o tavşanın yolda ayağını gerilettiğini gördü.
- Dedi ki: “Sen niçin ayağını geri çektin. Ayağını geri çekme öne gel.”
- Tavşan dedi ki: “Ayağım nerede? Ele ayağa mâlik değilim, canım tir tir titredi, yüreğim yerinden oynadı.
- Yüzümün rengini görmedin mi? Altın sarısı gibi, rengim, hâl-i derûnumdan haber verir.
- Tanrı sîmâya “bildirici” demiştir. Onun için âriflerin gözü sîmâyâ mûna’tıf olmuştur.
- Renk, koku; çan gibi kovuculuk eder. Atın sesi ata merâmın anlatır.
- Her nesnenin sesi ondan haber götürür o vesile ile eşek sesi ile kapının sesini fark edersin.
- Hazret-i Peygamber halkı birbirinden seçmek hususunda buyurdu ki: “İnsanoğlu dil büklümü altında gizlidir.”
- Çehrenin rengi gönül halinden nişâneye mâliktir. Ey aslan bana merhamet ette muhabbetini benim gönlüme oturt!
- چون که نزد چاه آمد شیر دید
کز زه آن خرگوش پا واپس^{۱۱۲۸}
کشید
- گفت پا واپس کشیدی تُو چرا
پای را واپس مکش پیش اندر آ
- گفت کو پایم که دستو پای رفت
جانِ من لرزید و دل از جای رفت
- رنگِ رُویم را نمی بینی چُو زَر
ز اندرون خود می دهد رنگم خبر
- حَق چُو سیما را معرّف خوانده
است
چشم عارف سُوی سیما مانده
است
- رنگ و بُو غماز آمد چُون جَرَس
از فرس آگه کُند بانگِ فَرَس
- بانگِ هر چیزی رَساند زو خبر
تا بدانی بانگِ خر از بانگِ در
- گفت پیغمبر به تمییز کسان
مَرءٌ مَخْفِئٌ لَدَى طَبِّ اللِّسَان
- رنگِ رُو از حالِ دل دارد نشان
رَحمتم کُن مهرِ من در دل نشان

^{۱۱۲۸} پا واپس : ماند و پا NK

- Alal yüz, sanki şükrediş sesidir; sararmış yüzün verdiği sesle sabrı, cefâyı bildirir. Elimi ayağımı alana, benzimin rengini, gücümü kuvvetimi giderene uğradım. Nereye saldırırsa kırıp geçirene, her ağacı, tâ kökünden söküp atana; İnsanları, canlıları, cansızları, bitkileri mat edene sataşım.
- Bunlar, parça çubuklar. Tümünün bile onun yüzünden rengi sararmış, kokusu bozulup gitmiş. Dünyâ, kimi sabrediyor, kimi şükrediyor. Bağ, bahçe kimi elbiseler giyiniyor, kimi çırpıplak kalıyor. Ateş renginde doğan güneş, bir başka anda baş aşağı dolunuyor. Gök çardağında parlayan yıldızlar, soluktan soluğa ihtirak belâsma uğruyorlar. Güzellikte, parlayışta yıldızlardan üstün olan Ay da ince ağrıya tutulur da hayâle döner. Bu oturmaklı, bu edepli yeryüzü bile
- Kırmızı çehrenin rengi şükür kokusunu taşır. Sarı çehrenin feryadı da meşakkate sabra ve hoşnutsuzluğa delalet eder.
- [84a]Bana el ayak kudretini, her çehrenin rengini, vücut kuvvetini ve sîmâ vasfını izâle den bir hal geldi. Neye geldiyse kıran, her ağacı kökünden, dibinden söken hal arz oldu bana o geldi;
- Ki öteden âram, hayvânât, cemâdât, nebâtât cümlesi mat oldu.
- Bunlar hep parçalardır. Topu oradadır. Rengi sarartan. Kokuyu bozan orasıdır.
- Cihan; kâh sabırlı, kâh şükürlü olması bostan kâh süslenmiş, kâh çıplak bulunması,
- Güneş ki bir ateş gibi parlarken bir saat sonra baş aşağı olup batması, Dört köşede parlayan yıldızlar sık sık değişmesi.
- Güzellikte bütün yıldızlardan fazla olan ay dahi ince ağrıya tutulup hilal gibi olması,
- Çok sükûnetli ve edepli olan bu yeri dahi zelzele
- رنگِ روی سُرخ دارد بوی^{۱۱۲۹} شکر بانگِ روی زرد باشد صبر و نُکر در من آمد آن که دست و پا برد رنگِ زو و قُوت و سیما برد آن که در هر چه در آید بشکند هر درخت از بیخ و از^{۱۱۳۰} بن او بـــر کـــنـــد در من آمد آن که از وی گشت مـــنـــات آدمی و جانور جامد نبات این خود اجزائند^{۱۱۳۱} کُلِّیات از او رنگ کرده زرد^{۱۱۳۲} و فاسد کرده بُـــو تا جهان گه صابرست و گه شُکُور بُوستان گه خُله پوشد گاه عور
- آفتابی کو بر آید نارگون ساعتی دیگر شود او سر نگون اخترانِ تافته بر چار طاق لحظه لحظه مبتلای احتراق ماه کو افزود ز اختر در جمال سُد ز رنج دقّ او همچون خیال این زمین با سکون با ادب اندر آرد زلزلش^{۱۱۳۳} در لرز و^{۱۱۳۴}
- 1298.
- 1299.
- 1300.
- 1301.
- 1302.
- 1303.
- 1304.
- 1305.
- 1306.
- 1307.

^{۱۱۲۹} بوی: بانگ NK

^{۱۱۳۰} از - K

^{۱۱۳۱} اجزائند: اجزایند NK

^{۱۱۳۲} رنگ کرده زرد: زرد کرده رنگ NK

^{۱۱۳۳} زلزلش: زلزلهش NK

<p>neden geri kaldın? Onu söyle bana, onu öğrenmek istiyorum dedi.</p>	<p>sebepleri içinde kendi (halinin değişmesi) sebebini söyle ki maksadım o dur.”</p>	<p>غرض</p>
<p>Tavşan, o arslan dedi, bu kuyuda oturuyor; bu kalede âfetlerden emin.</p>	<p>Tavşan: “O dediğim aslan bu kuyuda sakindir. Bütün afetlerden emin olan bu kale içindedir.”dedi.</p>	<p>گفت آن شیر اندرین چه ساکن اس 1324.</p>
<p>Aklı olan kuyunun dibini seçer; çünkü gönül safâlan yalnızlıktadır.</p>	<p>Aklı olan kuyu dibini mesken edendi. Çünkü gönlün saf olması halvette müyesserdir.</p>	<p>اندرین قلعه ز آفات ایمن است قعر چه بگزید هر کو^{۱۱۴۵} اعاقلست ز آن که در خلوت صفاهای دلس 1325.</p>
<p>Kuyunun karanlığı halkın karartılarından daha iyi, halkın ayağına yapışan, başını kurtaramadı gitti.</p>	<p>Kuyunun karanlığı halkın zulmetinden iyidir. Halkın ayağını (eteğini) tutan başını kurtaramamıştır.</p>	<p>ظلمت چه به که ظلمتهای خلق سر نبرد آن کس که گیرد پای خلق 1326.</p>
<p>Arslan, beri gel dedi, açacağım yara, kahreder onu; bir bak bakalım, o arslan orada mı?</p>	<p>Aslan: “İleri yürü. Benim harabem onu kahr eyler. Sen bak. O aslan orada hazır mı?” dedi.</p>	<p>گفت پیش آ زخمم او را قاهرست تو ببین کان شیر در چه حاضرست 1327.</p>
<p>Tavşan, o ateşten yanmışım ben dedi; beni kucağına alırsan ancak o vakit bakabilirim.</p>	<p>Tavşan: “Ben o ateşten bir kere yandım. Sen beni kucağına alırsan,</p>	<p>گفت من سوزیدهام ز آن آتشی تو مگر اندر بر خویشم کشی 1328.</p>
<p>A lütuf sahibi, kerem mâdeni, beni kucağına alırsan gözümü açar, kuyuya bakabilirim ben.</p>	<p>Ey kerem madeni senin mezahirinle gözümü keskince açar ve kuyuya bakarım” dedi.</p>	<p>تا پیشت تو من ای کان کرم چشم بگشایم به چه در بنگرم 1329.</p>
<p>ARSLANIN KUYUYA BAKMASI, KENDİSİYLE TAVŞANIN AKSİNİ KUYUDA GÖRMESİ</p>	<p>ASLANIN KUYUYA BAKIP KENDİNİN VE TAVŞANIN GÖLGESİNİ GÖRME</p>	<p>نظر کردن شیر در چاه و دیدن عکس خود را و عکس^{۱۱۴۶} خرگوش را</p>
<p>Arslan tavşanı kucağına aldı; o da arslana sığındı; kuyuya dek vardı.</p>	<p>Aslan onu ta göğsüne çekip götürünce aslanın muhafazasıyla kuyuya kadar koştı.</p>	<p>چون که شیر اندر بر خویشش کشید 1330. در پناه شیر تا چه می دوید</p>

^{۱۱۴۴} کینستم : کاینستم NK

^{۱۱۴۵} کو: که NK

^{۱۱۴۶} عکس: آن NK

- Kuyuya baktıkları gibi arslanla onun aksi suya vurdu. Arslan, hemencecik suda kendi aksini gördü; kuyuda bir arslan, kucağında da semiz bir tavşan görünmekteydi. Düşmanını suda görünce tavşanı bıraktı; kuyuya atladı.
- Kuyuya su içine bakınca aslanın ve onun gölgesi su içine düştü. Aslan parlak su içinde aksini gördü. Bir aslanla bir de şişman bir tavşan şekli idi.
- Hasmını su içinde görünce onu bırakıp kuyu içine koştu.
- Kazdığı kuyuya kendisi düştü; yaptığı zulüm kendi, başına geldi çattı. Zulmedenlerin zulümleri karanlık bir kuyudur; bütün bilginler böyle söylemişlerdir. Demişlerdir ki: Kim daha zâlimse, kuyusu, daha da korkunçtur; adâlet, betere betere cezâ gerek buyurmuştur. Sen zulümle bir kuyu kazmadığın ama şunu bil ki o kuyuyu kendin için kazıyorsun. İpekböceği gibi kendi çevreni örme; kendin için bir kuyu kaza caksan bâri boyunca kâz. Zayıfları yardımcısız sanma; Kur'ân'dan "Allah'ın yardımı
- Kendi kazdığı kuyuya düştü. Çünkü zulmü başına gelecekti. "Zalimlerin zulmü karanlık kuyudur." [86a] Bütün âlimler böyle dediler. Çok zalimin kuyusu korkunçtur. Adalet "kötüye" bizi buyurmuştur. Ey zulümden kuyu kazan! Sen kendin için tuzak yapıyorsun. İpek böceği gibi etrafını dokuma! Kendine kuyu kazarsan kararınca kaz! Zayıfları sen husumete kudretsiz sanma! Kur'an-ı Kerim'de "Tanrı yardımı
- چون که در چه بنگریدند اندر آب اندر آب از شیر و او در تافت تاب شیر عکسِ خویش دید از آب تفت شکلِ شیرى در برش خرگوش زَفَت
- چون که خصم خویش را در آب دید مر و را بگذاشت و اندر چه دوید
- در فتاد اندر چهی کو کنده بود ز آن که ظلمش بر سرش آینده بود چاهِ مظلّم گشت ظلمِ ظالمان این چنین گفتند جمله‌ای عالمان
- هر که ظالمتر چهش با هوتر عدل فرموده ست بدتر را بتر
- ای که تُو از ظلم چاهى مى کنى از برای خویش دامى مى کنى گرد خود چون کرم پيله بر متن بهر خود چه مى کنى اندازه کن
- مَر ضعيفان را تو بى خصمى مدان از نبى ذا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ خِوَان
- 1331.
- 1332.
- 1333.
- 1334.
- 1335.
- 1336.
- 1337.
- 1338.
- 1339.

¹¹⁴⁷دوید : جهید NK

¹¹⁴⁸بَر: دَر NK

¹¹⁴⁹ظلم : ظلمى K

¹¹⁵⁰از برای : دان که بهر K

geldi mi” sûresini oku.	gelince” ¹¹⁵¹ Ayet-i Kerîmesini oku!		
Sen bir fil bile olsan, düşmanın senden ürküp kaçsa, gene de işte şuracıkta Ebâbîl kuşları gelip çattı sana.	Sen fil isen, hasmın senden ürkmüşse işte sana ceza, sana (ebabil kuşu) erişti.	گر تو پیلی خصم تو از تو رمید نک جزا طَیْرًا أَبَابِیْلَتْ رسید	1340.
Bir zayıf, yeryüzünde aman diledi mi, gökyüzü ordusuna bil gürlütüdür düşer.	Bir zayıf, yerde aman dilerse gökyüzü askerleri arasına galgale düşer.	گر ضعیفی در زمین خواهد امان غلغل افتد در سپاه آسمان	1341.
Birisini dişler, kan içinde bırakırsın ama diş ağrısına tutulunca ne edersin?	Sen birisini dişinle ısırıp ta kan içinde bırakırsan senide diş ağrısı tutunca ne yaparsın?	گر بدنانش گزپُر خون کنی درد دندانت بگیرد چون کنی	1342.
Arslan kuyuda kendisini görünce öfkeyle kendi aksiyile düşmanı ayırd edemedi.	Aslan, kuyuda kendini gördü şiddet gazabından nâşî o anda kendini düşmanından ayıramadı.	شیر در چه دید خود را ^{۱۱۵۲} وز غله خویش را نشناخت آن دم از عدو	1343.
Aksini kendi düşmanı sandı; hâsılı kendisine kılıç çekti.	O kendi aksini kendi düşmanı sandı. Tabi kılıcı kendine çekti.	عکس خود را او عدوی خویش دیده لا جرم بر خویش شمشیری کشید	1344.
A filân, insanlarda gördüğün nice zulümler var ki bunlar, onlara vuran, huyundur senin.	Ey falan! Halkta gördüğün birçok zulümler, senin huyundur ki onlar da tecelli eylemiştir.	ای بسا ظلمی که بینی در کسان خوی تو باشد در ایشان ای فلان	1345.
Senin varlığın, iki yüzlülüğün, zâlimliğin, kötü sarhoşluğun, onlara vurmuştur.	Senin varlığın mesela nifakın, zulmün, kötü sarhoşluğun gibi hallerin onlara aksetmiştir.	اندر ایشان تافته هستی تو از نفاق و ظلم و بد مستی تو	1346.
O, sensin, kendini yaralyorsun; lânet ipliğini kendi çevrene örüyorsun sen.	Sen o'sun, o yarayı açan sensin. O demde de lanet bezini sen kendine dokuyorsun!	آن تویی و آن زخم بر خود می زنی بر خود آن دم تار لعنت می تنی	1347.
O kötü işi, apaçık göremiyorsun kendinde; yoksa kendi kendine can düşmanı kesilirdin.	O kötülüğü sen kendinde eyyânen görmüyorsun. Yoksa sen kendine candan düşmüş olarak ey bayağı âdem.	در خود آن بد را نمی بینی عیان ور نه دشمن بودی خود را به جان	1348.

¹¹⁵¹ Kur'an-ı Kerim. Nasr,1-3. : Allah'ın yardımını ve fetih (Mekke fethi) geldiğinde ve insanların bölük bölük Allah'ın dinine girdiğini gördüğünde, Rabbine hamd ederek tespihte bulun ve O'ndan bağışlama dile. ÇüNKü O tövbeleri çok kabul edendir.

^{۱۱۵۲} در چه دید خود را:خود را دید در چه NK

- A bön kişi, o kendisine saldıran arslan gibi sen de kendine saldırıyorsun.
- Kendine hamle eden mağrur aslan gibi sende kendine hamle ediyorsun.
1349. حمله بر خود می کُنی ای سَاده
مرد
همچو آن شیری که بر خود حمله
کرد
- Kuyunun dibine ulaşıydın o adam olmazlığın, senden olduğunu anlardın. Arslana, gördüğü şeklin başka bir arslan olmayıp kendi aksi olduğu, kuyu dibinde belli oldu.
- Sen kuyunun ta dibine inince anlarsın ki o âdem olmamazlık senden olmuştur.
1350. چُون به قعر خوی خود اندر رسی
پس بدانی کز تو بُود آن ناکسی
- Arslana, gördüğü şeklin başka bir arslan olmayıp kendi aksi olduğu, kuyu dibinde belli oldu.
- Aslana o başka kimse görünen kendi şekli anlaşıldı ama ta kuyunun dibine inince (anlaşıldı).
1351. شیر را در قعر پیدا شد که بود
نقش او آن کش دگر کس می نمود
- Kim bir zayıf kişinin dişini sökerse, o ters gören arslamın işini işler.
- Kim bir biçarenin dişini kırarsa o ters gören aslanın işini işler.
1352. هر که دندان ضعیفی می کند
کار آن شیر غلط بین می کند
- A amıcasının yüzünde bir kötülük gören, amıcan değildir kötü olan, sensin kötü, kendinden ürkme.
- Ey amcasının yüzünde kötü bir ben gören kimse! O senin beninin aksidir. Amcadan ürkme!
1353. ای بدیده حال^{۱۱۵۳} بد بر زوی عم
عکس حال توست آن از عم^{۱۱۵۴}
مردم
- İnananlar birbirlerinin aynasıdır; bu haberi Peygamber'den getirirler.
- “Müminler birbirinin âyinesidir.” Bu haberi Hazret-i Peygamberden getirmediler mi?¹¹⁵⁵
1354. مؤمنان آینه‌ای همدیگرند
این خبر نی^{۱۱۵۶} از پیامبر آوردند
- Gözünün önüne dek renkli bir şişe koymuşsun da o yüzden âlem gök görünüyor sana.
- Gözünün önünde gök renkte cam koymuşsun. O sebepten âlem sana gök görünür.
1355. پیش چشم داشتی شیشه‌ای کبود
ز آن سبب عالم کبودت می نمود
- Kör değilsen bu gök görüşü kendinden bil; kendine kötü de, kimseye eksik, artık bir şey söyleme.
- Kör değilsen bil ki bu gök renk sendendir. Kendine kötü de halka o kadar fena deme!
1356. گر نه کوری این کبودی دان ز
خوش
خویش را بد گو مگو کس را تو
بیش
- İnanan, Tanrı ışıyla bakmasaydı gizli şey, inanana çırılçplak görünür müydü hiç? Sen, Tanrı ışıyla baksaydın, kötülük
- [87a]Eğer mü'min Tanrı nuruyla bakmamış olaydı. Gaip mümine açıkça çırplaklığıyla görünür müydü? Sen Tanrı'nın nâr-ı celâli ile baktığından kötülük içinde
1357. مؤمناناً يُنظَر بِنُورِ اللَّهِ بُود
غیب مؤمن را برهنه چون نمود
1358. [20a] چُون که تُو يُنظَر بِنَارِ اللَّهِ

^{۱۱۵۳} حال: عکس NK

^{۱۱۵۴} عکس حال توست آن از عم : بد نه عم است آن توی از خود NK

¹¹⁵⁵ Hadis-i Şerif: Ebû Hüreyre'den. Resûlullah (s.a.s) Efendimiz: “Mü'min, mü'minin aynasıdır. Mü'min, mü'minin kardeşidir. Bütün işlerinde onu korur ve arkasından destek olur” buyurmuşlardır.

^{۱۱۵۶} نی: می NK

bâbında başkasını ayıplar da gaflete düşer miydin?	iyilikten gafil oldun.	بُـدِ نیکوی را و اندیدی از بدی
A hüzünlere dalmış kişi, azar azar ateşe su serp de ateşin ışık kesilsin.	İyiliği kötülükten ayırarak gördüğün kötülüklerin de iyilikden de gafil oldun. ¹¹⁵⁷	۱۱۵۸ در بدی از نیکوی غافل شدی از ۱۱۵۹ بُدِی از نیکوی غافل شُدِی ۱۱۶۰
Rabbimiz, sen de o tertemiz suyu serp de âlemin şu ateşi tamamiyle ışık kesilsin gitsin.	Azar azar nûr-i nâr'a ur. Nârın da nûr olsun ey mahzun halli âdem.	۱۱۶۱ اندک اندک نور را برنار زَن تا شود نارِ تُو نُور ای بُو الحَزَن
Denizin suyu, tümünden, buyruğunun altında; a efendim, su da senin, ateş de senin.	Yâ Rabbî. Sen de o tertemiz suyu serp de âlemin şu nâr'ı hep nûr olsun.	هم تو زن یا رب از آن ۱۱۶۲ آبِ طَهْـور تا شود این نارِ عَالَمِ جُمْلَه نُور
Sen dilersen ateş tatlı su olur; dilemezsen su da ateş kesilir.	Deniz suyu hep fermanın altındadır. Su da ateş de Yâ Rabbî, hep senindir.	آبِ دَرِیَا جُمْلَه در فرمانِ تُست آب و آتش ای خداوند آنِ تُست
Bizdeki şu istek de senin icâdın; zulümden kurtulmamız da senin lûtfun.	Dilersen ateş latîf su olur. Dilemezsen su dahi ateş kesilir.	گر تو خواهی آتش آبِ خوش شُدِی
Bu isteği biz istemeden vermişsin bize; ihsan definesini herkese açmışsın.	Bizim, bizim şu niyazımızda senin (gönlümüzde) icadındır. Zulümden kurtulmak –Yâ Rabbî- senin ihsanıdır.	ور نخواهی آب هم آتش شود این طلب در ما هم از ایجادِ تُست رستن از بی داد یا رب دادِ تُست
TAVŞANIN, ARSLAN KUYUYA DÜŞTÜ DİYE AV HAYVANLARINA	Şu talebimizi istemeden verdin sayısız hudutsuz ihsanlar bahşettin.	بی طلب تُو این طلب را ۱۱۶۳ داده‌ای بی شمار و حد عطاها داده‌ای ۱۱۶۴
	ASLANIN KUYUYA DÜŞTÜĞÜNÜ TAVŞANIN AV HAYVANLARINA	مژده بُردنِ خرگوش سویی نخچیران که شیر در چاه افتاد ۱۱۶۵

¹¹⁵⁷ [1] Burada iki beyit kâh eksik kâh fazla kâh alt üst olmak üzere nüsha ihtilafı vardır.

¹¹⁵⁸ نیکوی را و اندیدی از بدی: در بدی از نیکوی غافل شدی K

¹¹⁵⁹ از: در K

¹¹⁶⁰ Çalışılan Nüshanın haşiyesinde 1355-1356 beyitler ile ilgili mısraların başına 1,2,3,4 şeklinde numara olarak bir düzeltme yapılmıştır. Bu düzeltme esas alınarak 1355 ve 1356. Beyitler oluşturuldu.

¹¹⁶¹ نور را بر نار زَن: آب بر آتش بزَن NK

¹¹⁶² هم تو زن یا رب از آن: تو بزَن یا رَبَّنَا NK

¹¹⁶³ طلب را: طلبمان NK

¹¹⁶⁴ بی شمار و حد عطاها داده‌ای: گنج احسان بر همه بگشاده‌ای

¹¹⁶⁵ افتاد: فتاد K

MÜJDE VERMESİ

Tavşan kurtulduğuna sevinerek ovaya, av hayvanlarına koştu.

Arslanın, kuyuda ağlayıp inliyerek öldüğünü görünce güle oynaya çayırılığa vardı.

Ölümün elinden kurtulmuştu ya; yeşermişti, havada oynayan dal gibi, yaprak gibi oynuyor, el çırpıp duruyordu.

Dalla yaprak, toprak hapisanesinden kurtulunca baş çıkarırlar, yele eş olurlar.

Yapraklar tomurcuklan yarıncâ tâ ağacın başına çıkarlar.

Her meyva, her yaprak, ayrı ayrı tomurcuğunun diliyle Tanrı' ya şükreder

Ihsan sâhibi der, gökten besledi bizi de ağaç kalınlaştı, dümdüz bitti.

Balçığa saplanmış canlar da balçuktan kurtulunca gönülleri sevinçle dolu,

Tanrı aşkının havasında oynarlar, ayın on dördü gibi noksansız bir hâle gelirler.

MÜJDE EYLEMESİ

Tavşan halâsından sevinince oraya kadar av hayvanları cihetine koştu.

Aslanın kuyuda inlediğini görünce ta çimenistana kadar ayak çevirip kol salarak sevinerek gitti.

El çırpı. Çünkü ölümün elinden kurtulmuştu. Havadaki ağaç dalları ve yaprakları gibi neşeli sema' ediyordu.

Dallar yapraklar (tohum veya gök topraktan feyz alarak) toprağın mahpusundan kurtulunca başlarını yükseltip rüzgârın arkadaşı oldu.

Yapraklar daldaki gözleri yarararak ağacın ta tepesine fırladılar.

“Ağacın dal süren gözleri, mealindeki ayet-i kerîme mucibince” o gözden çıkan sürgün dili ile her sürgün ve yaprak ayrı ayrı Tanrı'nın şükürünü ereler.

Sahib-i Kerem ve ihsan olan Hüdâ bizim göğümüzü besledi de ağacımız kalınlaştı ve yükseldi, derler. Su ve çamur içinde bağlanan canlar sulardan çamurlardan gönül neşesiyle kurtulunca,

Tanrı [88a] aşkından oynarlar. Ayın on beşinin kursu¹¹⁶⁶ gibi kusursuz olurlar.

چون که خرگوش از رهایی شاد
گشت

سوی نخجیران دوان شد تا به
دشت

شیر را چون دید در چه کشته زار
چرخ می زد شادمان تا مرغزار

دست می زد چون رهید از دست
م

سبز و رقصان در هوا چون شاخ و
برگ

شاخ و برگ از حبیب خاک آزاد شد
سر بر آورد و خریف باد شد

برگها چون شاخ را بشکافتند
تا به بالای درخت اشتافتند

با زبان شطأه شکر خدا
می سراید هر بر و برگی جدا

که پیرورد اصل ما را ذو العطا
تا درخت استغلط آمد و استوی

جانهای بسته اندر آب و گل
چون رهند از آب و گلها شاد دل

در هوای عشق حق رقصان شوند
همچو قرص بدر بی نقصان شوند

1366.

1367.

1368.

1369.

1370.

1371.

1372.

1373.

1374.

¹¹⁶⁶ Her nev' dairevî şey, teker.

- Bedenleri oyuna dalar;
canlarını sorma;
tümünden can
kesilenleriyse hiç
sorma.
- Tavşan, arslanı
zindana kapayakoydu;
arslanlığa ne de ayıp,
bir tavşana alt oldu.
Böyle bir utanılacak
hâle uğramış;
şaşılacak şey şu ki:
Sonra da tutmuş,
kendine Fahreddin
lâkabını takmış; bu
lâkapla çağrılmasını
istiyor.
- A kişi, şen de şu
kuyunun içinde tek
kalmış bir arslansm;
tavşana benzeyen
nefsin, kanını
dökmüştür senin,
kanını içmiştir senin.
Tavşan nefsin ovada
yayıyor; sense bu
nasıldır, nice dir
kuyusunun tâ
dibindesin.
- O arslan avcısı, av
hayvanlarına, a
topluluk, müjdecî
geldi mi müjdeleyin
birbirinizi diye koştı.
Müjde, müjde a zevka
dalanlar dedi; o
cehennem köpeği,
geldiği cehenneme
yıkıldı gitti.
- Tenleri oynar canları ise
artık hiç sorma hele o
canlara sema' ettireni ise onu
artık hiç sorma.
- Tavşan aslanı zindana oturttu
bir aslan için ne ağırdır ki bir
tavşancıktan geri kaldı.
- Bunculayın âr ile beraber
ister ki kendisine
(Fahreddîn) gibi unvanlar
verilsin.¹¹⁶⁷
- Ey bu dünya kuyusu dibinde
mahbus kalan/sen aslan!
Tavşan gibi nefsin seni nasıl
kahr ve perişan eyledi?
- Senin tavşan nefsin sahra da
âlâ yayılmadadır. Sen ise şu
“Nasıl? Niçin?” kuyusu
dibine takılmış kalmışsın.
- O aslan avcısı tavşan av
hayvanları cihetine koşup
dedi ki: Sevinin ey ahâli.
Müjdecî geldi.
- Ey neşe âlemi kuran halk
müjde müjde! O cehennem
köpeği tekrar cehenneme
gitti.
- جسمشان در رقص و جانها خود
مپرس
و آن که گرد جان از آنها خود
مپرس
شیر را خرگوش در زندان نشاند
ننگ شیری کاو ز خرگوشی بماند
در چنین^{۱۱۶۸} ننگی و آن گه این
عجب
فخر دین خواهد که گویندش لقب
۱۳۷۵.
- ۱۳۷۶.
- ۱۳۷۷.
- ای تو شیری در تک این چاه
دهر^{۱۱۶۹}
نفس چو خرگوش خون گستت
بقه^{۱۱۷۰}
۱۳۷۸.
- نفس خرگوش به صحرا در چرا
تو به قعر این چه چو و چرا
۱۳۷۹.
- شوی نخچیران دويد آن شیرگیر
کابشروا یا قوماد جاء البشیر
۱۳۸۰.
- مژده مُژده ای گروه عیش ساز
کان سگ دوزخ به دوزخ رفت باز
۱۳۸۱.

¹¹⁶⁷ [1] Mevlevî büyükleri bu beyitte Fahreddîn Râzî emsaline işaret vardır derler. Bu kabil âlimler dinin asıl içini bırakmış ve onun lezzetini halka tattırarak yerde meseleyi dallandırarak kışır (kabuk, hububat ve meyve vesaire derisi) içine gömülmüş kalmış ve bu hal ile kimseyi yenmeyip Tanrı âdemlerini incitmekten zevk almış müteazzim kimselerdirler.

^{۱۱۶۸} چنین: چنان NK

^{۱۱۶۹} دهر: قرد NK

^{۱۱۷۰} خون گستت بقه: خونت ریخت و خورد NK

- Müjde olsun, müjde, o canlara düşman olanın dişlerini söktü Tanrı kahrı.
- Pençesiyle nice başlar ezen o zâlimi ölüm süpürgesi süprüntü gibi süpürüverdi.
- AV HAYVANLARININ, TAVŞANIN ÇEVRESİNE TOPLANMALARI, ONU ÖVMELERİ**
- O anda, bütün vahşî hayvanlar, güle oynaya, sevinerek, zevka dalıp coşarak toplandılar.
- Çevresini aldılar; oysa ortada bir mumdu sanki. Bütün ovada kiler secde ettiler ona.
- Sen dediler, ya gökyüzünün bir meleğisin, ya da perisin. Hayır, sen erkek arslanların Azrâil'isin.
- Ne olursan ol, canımız kurban sana; ona üst oldun, elin kolun sağ olsun.
- Tanrı, bu suyu senin arkandan akıttı; âferin eline koluna senin. Hele bir daha söyle, onun nasıl faka bastırdın; o zâlimi düzenle nasıl kahrettin!
- Hele bir daha söyleme hikâyen, derdimize
- Müjde müjde! O hayat düşmanının Tanrı dişlerini kırdı.
- O yumruğuyla nice başlar ezeni ölüm süpürgesi süpürdüğü gibi süpürdü.
- AV HAYVANLARININ TAVŞANIN ETRAFINA TOPLANMASI VE ONLARIN TAVŞANA DUA VE SENA EYLEMELERİ**
- O zaman bütün yabani hayvanlar toplanıp neşeli ve sevinç içinde hep onun yüzünü öptüler.
- Bir halka vücuda getirdiler. O şema' gibi ortalarında idi. Bütün sahra halkı ona secde eylediler.
- Sen gök meleği misin yahut peri misin, yoksa erkek aslanların azraili misin?
- Her ne isen canımız sana kurbandır. Her elden üstün oldun, elin [89a] bileğin sağ olsun!
- Tanrı bu suyu senin ırmağından akıttı. Eline bileğine aferin!
- Bir daha söyle! Onu hile ile nasıl mağlup ettin? O bayağı mahlûku nasıl hileye buladın?
- Bir daha söyle ki anlatılması derde derman olur. Bir daha
- مُژده مُژده کآن عُدْوَى^{۱۱۷۱} جانها کند قهرِ خالقش دندانها 1382.
- آن که از پنجه بسی سرها بکُوفت همچُو خس جاروب مرگش هم بروفت 1383.
- جمع شدنِ نخچیران گردِ خرگوش و ثنا گفتنِ نخچیرانخرگوش را^{۱۱۷۲} 1384.
- جمع گشتند آن زمان جمله وحوش و خندان جمله پوسیدند روش^{۱۱۷۳} 1384.
- خالقه کردند او چُو شمعی در میان سجده کردندش همه صحراریان^{۱۱۷۴} 1385.
- تو فرشته‌ای آسمانی یا پری نی تُو عزرائیل شیران نری 1386.
- هر چه هستی جانِ ما قُربانِ تُست دَست بُردی دَست و بازویت دُزست 1387.
- راند حق این آب را در جُوی تُو آفرین بَر دَست و بر بازوی تُو 1388.
- باز گو تا چُون سگالیدی به مکر آن عَوان را چُون بمالیدی به مکر 1389.
- باز گو تا قِصّه درمانها شود 1390.

^{۱۱۷۱}عُدْوَى: NK

^{۱۱۷۲}نخچیرانخرگوش را: او را NK

^{۱۱۷۳}جمله پوسیدند روش: از طرب در ذوق و جوش NK

^{۱۱۷۴}کردندش همه صحرازیان: آوردند و گفتندش که هان K

- dermân olsun; bir kere daha söyle de canlara merhem kesilsin.
Bir kere daha söyle; çünkü o sitemcinin zulmünden canımızda yüzbinlerce yara var. Tavşan, â ulular dedi; Tanrı güç kuvvet vermişti; yoksa bir tavşan da nedir ki dünyâda?
Bana güç verdi; gönlüme ışık bağısladı; gönül ışığı da elime ayağıma kuvvet kesildi.
Üstünlükler de Tanrı'dan gelir çatar; hâlden hâle dönüş de gene Tanrı'dan gelir.
Tanrı, zanlara, şüphelere düşenlere de tam inananlara da bu gücü, bu kuvveti sırayla verir.
TAVŞANIN, AV HAYVANLARINA, BUNA SEVİNMEYİN DİYE ÖĞÜT VERMESİ
Kendine gel de sıran gelince sevinme; sıraya bağlısın sen, hürlük satmaya kalkışma.
Saltanatları, nöbetin de üstünde örüp dokunanların nöbetini, yedi yıldızın da üstünde çalarlar.
Nöbetten üstün olanlar, ölümsüz pâdişâhlardır. Onların
- de ki canlar yarasına merhem olur.
Tekrar söyle ki o türlü mezalim gösteren düşmanın zulmünden canlarımızda yüz binlerce yaralar vardır.
Tavşan dedi ki: "Ey büyüklerim bu bir tanrı yardımı oldu. Yoksa bir biçare tavşancıktan da ne olur?
Bana kuvvet ihsan etti. Gönlüme nur verdi. Göğsüme de cennet verdi, huri verdi.
Fazilet ihsanı Cenâb-ı Hakk'tan gelir hallerini değiştirmekte yine Hakk'tan erişir."
TAVŞANIN HAYVANLARA (BUNA SEVİNMEYİNİZ) DİYE NASİHAT ETMESİ
Hakk bir devran ile bir nevbetle bu yardımı Tanrı yine hüsn-ü zan eden ve onun inayetini gören kimselere gösterir.
Sakın böyle nevbetle ele geçen mal ve mülk ve hal ve ihtişam ile sevinmeyiniz!
Ey nevbete bağlanmış (bütün ahvâl ve hayâtiyyesi nevbet olan) kimse (zaruret veya kederden) kurtulmuş tavrı göstermeyiniz!
Saltanat-ı nevbet ve muvakkitlik fevkinde kurulan zevat-ı kirâmın
- baz گو تا مرهم جانها شود
baz گو کز ظلم آن استم‌نما
صد هزاران زخم دارد جان ما
گفت تاییدِ خُدا بُود ای مهان
ور نه خرگوشی که باشد در جهان
قوتم بخشید و دل را نُور داد
سینه‌ام را جنت و هم جُور داد^{۱۱۷۵}
از برِ حق می رسد تفضیلتها
باز هم از حق رسد تبدیلتها
پند دادنِ خرگوش نخچیران را که
بدین شاد مشوید^{۱۱۷۶}
حق به دور و نوبت این تأیید را
می نماید اهلِ ظنّ و دید را^{۱۱۷۷}
هین به مُلکِ نوبتی شادی مکن
ای تو بسته‌ای نوبت آزادی مکن
آن که ملکش برتر از نوبت تنند
برتر از هفت انجمش نوبت زنند
برتر از نوبت مُلوک باقیند
دورِ دایم روحها با ساقیند
1391.
1392.
1393.
1394.
1395.
1396.
1397.
1398.

^{۱۱۷۵} سینه‌ام را جنت و هم جُور داد : نور دل مر دست و پا را زور داد NK

^{۱۱۷۶} Bu başlık Nicholson'da yazılmamıştır.

^{۱۱۷۷} Bu beyit Adnan Karaismailoğlu'n da başlıktan önce yazılmıştır.

canlan, boyuna sâkıyle
berâberdir.
Bir iki gün şu içmeyi
bırakırsan ağzını o
ölümsüzlük şarabına
daldırırsın.

nevbetsizini ta yedi yıldızın
üstünde vurur ve çalarlar.
Ebedî Sultanlar nevbet
nakîsasından¹¹⁷⁸ yüksektirler.
Onların ruhları sâkîsi devr-i
dâimdir. Sen birkaç gün su
içmeyi bıraksan ebediyet
şarabı içinde yüzersin.

ترك این شرب ار بگویی يك دو روزه
در كنی اندر شراب خلد پوز

1399.

¹¹⁷⁸ Eksiklik, kusur, ayıp.

DEĞERLENDİRME

Bu çalışmamızda, 25 tane ayet-i kerime saptandı ve okuyucunun anlaması göz önüne alınarak metindeki bazı kelimelerin bugünkü Türkçe karşılıkları dipnot olarak gösterildi. Metinde 12 adet hadis-i şerif tespit edildi ve Veled Çelebi İzbudak'ın Osmanlı Türkçesinden günümüz Türkçesine aktarılan kısmın dipnotunda ayet-i kerimelerin Türkçe anlamı verildi, aynı şekilde hadis-i şeriflerde ravîleri ile birlikte dipnotta belirtildi.

Örnek:

Ayet-i Kerime: Kur'an-ı Kerim, Kehf, 23-24. : Hiçbir şey hakkında sakın “yarın şunu yapacağım” deme! Ancak, “Allah dilerse yapacağım” de. Unuttuğun zaman Rabbini an ve “Umarım Rabbim beni, bundan daha doğru olana ulaştırır” de.

Hadis-i Şerif: Ali b. Ebî Tâlib'den “Mü'minler, namazlarında huşua riayet ederler.” ayeti sorulduğu zaman O: “Huşu kalbedir. Huşu, Müslüman vakarına yakışır şekilde, vücudunun sakin olması ve gözünü namaz kıldığın yerden ayırmamandır” demiştir.

Bu karşılaştırma sonucundaki bulgulara birkaç örnek verecek olursak şu şekildedir:

Veled Çelebi İzbudak'ın tercümesinde bulunan fakat Abdülbaki Gölpınarlı'nın tercümesinde bulunmayan beyit saptanmıştır:

ABDÜLBAKİ GÖLPINARLI	VELED ÇELEBİ İZBUDAK	FARŞÇA METİN	SIRA
-	Vezir bu mekrini padişaha sayıp dökünce padişah gönlünden endişeyi külliye kazıdı.	چون وزیران مکر را بر سه شُمرَد از دلش اندیشه را کُلِّ شُمرَد	366
-	Âhâddan bir kimse sabahleyin erişip Süleyman Peygamber'in saray muadelatına (saray-ı mu'dilatına) koştu.	ساده مردی چاشتگاهی در رسید در سَرا عدلِ سُلیمان در دوید	961
-	Yüzü kederden sararmış, her iki dudağı da morarmıştı. Süleyman peygamber ona:	رَویش از غم زرد و هر دُلب کُبود پس سُلیمان گفتش ای خواجه چه بود	962

	“Efendi, ne oldu?” dedi.		
-	O da: “Azrail bana şöyle hışım ve kin ile baktı” dedi.	گفت عزراییل در مَن این چنین یک نظر انداخت پُر از خشم و کین	963
-	Acaba bu işi, o âdemi hanümanından avare etmek için mi yaptın?”	ای عجب این کرده باشی بهر آن تا شود آواره او از خان و مان	971
-	Ey oğul o kavim Tanrı adamıdır. O âdem kendi fâniliğinden ayrılmış hakka vasıl olmuştur.	هست آن ریک ای پسر مرد خُدا کو به حق پیوست و از خود شد جُدا	1070
-	Ondan dinin tatlı suyu coşar ki o sudan tâlipler hayat bulurlar ve artarlar.	آبِ عذب دین همی خوشدازو طالبان را ز آن حیاتست و نمود	1071
-	Tanrı âdeminden başkasını kuru kumsal ad eyle ki o kumsal her zaman senin ömrün suyunu içer [mahveder].	غیر مرد حق جویکِ خوشکدار که آبِ عُمرت را خورد او هر زمان	1072
-	Hakîm olan erlerden hikmet iste ki o hikmetle görücü bilici olasın.	طالبِ حکمت شو از مردِ حکیم تا از و کردی تو بینا و علیم	1073

Veled Çelebi İzbudak'ın tercümesinde yer alan fakat Abdülbaki Gölpınarlı'nın tercümesinde bulunmayan başlık saptanmıştır:

ABDÜLBAKİ GÖLPINARLI	VELED ÇELEBİ İZBUDAK	FARŞA METİN	SIRA
-	O MAHPUS BEYANINDADIR Kİ HEP PEYGAMBERLER HAKKIN NURUDURLAR NASIL Kİ TANRI PEYGAMBERLERİNDEN HİÇ BİRİNİN ARASINI AYIRAMAYIZ BUYRULMUŞTUR	در بیان آن که جمله پیغامبران بر حقند که لا نفرق بین احد من رَسُولِهِ	
-	HUD PEYGAMBER ZAMANINDA AD KAVMİNİ HELAK EDEN RÜZGÂRIN HİKÂYESİ	قصه‌ای باد که در عهد هود پیغمبر قوم عاد را هلاک کرد	

Abdülbaki Gölpınarlı'nın tercümesinde yer alan fakat Veled Çelebi İzbudak'ın tercümesinde bulunmayan başlık saptanmıştır:

ABDÜLBAKİ GÖLPINARLI	VELED ÇELEBİ İZBUDAK	FARŞA METİN	SIRA
SİNEĞİN GEVŞEK TE'VİLİNİN DEĞERSİZLİĞİ	-	زیافت یافت تاویلِ رکیکِ مگس	

Veled Çelebi İzbudak ve Abdülbaki Gölpınarlıda bulunmayan beyitler tespit edilmiştir:

ABDÜLBAKİ GÖLPINARLI	VELED ÇELEBİ İZBUDAK	FARŞA METİN	SIRA
-	-	که هـ را فرمود حق که امروز هان جان او را بُد و به هندستان ستان	974
-	-	دیدن نورست آن گه دید رنگ وین به ضد نور دانی بی درنگ	1143

Veled Çelebi İzbudak'ın tercümesini hazırladığı Farsça metinde, Abdülbaki Gölpınarlı'nın tercümesinde bulunan fakat Veled Çelebi İzbudak'ın tercümesinde bulunmayan beyit saptanmıştır:

ABDÜLBAKİ GÖLPINARLI	VELED ÇELEBİ İZBUDAK	FARŞA METİN	SIRA
Büyüklerin söz verişleri, yürüyüp duran bir definedir; ehil olmayanların söz verişleriye akıp giden bir zahmettir, bir eziyettir.	-	وَعَدَاهِیْ اَهْلِ کَرَمِ گَنْجِ رَوَانِ وَعَدَاهِیْ نَاْهْلِ شَدِ رَنْجِ رَوَانِ	184
Demek ki önce ışık görünüyor; ondan sonra renge bakılıyor; zıd, zıddıyla beliriyor; Rum ülkesinin halkıyla Zencî gibi hani.	-	کِه نَظَرِ بَرِ نَوْرِ بُوْدِ اَنْ گِه بِه رَنْگِ ضَدِ بِه ضَدِ پِیْدَا بُوْدِ چَوْنِ رُوْمِ وَ زَنْگِ	1146

Abdülbaki Gölpınarlı'nın tercüme yaparken bazı beyitlerde yorum kattığı görülmüştür. Örneğin aşağıdaki beyitte, gerek olmadığı halde birinci mısranın başında “*Sakın ha, sen, sen ol*” şeklinde bir ekleme yapılmıştır:

ABDÜLBAKİ GÖLPINARLI	VELED ÇELEBİ İZBUDAK	FARŞA METİN	SIRA
Günler geçip gittiyse, de ki: Geçin, gidin, pervâmız yok. Sen kal ey dost, temizlikte sana benzer yok.	Günler geçtiyse bırak geçsin perva değildir. Ey paklıkta naziri olmayan heman sen kal.	رُوْزِهَا گِرْفَتِ گُوْرُو بَاکِ نِیْسْتِ تُو بَمَانِ اِیْ اَنْکِ چَوْنِ تُو پَاکِ نِیْسْتِ	16
Sakın ha, sen, sen ol, bu sırrı kimseye söyleme; pâdişâh senden bunu soruşturur, pek arar, araştırır amma sen gizle.	Esrarın göklerde gizli kalırsa muradın çabuk hâsıl olur.	هَانِ وَ هَانِ اِیْنِ رَا زِ رَا بَا کَسِ مِگُو گِر چِه اَز تُو شِه کُنْدِ بَسِ جِسْتِ وَ جُو	177

Aşağıdaki beyitte Gölpınarlı “o kişi” zamirini, fazladan kullanmıştır:

ABDÜLBAKİ GÖLPINARLI	VELED ÇELEBİ İZBUDAK	FARŞÇA METİN	SIRA
Ateştir neyin bu sesi, yel değil. Kimde bu ateş yoksa yok olsun o kişi.	Bu Ney’in sesi ateştir. Hava değildir. Kimde bu ateş yok ise yok olsun.	آتش است این بانگِ نای و نیست باد هر که این آتش ندارد نیست باد	9

Veled Çelebi İzbudak’ın ve Adnan Karaismailoğlu’nun tercümesinde bulunup Abdülbaki Gölpınarlı’nın tercümesinde bulunmayan beyitler vardır. Örnek verecek olursak:

ABDÜLBAKİ GÖLPINARLI	VELED ÇELEBİ İZBUDAK	FARŞÇA METİN	SIRA
-	Vezir bu mekrini padişaha sayıp dökünce padişah gönlünden endişeyi külliye kazıdı.	چون وزیران مکر را بر سه شُمرَد از دلش اندیشه را کُلّ شُمرَد	366

Aşağıdaki beyitte, “akılsız” kelimesi Abdülbaki Gölpınarlı tercümesinde tekil olarak yazılmış, Veled Çelebi İzbudak tercümesinde ise çoğul olarak yazılmıştır:

ABDÜLBAKİ GÖLPINARLI	VELED ÇELEBİ İZBUDAK	FARŞÇA METİN	SIRA
Bu aklın mahremi, akılsızdan başkası değildir; dile de kulaktan başka müşteri yoktur.	[2a]Bu aklın mahremi akılsızlardan başkası değildir. Dilin müşterisi de kulaktan başkası değildir.	مَحْرَمِ این هُوش جُز بیهُوش نیست هَر زبان را مشتری جُز گوش نیست	14

Abdülbaki Gölpınarlı aşağıdaki beyitlerin bazı yerlerinde kendi yorumunu da eklemiŐtir.

ABDÜLBAKİ GÖLPINARLI	VELED ÇELEBİ İZBUDAK	FARŞA METİN	SIRA
Gamımızla günler geçti, akŐamlar oldu; günler yanıŐlarla yoldaş kesildi de yandı gitti.	Gam zamanımızda günlerimiz vakitsiz geçti. Günler dahi iniltileyle yoldaş oldu.	در غم مَ ا روزها بی گاه شد روزها با سوزها همراه شد	15
Hekimlerin hepsi, canımızla oynayalım, berâberce düşünelim; berâberce bir karara varalım.	Hepsi birden dediler ki: Can feda edelim, fikirlerimizi toplayıp tedavide iştirak eyleyelim.	جمله گفتندش که جان بازی کنیم فهم گرد آریم و انبازی کنیم	46
Sen sandın ki bulandı, pis bir iş işledi; su berrak bir hâle gelince bu berraklık suda bulanıklık, tortu bırakır mı hiç?	Sen melslk etti diye bir zanda bulunma. Sulu Şey süzülünce tortu bırakır mı?	تو گمانبردی که کرد آله ودگی در صفاغش کی هلد پالودگی	235
Azrâil dedi ki: Ne vakit öfkeli bakmışım ona? Yol uğrağında gördüm de ŐaŐırdım kaldım; Şaşkın Şaşkın baktım.	Demekle zr ile cevaben dedi ki: “Ey cihanın zevalsiz padişahı. O ters anladı. Ona hayal göründü.	گفتش ای شاه جهان بی زوال فهم کزگرد و نمود او را خیال	982
İnsandan kaplan da, arslan da fâre gibi korkar. Timsah da onun yüzünden coŐmuŐ köpürmüştür, deniz de; ikisinin de d patlamıştır ondan.	O hünerli âdemden kaplan, aslan fare gibi korkar. Vahşî canavarlar ovalarda dağlarda ondan gizlenmişlerdir.	زو پلنگ و شیر ترسان همچو موش جوش زو شده پنهان بدست و که و	1049

Veled Çelebi İzbudak’ın aşağıdaki beyitlerin FarsŐasına sadık kaldığını ve Abdülbaki Gölpınarlı’nın tercümesinde bazı farklılıklar olduğunu görmekteyiz.

ABDÜLBAKİ GÖLPINARLI	VELED ÇELEBİ İZBUDAK	FARŞA METİN	SIRA
Fakat hekim Semerkand'ı anınca nabzı değişti, tez tez atmaya başladı; rengi kızardı, sarardı; çünkü o Semerkandlı bir kuyumcudan ayrılmıştı.	Hemen nabzı attı. Çehresi kızardı sarardı. Çünkü Semerkantlı bir kuyumcudan ayrılmıştı.	نبض جست و رُوی سُرخ و زرد شد کز سَمَرقندی زرگر فرد شد	171
Hristiyanlar, azar azar onun çevresinde toplanmaya başladı; topluluk yüzbinlere vardı.	Yüz binlerce Hristiyan kimseler azar azar onun semtine, onun civarına toplandılar.	صد هزاران مَدِردِ تَرَسا سُوی او اندک اندک جمع شد در کُوی او	369
Tanrı'nın ipekböceğine öğrettiğini hiçbir fil bilebilir mi; o çeşit düzeni düzebilir mi?	Tanrı'nın ipek böceğine öğrettiğini, öyle bir sanatı (kocaman) fil bilir mi?	آن چه حق اَمُوخت کرمِ پيله را هیچ پیلی داند آن گون حيله را	1028
Hak'ta şüpheye düşen kişinin körlüğüne rağmen meleklerin adlarını da kırdı, geçirdi, sanlarını da.	Tanrı'nın büyüklüğünde şüphesi olanların körlüğüne rağmen meleklerin nam ve şanlarını geri bıraktı.	نام و نامُوسِ مَلَك را در شكست كُورِي آن كس كه در حق درشكست	1030
Denizlerdeki yaratıklar, dağdaki, oadaki yaratıklar, bu hüner yüzünden insana karşı çâresiz bir hâle düşmüşlerdir.	Bu hünerden dolayı denizlerin dağların, ovaların mahlûkatı hep insana karşı aciz kaldı.	آدمی را زین هُنر بی چاره گشت خلقِ دریاها و خلقِ کوه و دشت	1048
İnsandan kaplan da, arslan da fâre gibi korkar. Timsah da onun yüzünden coşmuş köpürmüştür, deniz	O hünerli âdemden kaplan, aslan fare gibi korkar. Vahşî canavarlar ovalarda dağlarda ondan	زو پلنگ و شیر ترسان همچو موش زو شده پنهان بدست و كه و جوش	1049

de; ikisinin de ödü patlamıştır ondan.	gizlenmişlerdir.		
--	------------------	--	--

Abdülbaki Gölpınarlı'nın aşağıdaki beytleri Farsça metinle ve İzbudak'ın tercümesiyle kıyaslandığında yanlış tercüme ettiği görülmüştür.

ABDÜLBAKİ GÖLPINARLI	VELED ÇELEBİ İZBUDAK	FARŞA METİN	SIRA
Gönül hâlimden haberleri bile yok onların, ettikleri iftirallardan Allâh'a sığınırım.	Onlar derûnun ahvalinden haberdar değillermiş. Körlüklerinden dolayı hepsinin akli harice nazar etmiştir.'	بی خبر بودند از حالِ درون بود هوشِ جمله از کوری برون	107
Sen, Tanrı ışığıyla baksaydın, kötülük bâbında başkasını ayıplar da gaflete düşer miydin?	Sen Tanrı'nın nâr-ı celâli ile baktığından kötülük içinde iyilikten gafil oldun.	[20a] چون که تو یَنْظُرِ بِنَارِ اللّٰهِ بِدِی نیکوی را و اندیدی از بدی	1358
Azrâil dedi ki: Ne vakit öfkeli bakmışım ona? Yol uğrağında gördüm de şaşkırdım kaldım; şaşkın şaşkın baktım.	Demekle özür ile cevaben dedi ki: "Ey cihanın zevalsiz padişahı. O ters anladı. Ona hayal göründü.	گفتش ای شاه جهان بی زوال فهم کزگرد و نمود او را خیال	982

Aşağıdaki beyitlerin, Abdülbaki'nin tercümesi ve Farsça metin göz önüne alındığında Veled Çelebi İzbudak tarafından eksik tercüme edildiği sanılmaktadır:

ABDÜLBAKİ GÖLPINARLI	VELED ÇELEBİ İZBUDAK	FARŞA METİN	SIRA
O halayıkcağız hastalıktan kıla döndü; pâdişâhın gözü de kanlı yaşlarla bir ırmak kesildi.	O halayık hastalıktan kıl gibi oldu. Kazara sirkencubin safrayı arttırdı.	آن کنیزک از مرض چون موی شد چشم شه از اشک خون چون جوی شد	52

Kader bu ya; sirkencübin safrayı artırdı; bâdemyağı peklik meydana getirdi.	Badem yaşı da kuruluk tesir gösterdi. Kara helile ile kabız oldu.	از قضا سرکنگبین صفرا فزود رُوغنِ بادام خشکی می نمود	53
Tanrı isterse sözünü söylemediler dememden maksat, gönül kapalılığını anlatmak; yoksa eğreti bir hâl olan “inşâallâh” sözünü unuttuklarını anlatmak değil.	Yoksa yalnız – inşallah- demek değildir o arızı bir haldir.	ترک استثناء مُرادم قسوتیست نی همین گفتن که عارض حالتیس	49
Dedi ki: Ey Tanrı ışığı, ey gamı, ğussayı gideren, ey “Sabır, genişliğin anahtarıdır, sözüne mânâ kesilen.	Yine dedi ki ey nur-i ilahi ey hall-i müşkilat, ey (sabrı genişlemenin anahtarıdır) kelim-ı ‘âlîsinin manası.	گفت ای نُورِ حق و دفعِ حَرَجِ معنی الصبر مفتاحُ الفرج	98
Pâdişâhtı o, hem de pek uyanık bir pâdişâh. Öz bir kişiydi o, hem de Allâh’ın öz kişilerinden.	O padişah idi, hem de pek uyanık bir padişah idi has bir zat idi hem de hâssetullah idi.	شاه بُود و شاه بَس آگاه بُود خاص بُود و خاصه ی الله بُود	245

Farsça metinde “ *Kara helile ile kabız oldu* “ kelimesi yer alamamasına rağmen Veled Çelebi İzbudak bu kelimeyi ekleme yapmıştır.

ABDÜLBAKİ GÖLPINARLI	VELED ÇELEBİ İZBUDAK	FARŞA METİN	SIRA
Kader bu ya; sirkencübin safrayı artırdı; bâdemyağı peklik meydana getirdi.	Badem yaşı da kuruluk tesir gösterdi. Kara helile ile kabız oldu.	از قضا سرکنگبین صفرا فزود رُوغنِ بادام خشکی می نمود	53

Aşağıdaki hikâye başlığı olan bölümde Farsça metin göz önüne alınarak tercüme edildiğinde “ tavşanın arslana ulaşması “ değil, “ tavşanın aslan huzuruna gelmesi aslanın ona kızması “ şeklinde tercüme daha doğru olacaktır.

ABDÜBAKİ GÖLPINARLI	VELED ÇELEBİ İZBUDAK	FARŞA METİN	SIRA
TAVŞANIN ARSLANA ULAŞMASI	[77a]TAVŞANIN ASLAN HUZURUNA GELMESİ ASLANIN ONA KIZMASI	آمدنِ خرگوشِ نزدیکِ شیر و خشمِ شیر بروی	

Veled Çelebi İzbudak aşağıdaki beytin tercümesinden sonra parantez içerisinde yorumda bulunmuştur.

ABDÜBAKİ GÖLPINARLI	VELED ÇELEBİ İZBUDAK	FARŞA METİN	SIRA
Derken bir ıslıkla gene tuzağa çekersin onları; hepsini de payını aramaya koytursun.	Sonra [kuş çağırır gibi] bir ıslıkla yine beden tuzağına çekersin herkesi mahkeme ve mücâzâta çekersin.	وز صفیری باز دام اندر کشی جمله را در داد و در داور کشی	404
Aslında bu dünyâ, sizin canlarınıza bir hapishanedir; haydin o yana gidin; orasıdır ovanız sizin.	Bu âlem nefsül emrde sizin canlarınızın hapishanesidir, haydi sizin [neşe ve saadetinizi hâvi olan] cihete koşunuz ki orası sizin sahranızdır.	این جهان خود حبسِ جانهای شماست هین روید آن سو که صحرای شماست	534
Bu dünyânın sınırı vardır; o dünyâ ise sınırsızdır; şekil, kılık, o anlama engeldir.	Bu âlem mahdud [ucu bucağı malum] dur o âlem ise had ve gaysizdir, nakış ve suret o mânâ âlemine bir set ve manidir.	این جهان محدود و آن خود بی حدست نقش و صورت پیشِ آن معنی سَدست	535
Kuşa, ıslıktan bir tad gelse bile kendi cinsini bulamadı mı, hoşlaşmaz, kaçar.	Islık kuşun meşrebine hoş gelerek kuş ıslık cihetine gelip de orada kendi cinsini bulamayınca [ve avcı tarafından yapıldığını]	مُرغ را گر ذوق آید از صفیر چُون نباید جنسِ خُد پَرِد جُویتَر	900

	görünce] hemen ok gibi uçar.		
Geminin içindeki su, gemiyi batırır; gemi altındaki suysa gemiye arka olur.	Suyun gemi içinde olması geminin helâkidir. Suyun gemi altında bulunması [geminin yürümesine yardımcıdır].	آب در کشتی هلاکِ کشتی است آب اندر زیرِ کشتی پُشتی است	1002

Abdülbaki Gölpınarlı tercümesinde 1395. Beyit başlıktan sonra yazılması gerekirken, başlıktan önce yazılmıştır.

SONUÇ

Çalışmamızda, öncelikle Veled Çelebi İzbudak tarafından Osmanlı Türkçesiyle Arap harfli olarak hazırlanmış olan ve Konya Mevlâna Müzesi Ktp., İhtisas, nr. 5223'de yer alan eserin 1. cilt 1. Defter Hakkında bilgi verilmiştir. Ardından Veled Çelebi İzbudak'ın tercümesini hazırladığı Farsça el yazması orijinal metin, günümüz Farsçasıyla sunulmuştur. Tarih içerisinde değişiklik gösteren ve her zaman kendini yenileyen dilde, kavramlar ve kelimelerin anlam ve yazılışları farklılık gösterebilmektedir. Bu değişiklikler göz önüne alınarak Farsça el yazması orijinal metinde gerekli yerlerde düzeltmeler yapılmıştır.

Söz konusu metni çalışırken Adnan Karaismailoğlu ve Reynold Alleyne Nicholson'ın tercümeleriyle karşılaştırma yapılmıştır ve beyitlerdeki farklı olan kelimeler, yazım değişiklikleri, eksik olan yerler dipnotta belirtilmiştir. Abdülbâki Gölpınarlı'nın, MEB tarafından yayımlandığı eserini birebir Türkçeye kazandırmadığı, anlam tercümesi yaptığı ve farklı tercüme ettiği görülmüştür. Bu nedenle son olarak Abdülbâki Gölpınarlı'nın tercümesinin, yapılmış olan transliterasyon ve Veled Çelebi İzbudak'ın tercümesini hazırladığı Farsça metinle karşılaştırması yapılmıştır. Bu karşılaştırmanın da değerlendirmesi verilmiştir.

Bu yapılan çalışmanın, bundan sonraki yapılacak olan mesnevî çalışmalarında yardımcı olması ümit edilmektedir.

KAYNAKÇA

- AKAR, Metin, Veled Çelebi İzbudak, *TDK*, Ankara 1999.
- AKSOY, Ömer Asım, *İki Dilcimizi Kaybettik*, TDK, C.7, Ankara, 1953.
- AKÜN, Ömer Faruk, *Abdülbaki Gölpınarlı*, TDV, C. 14, , İstanbul, 1996.
- ALPARSLAN, Ali, *Abdülbaki Gölpınarlı*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1996.
- ALTUNEL, Aysun, *Reynold Alleyne Nicholson'ın Studies in Islamic Mysticism Adlı Eserinde Sufilere Bakış Tarzı*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi 2011.
- AYNUR, Hatice, *Abdülbaki Gölpınarlı Bibliyografyası*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2013.
- Celaleddin Muhammed Belhi, *Mesneviyi Ma'nevi*, 1-6 cilt, be tashih: Muhammed Ali Muvahhid, 2.baskı, Tahran 1396/2017.
- CEYHAN, Semih, *MESNEVÎ*, TDV, C. 29, Ankara 2004.
- ÇELİK, İsa, *Mevlana'nın Mesnevî'sinin Tercüme Ve Şerhleri*, A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, S. 19, Erzurum 2002, s.71-78.
- DERİN, Süleyman, *İngiliz Oryantalizmi ve Tasavvuf*, Küre Yayınları, I. basım, İstanbul 2006.
- _____, *Reynold Alleyne Nicholson, DİA*, C. XXXIII, 76-77, İstanbul 2007.
- DEMİREL, Şener, *Mevlana'nın Mesnevî'si ve Şerhleri*, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C. S, S.10, 469-504, İstanbul 2007.
- EFENDİOĞLU, Süleyman, *Veled Çelebi Türk Diline Medhal*, A.Ü Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, S.21, Erzurum 2000.
- GÖLPINARLI, Abdülbaki, *Mevlâna Celâleddîn Hayatı, Felsefesi, Eserleri, Eserlerinden Seçmeler*, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1999.
- GÜLEÇ, İsmail, *Mesnevî Şerhi Rûhu'l-Mesnevî*, İnsan yayınları, İstanbul 2004.
- JalâlüddinRûmî, *TheMatnawi*, Book I, EditedandTranslatedby: Reynold A. Nicholson, Tehran, 1381/2002
- KANAR, Mehmet, *Farsça-Türkçe Sözlük*, Say yay., 2. Baskı, İstanbul 2010.
- KAPLAN, Mehmet, *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar I*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1976.
- KARAHAN, Abdulkadir, "İslâm Sufileri İçin İlk Söz", Reynold A. Nicholson, İslâm Sufileri, trc. Mehmet Dağ, I, VII-XVI, İstanbul 1978.
- KARAİSMAİLOĞLU, Adnan, "Mevlâna'nın Hayatı ve Çevresi", Konya'dan Dünyaya Mevlâna ve Mevlevilik, İstanbul 2002.

- KANAR, Mehmet, *Farsça-Türkçe Sözlük*, Say yay., 2. Baskı, İstanbul 2010.
- Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli*, Hazırlayanlar: Hayrettin Karaman, Ali Özek, İbrahim Kafi Dönmez, Mustafa Çağrıncı, Sadrettin Gümüş, Ali Turgut, Türkiye Diyanet Vakfı yay., Ankara 2007.
- İZBUDAK, Veled Çelebi, *Hatıralarım*, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1946.
- _____, *Mesnevî Şerif*, Konya Mevlâna Müzesi Ktp., İhtisas, nr. 5223.
- MEVLÂNÂ, Celâleddîn Muhammed, *Mesnevî-i M'anevî 1-2 (Farsça)*, (Hazırlayanlar: Adnan Karaismailoğlu, Derya Örs), Akçağ yay., Ankara 2007.
- _____, Celaleddin Muhammed Mevlevi, *Mesnevi Ma'nevi*, 1-2 (Farsça), Haz. Muhammed Ali Muvahhid, Hermes Yay., Tahran 1394.
- _____, *Mesnevî*, Türkçesi: Adnan Karaismailoğlu, Akçağ Yayınları, 8. Baskı, Ankara 2009.
- _____, *Mesnevî I*, çeviren: Veled İzbudak, gözden geçiren: Abdülbaki Gölpınarlı, MGSB yay., Şark-İslâm Klasikleri, İstanbul 1988.
- NİCHOLSON, Reynold Alleyne, *Mystics of Islam*, trc. Mehmet Dağ, Kemal Işık, Ruhi Fıglalı, Abdülkadir Şener, İsmet Kayaoğlu, İslâm Sufileri, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1978.
- ÖNGÖREN, Reşat, *Mevlâna, DİA*, C. XXIX, Ankara 2004.
- RÛMÎ, Mevlâna Celâleddin, *Mesnevî, I*, çev. Adnan Karaismailoğlu, T.C. Konya Valiliği İl Kültür Turizm Müd. yay., Konya 2017.
- SAMÎ, Şemseddin, *Kâmûs-ı Türkî*, Çağrı yay., 13. Baskı, İstanbul 2004.
- TEMİZEL, Ali, “*Yirminci Yüzyılda Anadolu’da yapılan Mesnevi Tercüme ve Şerhleri*”, Asia Minor Studies, Vol. V, Tehran 2018.
- _____, MEVLÂNÂ Çevresindekiler, Mevlevilik ve Eserleriyle İlgili Eski Harfli Türkçe Eserler, Selçuk Üniversitesi Matbaası, Konya 2009.
- TOPAL, Ahmet, *Mesnevî'nin Türkçe Manzum Tercüme Ve Şerhleri*, A. Ü. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 32, 39-41, Erzurum 2007.
- UNAT, Münevver, *Abdülbaki Gölpınarlı, Hayati, Kişiliği Ve Eserleri*, Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi, 2014.
- YARDIM, Ali, *Mesnevî Hadisleri*, Damla yay., İstanbul 2008.
- <http://www.tdk.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 25.04.2018.
- <https://www.beyaztarih.com/ansiklopedi/reynold-alleyne-nicholson>, Erişim Tarihi: 16.05.2019, 17:46.

<http://konyaninalimvehocalari.konyacami.com/veled-celebi/>, Erişim Tarihi: 10.05.2019, 16:09.

<http://acikerisim.selcuk.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/13355/Emine%20YEN%C4%B0TERZ%C4%B0.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, Erişim Tarihi: 17.05.2019, 16:09.

<http://adnankaraismailoglu.com/>, Erişim Tarihi: 28.05.2019, 12:06.

